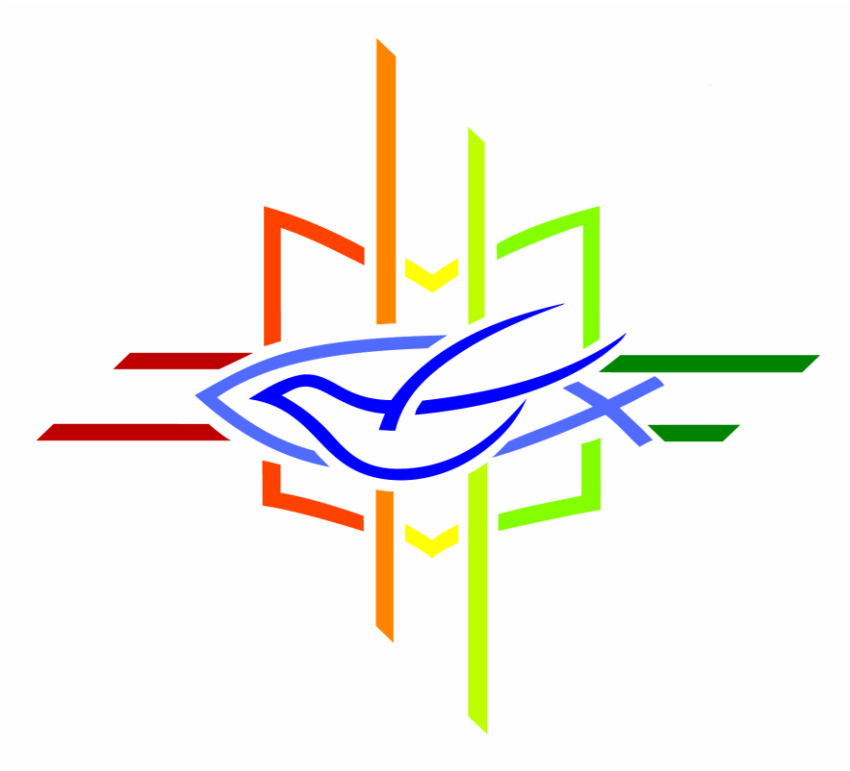

leerplan
protestants-
evangelische
godsdiens

inleiding

Uitgave Inspectie - Begeleiding Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs
onder verantwoordelijkheid van het Comité PEGO
zetel: Brogniezstraat 44, 1070 Brussel

Het leerplan

Hierbij bieden wij u 'het leerplan' Protestants-Evangelische Godsdienst (PEGO) lager onderwijs aan.

U treft inderdaad een plan aan. De inhoud van de Bijbel wordt planmatig, rekening houdend met de ontwikkeling en leefsituaties van de leerlingen én passend in een zesjarig kader, behandeld. Tevens is een plan dienstig om een doel of bestemming te bereiken. Het doel overstijgt het plan. Daarom is er veel aandacht aan leerplandoelen geschonken.

In het lager onderwijs wordt gewerkt in functie van de algemene doelstellingen, de grondslag en de uitgangspunten voor 12 jaar PEGO (zie Vademecum). Deze algemene doelstellingen worden nog niet bereikt, maar de basis wordt gelegd voor het secundair onderwijs. De einddoelen lager onderwijs tracht de leerkracht te bereiken doorheen een periode van 6 jaar.

De leerkracht is gebonden aan de einddoelen lager onderwijs, de leerplandoelen per twee leerjaren en per periode. We bieden een plan aan dat een duidelijke weg toont om de doelstellingen te bereiken. De didactische beginselen in deze uitgave én de schema's en suggesties in de uitgaven per leerjaar zullen u hierbij van dienst zijn.

*Succes, Gods zegen en de nodige creativiteit toegewenst bij de verdere uitwerking van dit **plan**.*

Herman Aerts

De huidige leden van de Leerplancommissie:

Aerts Herman, De Graeve Anne-Marie, De Maertelaere Frieda, Depreytere Bea, Dirkzwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Slabbinck Cecile, van der Zanden Elly, Van Kuil Marinus.

Afgevaardigde Comité PEGO (tot 2006 Comité PGO): Van Moere Rudy.

Werkten voorheen mee:

De Jong Ria, D'haes Christiane, Geertsma Hepke, Jancu Jeanine, Mantels Freddy, Reynaert Hilde, Van Malcot Ludo, Van de Walle Hugo, Van de Westeringh Riek.

**uitgave 2001
(update januari 2021)**

Inhoud

Het leerplan	1
Inhoud	3
Inleiding leerplan	4-5
Didactische beginselen	6-7
Attitudekaart	8
Het kind in de lagere school	9
Eindoelen lager onderwijs	10
Leerplandoelen 1 ^{ste} en 2 ^{de} leerjaar	11
Leerplandoelen 3 ^{de} en 4 ^{de} leerjaar	12
Leerplandoelen 5 ^{de} en 6 ^{de} leerjaar	13
Overzicht lager onderwijs	14-15

Inleiding leerplan

1. Keuzebepaling

Van een leerplan mag worden verwacht dat het niet alleen bijbels-theologisch, maar ook psychologisch, pedagogisch-didactisch en methodologisch verantwoord is. Op theologisch gebied moet het programma aanvaardbaar zijn voor protestants-evangelische christenen. De Bijbel zelf dringt zich zonder meer op als de grondslag van het PEGO.

Vanuit pedagogisch oogpunt is het bovendien een vereiste dat met de psychologische en godsdienstige ontwikkeling van de leerlingen rekening wordt gehouden.

Het Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs levert vanuit evangelische inspiratie een bijdrage tot de persoonsvorming van de leerlingen.

2. PEGO en geloof

Geloofsopvoeding is, naar bijbels begrip, een opdracht voor de ouders, ondersteund door de plaatselijke gemeente. Het PEGO werkt hier respectvol aan mee. Omdat doelstellingen evalueerbaar moeten zijn, en een geloofsovertuiging een vrije en persoonlijke keuze is, kan strikt genomen 'geloven' niet als doelstelling in het onderwijs op school worden gesteld. Het geloof is echter intrinsiek aanwezig in de klas: de leerkracht werkt gelovend, verklarend en begeleidend op affectief, attitudeel en cognitief vlak.

3. Het PEGO is in dialoog met de kinderen

De leerlingen leven niet in een afgeschermd milieu. Zij doen ervaringen op met andere mensen, zij leren waarden, gewoontes, afspraken en gedragswijzen kennen. Media, waaronder vooral de televisie, spelen hierbij een grote rol.

In het huidige tijdsbeeld hebben de realiteiten en waardevoorstellingen van de Bijbel en het christendom voor velen hun zeggingskracht verloren. Toch streven vele jongeren naar religieuze zingeving, gemeenschap en sociaal engagement. Het godsdienstonderwijs kan hierop antwoorden aanreiken.

4. Het gaat om de ganse persoon

Zoals de Bijbel, benadert ook het Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs de mens als totaliteit. Kennis en inzicht moeten uitgroeien tot een levende ervaring, waarin alle dimensies worden aangesproken: het cognitieve, emotionele en motorische. Vandaar dat de onderwijsvormen niet louter tot de verbale worden beperkt.

5. Binnen een schoolverband

De lessen PEGO vormen een onderdeel van het lessenrooster van een school. Die school heeft een eigen pedagogisch project, waarin de tweevoudige opdracht, onderwijs en opvoeding verschaffen, wordt beschreven. In essentie gaat het om:

- *het aanleren en onderwijzen van inhouden zoals dat in vakken en vormingsgebieden is ontwikkeld (vak- en vormingsperspectief);*
- *het ontplooiën van het individuele en unieke potentieel van leerlingen (perspectief van het kind);*
- *het toerusten van leerlingen met kennis en vaardigheden gericht op het maatschappelijk functioneren (samenlevingsperspectief);*

Onderwijs richt zich op overdracht of bemiddeling van kennis, inzichten, vaardigheden.

Onderwijs wil leerlingen begeleiden in het begrijpen, verwoorden, waarderen en aanwenden van aangeboden informatie en middelen, en bij problemen en mogelijke oplossingen.

Opvoeding richt zich op de ontwikkeling van de eigen identiteit en de sociale verantwoordelijkheid van de leerlingen: het aanvaarden van en het leren omgaan met zichzelf en de medemens zijn essentieel. Hierbij wordt aandacht gegeven aan:

- *het historisch kader;*
- *de hedendaagse problematiek;*
- *de uitdagingen van de toekomst.*

In de dagelijkse schoolpraktijk zijn onderwijs en opvoeding nooit van elkaar te scheiden: zij doordringen en beïnvloeden elkaar voortdurend.

Het Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs heeft betrekking op de hele persoonlijkheid van de leerlingen. Het gaat dus om meer dan overdracht van kennis: het kennen, kunnen en handelen, met daarbij aandacht voor het ervaren en beleven. Cognitieve (weten en kennen) en dynamisch-affectieve (kunnen, ervaringen, gevoelens, expressies en attitudes) doelstellingen horen onlosmakelijk bij elkaar.

6. Blickveld van het PEGO

De objectwereld, die het PEGO laten zien, bestaat uit:

1. *de Bijbel: inhoud en 'Umwelt' (bijbelse aardrijkskunde, archeologie, ...)*
2. *de kerk: historisch en fenomenologische aspecten (de Bijbel in de kerkgemeenschappen, feesten, doop, avondmaal, gebeden, liederen, symbolen, ...)*
3. *de leerlingen en hun leef- en belevingswereld.*

Didactische uitgangspunten

De didactiek biedt de leerkracht belangrijke gegevens en inzichten over het functioneren van leerprocessen bij de leerlingen. De didactische basisprincipes reiken de leerkracht heel wat hulpmiddelen aan om een didactisch verantwoorde les uit te werken.

Bij een dergelijke les worden de doelstellingen op een zo efficiënt mogelijke wijze gerealiseerd. Bovendien brengt de leerkracht daarbij de leerinhoud aan de leerlingen over door middel van didactische werkvormen die de leerlingen in staat stelt deze leerinhoud op te nemen, te verwerken en te integreren.

In de vakdidactiek proberen wij deze didactische beginselen te vertalen naar de specificiteit van het vak *Protestants-Evangelische Godsdienst toe*. In volgend overzicht overlopen we kort de belangrijkste elementen.

4.1. Beginsituatie.

Vooraf bepaalt de leerkracht PEGO de voorkennis van de leerling. Belangrijk hierbij is de bijzondere uitgangssituatie van de klassen PEGO, die dikwijls uit één of slechts enkele leerlingen bestaan. Dit biedt de leerkracht PEGO de mogelijkheid om voluit aandacht te geven aan **het individualisatie-principe**.

De leerkracht PEGO dient rekening te houden met het individuele ontwikkelingsniveau en tempo van de leerling, zijn voorkennis, mogelijkheden en achtergrond. De leerkracht kan dan ook haar/zijn jaarplan hierop afstemmen. Ook tijdens de realisatie van de lessen heeft de leerkracht de mogelijkheid om in te spelen op de individuele vragen en het leertempo van de leerling.

4.2. Doelstellingen.

De leerkracht PEGO formuleert voor iedere les een aantal lesdoelstellingen. In het leerplan vindt men in de eerste plaats de leerplandoelstellingen terug: doelstellingen die verwijzen naar de leerinhoud die de leerlingen na een lessenreeks rond één bepaald onderwerp hebben verworven.

Bij de uitwerking van een lessenreeks wordt vertrokken vanuit de volgende didactische basisprincipes:

a) Het integratie-principe stelt dat het geheel steeds voor het deel komt, dat leer- en denkprocessen functioneren volgens onderlinge verbindingen en inzichten, associaties, grote lijnen en structuren. Uitgangspunt voor de voorbereiding van de leerkracht vormt aldus niet de individuele les, maar de lessenreeks rond één onderwerp.

b) De opbouw van deze lessenreeks verloopt identiek aan de opbouw van de afzonderlijke les: inleiding - kern - afronding.

Bij de uitwerking van de lessenreeks gelden **het geleidelijkheids- en beperkingsprincipe**. De kern wordt vooraf ingeleid, geleidelijk uitgewerkt en opgebouwd. De leerlingen krijgen de gelegenheid om de leerstof te verwerken volgens hun leertempo, ontwikkelingsniveau, interesses en ervaring. De leerkracht herhaalt, structureert en rondt systematisch af. Een lessenreeks zal bij voorkeur een afgebakende periode omvatten. Dit betekent dat de leerkracht keuzes zal maken in verband met het aantal lessen en verhalen, afhankelijk van de aangeboden lestijd in deze periode.

c) De kern van de lessenreeks bevat meestal een aantal verhalen uit een bijbelboek of rond een thema. In de inleiding en/of afronding brengt de leerkracht PEGO deze leerinhoud dichterbij de leerling door in te spelen op de belangstelling en de leef- en belevingswereld van de leerlingen (belangstellings- en motivatieprincipe). Daarnaast dienen deze onderdelen om de leerling de tijd te geven de leerinhoud in zich op te nemen, creatief en persoonlijk te verwerken en verbanden op te bouwen. De bijbelverhalen dienen in de brede context van het bijbelboek of de Bijbel én in de context van de leefwereld van de leerlingen te worden geplaatst. Het verhaal heeft niet alleen betekenis in de les PEGO, maar werkt door in het dagelijkse leven van de leerlingen en in de samenleving om hen heen.

d) Om de leerling de kans te bieden de leerinhoud volgens zijn tempo en mogelijkheden te verwerken en zich eigen te maken, zal de leerkracht voldoende tijd nemen om te herhalen,

de grote lijnen in de lessenreeks te benadrukken, verbanden te leggen met andere verhalen uit de Bijbel, met de leefwereld van de leerlingen en de samenleving hier en nu. Op deze manier streeft de leerkracht PEGO niet alleen het kennen van de bijbelverhalen na, maar ook het begrijpen en toepassen van inzichten in kernbegrippen en de boodschap van de Bijbel, en het aanleren en integreren van attitudes en waarden (**herhalings- en integratieprincipe**).

e) Het aanbieden van andere expressiemogelijkheden dan de verbale (verhaal vertellen en bespreken) zoals knutselen, schilderen, poppenspel, drama, muziek, e.d. kunnen de leerling helpen tot het beter en gedifferentieerd verwerken van de thema's (**expressie- en creativiteitsprincipe**). De leerkracht PEGO verliest hierbij niet uit het oog dat de expressie doelmatig hoort te zijn: expressie draagt bij tot het realiseren van de doelstellingen en is dus geen doel op zich. Het volstaat in vele gevallen om tijdens een thema aan dezelfde opdracht te werken of deze verder aan te vullen. Dit zal de heldere opbouw en het inzicht in de kernbegrippen van de lessenreeks ondersteunen en bevorderen.

4.3. Leerinhoud: zie Leerplandoelen.

4.4. Lesopbouw.

Zoals reeds vermeld, bestaat een les gewoonlijk uit drie delen: inleiding - kern - afronding.

Hierbij wordt verwezen naar de vernoemde **basisprincipes** bij de uitwerking van de lessenreeks. Wat voor het geheel geldt, gaat eveneens voor elke les op:

- integratie- en belangstellingsprincipe (de les situeren binnen de lessenreeks en het thema binnen de leef- en belevingswereld van de leerling);
- geleidelijk en beperkend werken bij de uitwerking en opbouw van de les (volgens het tempo van de leerling, maar binnen het gegeven van 50 minuten les);
- de kernwoorden en -begrippen herhalen en verbanden leggen;
- door middel van gevarieerde expressievormen de leerling de kans bieden de leerinhoud te verwerken.

4.5. Didactische werkvormen.

Wanneer inhoud en basisprincipes van de les bepaald zijn, kan de leerkracht de didactische werkvormen kiezen. Bij deze keuze zal de leerkracht PEGO **de zelfwerkzaamheid van de leerlingen (zelfstandigheidsprincipe)** vooropstellen. Onderwijzen is een communicatieproces tussen leerkracht en leerling, waarbij deze laatste de kans krijgt zelfstandig en persoonlijk op de leerinhoud in te spelen en ruimte krijgt voor zijn inbreng. De bedoeling is dat de leerkracht de leerling denkmethoden en waarden aanbiedt, zodat de leerling ook buiten de lessituatie aangeleerde inzichten en attitudes kan aanwenden en toepassen.

4.6. Didactisch materiaal en bronnen.

Om de leerling te boeien en in het onderwijsleerproces mee op weg te nemen is het belangrijk aanschouwelijk te werken en een beroep te doen op alle functies (niet alleen het cognitieve): toepassen van **het aanschouwelijkheids- en expressieprincipe**.

De leerling in het basisonderwijs leeft in het 'hier en nu' en zijn denken is nog zeer concreet en direct bepaald. Hijzelf is het centrum van zijn leefwereld en pas in de tweede graad komen ruimte- en tijdsbesef op gang. Daarnaast is de jonge leerling snel afgeleid en zijn concentratie- en inlevingsvermogen nog beperkt. De leerkracht zal zoveel mogelijk verschillende hulpmiddelen en expressievormen gebruiken.

4.7. Evaluatie.

We onderscheiden verschillende vormen van evaluatie. Enerzijds toetst de leerkracht het reële lesgebeuren aan de lesvoorbereiding en maakt aantekeningen. Anderzijds evalueert de leerkracht de realisatie van de doelstellingen na een lessenreeks. Bij de cognitieve doelen (kennis en inzicht van de leerlingen in kernwoorden en verhalen) is dit mogelijk met toetsvragen, bij de dynamisch-affectieve doelen is dit op korte termijn mogelijk door toetsen en klasgesprek. Toetsing hiervan op lange termijn valt buiten het bereik.

De leerkracht evalueert de attitudes van de leerlingen tijdens de les. Hierbij is het belangrijk om vooraf te bepalen welke attitudes worden geëvalueerd en niveaus te omschrijven.

Attitudekaart

Attitude	negatief		positief
Belangstelling:	de Il is snel afgeleid	de Il toont belangstelling	de Il werkt actief mee
Zelfstandigheid:	de Il kan niet alleen werken	de Il kan mits uitleg alleen werken	de Il kan een taak alleen uitvoeren
Creativiteit:	de Il doet de lkr na	de Il kan met hulp iets uitbeelden	de Il uit persoonlijke ideeën
Luistervermogen:	de Il heeft moeite het verhaal te volgen	de Il luistert	de Il begrijpt het verhaal

Bovenstaand is een voorbeeld, andere mogelijk te evalueren attitudes zijn: planmatig werken, informatie opzoeken, orde en zorg, werktempo, samenwerking, afspraken naleven, hulpvaardigheid, communicatievaardigheid, verdraagzaamheid, beleefdheid, ... Deze kaart dient ook te worden aangepast aan de klas en onderwijsvorm (leeftijd en ontwikkeling) van de leerlingen.

Het is belangrijk om de waardering van de attitude (negatief of positief, of met cijfers van 1 tot 5, of met letters bijvoorbeeld A-B-C-D) in concrete termen uit te drukken om de evaluatie in de klas mogelijk te maken.

Deze attitudekaart kan tevens worden gebruikt als hulpmiddel bij de door de school gevraagde evaluatie van de leerlingen.

Het kind in de lagere school

In dit stukje wordt uw aandacht gevraagd voor de belangrijke sociologische en maatschappelijke context van het kind en belangrijke ontwikkelingslijnen.

Uiteraard bestaan er grote verschillen tussen kinderen, hun ontwikkelingsniveau en hun achtergrond. Het voordeel van de leerkracht PEGO, met haar of zijn klein klasje, is dat zij of hij heel dicht bij de leerling staat, deze kan observeren en volgen in zijn ontwikkeling én in haar of zijn lessen hierop gedifferentieerd kan inspelen. Voor een gedetailleerd overzicht van de verschillende aspecten in de ontwikkeling van het kind, verwijzen we naar de vakliteratuur.

Ieder kind volgt zijn temperament en ontwikkeling, maar daarnaast spelen gezin en maatschappij waarin het opgroeit, een grote rol. Kinderen leven in een snel evoluerende maatschappij. De positie van het kind in het gezin is eveneens sterk veranderd: kinderen groeien nog steeds op in 'gezinnen', maar niet altijd met dezelfde 'moeder' of 'vader', 'zussen' of 'broers'. Steeds meer moeders werken ook buitenshuis.

De welvaart is sterk toegenomen. Radio, tv en computer staan binnen ieders bereik en deze media beïnvloeden speel-, leer- en gezinsgewoonten. Het reisverkeer is eveneens toegenomen. De meeste kinderen hebben een eigen kamer. Tegenover deze vrijheden staat echter een belemmering van speelmogelijkheden: op 'straat' spelen en ravotten is meestal verleden tijd. De afstand tot de natuur is erg groot geworden. Dit laatste heeft duidelijk zijn weerslag op het begrijpen van de Bijbel.

De wijze van opvoeden is eveneens erg veranderd. Kinderen zijn mondiger en hebben meer vrijheden. Als dit te ver gaat, kan het negatieve gevolgen hebben. Kinderen komen via de tv ook meer in aanraking met geweld. Overigens blijkt, na het meer bekend worden van gevallen van kindermishandeling en seksueel misbruik, dat de toegenomen vrijheden ongelijk verdeeld zijn. Een kleine groep mensen valt nog steeds door de mazen van het sociale vangnet en het aantal vluchtelingen en hun kinderen is toegenomen.

Anderzijds verwerven kinderen ook minder vaardigheden om moeilijke situaties in het leven aan te kunnen. Jongeren staan op latere leeftijd op eigen benen. Reeds op jonge leeftijd duiken stress, depressies en identiteitsproblemen bij kinderen en jongeren op.

De secularisatie in onze maatschappij gaat erg snel. Kinderen groeien niet meer vanzelfsprekend op met de verhalen uit de Bijbel. Christelijke waarden brokkelen af in onze samenleving.

Opvoeden en opgroeien in de huidige complexe en pluralistische samenleving biedt veel uitdagingen, maar kan ook zwaar doorwegen en vele vragen en onzekerheden achterlaten. De uitdaging om kinderen in hun ontwikkeling én temidden van woelige omstandigheden met de Bijbel te begeleiden, kan de leerkracht inspireren en motiveren.

De uitgave van het PEGO 'Het kind in de lagere school' (syllabus studiedag 1999-2000) biedt u meer informatie zowel betreffende de leefsituatie als de ontwikkeling van kinderen met de lagere schoolleeftijd.

Einddoelen lager onderwijs

1. De leerlingen verkrijgen een goede bijbelkennis, die per graad wordt bepaald en waarbij rekening wordt gehouden met de psychologische en religieuze ontwikkeling van de leerlingen.

1.1. De leerlingen verwerven kennis van en inzicht in bijbelse verhalen of andere bijbelgedeelten, samen met hun betekenis voor het leven vroeger, nu en in de toekomst.

1.2. De leerlingen verwerven kennis van en zijn vertrouwd met bijbelse thema's, begrippen, structuren en beelden van God.

1.3. De leerlingen kennen de leefwereld in bijbelse tijden, die nodig is voor het begrijpen van de verhalen.

1.4. De leerlingen kennen de betekenis van christelijke feesten en zien er de waarde van in.

2. De leerlingen ontwikkelen eerbied en liefde voor de God van de Bijbel, de Vader van de Heer Jezus, de Christus.

3. De leerlingen leren het belang van de bijbelse waarden voor henzelf, de medemens en de wereld te ontdekken en eigen te maken.

4. De leerlingen ontwikkelen respect voor de Bijbel, als woord van God, en leren de Bijbel waarderen als inspiratiebron en maatstaf voor hun leven.

5. De leerlingen verwerven voldoende bouwstenen om een dynamisch-affectieve band met de bijbelse boodschap te ontwikkelen.

6. De leerlingen ontdekken de continuïteit van het geloof vanuit de tijd van profeten en apostelen tot in deze tijd. Zij ontdekken dat, telkens opnieuw, ook in onze tijd, personen en groepen hun geloof vanuit de Bijbel proberen waar te maken in het concrete leven, in gebeden en liederen, of ook in sociale initiatieven.

7. De leerlingen kunnen het specifieke van het protestantisme herkennen en verwoorden.

8. De leerlingen ontwikkelen respect voor andere levensbeschouwingen en leren hierbij het unieke van het christelijke geloof onderscheiden en de eigen christelijke identiteit hooghouden.

Leerplandoelen: 1ste en 2de leerjaar

Doelstelling A (de Vader en Jezus):

A.1. de lln weten (*) God een Vader is, die mensen liefheeft en die tot een liefdevolle relatie uitnodigt;

A.2. de lln herkennen in de verhalen van de Bijbel God als Vader;

A.3. de lln weten (*) dat ze de Vader bij uitstek in het liefdevolle optreden van Jezus kunnen leren kennen en vertrouwen.

Doelstelling B (de Bijbel):

B.1. de lln kennen de Bijbel als het betrouwbaar boek, waarin God zich als een liefdevolle Vader openbaart;

B.2. de lln weten (*) dat zij in de Bijbel de verhalen van God en Jezus kunnen lezen.

Doelstelling C (de schepping):

C.1. de lln weten (*) dat God de wereld geschapen heeft, die bedoeld is als een plek waar ze zich thuis voelen en als een ruimte om te bewerken en te bewaren;

C.2. de lln herkennen de realiteit van de gebrokenheid van de schepping;

C.3. de lln ontmoeten in Jezus de concretisering van de nieuwe schepping.

Doelstelling D (relaties en regels):

D.1. de lln ontdekken de wereld waarin zij dagelijks leven;

D.2. de lln ontdekken dat er bij God en bij mensen die voor hen zorgen, een thuis is;

D.3. de lln leren vanuit de liefdevolle relatie met de Vader op een positieve manier met de mensen uit hun omgeving omgaan;

D.4.1. de lln herkennen verbroken relaties en leren omgaan met gevoelens als tekort, onzekerheid, angst, en verdriet;

D.4.2. de lln weten (*) daarbij dat herstel van relaties en een nieuw begin mogelijk zijn;

D.5.1. de lln kennen het bestaan van spelregels in hun dagelijkse wereld (samen spelen: thuis, op school en in het verkeer);

D.5.2. de lln onderkennen de christelijke waarden van deze spelregels.

Doelstelling E (de bijbelse leefwereld):

De lln kunnen de bijbelse leefwereld, die in de verhalen aan bod komt, omschrijven (o.a. aspecten van het jodendom, gewoonten, kleding, voorwerpen, beroepen, ...).

Doelstelling F (christelijke feesten):

De lln kennen de waarde van het vieren van christelijke feesten.

Doelstelling G (gemeente / kerk):

G.1. de lln weten (*) dat door de bijdrage van alle leden en door samenwerking de kerk / gemeente kan beantwoorden aan de roeping die ze van God heeft gekregen.

G.2. de lln zien in dat de kerk / gemeente een plaats van geborgenheid en verbondenheid door het geloof kan zijn.

(*) Met weten wordt niet enkel een cognitief, maar ook een dynamisch-affectief weten bedoeld. Het gaat ook om ervaren en beleven.

Leerplandoelen: 3de en 4de leerjaar

Doelstelling A (roeping):

A.1. de lln ontdekken, vanuit de liefdevolle relatie met God, dat God mensen roept tot zijn verbondsvolk om met hem op weg te gaan en dat hij hun bevrijder is;

A.2. de lln herkennen in de verhalen van O.T. en N.T. voorbeelden van mensen die door God geroepen zijn en luisterend en vertrouwend op weg gaan;

A.3. de lln kunnen zich identificeren met de mensen uit deze verhalen en ontdekken dat God ook hen roept om luisterend en vertrouwend op weg te gaan.

Doelstelling B (luisteren en antwoorden):

B.1. de lln ontdekken dat Gods roepen tot een antwoord uitnodigt;

B.2. de lln herkennen in de verhalen dat er vertrouwen nodig is om gehoorzaam op weg te gaan met God;

B.3. de lln beseffen dat God ook van hen een antwoord verwacht.

Doelstelling C (consequenties bij antwoorden):

C.1. de lln ontdekken dat God zijn verbond trouw blijft op de weg met hem;

C.2.1. de lln herkennen in de verhalen van O.T. en N.T. dat het leven van mensen verandert als ze met God op weg gaan;

C.2.2. de lln kunnen daarbij inzien dat de 'woestijn' een 'leerproces' is dat leidt tot het 'beloofde land';

C.3.1. de lln beseffen dat ook zij als bondgenoot op weg mogen gaan;

C.3.2. de lln weten dat het vervullen van Gods opdracht verantwoordelijkheid inhoudt ten aanzien van mens en maatschappij.

Doelstelling D (Jezus betreffende roeping en antwoord):

D.1. de lln herkennen in Jezus het beeld van de unieke God;

D.2. de lln ontdekken in de verhalen van het N.T. dat Jezus mensen oproept om mee gestalte te geven aan het Koninkrijk van God;

D.3. de lln begrijpen dat zij samen met anderen aan hun roeping kunnen beantwoorden.

Doelstelling E (Bijbel, bijbelse en andere leefwerelden):

E.1. de lln verwerven kennis van de bijbelse leefwereld die in de verhalen aan bod komt;

E.2. de lln kunnen de behandelde verhalen in tijd en ruimte plaatsen;

E.3. de lln kunnen de behandelde verhalen opzoeken in de Bijbel;

E.4. de lln krijgen oog voor mensen in andere leefsituaties en culturen en leren deze te respecteren .

Doelstelling F (jodendom en christendom):

F.1. de lln verwerven kennis inzake de groei van het godsvolk;

F.2. de lln weten dat Jezus behoort tot het verbondsvolk, waarvan Abraham de stamvader is;

F.3. de lln kennen de betekenis van de christelijke feesten;

F.4. de lln kennen de betekenis van enkele joodse feesten.

Leerplandoelen: 5de en 6de leerjaar

Doelstelling A (i.v.m. geloof, hoop en liefde):

A.1. de IIn hebben inzicht in volgende begrippen, kunnen deze verklaren, herkennen ze in de Bijbel en in de samenleving en leren daarmee omgaan: geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop;

A.2. de IIn hebben inzicht in volgende begrippen: vertrouwen en wantrouwen, gehoorzaamheid en ongehoorzaamheid, macht en onmacht, recht en onrecht, gelijkwaardigheid en ongelijkwaardigheid, gave en opgave, verantwoordelijkheid en onverantwoordelijkheid, het maken van keuzes en engagement.

Doelstelling B (geloof, hoop en liefde bij het volk Israël):

B.1. de IIn herkennen de begrippen geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop gedurende de tijd van de koningen in Israël;

B.2. de IIn merken daarbij het enorme spanningsveld op.

Doelstelling C (geloof, hoop en liefde bij de boodschap van Jezus):

C.1. de IIn herkennen de begrippen geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop bij de boodschap van het Koninkrijk, zoals Jezus die bracht;

C.2. de IIn zien de verbanden in tussen de koningstijd in Israël en het Koninkrijk zoals Jezus dit bracht.

Doelstelling D (geloof, hoop en liefde bij de kerk):

D.1. de IIn begrijpen het ontstaan, de uitbreiding en de taak van de kerk als invulling van Jezus' boodschap over het Koninkrijk;

D.2. de IIn leggen het verband tussen de Reformatie en het Koninkrijk zoals bedoeld in de Bijbel.

Doelstelling E (geloof, hoop en liefde bij de IIn):

E.1. de IIn zoeken wegen om als christen de principes van het Koninkrijk toe te passen in hun eigen omgeving;

E.2. de IIn nemen de uitdaging van engagement op zich;

E.3. de IIn dragen een visie met zich mee om verder in het perspectief van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde aan het Koninkrijk te werken.

Doelstelling F (i.v.m. bijbel, bijbelse en andere leefwerelden):

F.1. de IIn verwerven kennis van de bijbelse leefwereld die in de verhalen aan bod komt;

F.2. de IIn kunnen verhalen uit O.T. en N.T. in tijd en ruimte plaatsen;

F.3. de IIn kunnen verhalen uit O.T. en N.T. opzoeken in de Bijbel;

F.4. de IIn ontdekken structuren en verbanden in de Bijbel;

F.5. de IIn krijgen oog voor mensen in andere leefsituaties en culturen en weten ze naar waarde te schatten.

Doelstelling G (i.v.m. jodendom en christendom):

G.1. de IIn begrijpen dat symbolen belangrijk zijn als tekenen van geloof;

G.2. de IIn kennen de symbolische betekenis van de christelijke feesten en handelingen;

G.3. de IIn kennen de symbolische betekenis van joodse feesten en handelingen.

Overzicht lager onderwijs

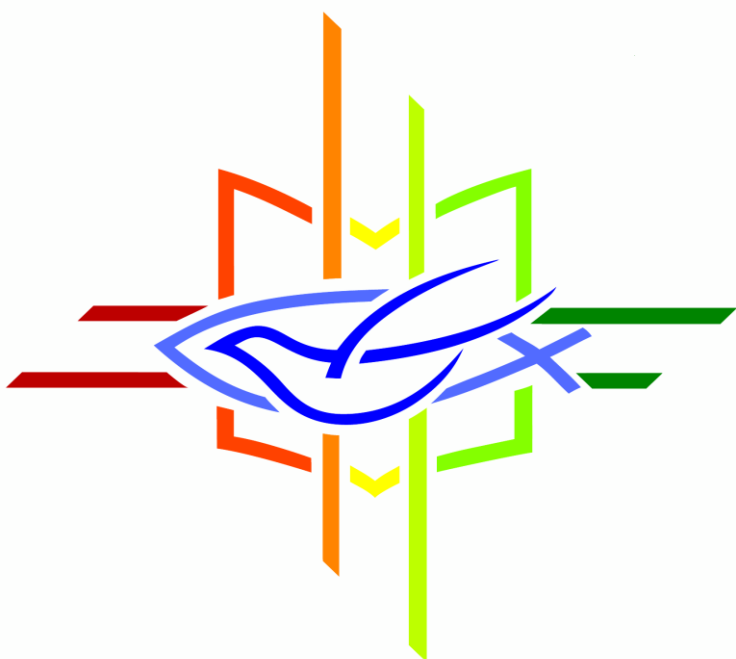
leer-jaar	leefwereld en belevingswereld	de Bijbel en zijn leefwereld	God
1	<p>de school en de les PGO gezin, familie feesten kerk</p> <ul style="list-style-type: none"> - nieuw - vertrouwen - thuis, geborgenheid - hulp, bescherming - verwachten en vieren - (ver)zorgen - verdriet en vreugde - samen eten en delen 	<p>schepping Noach</p> <p>verhalen uit evangeliën</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jezus als kind - ouders en Jezus - verloren en gevonden - Kerstfeest, Pasen en Pinksteren <p>dagelijks leven in gezin en dorp / beroepen tempel en synagoge</p>	<p>De Vader die te vertrouwen is.</p> <p>Jezus als joodse jongen.</p> <p>Jezus de goede herder die zorgt en te vertrouwen is.</p>
2	<p>gezin, klas, kerk, club, buurt, wijdere omgeving, verschillen</p> <ul style="list-style-type: none"> - vrienden: samen iets doen - verschillen: uitsluiten of erbij horen (aanvaarden) - trouw aan beloften, spelregels en afspraken - tot God roepen / vertrouwen bij gebreken, falen, verdriet, noodsituaties, angsten - God roept: samenwerken 	<p>Jezus en zijn vrienden Hanna en Ester Kerst met wijzen en herders Naäman Davidverhalen storm op het meer Jona Jezus in Getsemane (Pasen) veel vissen uitzending Ruth en Noömi Pinksteren de kerk dagelijks leven in Israël</p>	<p>De Vader die te vertrouwen is (tot hem roepen en troost, rust, kracht ontvangen) en die roept.</p> <p>Jezus die vrienden heeft en hen een opdracht geeft.</p>
3	<p>verschillen, reizen, vluchtelingen, godsdiensten verbonden zijn / relaties vals spelen en ruzies pesten en uitsluiten begrip en geduld</p> <ul style="list-style-type: none"> - op zoek gaan, luisteren, vertrouwen en twijfel - kinderen zijn belangrijk, verbondenheid - geduldig zijn, fouten maken, leren - dromen, teleurstellingen, tegenslagen, vertrouwen - vergeven 	<p>Abraham Izaak Jakob Jozef</p> <p>Jezus: vergeeft en geeft nieuwe kansen om met hem op weg te gaan</p> <p>land, zoon, brood herder en nomade goden zegen, huwelijk Egypte schriftgeleerden, ziek zijn</p>	<p>God is een blijft trouw God houdt zijn verbond / komt belofte na Hij geeft de kans om te leren</p> <p>Jezus vergeeft en leert anderen over vergeving / nieuwe kansen geven</p>

Overzicht lager onderwijs

leer-jaar	leefwereld en belevingswereld	de Bijbel en zijn leefwereld	God
4	<ul style="list-style-type: none"> - vrij en niet vrij - pesten en manipulatie - waarnemen/bewust worden - een taak, helpen in nood - weerbaar, verantwoordelijk - afspraken, luisteren - verbondenheid - eigen overtuiging - identificatiefiguren - niet blindelings navolgen - anders zijn, gedreven zijn - hoop en verwachting - kansen (niet) krijgen - interesses en keuzes - leren - willen en durven handelen 	<p>Israël in Egypte Mozes Uittocht / Pesach Leven in de woestijn Kerst: de zoon van Abraham Tien Woorden Ontmoetingstent Loofhuttenfeest Leven in het Beloofde Land Gideon, Simson Pasen Jezus: zaligsprekingen, leert de Tora, bevrijdende verhalen en gelijkenissen Jezus' leerlingen handelen</p>	<p>God is nabij, maakt vrij, gaat mee, woont bij ons en werkt door ons.</p> <p>Jezus als leraar en bevrijder</p>
5	<ul style="list-style-type: none"> - waarde hechten aan... - onverschillig zijn - gehoor geven - opkomen voor... - conflicten - benadeeld worden - verlangen naar... - vertrouwen - volhouden - hoe zie ik mezelf? - hoe zie ik anderen? - hoe zie ik het samenleven? - niet onverschillig zijn - gelijke behandeling - kansen krijgen en grijpen 	<p>Samuël Saul David</p> <p>Kerst: uit de Bergrede</p> <p>Pasen</p> <p>Gelijkenissen</p>	<p>God als koning</p> <p>Jezus, zoon van David Jezus de gezalfde</p> <p>Jezus de koning</p>
6	<ul style="list-style-type: none"> - macht en machteloosheid - een eigen identiteit - nederigheid en hoogmoed - geloof en ongeloof - recht en onrecht - trouw en ontrouw - hoop en wanhoop - waarheid en leugen - samen opbouwen en tegenwerken - erkenning geven - dienen - liefde is... - de waarde van jezelf - de waarde van anderen - de waarde van je omgeving - de waarde van het koninkrijk van God 	<p>Salomo Rechabeam en Jerobeam Achab Hizkia Amos of Hosea Jesaja, Jeremia, Haggai Kerst Wat over Jezus wordt gezegd</p> <p>de kerk / gemeente in Handelingen Paulus Daniël, Ester Ezechiël, Openbaring kerkgeschiedenis, reformatie protestants-evangelisch, rkk joden, islamieten</p>	<p>God als koning</p> <p>Jezus brengt hoop Jezus: Lam van God, profeet, koning, Christus / Messias, Zoon van God en Mensenzoon</p>

**leerplan
protestants-
evangelische
godsdienst**

1

alles is nieuw

leven in een liefdevolle relatie met God
een thuis

leerjaar 1

Uitgave Inspectie - Begeleiding Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs
onder verantwoordelijkheid van het Comité PEGO
zetel: Brogniezstraat 44, 1070 Brussel

Dankbaar

Met grote dankbaarheid bieden wij u het leerplan Protestants-Evangelische Godsdienst voor het eerste leerjaar aan. De vernieuwing is eerder pedagogisch-didactisch van aard, dan bijbel-inhoudelijk.

Onze dank gaat in de eerste plaats uit naar de leerlingen die ons ervaring hebben laten opdoen en die ons geïnspireerd en gemotiveerd hebben.

Dankbaar voor alle collega's die voor korte of lange tijd hebben meegewerkt in onze Commissie. Samen werken, samen denken, samen overleggen, samen tot conclusies en tot een leerplan komen zijn inspanningen waard.

Dankbaar voor ieder die een bijdrage aan dit leerplan leverde, in het bijzonder dank voor de aanbevelingen van Stuurgroep en Comité PEGO.

Dankbaar, bovenal voor alle hulp en leiding die we van onze Heer mochten ontvangen. Hij zal ook uw hulp en leiding zijn bij het gebruik van dit leerplan. De Commissie heeft gezwoegd, maar nu gaat het werk echt beginnen! Neem de inleiding door alvorens het programma van het eerste leerjaar verder uit te werken naar uw lesvoorbereidingen.

Mogen vele jonge leerlingen, die hun eerste stappen in het lager onderwijs zetten, met dit leerplan een stevige basis van vertrouwen in God verkrijgen.

Herman Aerts

De Leerplancommissie:

Aerts Herman, De Graeve Anne-Marie, De Maertelaere Frieda, Depreytere Bea, Dirkwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Slabbinck Cecile, van der Zanden Elly, Van Kuil Marinus. Afgevaardigde Comité PEGO (tot 2006 Comité PGO): Van Moere Rudy.

**uitgave 2001
(update januari 2021)**

Inhoud

Dankbaar	1
Inhoud	3
Het kind in het eerste leerjaar	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen 1 ^{ste} en 2 ^{de} leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 1.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-19
Periode 1.2	21
- doelstellingen	22
- schema	23
- invulling	24-26
Periode 1.3	27
- doelstellingen	28
- schema	29
- invulling	30-32
Periode 1.4	33
- doelstellingen	34
- schema	35
- invulling	36-38
Periode 1.5	39
- doelstellingen	40
- schema	41
- invulling	42-44
Suggesties didactisch materiaal en bronnen	45-

Het kind in het 1ste leerjaar

Bij het zesjarig kind is de stap van de kleuter- naar de lagere school het meest in het oog springende gegeven. Van het kind wordt verwacht dat het zich een zekere tijd kan concentreren, een taak tot een goed einde kan brengen, waarnemingen kan onderscheiden, de eerste symboolfuncties en begrippen kan inzien en sociale contacten kan leggen. Een hele boterham en niet voor ieder kind is deze stap van spelen naar leren eenvoudig. Bovendien wordt in ons onderwijs grote nadruk gelegd op het verbale en cognitieve leren. Met de nieuwe eindtermen komt er meer aandacht voor sociale vaardigheden.

Het kind komt in een andere wereld terecht en dit betekent een stap in het proces van loskomen uit de geborgen wereld van het gezin. Het zesjarig kind leeft nog sterk in een ik-betrokken-wereld, waarvan hetzelf het middelpunt is. Het dient het subjectieve en egocentrische denken stapsgewijs los te laten om oog te krijgen voor de objectieve werkelijkheid waarin het met standpunten en belangen van anderen leert rekening houden. De waarneming is nog zeer concreet, aanschouwelijk en hier-en-nu gericht, maar zal langzaam evolueren naar een realistisch en kritisch denken waarbij afstand nemen mogelijk wordt.

Het kind gaat in deze periode enorm vooruit en neemt grote stappen. Het leert lezen, schrijven en rekenen. Het kind is nieuwsgierig en leergierig: een nieuwe wereld gaat voor hem of haar open. Het kind kan en kent meer, wordt zelfstandiger en een stukje onafhankelijker. Het maakt nieuwe vriendjes en deze vriendjes worden steeds belangrijker. Erbij horen is belangrijk! Tijdens dit ontwikkelingsproces heeft het kind meer dan ooit behoefte om terug te vallen op mensen die het positief ondersteunen en bemoedigen zodat zijn of haar zelfbewustzijn in positieve zin kan evolueren. Vaak kent het kind in deze periode angsten die plotseling opduiken.

In de geloofsontwikkeling speelt het magisch en animistisch denken nog een grote rol. Fantasie en werkelijkheid lopen vaak door elkaar. Het kind ervaart zichzelf als middelpunt van het gebeuren en eventueel als veroorzaker ervan. Daarom is het erg gevoelig voor schuld en straf. Oneerlijkheid, zoals het kind dit ervaart, is iets waar het erg boos om kan worden. Het vertrouwen in mensen en in God is erg groot, maar ook broos.

Het eerste leerjaar vormt een grote stap in het proces naar zelfstandigheid. Het kind treedt een nieuwe wereld vol uitdagingen tegemoet. Het laat langzaam de geborgenheid van het gezin los, maar heeft duidelijk nood aan een 'eigen' plek om deze eerste stappen naar de vrijheid aan te durven en tot een goed einde te kunnen brengen.

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - alles is nieuw / leven in een liefdevolle relatie met God / een thuis
- **leefwereld leerlingen**
 - ouders, gezin, familie, school, PEGO, kerk
- **belangrijkste kernwoorden / belevingswereld leerlingen**
 - nieuw, vertrouwen, een thuis
 - verwachten en vieren
 - zorgen en verzorgen
 - opnieuw beginnen, verdriet en vreugde
 - nieuw maken, samen eten en delen
- **voorstelling van God**
 - de Vader die te vertrouwen is
 - Jezus, de goede herder, die voor de leerlingen zorgt

De uitgave van het PEGO 'Het kind in de lagere school' (syllabus Studiedag 1999-2000) biedt u meer informatie over de leefsituatie en de ontwikkeling van kinderen van de lagere school.

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) wordt een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mede het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.

- telkens tussen twee schoolvakanties
- niet strikt afgebakend
- alle vijf te behandelen
- vormen één geheel

2. Leerplandoelen per periode

De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Bij het einde van een periode wordt de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Ze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar en dienen - hoewel ze logisch zijn geordend - niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 11), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 10) en de doelen PEGO (zie Vademecum): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen en willen, ervaringen en gevoelens, expressies, attitudes en waarden). Bij het begin van de lagere school staat het jonge kind open voor diverse ervaringen en expressies van gevoelens. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven houdt echter meer in dan kennen; geloven betekent ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 14. De uitwerking ervan zal voor de leerkrachten evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PEGO
- dienen per periode te worden bereikt
- verspreid over heel de periode
- naar lesdoelstellingen uit te werken
- cognitieve en dynamisch-affectieve doelen

3. Schema

Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of met andere woorden: hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven? De bijbelse leefwereld krijgt uiteraard ook de noodzakelijke aandacht om de Bijbel goed te begrijpen.

- overzicht opbouw lessenreeks
- opbouw rond één thema
- belangrijke kernwoorden
- leef- en belevingswereld van de IIn
- bijbelverhalen en bijbelse leefwereld

4. Invulling

Bij de **invulling** wordt in de 'Toelichting' de inhoud in een ruimer kader verantwoord en toegelicht. Onder 'Bijbel' wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er wegens tijdsgebrek een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt (wat ook mogelijk is), dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij 'Suggesties' worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf uitgedund en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies) staat niet op zichzelf maar in functie van het bereiken van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- toelichting thema en kader
- Bijbel: voorstel keuze verhalen
- suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn

4. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie** en **didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook hier zijn het suggesties en dient er dus een selectie of een keuze te worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient beperkt en selectief te gebeuren: het verhaal staat immers in functie van de doelen. Zelf de verhalen hervertellen is nog beter. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- *selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen*
- *in functie van de leerplandoelen*
- *doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen*

Leerplandoelen: 1ste en 2de leerjaar

Doelstelling A (de Vader en Jezus):

A.1. de lln weten (= ook ervaren en beleven) dat God een Vader is, die mensen liefheeft en die tot een liefdevolle relatie uitnodigt;

A.2. de lln herkennen in de verhalen van de Bijbel God als Vader;

A.3. de lln weten dat ze de Vader bij uitstek in het liefdevolle optreden van Jezus leren kennen en vertrouwen.

Doelstelling B (de Bijbel):

B.1. de lln kennen de Bijbel als een betrouwbaar boek, waarin God zich als een liefdevolle Vader openbaart;

B.2. de lln weten dat zij in de Bijbel de verhalen van God en Jezus kunnen lezen.

Doelstelling C (de schepping):

C.1. de lln weten dat God de wereld geschapen heeft, die bedoeld is als een plek waar ze zich thuis voelen en als een ruimte om te bewerken en te bewaren;

C.2. de lln herkennen de realiteit van de gebrokenheid van de schepping;

C.3. de lln ontmoeten in Jezus de concretisering van de nieuwe schepping.

Doelstelling D (relaties en regels):

D.1. de lln ontdekken de wereld waarin zij dagelijks leven;

D.2. de lln ontdekken dat er bij God en bij mensen die voor hen zorgen, een thuis is;

D.3. de lln leren vanuit een liefdevolle relatie met de Vader op een positieve manier met de mensen uit hun omgeving omgaan;

D.4.1. de lln herkennen verbroken relaties en leren omgaan met gevoelens als tekort, onzekerheid, angst, en verdriet;

D.4.2. de lln weten daarbij dat herstel van relaties en een nieuw begin mogelijk zijn;

D.5. de lln kennen het bestaan van spelregels in hun dagelijkse wereld (samen spelen: thuis, op school en in het verkeer).

Doelstelling E (de bijbelse leefwereld):

De lln kunnen de bijbelse leefwereld, die in de verhalen aan bod komt, omschrijven (o.a. aspecten van het jodendom, gewoonten, kleding, voorwerpen, beroepen, ...).

Doelstelling F (christelijke feesten):

De lln kennen de waarde van het vieren van christelijke feesten.

Doelstelling G (gemeente / kerk):

G.1. de lln weten dat door de bijdrage van alle mensen en door samenwerking de kerk / gemeente kan beantwoorden aan de roeping die ze van God heeft gekregen.

G.2. de lln zien in dat de kerk / gemeente een plaats van geborgenheid en verbondenheid kan zijn.

Jaarschema

Alles is nieuw leven in een liefdevolle relatie met God / een thuis			
	vanuit leef- en belevings- wereld van de IIn	Bijbel	naar leef- en belevingswereld van de IIn toe
periode 1	nieuw schooljaar, school, PGO de wereld omheen de IIn (natuur en mensen)	<i>schepping</i> <i>Noach</i>	vertrouwen PEGO en de Bijbel de wereld als een thuis
periode 2	(t)huis en familie kerk feesten, geboorte verwachten en vieren welkom en niet welkom zijn	<i>feestverhalen</i> <i>geboorte Johannes</i> <i>geboorte Jezus</i>	Advent en Kerst vieren voor ieder een plek bij Jezus
periode 3	situaties en beleving van zorg dragen voor IIn: ouders, (t)huis, school, kerk...	<i>Jezus met Maria en Jozef</i> <i>Jezus met moeders en vaders en hun kinderen</i>	bescherming en geborgenheid bij God (vader) en mensen
periode 4	ziek, sterven, te kort iets uitsteken, ruzie bang, alleen, verloren, kapot verliezen en verdriet vinden en vreugde	<i>Jezus de goede herder</i> <i>gelijkenissen over het verlorene</i> <i>Pasen</i>	vinden - vreugde een nieuw begin thuiskomen
periode 5	situaties en beleving van samen eten en delen: gezin, kerk, bezoek, feesten,... vertrouwen en verbondenheid	<i>Jezus viert maaltijd met vrienden / iedereen</i> <i>Pinksteren</i> <i>de eerste gemeente eet samen en deelt met elkaar</i>	samen delen groeïend vertrouwen bij God een echte thuis voor ieder
<i>Bijhorende bijbelse leefwereld: dagelijks leven in dorp met gezin, beroepen, feesten, tempel en synagoge, ziekte, eetgewoontes</i>			
<i>in de verhalen</i>			

Jaaroverzicht

Alles is nieuw leven in een liefdevolle relatie met God / een thuis

periode 1

thema: **Een nieuw begin
vertrouwen**

nadruk: vertrouwen, verwondering, dankbaarheid, de wereld = een thuis

leefwereld: nieuw schooljaar, eerste leerjaar, Protestants-Evangelische Godsdienst, een nieuw begin

Bijbel: de wereld rondom waarnemen, voelen, ervaren
de schepping: hoe alles begon,
Noach: hoe het fout liep en opnieuw begon

periode 2

thema: **Nieuw leven verwachten
verwachting / vieren**

nadruk: verwachting en vieren met blijdschap, voor ieder is er een plek bij Jezus

leefwereld: geboorte en nieuw leven, uitzien naar en vieren van feesten
deelnemen aan, Advent en Kerstfeest vieren

Bijbel: feestverhalen, kerk en tempel
geboorte van Johannes de Doper en Jezus

periode 3

thema: **Jezus maakt nieuw
zorgen / verzorgen**

nadruk: er wordt zorg gedragen voor de IIn / geborgenheid

leefwereld: zorg dragen voor elkaar thuis (ouders), op school, in de kerk, vriendjes,
voor huisdieren, de natuur, ...

Bijbel: vlucht naar Egypte, Jezus groeit op in het dorp Nazaret, in de tempel
verhalen waarin ouders hun kinderen bij Jezus brengen

periode 4

thema: **Opnieuw beginnen
verdriet en vreugde**

nadruk: opnieuw beginnen door terugvinden, herstel, zorg en vergeving
verdriet wordt vreugde, thuiskomen

leefwereld: situaties waarin men een tekort ervaart of elkaar aandoet
verliezen en vinden, verdriet en vreugde, Paasfeest

Bijbel: Jezus de goede herder: gelijkenissen over het verlorene
Pasen: intocht, gevangenneming, opstanding en verschijning

periode 5

thema: **Nieuw maken
samen eten en delen**

nadruk: een thuis voor de leerlingen en voor iedereen
vertrouwen en verbondenheid

leefwereld: situaties van samen eten met de gezelligheid daarbij
mogelijkheden van samen eten, delen en samen feesten

Bijbel: herhalen
verhalen waarin Jezus maaltijd viert met anderen
van opstandingsverhalen naar Hemelvaart en Pinksteren en de eerste gemeente

Jaarplan

Protestants-Evangelische Godsdienst: 1ste leerjaar

schooljaar:

Leerkracht:

handtekening:

School:

datum:

**Alles is nieuw
Leven in een liefdevolle relatie met God
Een thuis**

Periode 1: september tot herfstvakantie

Een nieuw begin
Vertrouwen

Periode 2: herfstvakantie tot kerstvakantie

Nieuw leven verwachten
Verwachten / vieren

Periode 3: kerstvakantie tot krokusvakantie

Jezus maakt nieuw
Zorgen / verzorgen

Periode 4: krokusvakantie tot paasvakantie

Opnieuw beginnen
Verdriet en vreugde

Periode 5: paasvakantie tot einde schooljaar

Nieuw maken
Samen eten en delen

Dit jaarplan wordt u aangeboden, waarbij u natuurlijk de vrijheid hebt om een eigen (en eventueel uitgebreider) jaarplan op te stellen. U hoeft de inspectie geen kopie toe te zenden. Bij afwijking van het leerplan dient u de inspectie echter wel een kopie van uw leerplan, tezamen met uw verantwoording, te bezorgen. Op vraag van de directie, dient u ook aan haar een kopie te bezorgen.

Periode 1.1

Een nieuw begin

vertrouwen

Periode 1.1

Een nieuw begin

vertrouwen

1. Leerplandoelen 1.1

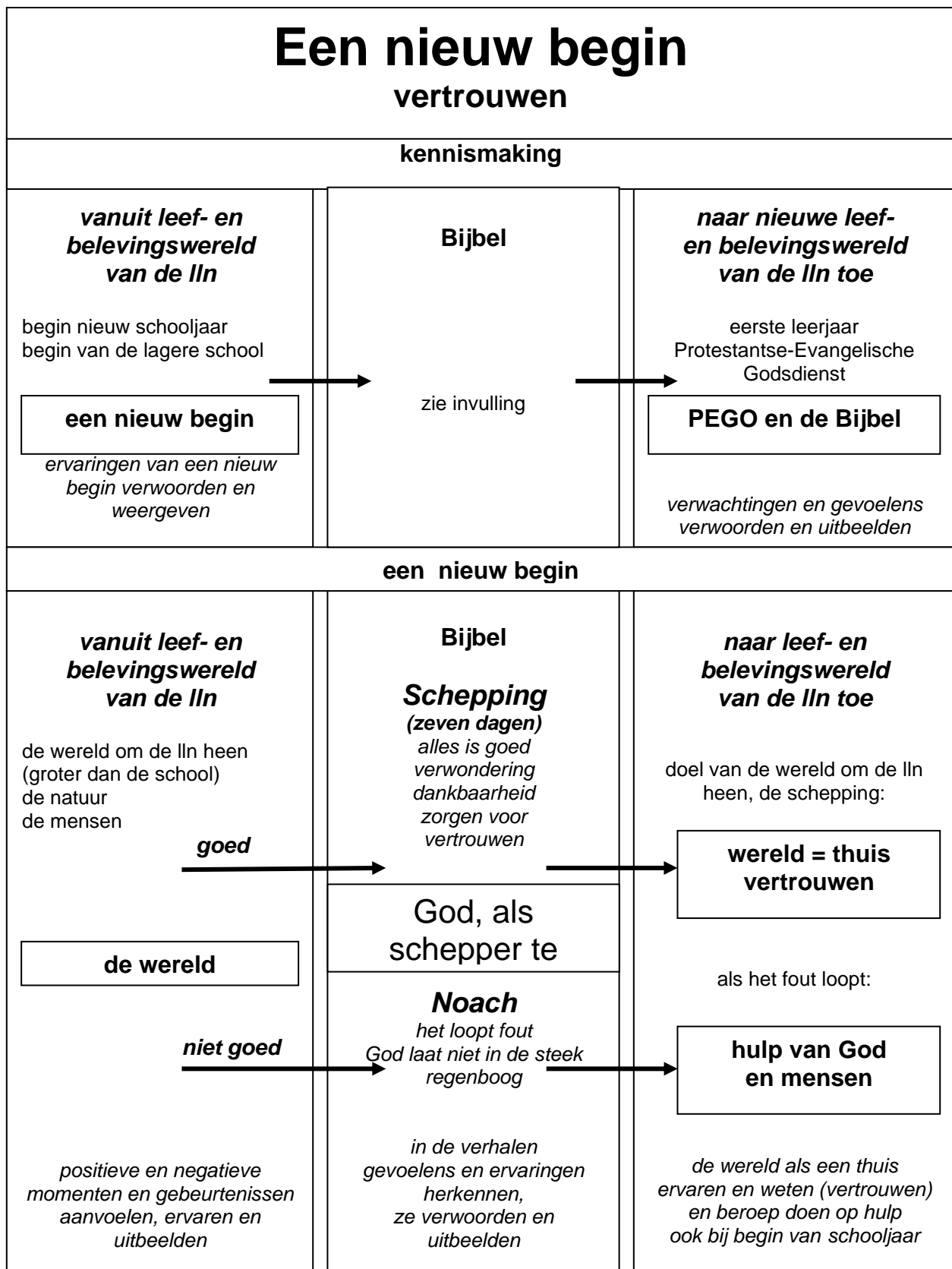
1. De leerlingen stellen zichzelf voor en verwoorden en beelden (*) het begin van het nieuwe schooljaar, met al zijn nieuwe ervaringen, uit.
2. De lln verwoorden en beelden concrete voorbeelden van een nieuw begin uit.
3. De lln verwoorden en beelden het begin van het nieuwe schooljaar uit als een grote stap.
4. De lln ontdekken wat de les PEGO, gebaseerd op de Bijbel, voor hen inhoudt.
5. De lln verwoorden en beelden positieve en negatieve gevoelens en ervaringen (in deze wereld) uit.
6. De leerlingen beleven de zeven dagen van de schepping (***) (in de wereld om hen heen) en kunnen deze gevoelens en ervaringen verwoorden en uitbeelden.
7. De lln ervaren en weten(**) God als Schepper, die voluit te vertrouwen is.
8. De lln ervaren en weten dat de schepping bedoeld is als een thuis voor hen.
9. De lln tonen hun verwondering en dankbaarheid voor de schepping.
10. De lln geven concreet weer hoe zij goed voor de schepping kunnen zorgen.
11. De lln herkennen negatieve gevoelens en ervaringen in het verhaal van Noach.(***)
12. De lln begrijpen de regenboog als een teken dat God ons niet in de steek laat.
13. De lln weten dat ze in moeilijke momenten, ook bij het begin van dit nieuwe schooljaar, beroep op God en mensen kunnen doen.
14. De lln ervaren, ook bij het begin van dit nieuwe schooljaar, nabijheid en steun van God en mensen.

(*) uitbeelden: we bedoelen hier alle vormen van non-verbale expressie, waarmee de leerlingen zich met hun gedachten, gevoelens en ervaringen concreet kunnen uitdrukken

() ervaren en weten: ervaren kan voor weten komen (door ervaren tot weten komen) en met weten bedoelen we niet enkel een cognitief weten, maar ook dynamisch-affectief (zie wegwijzer)**

(*) bijbelverhalen: er wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen ook de inhoud van de behandelde bijbelverhalen in grote lijnen kunnen weergeven**

2. Schema 1.1

3. Invulling 1.1

3.1. Een nieuw begin (week 1)

Toelichting

Het thema van het eerste leerjaar 'Alles is nieuw' en het thema van periode 1 van het eerste leerjaar (thema 1.1) '**Een nieuw begin**' worden ingeleid bij het begin van het eerste leerjaar. Over de nieuwe ervaringen bij het begin van het eerste leerjaar wordt tijdens de kennismaking gesproken en rond deze nieuwe ervaringen wordt gewerkt. Alles is bijzonder voor het kind. Voor het eerst naar de 'grote' school, met een nieuwe leerkracht, een nieuwe klas, nieuwe vriendjes, (waarschijnlijk) een nieuwe boekentas en kleren, nieuwe boeken enzovoort. In de gesprekken en verwerkingen hierover heeft de leerkracht vooral aandacht voor het beleven en het ervaren van dit nieuwe begin.

Hoe een nieuw begin wordt ervaren, wordt aangevuld met andere voorbeelden. Voor het eerst op vakantie of op kamp gaan, elke dag heeft een nieuw begin, in een nieuw huis gaan wonen, nieuw leven dat groeit uit een zaadje. Geboorte als begin van nieuw leven komt uitgebreid aan bod in periode 1.2.

Bijbel

De Bijbel hoeft bij de eerste kennismaking niet noodzakelijk aan bod te komen, maar mogelijkheden zijn Genesis 1:1 (In het begin) of Matteüs 13: 31-32 (mosterdzaadje).

Suggesties

Leef- en belevingswereld leerlingen: bijzonder want alles is nieuw!

- voorstellen Iln en Ikr PEGO (eerste kennismaking)
- vakantie-ervaringen
- begin lagere school, nieuwe schooljaar
- voorbereiding: alles nieuw (nieuwe school, nieuwe kleding, boekentas en schoolgerief)
- ook nieuwe Ikrn en Iln
- andere voorbeelden van een nieuw begin (concreet uitwerken):
elke nieuwe dag, verhuizen, een zaadje, ...

3.2. Het Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs en de Bijbel (week 2)

Toelichting

De verwachtingen ten aanzien van het eerste leerjaar en het verloop (de ervaringen) van de eerste dagen worden hier besproken. De gevoelens die hiermee gepaard gaan (verwachting, nieuwsgierig, fier, blij, onzeker, ...) krijgen ruime aandacht. De leerlingen hebben naar dit begin van het schooljaar toegeleefd, vol spanning, maar ook met vragen. In haar/zijn kleine klasje kan de leerkracht aan de leerlingen de kans geven zich hierover uit te drukken (vertellen, uitbeelden, ...) en hen zo goed mogelijk gerust stellen.

Ook het **vak Protestants-Evangelische Godsdienst** is uiteraard nieuw. De leerlingen gaan misschien wel naar een kerk. Bij de nadere kennismaking (Iln-Ikr) komen het beleven van geloven en naar de kerk gaan naar voren. De godsdienstlessen en het gebruik van de **Bijbel** worden voorgesteld. De leerkracht legt eveneens uit waarom de leerlingen naar verschillende leerkrachten godsdienst/zedenleer gaan. Dit is een moment om de klas(hoek), waar mogelijk, in te richten en materiaal te verzamelen.

Bijbel

Er wordt over het gebruik van de Bijbel in de godsdienstles verteld, maar verhalen hoeven bij deze nadere kennismaking nog niet aan bod te komen. Liefelingsverhalen van de leerlingen zijn wel mogelijk.

Suggesties

De nieuwe leef- en belevingswereld van de leerlingen: een grote stap!

- *het eerste leerjaar: klas, Iln, lezen, schrijven, ... , verschillende vakken en Ikrn, ...*
- *gevoelens hieromtrent: verwachtend, nieuwsgierig, fier, blij, onzeker,...*
- *PEGO: andere Iln, andere keuzemogelijkheden*
- *kennismaking PEGO: de godsdienstlessen voorstellen*
- *nadere kennismaking Iln-Ikr: de Bijbel, (geliefde) verhalen, (beleving van) geloven, kerk (Ikr hoeft zijn of haar kerkelijke achtergrond niet toe te lichten), ...*

3.3. De wereld om me heen / schepping / Noach (week 3-7)

Toelichting

De directe leef- en belevingswereld om de Iln heen, met zijn positieve en negatieve ervaringen, komt hier aan bod. Deze positieve en negatieve ervaringen worden weergegeven en verwoord, maar vooral aangevoeld, ervaren en uitgedrukt (zien, horen, voelen, ruiken, verwondering en dankbaarheid, lachen en wenen, bang en boos zijn, bewegen, dansen, zingen, ...). Concrete voorbeelden worden uitgewerkt en de daarmee verbonden ervaringen uitgebeeld. Centraal staat hoe de leerlingen de leefwereld, de mensen en de natuur om zich heen beleven, dit vanuit zowel goede als slechte ervaringen. De leerkracht schept ook mogelijkheden tot een totaal en gedifferentieerd waarnemen van de belevingswereld.

De voorbeelden van **positieve ervaringen** worden vnl. in elke dag afzonderlijk (concrete voorbeelden uitwerken) van **de schepping** (alles is goed) gezocht. De nadruk wordt gelegd op: de grootheid van God in de schepping; het groeien van vertrouwen in de scheppende God; het doel dat deze schepping 'goed' is en voor de mens een 'thuis' wordt. Verwondering en dankbaarheid zijn hierbij nooit veraf.

Er wordt even stilgestaan bij de verantwoordelijkheid van de mens in de zorg voor de natuur, ook al zal het thema 'zorgdragen' later meer aandacht krijgen.

De negatieve ervaring wordt (naast de leef- en belevingswereld van de Iln) vnl. gezocht in het verhaal van **Noach** (het loopt fout). De nadruk wordt gelegd op de regenboog als teken dat God de mens niet in de steek laat. De leerlingen kunnen zich dus, ook als het mis dreigt te lopen, omringd voelen en weten. Iedereen maakt minder prettige dingen mee: een ruzie, iets is kapotgemaakt, een nachtmerrie, pijn worden gedaan, enzovoort.

Bijbel

De schepping: Genesis 1 (eventueel ook Genesis 2).

Noach: Genesis 6-8.

Suggesties

Vanuit de leefwereld (de nieuwe school, maar ook ruimer dan de school) van de leerlingen:

- *de planten, de dieren, de mensen, ...*
- *waarnemen: (niet) zien, (niet) kunnen, (niet) houden van, ...*
- *positieve (goede) en negatieve (niet goede) waarnemingen/ervaringen*
- *deze aanvoelen, ervaren en uitbeelden / droomwereld of -schepping weergeven*

de zeven dagen schepping worden per dag behandeld

- dag 1, 2 en 3 corresponderen met dag 4, 5 en 6: de drie laatste dagen bouwen verder aan de schepping van de drie eerste, de voorbeelden worden concreter en situeren zich in de directe leefwereld van de kinderen.
- het scheppingsgebeuren en de bijhorende belevingswereld
- nadruk op gevoelens: verwondering, dankbaarheid, vertrouwen, lachen, wenen, bang, boos
- hierbij telkens opnieuw laten beleven en concrete voorbeelden noemen (opdrachtjes)
- zorg dragen voor de schepping
- alles is goed: de Schepper is te vertrouwen
- de schepping is een 'thuis'

- **Dag 1:** donker en licht: bespreken en uitbeelden van gevoelens die hiermee corresponderen.

Donker staat voor verdriet en alleen zijn: wanneer zijn IIn verdrietig, hoe uiten zij dit?

Licht staat voor blijdschap en warmte: wanneer zijn ze blij en hoe tonen zij dit?

- **Dag 2:** overal water, en dan de hemel: gevoelens bespreken en uitbeelden.

Overal water staat voor angst en bedreiging, waardoor worden IIn bang?

De hemel biedt bescherming, er komen geruststelling en rust in de plaats: wanneer voelen zij zich goed en veilig?

- **Dag 3:** het land met de bomen en planten.

Land biedt een plek vol mogelijkheden om bv. een huis te bouwen, om te wonen, om te leven, door voor eten te zorgen ...

De natuur: de bomen, planten en bloemen om je heen bekijken, ruiken en voelen.

- **Dag 4:** het licht wordt ingevuld met zon, maan en sterren.

Welke mensen om je heen bieden warmte? (familie uitbeelden)

Met welke vriendjes is het leuk om te spelen? (spel spelen of uitbeelden)

Wie helpt je als je alleen of bang bent? Wie zorgt er voor jou?

- **Dag 5:** vogels in de lucht en vissen in de zee.

Deze dieren bekijken en bv. uit tijdschriften knippen.

Of terugverwijzend naar de bescherming van de hemel: als alles om je heen veilig en in orde is, dan kan je heerlijk op ontdekking gaan, je vrij voelen (als een vogel, als een vis in het water), en je uitleven, spelen en bewegen.

- **Dag 6:** de dieren en de mensen.

Verder uitwerken van de wereld na dag 3: een plaats om te wonen en leven, hierbij horen ook kleding, meubelen, speelgoed, scholen, ... Mensen bewerken de wereld en bouwen hem verder uit.

De natuur om je heen: nu ook de dieren.

- **Dag 7:** de schepping is voltooid en de Schepper rust van zijn werk; alles is goed.

Benadrukken van de verwondering en de dankbaarheid voor al het goede om je heen. Waar geniet je het meeste van? Waar droom je van om te doen?

In de omgeving van Noach loopt het fout: wat was opgebouwd in de schepping gaat stuk, maar wordt terug opgebouwd. Bij het eind van de zondvloed kan elke dag van de schepping terug worden aangehaald (terug licht na zware regen, terug scheiding wateren onder en boven na regen en overstroming, terug land en begroeiing, terug ...):

- het loopt fout met de schepping (concrete voorbeelden bespreken van verdriet, angst, misgaan, moeilijke momenten, ..., eventueel de ongehoorzaamheid van de mens in het paradijs)
- maar God laat de mens niet in de steek: opbouw van de schepping en de regenboog
- zich niet alleen, maar omringd weten en voelen; weten hoe moeilijke momenten kunnen worden opgelost: concrete voorbeelden

Wereld = mijn thuis (vertrouwen) en hulp bij God en mensen (week 8)

Toelichting

*Bij de afronding wordt de groei van **het vertrouwen in God als Schepper en in de schepping als een 'thuis'**, ook als het misgaat, benadrukt. Verder wordt verduidelijkt dat de wereld om de leerlingen heen een thuis voor hen hoort te zijn. Ook de nieuwe school mag een thuis zijn. En bij het begin van dit nieuw schooljaar zullen er heel wat leuke momenten zijn, maar soms ook moeilijke. Alles zal zeker niet vanzelf gaan. God en mensen zijn er om de Iln te helpen als het misloopt. Zoals God er voor Noach was, zo is de leerkracht er voor de leerlingen.*

Met 'thuis' is gedacht aan de wereld zoals God hem bedoeld heeft en waaraan de mens bij de schepping de opdracht heeft gekregen te werken. Elk kind heeft recht op een veilig thuis en om met vertrouwen te kunnen leven. Dit onderwerp dient voorzichtig te worden behandeld bij Iln die geen veilig thuis hebben.

Bijbel

Geen nieuwe bijbelverhalen bij de afronding.

Suggesties

- *deze lessenreeks wordt afgerond met herhaling van de grote lijnen (bv. aan de hand van expressiewerk)*
- *bij voorgaande bijbelverhalen concrete voorbeelden zoeken naar leefwereld van Iln toe*
- *begin schooljaar: soms moeilijk, maar beroep doen op elkaar en op God is mogelijk (concrete voorbeelden / toepassingen van om hulp vragen en aansporing hiertoe)*

3. Suggesties expressievormen 1.1

Voorstel thema-expressie: ervaringen en gevoelens met bijvoorbeeld een grote kijkdoos, een grote doos als 'huis' en 'thuis'. De doos wordt elke dag van de schepping bewerkt (beschilderd, beplakt ..) en uiteindelijk wordt de regenboog op de doos aangebracht. De leerlingen krijgen ook een plaats in de veilige doos / thuis.

Aanvullende mogelijkheden:

- *poppen maken bij het begin van de periode en deze nieuwe situaties laten beleven. De poppen de schepping en Noach 'laten beleven' en ze uiteindelijk 'een veilige thuis geven'*
- *een prentenboek starten over vertrouwen, veilig zijn; vb: schoolbenodigdheden in boekentas, Iln in de klas, ... Dit boek wordt tijdens dit thema verder ingevuld: klas PEGO, Ikr, kerk, schepping, Noach en uiteindelijk met ouders, grootouders, knuffel, school, ...*
- *passende liedjes*

Periode 1.2

Nieuw leven verwachten

verwachten en vieren

Periode 1.2

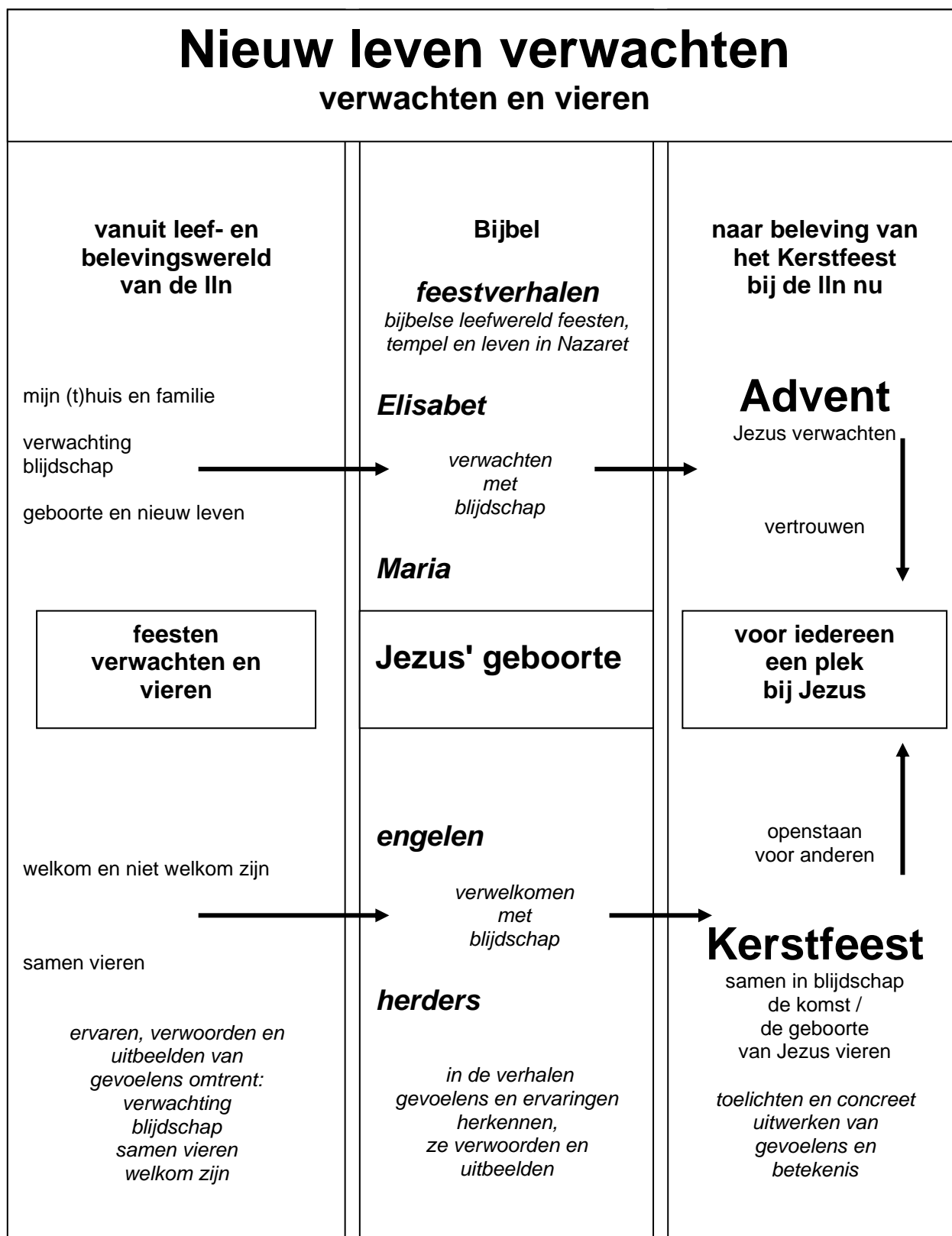
Nieuw leven verwachten

verwachten en vieren

1. Leerplandoelen 1.2

1. De lln verwoorden en beelden uit wat voor hen een thuis, hun huis, familie en huis van God inhouden.
2. De lln geven het dagelijks leven in het dorp Nazaret weer.
3. De lln verwoorden en beelden geboorte als begin van nieuw leven uit.
4. De lln kunnen weergeven dat een baby / nieuw leven welkom is in een familie.
5. De lln geven voorbeelden dat kinderen niet altijd welkom zijn.
6. De lln ervaren en lichten toe hoe ze feesten verwachten en voorbereiden.
7. De lln ervaren en lichten toe dat deelnemen aan feesten veel blijdschap geeft.
8. De lln ontdekken in verhalen en gelijkenissen van feesten dat deelnemen aan feesten blijdschap geeft.
9. De leerlingen herkennen, bij de aankondiging van de geboorte van Johannes en van Jezus, de blijde verwachting van Elisabet (en Zacharias) en van Maria (en Jozef).
10. De lln ontdekken in het verhaal van de geboorte van Jezus dat de herders hem met blijdschap welkom heetten.
11. De lln omschrijven Advent als de tijd waarin het feest van Jezus' geboorte wordt voorbereid en de lln ervaren de spanning van deze verwachting.
12. De lln omschrijven Kerstfeest als het feest van Jezus' geboorte en de lln ervaren de vreugde hierover.
13. De lln weten dat welkom zijn belangrijk is en de lln staan open voor andere kinderen.
14. De lln geven voorbeelden dat iedereen, in het bijzonder iemand die geen thuis heeft, bij Jezus welkom is.

Schema 1.2

3. Invulling 1.2

3.1. Feesten verwachten en vieren (week 1-3)

Toelichting

In deze tweede periode worden de lessen uitgewerkt rondom de feesttijd die voor de deur staat. Met het begrip **'thuis'** wordt er bij vorig thema aangeknoopt. Dit begrip wordt verder uitgediept. Met 'thuis' wordt de plaats bedoeld waar men zich goed voelt. Vertrekkend bij het gezin en de familie van de kinderen wordt geboorte benadrukt als begin van **nieuw leven**. Met de leerlingen kan de leerkracht stilstaan bij een geboorte in de omgeving of foto's van de eigen geboorte. De komst van een baby wordt uitgebreid voorbereid en na de geboorte komt men met een cadeau op bezoek.

Andere feesten kunnen eveneens aan bod komen. In deze periode ontkomen de kinderen niet aan de sinterklaasdrukke; straks is het ook Kerstfeest. Daarnaast tellen kinderen af tot hun verjaardag en kennen ze vast nog andere feesten. Samen vieren gebeurt ook in de kerk.

Ook hier worden vooral gevoelens, nu **van spanning en verwachting, van vreugde en feesten** toegelicht. De leerlingen worden uitgenodigd om in het feesten te participeren. Actief deelnemen aan feesten en de voorbereiding ervan is erg leuk en maakt je blij. Voorzichtigheid is geboden als kinderen negatieve 'thuis'-ervaringen hebben.

Gedurende het hele eerste leerjaar worden er verhalen over Jezus verteld. Het is goed om deze verhalen in **de leefwereld van de bijbelse tijd** (rekening houdend met de leeftijd) te situeren. De leerlingen vernemen hoe het leven in het dorp Nazaret verliep en hoe een dorp eruit zag. De leerlingen kunnen dit eventueel met het leven in hun woonplaats vergelijken. In elke periode worden die aspecten van de bijbelse leefwereld besproken en uitgebeeld die voor het goed begrijpen van de verhalen belangrijk zijn. In deze periode betreft het vooral de geboorte, het leven van kinderen en feesten. In het dorp is er een synagoge, zoals bij ons een kerk. De kerk is het huis van God. Het verhaal over Zacharias, een priester, geeft de gelegenheid om aandacht te geven aan de Bijbel als het 'Boek van God' dat in de synagoge en in de kerk wordt gebruikt (zie periode 1.1). In deze periode is er meer ruimte voor een meer algemene toelichting over het dorpsleven in Jezus' tijd dan in de volgende periodes.

Bijbel

Er kan een keuze worden gemaakt uit verhalen omtrent nieuw begin en verwachten, feesten en blijdschap: de gelijkenis van het mosterdzaadje, de bruiloft te Kana, de bruidsmisjes, ...
Bijbelse leefwereld: een dorp in de tijd van Jezus, kinderen, feesten, tempel, naar de kerk gaan.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: thuis, geboorte, feesten, verwachten, blijdschap, samen vieren:

- de thuis(ervaring) en familie van de lln, zussen en broers, familiefoto's
- foto's van vakanties en geboorten
- het voorbereiden van een geboorte in gezin, bij familie of vrienden
- de kerk als een thuis, een plaats voor samen vieren van God en mensen
- gesprek en verwerking rond verjaardagen en andere feesten (ook in school en kerk): de voorbereiding, wat erbij komt kijken, de vreugde, het eten, de kleding, de versiering, dansen en zingen, ...

3.2. De geboorte van Jezus verwachten en vieren (week 4-6)

Toelichting

Elke week kan er een verhaal worden verteld over de verwachting en de geboorte van Johannes de Doper en Jezus. Vooral de spanning van de verwachting en de blijdschap over de geboorte worden uitgewerkt. Daarnaast geeft de leerkracht inhoud aan de woorden **Advent en Kerstfeest: verwachting en blijdschap**. In het eerste leerjaar worden vooral benadrukt: de gevoelens hierbij en het samen feest vieren. Het is een heel bijzondere tijd en het kind krijgt voldoende ruimte om dit ook zo te beleven.

Terug verwijzend naar de geboorte van een baby en de voorbereiding, kan er worden gewezen naar het aspect van **het 'welkom-zijn' van nieuw leven** in een gezin. Onder normale omstandigheden (voorzichtigheid is geboden) komen alle spanning en voorbereiding voort uit liefde. De ouders willen in alles tonen dat het kind welkom is. Er is zeker plaats voor nog iemand erbij. Ook als het bijvoorbeeld gaat om een pleeg- of adoptiekind, of een zomerlogee. Jezus' ouders, Maria en Jozef, waren heel blij met zijn geboorte, maar ervaren ook het 'niet welkom-zijn' op het moment dat er geen plaats meer is in de herberg. Daartegenover staan de lofzang van de engelen en het enthousiasme van de herders. Bij het vertellen en uitwerken van de verhalen komen beide aspecten aan bod.

Bijbel

De aankondiging van de geboorte van Johannes (met Elisabet en Zacharias): Lucas 1.

De aankondiging van de geboorte van Jezus (met Maria en Jozef): Lucas 1, Matteüs 1.

De reis naar het overvolle Betlehem: Lucas 2.

De aankondiging door de engelen en het bezoek van de herders: Lucas 2.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

voorbeelden van welkom zijn (een feest geven, een kamer klaarmaken, ...) en niet welkom zijn bespreken (niet laten meespelen, te weinig plaats of eten, iets niet kunnen, er anders uitzien, adoptie, ...).

Bij elk verhaal kort aanknopen bij de weken één tot drie.

De verhalen vertellen vanuit het standpunt van één van de hoofdspelers spreekt de lln bijzonder aan. De verhalen kunnen ook worden opgebouwd rond aspecten van bezoeken (ontmoetingen, gastvrijheid, welkom, ...).

3.3. Iedereen mag mee Kerstfeest vieren (week 7)

Toelichting

Nog even en de lln vieren zelf Kerstfeest. De verhalen worden afgerond en de kernwoorden herhaald. Verbanden worden gelegd met hoe de lln thuis of in de kerk Advent en Kerstfeest vieren. In de klas wordt **Kerstfeest** voorbereid en gevierd.

Er wordt terug verwezen naar '**welkom zijn en thuis**'. Daar waar mensen welkom zijn, voelen ze zich ook thuis. Hierbij wordt de leerlingen duidelijk gemaakt dat bij Jezus alle mensen welkom zijn, ook die mensen die door anderen aan de kant worden geschoven. Er kunnen voorbeelden worden besproken uit de leefwereld van de leerlingen hoe kinderen wel of niet welkom zijn in verschillende situaties en hoe zij hierop reageren.

Bijbel

Geen nieuwe bijbelverhalen bij de afronding, wel samen Kerstfeest vieren.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen 'welkom en niet welkom': voorbeelden geven van nieuwe situaties waarin de IIn een nieuw zusje of broertje, nieuwe buren, nieuwe kinderen op school kunnen welkom heten en een plaats in hun midden kunnen geven.

4. Suggesties expressievormen 1.2

Voorstel thema-expressie: een foto- of prentenboek over de eigen geboorte en de geboorte van Johannes en Jezus.

Aanvullende mogelijkheden:

- *geboortekaartje maken*
- *feestversiering maken volgens het verloop van het thema*
- *adventskalender maken*
- *Advent en Kerstfeest uitbeelden: de begroetingen, ...*
- *poppenspel, rollenspel, ...*

Periode 1.3

Jezus maakt nieuw

verzorgen / zorgen

Periode 1.3

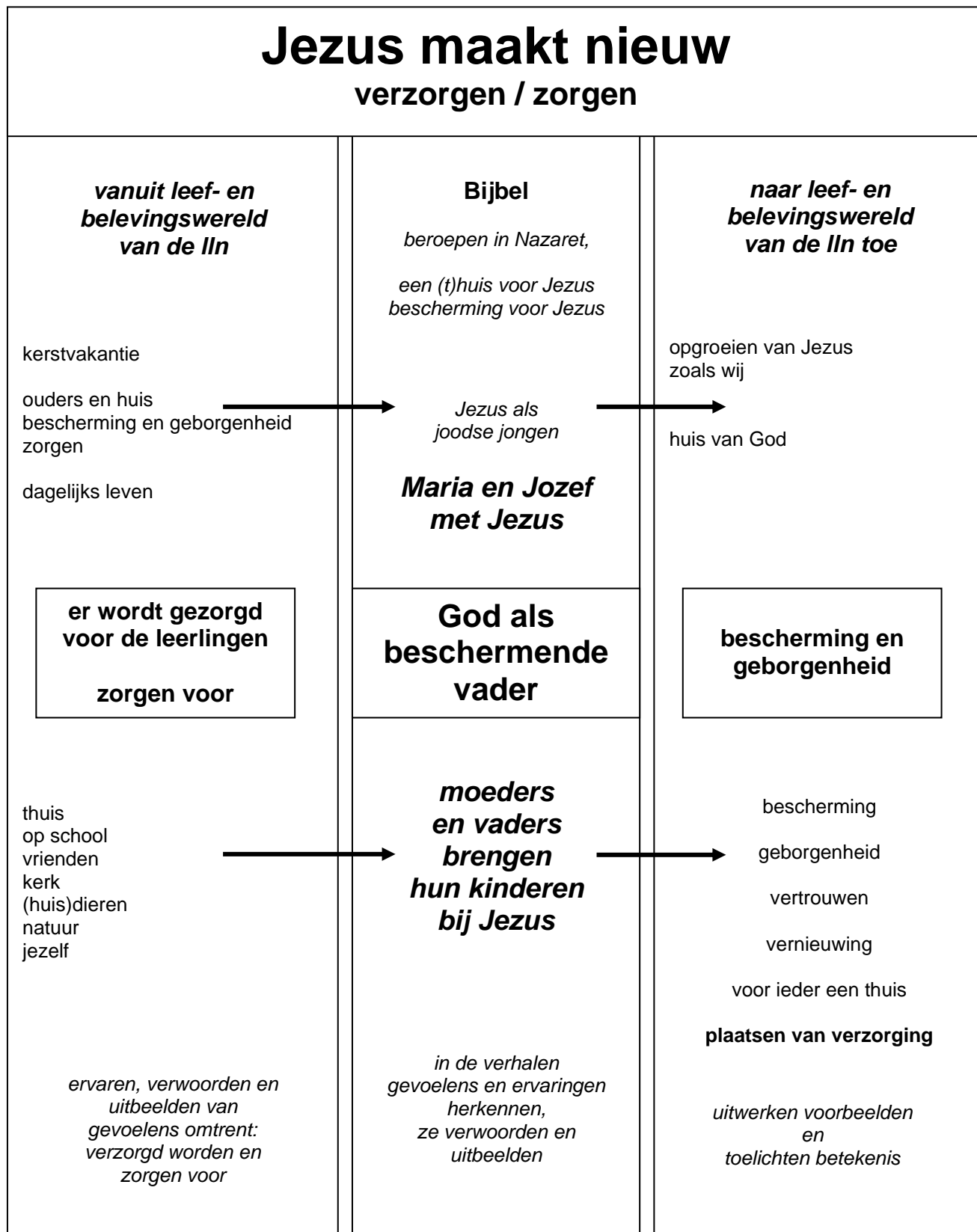
Jezus maakt nieuw

verzorgen / zorgen

1. Leerplandoelen 1.3

1. De IIn weten waar ze welkom zijn, hoe daar voor hen wordt gezorgd en hoe ze worden beschermd.
2. De IIn beschrijven hun dagelijks leven.
3. De IIn ontdekken dat Jezus als een gewone joodse jongen in Nazaret opgroeide.
4. De IIn verwoorden en beelden uit hoe mensen om hen heen voor de natuur, voor elkaar en voor zichzelf zorgen.
5. De IIn ervaren en weten dat 'zorgen voor' inspanningen vraagt.
6. De IIn herkennen in enkele verhalen uit de evangeliën Jezus als een kind van ouders, die voor hem zorgen en hem beschermen.
7. De leerlingen herkennen in enkele verhalen uit de evangeliën het vertrouwen dat sommige ouders in Jezus stellen door hun kinderen bij hem te brengen.
8. De IIn weten en ervaren dat God als vader op beschermende en vernieuwende wijze voor ieder mens, ook voor hen, wil zorgen.
9. De IIn ontdekken geborgenheid in de omgang met God als vader.
10. De IIn begrijpen dat 'zorgen voor elkaar' beschermt en nieuwe kansen geeft.
11. De IIn lichten voorbeelden toe van plaatsen waar mensen, in navolging van Jezus, voor elkaar zorgen.

2. Schema 1.3

3. Invulling 1.3

3.1. Een gezin in Nazaret (week 1-2)

Toelichting

*Er wordt aangesloten bij periode 1.2: welkom zijn en Kerstfeest. Hoe hebben de IIn Kerstfeest gevierd en wat hebben ze in de kerstvakantie gedaan? In dit thema wordt stilgestaan bij de mensen (vooral de ouders) die voor kinderen **zorgen**. Hoe verloopt hun dagelijks leven, tijdens de vakantie en op school, en wie zorgt er voor hen?*

Vanuit de leefwereld van de kinderen wordt de stap gezet naar het dagelijks leven van Jezus als kind en wie voor hem zorgde. De eerste levensjaren van Jezus waren niet altijd zonder zorgen. Het leven van Jezus werd door koning Herodes bedreigd en God beschermde Jezus via zijn ouders. Daarna groeide hij op in het dorp Nazaret.

*Er wordt bij de bijbelse leefwereld (zie periode 1.2.) aangeknoopt. Het opgroeien van Jezus, zijn huis en familie worden gesitueerd. Jezus groeide op als een **gewone joodse jongen**. Ook tempel of kerk kwam reeds ter sprake. Voor Jezus was het aangenaam verblijven in het huis van zijn Vader, de tempel. Vooruitblikkend naar periode 1.4. kunnen bij het dagelijkse leven in het dorp Nazaret beroepen worden besproken.*

Bijbel

Bijbelse leefwereld: huis van Jezus, de tempel, de beroepen.

Jezus als kind. De opdracht in de tempel: Lucas 2: 21-39.

De vlucht naar Egypte: Matteüs 2: 13-18.

De terugkeer naar Nazaret: Matteüs 2: 19-23.

De twaalfjarige Jezus in de tempel: Lucas 2: 40-52.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn:

kerstvakantie, dagelijks leven, thuis, kerk, Bijbel, ...

- *hoe verliepen het kerstfeest en de kerstvakantie?*
- *waar en bij wie voelen de IIn zich welkom? Wie zorgt er voor de IIn?*
- *hoe ziet de dag, de week van de IIn eruit (verloop, activiteiten)?*
- *huis of school van de IIn tekenen en beschrijven*
- *droomhuis, -thuis of -school weergeven*
- *hoe ervaren de IIn de kerk? Wat gebeurt er? Plaats van de Bijbel in kerk en geloof*

3.2. Moeders en vaders brengen hun kinderen bij Jezus (week 3-5)

Toelichting

*De ingeslagen weg rond 'welkom' wordt verdiept: waar de IIn welkom zijn, zich '**thuisvoelen**'. Ieder van ons heeft een huis, maar is het ook je thuis? De leerkracht bespreekt dit steeds voorzichtig gezien de mogelijke achtergrond van de IIn. Een thuis is een plaats waar mensen zorg dragen voor elkaar. In dit thema gaat het vooral om de betekenis van dit begrip '**zorg dragen voor**'. In het volgende thema wordt dit verder uitgediept en vooral de zorg voor de 'verloren' mens besproken. Hier wordt stilgestaan bij de zorg en het 'thuisvoelen' in de onmiddellijke omgeving van de kinderen. In de eerste plaats bij de ouders. Er wordt ook benadrukt dat zorgdragen voor anderen niet vanzelf gaat, maar een inspanning vergt.*

*Er worden verhalen verteld over ouders die voor hun kinderen zorgen en daarom besluiten hen naar Jezus te brengen. Zij hebben over Jezus gehoord en hoe hij naar de mensen luisterde, naar hen toe kwam en hen hielp. Dit gaf hen het **vertrouwen** om een beroep te doen op zijn liefdevolle zorg. De nadruk ligt dus op wie voor anderen /de leerlingen zorgt en op wie men kan vertrouwen (ouders, mensen om je heen en God als Vader).*

Bijbel

Verhalen over Jezus die 'zorg draagt voor' en mensen die daardoor vertrouwen in hem krijgen. Moeders brengen hun kinderen bij Jezus: Matteüs 19: 13-15; Marcus 10: 13-16; Lucas 18: 15-17.

Een buitenlandse vrouw vraagt Jezus voor haar dochter: Matteüs 15: 21-28; Marcus 7:24-30. Een vader (Jaïrus) vraagt Jezus voor zijn stervende dochter: Matteüs 9: 18-26; Marcus 5: 22-43. Een vader vraagt Jezus voor zijn zoon met vallende ziekte: Matteüs 17: 14-21.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn: zorgen in diverse situaties, ...

- *welke mensen dragen zorg voor de IIn, op school, in hun familie, in hun kerk, hun vrienden...*
- *waar en bij wie voelen de IIn zich thuis?*
- *wie vertrouwen de leerlingen? Waarom?*
- *welke mensen hebben in het bijzonder zorg nodig: kinderen, zieken, gehandicapten, oudere mensen, armen, daklozen, wie zich alleen of uitgestoten voelt ...*
- *kinderen dragen zelf ook al 'zorg voor': een huisdier, planten en bloemen, een taak in de klas of thuis, voor zichzelf, ... Zo kan duidelijk worden dat zorg dragen een inspanning vergt.*

3.3. God zorgt ook voor de leerlingen (week 6)

Toelichting

*Dit thema wordt afgesloten met het herhalen van de kernwoorden: Jezus wil voor de mens zorgen. Deze **zorg werkt beschermend en geeft nieuwe kansen, geborgenheid en vertrouwen**. Daar waar mensen voor elkaar zorgen, voelen mensen zich geborgen en ontstaat er een echte thuis. Jezus wil voor iedere mens, in het bijzonder voor wie veel zorg nodig heeft, geborgenheid en een thuis bieden.*

*Er wordt gewezen op Jezus die te vertrouwen is, en het verband gelegd met de Vader die te vertrouwen is (periode 1): God zorgt voor hulp en **een thuis**.*

Bijbel

Geen nieuwe verhalen bij de afronding.

Suggesties

Plaatsen bespreken en illustreren waar mensen voor elkaar zorgen, zoals Jezus het ons heeft voorgedaan: ziekenhuis, bejaardentehuis, kindertehuis, dierenasiel, vluchtelingenhuis, crèche, kerk, ...

4. Suggesties expressievormen 1.3

Thema-expressie: een huis / huizen maken waarin wonen:

- *de ouders die voor Jezus zorgden*
- *de ouders / een ouder die voor de leerlingen zorgen / zorgt*
- *de verschillende mensen waarvoor Jezus zorgt*

Aanvullende mogelijkheden:

- *collage over tijdsbesteding*
- *het huis van de Iln uitbeelden*
- *maquette van het dorp Nazaret / eigen woonplaats*
- *een huis uitbeelden: in de verschillende kamers wonen mensen voor wie Jezus zorgt*
- *of in het dorp (maquette of andere expressie) wonen de mensen die voor ons zorgen en de mensen voor wie Jezus zorgt (met platen of poppetjes)*
- *documentatie over of bezoek aan een plaats van zorg*

Periode 1.4

Opnieuw beginnen

verdriet en vreugde

Periode 1.4

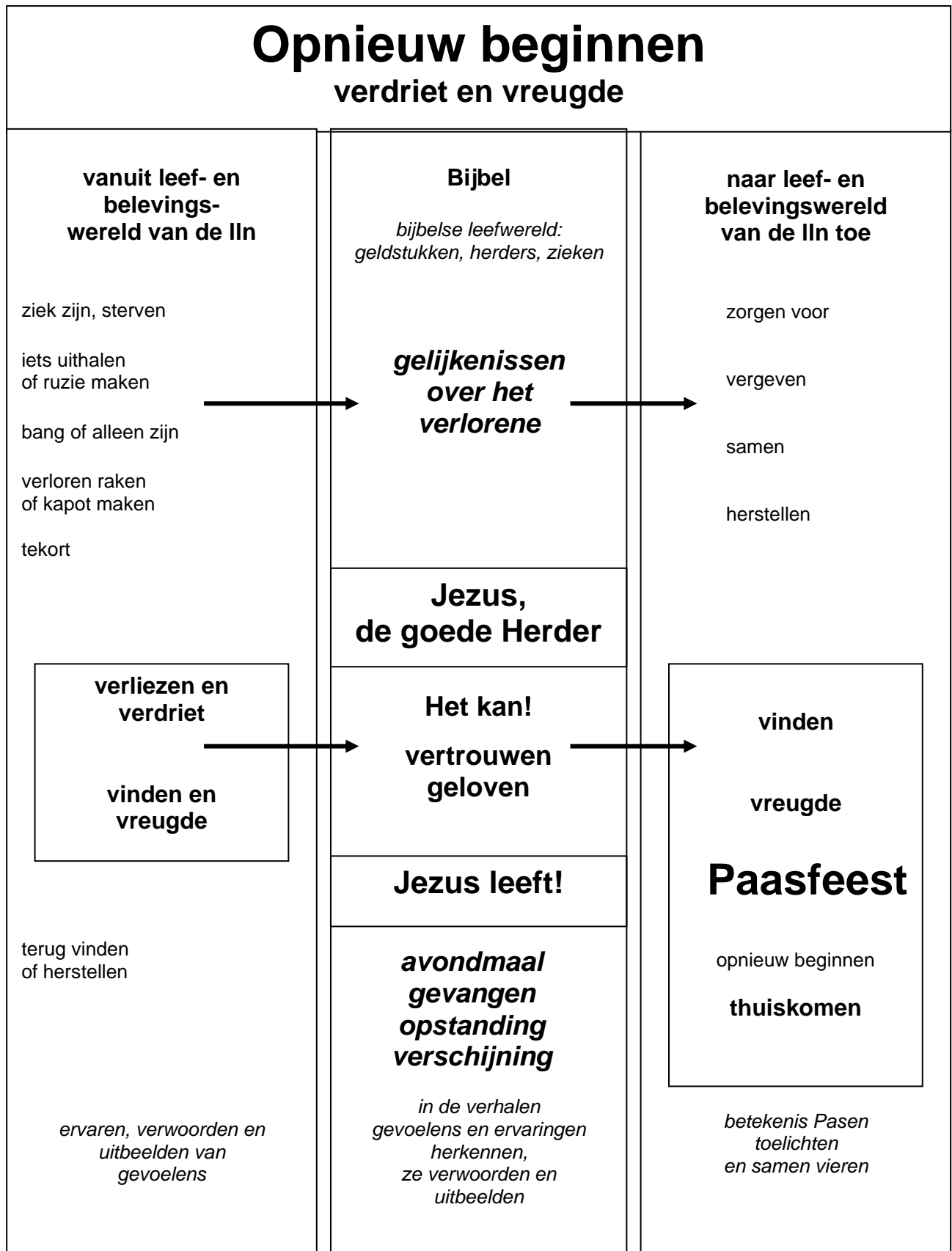
Opnieuw beginnen

verdriet en vreugde

1. Leerplandoelen 1.4

1. De lln omschrijven een 'thuis' als een plaats waar Jezus en mensen voor elkaar zorgen.
2. De lln verwoorden en beelden situaties uit waarin mensen een tekort beleven, of elkaar / zichzelf tekort doen.
3. De lln herkennen dit tekort als een verlies en een verdriet.
4. De lln kunnen voorbeelden geven van het verdriet dat ieder mens overkomt.
5. De lln herkennen in de gelijkenissen over het verlorene:
 - het verdriet over verlies of tegenslag;
 - het geloof dat herstel mogelijk is;
 - de vreugde van het terugvinden of herstellen.
6. De lln duiden in deze verhalen (uit doelstelling 5) Jezus als de goede herder die vreugde brengt waar verdriet is, die de verloren mens tegemoetkomt, vergeeft, geneest en herstelt.
7. De lln herkennen in verhalen uit de evangeliën:
 - het verdriet van ziek zijn of het zich verloren voelen;
 - het geloof dat ommekeer mogelijk is;
 - de vreugde van het genezen of tegemoetkomen.
8. De lln ontdekken in het lijdensverhaal dat Jezus zelfs door zijn vrienden in de steek werd gelaten.
9. De lln ervaren en begrijpen Pasen als het feest van een nieuw begin, waar verdriet plaats maakt voor vreugde, vertrouwen en geloof.
10. De lln ervaren en begrijpen dat een nieuw begin alleen mogelijk wordt door vergeving en herstel, door elkaar tegemoet te treden en zorg te dragen voor elkaar.
11. De lln weten dat door en met God altijd een nieuw begin mogelijk is: voor ieder mens, in 't bijzonder de verloren mens, de mens zonder thuis én voor henzelf.
12. De lln bespreken voorbeelden hoe zij voor anderen een nieuw begin mogelijk kunnen maken.

2. Schema 1.4

3. Invulling 1.4

3.1. Stuk of verloren (week 1 -2)

Toelichting

Periode 1.3 en 1.4 lopen in elkaar over. In periode 1.3 wordt getracht, vertrekkend vanuit het Kerstfeest, duidelijk te maken wat een plaats tot een 'thuis' maakt. 'Zorg dragen voor' is daarbij een kernbegrip. De IIn hebben kennis gemaakt met Jezus, die voor de mensen zorg droeg, te vertrouwen was en mensen zo geborgenheid en een thuis gaf. Zo is de Vader te vertrouwen, geeft geborgenheid en een thuis.

In periode 1.4 leren de IIn Jezus kennen als **de goede herder**. De liefde van Jezus reikte verder dan de zorg voor de medemens in de directe omgeving. Jezus' liefde ging veel dieper en was veel ingrijpender. Hij had in het bijzonder oog voor de medemens die zich **verloren of kapot** voelde. De goede herder zorgt voor zijn schapen, maar treedt bijzonder doortastend op als er iets misgaat met één van de schapen (verloren of bedreigd). In periode 1.3 werden voorbeelden van mensen besproken die zorg nodig hadden. De mensen die in periode 1.4 aan bod komen, zien het niet meer zitten door verdriet of tegenslag: iets in hun leven is kwijt of kapot waardoor het leven dreigt weg te vloeien. Zij ervaren een erg tekort of hebben zelf iemand tekort gedaan, zij zijn eenzaam, verlaten of bang. Deze mensen ervaren geen geborgenheid en hebben geen thuis.

Bijbel

Aanknoping: de ouders zijn de twaalfjarige Jezus kwijt (periode 1.3).
Jezus, de goede herder: Johannes 10.

Bijbelse leefwereld: zie periode 1.3, eventueel aanvullen met: geldstukken, de herders, zieken en gehandicapten in Jezus' tijd.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn:

- iets waar je erg aan bent gehecht, is verloren of kapot (uitspelen)
- door een vriend in de steek worden gelaten
- ruzie, iets uithalen
- helemaal niet mee tellen en alleen worden achtergelaten
- niet kunnen wennen in een nieuwe buurt en ongelukkig worden
- een vriend, familielid, huisdier wordt erg ziek of sterft. Je voelt je heel verdrietig
- mensen raken hun werk, hun huis kwijt
- gevoelens bij iets verloren raken en het terugvinden uitwerken of uitspelen

3.2. Jezus, de goede herder gaat op zoek ... (week 3-4)

Toelichting

Bij verloren geraken, zoeken en vinden horen uiteraard de gelijkenissen over **het verlorene** (zoon, geldstuk, schaap). De gelijkenis over de verloren zoon wordt als eerste genomen om zo bij het vorig thema, met ouders die kinderen bij Jezus brengen, aan te sluiten. Ook het verhaal van de goede herder vindt aansluiting bij het vorig thema.

Deze weken gaan vanzelf in elkaar over, of de verschillende bijbelverhalen kunnen telkens anders worden ingeleid. De leerkracht bepaalt zelf welke voorbeelden van zich verloren voelen zij of hij kort of uitgebreider uitwerkt.

*Bij deze voorbeelden van mensen die iets ingrijpends verloren hebben of een tekort als zonde ervaren, worden eveneens verhalen over Jezus verteld, die niet alleen voor de mensen zorgt, maar hen bij de hand neemt en doet opstaan om opnieuw, met nieuwe levenskracht, te beginnen. Intens **verdriet** maakt plaats voor diepe **vreugde, het verliezen voor teruggevonden** worden. De betekenis van Jezus, de goede herder, wordt verder uitgediept: vertrouwen wordt geloven. Ook vergeving wordt een belangrijk aspect dat in suggesties 3.3 verder wordt uitgewerkt.*

Bijbel

*De gelijkenissen over het verlorene: de zoon, het zilveren geldstuk, het schaap: Lucas 15.
De genezing van de blindgeborene: Johannes 9.*

Suggesties

Zie week 1

3.3. Jezus leeft (week 5-6)

Toelichting

*Intussen staat Pasen voor de deur. De eerder besproken verhalen vormen een goede opstap naar de betekenis van Pasen: het feest van **een nieuw begin en ommekeer, van verzoening en herstel**. In het eerste leerjaar wordt het blijde karakter van dit gebeuren benadrukt. Er wordt minder nadruk gelegd op de verhalen van lijden en sterven. Er is ook aandacht voor het laatste avondmaal: Jezus eet samen met zijn vrienden (opstap periode 1.5).*

*Het besef van de opstanding herstelt het vertrouwen van Jezus' leerlingen. Als afronding wordt een verband met de vorige thema's gelegd: door en met Jezus konden mensen, die alles kwijt waren en geen thuis meer hadden, opnieuw **'thuiskomen'**.*

De verhalen kunnen worden verteld vanuit het gezichtspunt van Petrus. Hij was degene die Jezus in alles wilde vertrouwen, maar bij de verloochening dit alles kwijtraakte. Jezus zoekt Petrus echter terug op en geeft hem de opdracht om de lammeren en de schapen te weiden. Dit laatste verhaal vormt de overgang naar periode 1.5 en kan eventueel gedeeltelijk of volledig in periode 1.5 worden behandeld. Met voorbeelden uit hun dagelijks leven tonen de lln hoe zij voor elkaar / anderen een nieuw begin kunnen mogelijk maken.

Bijbel

Het laatste avondmaal: Matteüs 26: 17-29.

De gevangenneming (kort).

De verloochening door Petrus: Matteüs 26: 30-35 en 26: 69-75.

De opstanding.

Petrus mag voor 'de schapen' zorgen: Johannes 21: 15-23.

Suggesties

Voorbeelden bespreken vanuit de leefwereld van kinderen hoe zij voor elkaar een nieuw begin kunnen mogelijk maken: een ruzie bijleggen, niet (samen met anderen) pesten, een kwaad woord vergeven, elkaar troosten, met een nieuw buurkindje spelen, ...

Hoe vieren de lln Pasen thuis en in de kerk?

Samen in de klas Pasen vieren en een nieuw begin uitbeelden.

4. Suggesties expressievormen 1.4

*Thema-expressie: **een puzzel**: samen een puzzel of ketting maken over de gelijkenissen, de mensen met tekorten voor wie Jezus een nieuw begin kan betekenen. Als één puzzelstukje ontbreekt, is de puzzel niet meer te maken.*

Aanvullende mogelijkheden:

- *Pasen als een nieuw begin in de natuur uitbeelden.*
- *Palmpaasstok maken.*

Periode 1.5

Nieuw maken

samen eten en delen

Periode 1.5

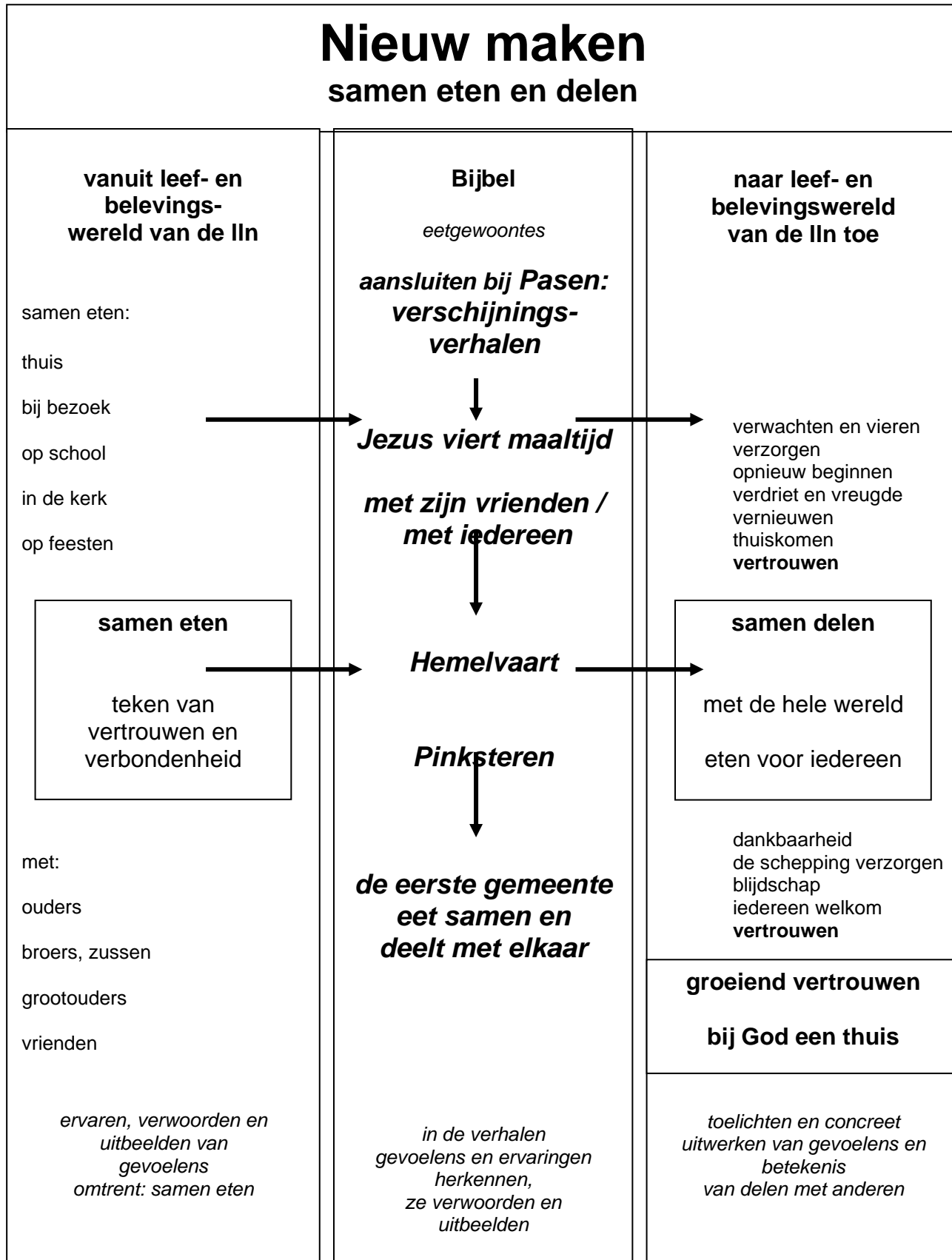
Nieuw maken

samen eten en delen

1. Leerplandoelen 1.5

1. De IIn verwoorden en beelden uit wanneer en met wie je samen eet.
2. De IIn verwoorden en beelden uit dat als mensen feesten, zij vaak samen eten.
3. De IIn begrijpen samen eten als een teken van gezelligheid, geborgenheid, vreugde, verbondenheid en vertrouwen.
4. De IIn benoemen en beelden uit aan de hand van de reeds behandelde verhalen (eerste leerjaar) wie Jezus aan zijn tafel uitnodigt.
5. De IIn begrijpen Jezus' maaltijden met zijn vrienden als een teken van de zorg voor elkaar en je thuis voelen, herstel en nieuw begin (herhaling kernwoorden 1.3 en 1.4)
6. De IIn ontdekken in verhalen dat samen eten en samen delen met Jezus nieuwe mogelijkheden schept.
7. De IIn begrijpen dat zij door te delen meer mogelijkheden bieden voor anderen.
8. De IIn herkennen in de verhalen van Hemelvaart, Pinksteren en de eerste gemeente hoe de vrienden van Jezus samen delen en voor elkaar zorgen.
9. De IIn tonen in samen delen dankbaarheid aan de Schepper voor de overvloed aan dagelijks eten.
10. De IIn tonen bij het samen eten en samen delen dankbaarheid voor de schepping. (herhaling periode 1.1)
11. De IIn weten dat samen eten niet voor iedereen vanzelfsprekend is en dat sommige mensen te weinig eten hebben.
12. De IIn ontdekken dat samen delen en feesten veel blijdschap en vertrouwen schenkt. (herhaling periode 1.2)
13. De IIn maken kennis met andere eetgewoonten.
14. De IIn tonen en ervaren in de reeds behandelde verhalen van het eerste leerjaar een groeiend vertrouwen in God als Vader.
15. De IIn begrijpen en ervaren dat God en mensen om hen heen een thuis op deze wereld aanbieden.

2. Schema 1.5

3. Invulling 1.5

3.1. Samen eten (week 1-2)

Toelichting

Samen eten vormt een belangrijk moment binnen het gezin met ouders, broers / zussen, grootouders, ... Er wordt nagegaan wanneer en waarom we eten: thuis, op school, op bezoek, op een picknick, op een barbecue, een vieruurtje, ontbijt op bed. Eten is nodig, maar samen eten betekent nog veel meer. De IIn vertellen over eten en hoe ze samen eten ervaren: iedereen vertelt aan tafel over zijn wedervaren, uitwisselen van belevenissen, **teken van verbondenheid**. Gezelligheid en aandacht voor elkaar bij de maaltijd zijn belangrijk

We knopen aan bij de paasvakantie en hoe de kinderen Pasen hebben gevierd. Eten en drinken zijn belangrijke onderdelen van een feest. Samen feesten is ook samen aan tafel zitten en vieren. Om iets bijzonders te vieren, gaan we wel eens samen uit eten in een restaurant. Er is ook de gelegenheid om over de eetgewoontes in Jezus' land en tijd te vertellen.

Herhaling: ook in de kerk eet men samen. De leerkracht keert hierbij terug naar het laatste avondmaal (zie periode 1.4.). Jezus at samen met zijn vrienden aan tafel. Op dit moment (of bij de afsluiting van deze periode, zie punt 3.4) worden de verhalen uit de vorige periodes herhaald en wordt aandacht gegeven aan de mensen die Jezus heeft ontmoet, voor wie hij heeft gezorgd. Jezus nodigt hen allen uit aan zijn tafel. Doorheen de verhalen, die in het eerste leerjaar werden verteld, leren de IIn niet alleen Jezus beter kennen, maar groeit **het vertrouwen** in hem en in God als vader. Op deze manier ervaren zij bij God en de mensen die voor hen zorgen, **een thuis**.

Bijbel

Aanknopen bij het laatste avondmaal.

Verhalen en personen uit de vorige periodes herhalen. Dit kan ook bij de afsluiting van deze periode (zie verder punt 3.4).

Bijbelse leefwereld: eetgewoontes in Jezus' land en tijd.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn samen eten en hun ervaringen hierbij bespreken en uitbeelden:

- wanneer en waarom eten IIn / eet men?
- wat vinden IIn lekker?
- wanneer is samen eten fijn of gezellig?
- hoe vierden de IIn Pasen?
- wat eet men op feesten?
- wie nodigt Jezus uit aan zijn tafel?
- de tafel in de kerk

3.2. Jezus viert maaltijd met zijn vrienden (week 3-4)

Toelichting

Thema 4 wordt afgesloten met de paasverhalen vanuit het perspectief van Petrus. De draad wordt weer opgenomen met Johannes 21: 1-14 waar Jezus een nieuw begin voor Petrus mogelijk maakt en hij met zijn leerlingen samen eet. Samen eten gebeurt vaak met mensen die men vertrouwt. In het samen eten klaarmaken en het samen eten, toont men **de zorg voor een ander**. Samen eten en lekker snoepen gebeurt ook met vrienden die daartoe worden

uitgenodigd. Eens goed verwend worden, kan gebeuren met lievelingseten of een groot pak snoep.

Samen eten is zorgen voor elkaar en werkt herstellend en vernieuwend. In het samen eten en het laatste avondmaal herkennen we ook de zorg van Jezus voor zijn vrienden, de zorg van God voor de leerlingen en alle mensen.

In de paasmaaltijd betekent samen eten ook **opnieuw beginnen en herstellen** voor elkaar mogelijk maken. Als Jezus mensen aan zijn tafel nodigt, treedt hij hen tegemoet, neemt hij hen bij de hand, net zoals mensen elkaar tegemoet treden. Iets bijzonders vertelt men ook vaak aan tafel.

Dit gedeelte biedt de mogelijkheid tot **herhaling** van de kernwoorden uit **periode 3 en 4**: geborgenheid en zorgen voor, opnieuw beginnen, verdriet en vreugde, vernieuwen, thuiskomen. Deze aspecten komen heel mooi naar voren in het verhaal van de Emmaüsgangers.

Er kunnen nog andere verhalen of gelijkenissen worden verteld (eventueel herhalen) waar Jezus samen met zijn vrienden eet. Zo nodigt Jezus zichzelf uit bij Zacheüs, die belooft om zijn bezit met anderen te delen. Bij de broodvermenigvuldiging betekent samen eten ook samen delen.

Bijbel

Maaltijd bij het meer: Johannes 21: 1-14.

Maaltijd met de Emmaüsgangers: Lucas 24: 13-35.

Maaltijd bij Zacheüs, die zal uitdelen: Lucas 19: 1-10.

Maaltijd met velen: Matteüs 14: 13-21; 15: 29-39.

Suggesties

Vanuit de leef- en belevingswereld van de IIn samen eten en hun ervaringen hierbij bespreken en uitbeelden:

- hoe vieren de IIn de paasmaaltijd thuis en in de kerk?
- wie zouden de IIn aan hun tafel uitnodigen?
- hoe zouden zij de gasten verwennen, het gezellig maken?

3.3. Samen eten en samen delen (week 5-6)

Toelichting

Hemelvaart en Pinksteren naderen. Pinksteren sluit aan bij de wonderbare broodvermenigvuldiging en het aspect **samen delen** wordt verder uitgewerkt. Ook als Jezus naar zijn Vader teruggaat, wordt de zorg voor de mensen verder gezet. De leerlingen van Jezus nemen deze taak over. Zij zorgen voor de zieken en de armen. Zij geven de liefde van Jezus in hun dagelijks leven door. In de eerste gemeente worden de maaltijden samen gehouden en deelt men met elkaar. Het leven in de eerste gemeente kan, afhankelijk van de situatie, beperkter of uitgebreider aan bod komen. Dankbaarheid voor wat we men heeft ontvangen, toont men door het door te geven.

Bijbel

Hemelvaart: Handelingen 1: 1-11.

Pinksteren: Handelingen 2.

De eerste gemeente: keuze uit Handelingen 2: 41-47; 4: 32-37; 6: 1-7.

Suggesties

Voorbeelden van samen delen bespreken en uitbeelden.

3.4. Samen delen en samen feesten (week 7-8)

Toelichting

*Bij de verhalen van Pinksteren en de eerste gemeente, de zorg voor elkaar en het samen delen, worden de kernwoorden van **periode 1 herhaald: dankbaarheid voor de nieuwe schepping**, de zorg voor de natuur en elkaar, een plaats voor iedereen. Er kan worden stilgestaan bij de eigen overvloed en de tekorten van mensen / kinderen over de hele wereld. Hoe kan men voor elkaar zorgen en wat kan men met elkaar delen? Dankbaarheid voor de overvloed die men heeft, voor de goede zorg van mensen en de liefde van de Vader wordt getoond. Er kan ook worden stilgestaan bij mensen die materieel wel genoeg hebben, maar die eenzaam zijn en niet samen kunnen eten.*

*In **periode 2** kwamen **welkom zijn en feesten, vreugde en blijdschap** bij geboorte en nieuw begin aan bod. De leerkracht **herhaalt** hier deze kernwoorden en kan het eerste leerjaar afsluiten met een feestelijke maaltijd met verhalen en spelletjes. Eventueel met eten en spelletjes uit andere landen. Er is ook ruimte voor het voorbereiden en vieren van moederdag en vaderdag.*

Doorheen alle thema's in het eerste leerjaar wordt nadruk gelegd op de groei van het vertrouwen in God, de liefdevolle Vader. Daarbij komt de zorg van God tot de leerlingen duidelijk aan het licht. In klas twee wordt die zorg naar elkaar toe verder uitgediept. Een maaltijd vieren met elkaar vormt hiertoe een opstap.

Bijbel

De gelijkenis van de feestmaaltijd of herhaling van verhalen 1ste leerjaar.

Suggesties

- een kijkje in de supermarkt toont overvloed
- voorbeelden van kinderen die het minder goed hebben
- eten van kinderen uit verre landen proeven (cacao, rijst, exotisch fruit ...)
- cadeau voor moeder en vader maken
- een ontbijt op bed voor moeder en vader voorbereiden
- samen feesten

4. Suggesties expressievormen 1.5

Thema-expressie: er kan worden gewerkt en verteld rondom een gezellige en feestelijke maaltijd met de verschillende aspecten van het tafel dekken en samen eten.

Aanvullende mogelijkheden:

- samen de tafel dekken
- samen een mooi versierde tafel maken, tafelversiering maken
- samen een tafelkleed maken
- de mensen die Jezus uitnodigt een plaats aan tafel geven, naamkaartjes maken
- de mensen die de IIn willen uitnodigen een plaats aan tafel geven
- ook kinderen uit andere landen aan deze tafel plaatsen
- samen eten op tafel plaatsen: eten van bij ons en eten uit andere landen
- samen een tafelgebed maken
- samen een danklied maken
- samen brood bakken
- samen met zoutdeeg figuren maken
- andere leerlingen en leerkrachten uitnodigen bij hapjes of lekkers

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen 1ste leerjaar

- *Ark Boeken Kinderbijbel. Vereniging tot Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.*
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen, werkboek. Idem.*
- *Deltas Kinderbijbel, Hans Bouma. Deltas, Aartselaar/Harderwijk.*
- *Het huis van licht, bijbels leefboek voor jonge kinderen, Joanne Klink. Kok, Kampen.*
- *Hoor eens even, verhalen van Jezus voor kleuters herwerkt, Karel Eykman. Zomer en Keuning, Ede.*
- *Kijkbijbel. Vlaams Bijbel Genootschap, Beernem.*
- *Kind op Maandag, maandblad voor geloofsopvoeding in het basisonderwijs. N(ederlandse) Z(ondagsschool) V(ereniging), Amsterdam.*
- *Kleur in de Kerk, werkboek Idem.*
- *Kiezels, steentjes voor geloofsopvoeding thuis. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Kiem, werkboek. Idem.*
- *Kleurplaten. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput, mag wel worden gekopieerd).*
- *Kleurplaten. Stichting Timotheüs, Beukenlaan 28 Eindhoven.*
- *Mijn eerste bijbelverhalen, Carol Watson. Rebo, Lisse.*
- *Om te beginnen. N(ederlandse) Z(ondagsschool) V(ereniging), Amsterdam.*
- *Om door te vertellen. Idem.*
- *Tip Top boekjes. Internationale Bijbelbond.*
- *Trefwoord, een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Woord voor Woord, Karel Eykman. Pyramide, Amsterdam/Antwerpen.*
- *Zonnekind. Averbode.*
- *Alles wordt nieuw, liedbundel, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.*
- *D'r kan nog meer bij. GMI Records.*
- *Kiem, liedbundel. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Met andere woorden, klein liedboek voor kinderen, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.*
- *Zitten of opstaan, liedbundel. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.1

- *N. O. T., reeks over schepping met videoband en verwerkingen.*
- *Een plekje op de Ark, Sally Kilroy. Clavis, Hasselt.*
- *Ijsbeer, ijsbeer, wat hoor je daar?, prentboek als opstap scheppingsverhaal, E. Carle en B. Martin. Gottmer.*
- *Wie heeft alles gemaakt?, M. Quist. Hoekman, Goes.*
- *Opstap voor Gods oogappels, deel 1. Internationale Bijbelbond. ISBN 9032310011.*
- *Noach en de ark. NBG. ISBN 9061262674.*
- *De ark van Noach, Bijbelkijken. Uitgeverij Kok-Kampen. ISBN 9024231310.*
- *Het Begin, Karel Eyckman. Uitgeverij Moussaults, Amsterdam 1969.*
- *Woord voor Woord kinderbijbel, Karel Eyckman. Uitgeverij Zomer & Keuning, Wageningen.*
- *Kijkbijbel, aparte boekjes nummers 313-321, Schepping en Noach. NBG.*
- *Bijbelse verhalen voor jonge kinderen, D.A. Cramer-Schaap. Uitgeverij Ploegsma.*
- *De Ark van Noach, Rien Poortvliet.*
- *Regenboogboekje, Mensen in het Begin. Uitgeverij NZV.*
- *Puzzelboekjes 1&2. Uitgeverij De Ark, Donauweg 4, 1043 Amsterdam.*
- *Video 'In het Begin', 10 prachtige verhalen uit O.T. Uitgave van Multimedia International B.V. postbus 432, 8901 Leeuwarden.*

Werkblaadjes van Evangelisch Kinderwerk nr. 1, uit de serie van Genesis tot Exodus (uitgeput maar mag worden gekopieerd).

- Zonnekind, nummers 4/42ste jaargang en nr. 29/42ste jaargang, werkblad. Uitgeverij Averbode, PB 54, 3271 Averbode.
- Kleur in de Kerk, werkbladeren bij Kind & Zondag. Uitgeverij NZV, Amsterdam.
- Tip Top boekjes. Internationale Bijbelbond.
- Lees- Praat- en Doeboek, Tinie de Vries. Uitgeverij Callenbach.
- Om te Beginnen / Om door te vertellen, Tinie de Vries. Uitgeverij Callenbach.
- Mijn 'Ik-boek', werkboek in verband met kennismaking. NZV.
- Muurplaten NZV.
- Bijbel NBG nr.321, De ark van Noach.
- Liedboekjes Zing het Woord.
- Alles wordt Nieuw, Hanna Lam.
- Liederbundel van het Evangelisch Jeugdverbond.
- Wie zorgt voor jou, Bernard en Majorie Palmer. In de Ruimte, Soest.
- Gods wonderde wereld en God houdt van ons, Gordon Stowell. Vereniging tot Verspreiding der Heilige Schrift, Amsterdam.
- Gebedjes omtrent gevoelens bij de schepping. PGO-kwartaal nummer 40 (eerste kwartaal 2000).
- Ik ben niet bang (bij nieuw), Elly & Rikkert, uit Bewaar het in je hart.
- Sla je Bijbel op (bij Bijbel), Elly & Rikkert, uit Wonder boven wonder.
- Hé, luister mee (bij Bijbel), Kinderopwekking nummer 112.
- Voeten heb je van de Heer gekregen (bij schepping), Kinderopwekking nummer 143.
- Ik ben goud waard (bij schepping), Kinderopwekking nummer 125.
- Ik heb een Vader (bij schepping), Kinderopwekking nummer 43.
- In het begin (bij schepping), Kinderopwekking nummer 72.
- God maakte jou (bij schepping), Kinderopwekking nummer 71.
- Diep, diep, diep als de zee (bij schepping), Kinderopwekking nummer 68.
- Sneeuwkllokjes, sneeuwkllokjes, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.
- Soms zou ik willen fluiten als een vogeltje, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.
- Zo klein als ik ben, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.
- Alles heeft de Here God gemaakt, Elly & Rikkert, uit Kom en zie of Een boom vol liedjes.
- Soms zou ik willen vliegen als een vlindertje, Elly & Rikkert, uit Vertel het aan de mensen.
- Hand en voet, Elly & Rikkert, uit Vertel het aan de mensen.
- Overal zijn wonderen, Elly & Rikkert, uit Wonder boven Wonder.
- Rode roos, Elly & Rikkert, uit Wonder boven Wonder.
- Zeg mama, waar was ik ..., Elly & Rikkert, uit Samen.
- Ik zag een kuikentje, Elly & Rikkert, uit Samen.
- Hups zei de rups, Elly & Rikkert, uit Bewaar het in je hart.
- Het worden van de regenboog (bij Noach), Kinderopwekking nummer 33.
- Noach bouwt een ark, Elly & Rikkert, uit Bellen blazen.
- Regenbogen, Elly & Rikkert, uit Samen.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.2

- Beloofde Land (p.24-31). Plantijn, Deurne
- Betlehem in miniatuur, Zonnestraal extra editie Kerstmis 1996. Averbode.
- De Blijde verbazing van de herders, dioramaboek. Vereniging tot Verspreiding der Heilige Schrift, Amsterdam.
- Ere zij God en vrede op aarde, CH.A.H. Müller. NZV, Amsterdam.
- Het verhaal van Jezus, NT voor kinderen, W. Beneken en Hanna Lam.
- Joodse dagen en feestdagen, Cashman-Alona Frankel. Atrium.
- Volgens de joodse traditie, feestdagen, liederen ... , Judith B. Fellner.

- *Feest, uit de serie Wereldwijd. Unicef.*
- *Het eerste Kerstfeest. Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Het Germaanse Joelfeest (=kerstfeest), uitgave van de Vrijzinnigen.*
- *Teken de Bijbel, bijbelse voorwerpen en begrippen in tekeningen. Katholieke Bijbelstichting.*
- *Waar is het Koningskind?, Karen King. Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Zij gingen naar Betlehem, Dea De Vries. Edelweiss, Antwerpen.*
- *Zijn naam is Johannes. Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Wereldwijd geloven. NZV.*
- *Wiebe viert feest, 14 liedjes van winter en herfst. Bert Appermont/Willy Verheyde, Bakermat, Mechelen.*
- *Wie leest die feest, Kifkif. Bakermat, Mechelen.*
- *Video, Kerstverhaal, Hanna-Barbara.*
- *Video, N.O.T. Schooltelevisie, Dromen met Jesaja.*
- *Kerstmis, een feest van sterren, Paul Brekelmans. Schooltelevisie Teleac.*
- *Video, Feesten. Belgisch Comité voor UNICEF, Kunstlaan 20, 1000 Brussel.*
- *Als ik in de tijd van Jezus had geleefd. Ark boeken.*
- *Feest van B&A, Kindersley. Uitgeverij Bosch & Keuning.*
- *Stil eens even, het verhaal van Oerra, Ann Kessler-vanderklauw. Uitgeverij Altiora. ISBN 9031701300.*
- *Kind & Zondag 19 januari 1992 / 16 januari 1994. NZV Amsterdam.*
- *Ark Puzzelboekjes.*
- *Tip Top boekjes, Baby's. Internationale Bijbelbond.*
- *Om te beginnen, in verband met feest p 22 e.v., Tinie de Vries. Uitgeverij Callenbach.*
- *Werkwijzer bij de kijkbijbel (Zacharias en Elisabet). NBG Haarlem.*
- *Thuis, Elly & Rikkert, uit Thuis.*
- *Goed nieuws (bij kerstfeest), Kinderopwekking nummer 123.*
- *Heel gewoon (bij kerstfeest), Kinderopwekking nummer 48.*
- *Glorie, glorie halleluja (bij kerstfeest), Kinderopwekking nummer 55.*
- *Er gingen twee mensen (bij kerstfeest), Kinderopwekking nummer 110.*
- *Wees blij en zing (bij kerstfeest), Kinderopwekking nummer 111.*
- *Glorie (bij kerstfeest), Elly & Rikkert, uit Bewaar het in je hart.*
- *Een koning is geboren (bij kerstfeest), Elly & Rikkert, uit Samen.*
- *We aanbidden Hem (bij kerstfeest), Elly & Rikkert, uit Samen.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.3

- *Wonen in Israël. Heilige Land Stichting.*
- *Hoor eens even, gelijkenissen voor kleuters herwerkt, Karel Eykman. Zomer en Keuning, Ede.*
- *Mijn wereldje. Centrum voor Gereformeerd jeugdwerk.*
- *Teken de Bijbel, bijbelse voorwerpen en begrippen in tekeningen. Katholieke Bijbelstichting.*
- *Tip Top boekjes, thema schapen.*
- *Toen Jezus nog klein was. Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Voor jou en mij, werkjes om te doen. Nederlandse Zondagsschoolvereniging.*
- *Unicef Wereldwijzer, wonen.*
- *Unicef, de rechten van het kind.*
- *Zonnekind, 7/42ste jaargang, Mijn Huis. Uitgeverij Averbode, PB 54, 3271 Averbode.*
- *Jezus' kinderjaren. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Opzetprent, De Lucasstraat. Vereniging tot Verspreiding der H. Schrift, N.Z. Kolk, 19-21 Amsterdam.*
- *Werkblad God zorgt voor jou. Ark Boeken, VVHS/BKV, Donauweg 4, 1043 AJ Amsterdam,.*
- *Ik zou je willen zeggen, materiaal rond kinderrechten i.v.m. wonen. Unicef.*
- *Ik zag een kuikentje, Elly & Rikkert, uit Samen.*
- *Lelijk eendje, Elly & Rikkert, uit Wonder boven Wonder.*

- *Alle kinderen mogen komen, Kinderopwekking nummer 1.*
- *Ik hoor bij Jezus, Kinderopwekking nummer 79.*
- *Ik ben veilig in Jezus' armen, Kinderopwekking nummer 86.*
- *Kom maar gewoon, Elly & Rikkert, uit Vertel het aan de mensen.*
- *Kinderen van de vader, Kinderopwekking nummer 17.*
- *Ben je groot of ben je klein, Kinderopwekking nummer 18.*
- *Leg je hand maar in de hand, Kinderopwekking nummer 28.*
- *Ik heb een vader, Kinderopwekking nummer 43.*
- *God kent jou, Kinderopwekking nummer 77.*
- *Wees niet bang, Elly & Rikkert, uit Samen.*
- *Vertel het aan de mensen, Elly & Rikkert, uit Ik ben niet bang.*
- *Overal, Elly & Rikkert, uit Ik ben niet bang.*
- *Kijk eens naar de vogels, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.*
- *Wit, zwart, rood en geel, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.*
- *Er is iemand die, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.*
- *God ziet jou zitten, Karin en Martin Koornstra, uit Je bent een held.*
- *Stapel gek op jou, Herman Boon, uit Stapelgek op jou.*
- *Weet je wie God is, Herman Boon, uit Stapelgek op jou.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.4

- *David bij de schapen, kinderen in de tijd van Jezus. Anne Farncombe, Boekencentrum, 's-Gravenhage.*
- *Goede morgen!, verhalen voor de 40 dagen en Pasen, H.B. Wever en D. de Vries. NZV, Amsterdam.*
- *Het Paasfeest. Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Het verloren schaap, mini diorama-boek. Ark Boeken, Amsterdam.*
- *Monkie (zoeken en vinden), Dieter Schubert. Lemniscaat.*
- *Petrus de discipel, Carine Mackenzie. Kok, Kampen.*
- *Doremi, jaargang 91/15. Uitgeverij Averbode, PB 54, 3271 Averbode.*
- *Spelen in Gods Tuin, p. 102 e.v., Tinie de Vries. Uitgeverij Callenbach, Nijkerk. ISBN 9026601662.*
- *Tip Top boekjes (zoeken en vinden). Internationale Bijbelbond.*
- *Voor het lenen van een ziekenhuiskoffer. Vereniging Kind & Ziekenhuis, Zr. Lennie, Kan De Coeneplein 2, 8310 Brugge.*
- *Opzetprent, Artifakten A10, de schaapskooi. NZV Amsterdam.*
- *Ark Puzzelboekjes (de herder).*
- *Om door te Vertellen (p.136 e.v.), C. de Vries. Uitgeverij Callenbach, Nijkerk.*
- *Werkblad Evangelisch Kinderwerk, het verloren schaap, de verloren zoon (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Video Pasen, Nieuw Leven. N.O.T.*
- *Kinderbijbel, Cramer-Schaap.*
- *Kijkbijbel, Woord voor Woord.*
- *Jezus is de Goede Herder, werkplan voor godsdienstonderwijs. In de Ruimte, Soest.*
- *Het verloren schaap, kleur- en vertelboek. Arkboeken.*
- *Het verloren schaap, Meryl Doney. Verhoeve, Den Haag.*
- *Het verloren schaap, Annie Vallotton. Internationale Bijbelbond.*
- *Tien zilveren guldens, kleur- en vertelboek. Arkboeken.*
- *De verloren munt, Heinz Giebeler. NBG.*
- *Petrus, werkplan voor godsdienstonderwijs. In de Ruimte, Soest.*
- *Jezus is de goede herder, Elly & Rikkert, uit Vertel het aan de mensen.*
- *Kom maar gewoon, Elly & Rikkert, uit vertel het aan de mensen.*
- *Ik ben veilig in Jezus armen, Kinderopwekking nummer 86.*

Alle mensen, alle kinderen, Kinderopwekking nummer 134.

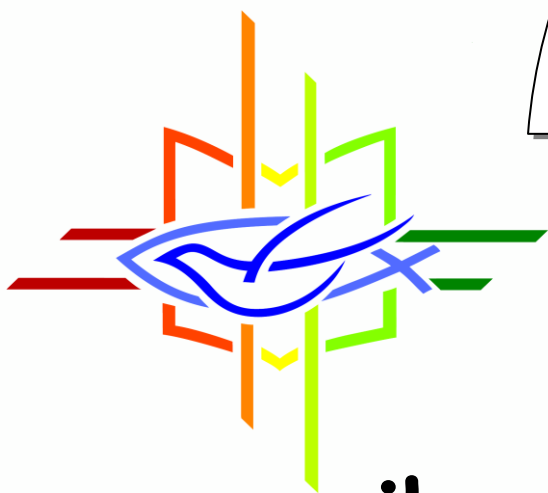
- *Hij is mijn maker, Kinderopwekking nummer 141.*
- *Bij de Heer wil ik komen, Karin en Martin Koornstra, uit Je bent een held.*
- *Zeven maal zeventig maal, Elly & Rikkert, uit Vertel het aan de mensen.*
- *De steen is weg, Elly & Rikkert, uit Wonder boven Wonder.*
- *Zo hoog als de hemel, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.*
- *Hij leeft, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.*
- *Toen de Heer was opgestaan, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.*
- *Jezus leeft, Kinderopwekking nummer 152.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 1.5

- *Projecten rond internationale opvoeding. Documentatiecentrum Wereldcentrum voor internationale opvoeding, Visserij 152, Gent.*
- *Werkboek met Polly Pienter, werkblad 36, een speciale maaltijd.*
- *Werkboek met Polly Pienter, werkblad 44, ontbijt aan de oever.*
- *Contactsleutels 1997, gezond eten, Peer van der Kreeft. De Sleutel, Merelbeke.*
- *Een aanligtafel, opzetprent, serie Artifacten A5. NZV.*
- *Samen spelen. Directie-Generaal Internationale Samenwerking, Brederodestraat 6, Brussel.*
- *Spek voor je bek, Kif Kif. Bakermat, Mechelen.*
- *Vertellen en Vieren, Kind & Zondag augustus 1996.*
- *De Spijziging, Brood voor Iedereen, Kind & Zondag juni 1998.*
- *Verhaal 'De Wondersteen' (uit De Gouden Sleutel), B. Offringa. Uitgeverij Meinema.*
- *Tijdschrift Kiezens, thema maaltijd juni 1999, thema samen delen april 2000.*
- *Om te Vertellen, p. 17 e.v., T. de Vries. Uitgeverij Callenbach, Nijkerk.*
- *Emmaüs, werkbladen de spijziging. Vereniging tot Verspreiding der H. Schrift.*
- *Volgens de joodse traditie, feestdagen, liederen ... , Judith B. Fellner.*
- *Petrus, werkplan voor godsdienstonderwijs. In de Ruimte, Soest.*
- *Ik was hongerig, Elly en Rikkert, uit Vertel het aan de mensen.*
- *Diep, diep in mij, Elly & Rikkert, uit Wonder boven Wonder.*
- *Vijf broden en twee vissen, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.*
- *Vlammetje, Elly & Rikkert, uit Daar gaan we dan.*
- *Elk oog zal Hem zien, Elly & Rikkert, uit Vertel het aan de mensen.*
- *Zacheüs, Kinderopwekking nummer 126.*
- *Door de kracht, Kinderopwekking nummer 31.*
- *Hij heeft je niet alleen gelaten, Kinderopwekking nummer 49.*
- *We zullen opstaan, Kinderopwekking nummer 51.*
- *Vlammetjes, Kinderopwekking nummer 57.*
- *Zeg het voort, Kinderopwekking nummer 10.*
- *Vul mij met uw Geest, Kinderopwekking nummer 98.*

**leerplan
protestants-
evangelische
godsdienst**

2

ik en jij

**leven in een liefdevolle relatie met elkaar
een thuis voor mij en de ander**

leerjaar 2

Uitgave Inspectie - Begeleiding Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs
onder verantwoordelijkheid van het Comité PEGO
zetel: Brogniezstraat 44, 1070 Brussel

Een stap(je) verder

Met grote dankbaarheid en vreugde bieden wij u het leerplan Protestants-Evangelische Godsdienst voor het tweede leerjaar aan.

Met het leerplan voor het eerste leerjaar reikten we de leerlingen, op een moment dat alles nieuw voor hen is, een basis aan van vertrouwen op God en - als ze in een veilige omgeving leven - vertrouwen in mensen. Het leerplan voor het tweede leerjaar bouwt hierop verder. De leerlingen mogen vanuit dit vertrouwen voorzichtige stappen zetten naar de ander toe en met hem samenwerken, dit geeft meer mogelijkheden. Gelukkig is ook God er voor de leerlingen.

Als leden van de Commissie hebben we ook mogen ervaren dat God er is en dat samenwerken met hem en met elkaar een aangename uitdaging en zegen is en vreugde geeft. Onze wens is dat u, bij het werken met dit leerplan, vreugdevol mag genieten van de samenwerking met hem en met de leerlingen én dat dit leerplan een duidelijke bijdrage mag leveren bij belangrijke stappen die onze opgroeiende leerlingen zetten. Dank en waardering voor u die, meer nog dan het leerplan, de leerlingen hierbij begeleidt.

Herman Aerts

De Leerplancommissie:

Aerts Herman, De Graeve Anne-Marie, De Maertelaere Frieda, Depreytere Bea, Dirkzwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Slabbinck Cecile, van der Zanden Elly, Van Kuil Marinus.
Afgevaardigde Comité PEGO (tot 2006 Comité PGO): Van Moere Rudy.

**uitgave 2001
(update januari 2021)**

Inhoud

Een stap(je) verder	1
Inhoud	3
Het kind in het tweede leerjaar	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen 1 ^{ste} en 2 ^{de} leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 2.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-18
Periode 2.2	19
- doelstellingen	20
- schema	21
- invulling	22-25
Periode 2.3	27
- doelstellingen	28
- schema	29
- invulling	30-32
Periode 2.4	33
- doelstellingen	34
- schema	35
- invulling	36-39
Periode 2.5	41
- doelstellingen	42
- schema	43
- invulling	44-47
Suggesties didactisch materiaal en bronnen	49-

Het kind in het 2de leerjaar

Wat in het programma van het eerste leerjaar is geschreven over de ontwikkeling en de sociale context van het zesjarig kind, geldt natuurlijk nog steeds in grote mate voor het kind in het tweede leerjaar. U kunt dit nalezen op pagina 5 van het programma eerste leerjaar.

Het kind kreeg ondertussen tijd om te wennen aan de lagere school. In het eerste leerjaar werd samen met het nieuwe (thema: 'Alles is nieuw') voornamelijk nadruk gelegd op vertrouwen (thema: 'Leven in een liefdevolle relatie met God' of 'Een thuis'). God werd voorgesteld als de Vader die te vertrouwen is. In het tweede leerjaar wordt deze nadruk behouden en wordt er een stap verder gezet. Het kind krijgt stilaan meer oog voor de mensen om zich heen en wordt meer op hen betrokken. Daarom luidt het thema: 'Leven in een liefdevolle relatie met elkaar' of 'Ik en jij' of 'Een thuis voor mij en de ander'. Bewust staat 'Ik' nog voorop. In een derde en vierde leerjaar wordt dit eerder 'Jij en ik'.

Er wordt begonnen in de eerste periode met het thema 'Vrienden zijn belangrijk / samen iets doen' en geëindigd met het thema: 'Geroepen om samen te werken / God roept'. Er kan ook worden gesteld: er wordt begonnen met toevallige vriendschappen en geëindigd met een groep, kerk of gemeente én een opdracht (door God gegeven). Onderweg, in de tussenliggende periodes, wordt benadrukt dat de ander er werkelijk bij hoort (thema: 'Jij hoort erbij / aanvaarden') en welke houding ten opzichte van de ander vanuit de Bijbel wordt aangenomen (thema: 'Wat doe ik voor de ander? / willen en moeten). Aandacht voor het kind zelf, met zijn gevoelens, en voor z'n verhouding tot God komen extra tot uiting in periode 4 (thema: 'God is er voor jou / roepen tot God'). Trouwens, basisgevoelens van jonge kinderen (angst, verdriet, boosheid en vreugde) komen doorheen de verschillende thema's aan bod. Met deze gevoelens kunnen de kinderen leren omgaan, hulp zoeken bij God (bidden) en mensen en zo geborgenheid, vertrouwen en vreugde ervaren. Zo mogen de kinderen stappen naar 'de ander' en 'de grote wereld' zetten en een beetje bouwen aan een thuis, ook voor de ander.

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - ik en jij / leven in een liefdevolle relatie met elkaar / een thuis voor mij en de ander
- **leefwereld leerlingen**
 - ouders, gezin, familie, school, club, kerk, buurt, hulp in de wijdere omgeving
- **belangrijkste kernwoorden / belevingswereld leerlingen**
 - vrienden, samen iets doen
 - erbij horen, aanvaarden
 - iets voor de ander doen / willen en moeten
 - God is er voor mij / roepen tot God
 - geroepen om samen te doen / God roept
- **voorstelling van God**
 - de Vader die te vertrouwen is
 - Jezus die vrienden heeft en hen een opdracht / taak geeft
- **kerk of gemeente**
 - een plaats van geborgenheid en verbondenheid
 - door samenwerking en ieders bijdrage kan de kerk aan haar roeping beantwoorden

De uitgave van het PEGO 'Het kind in de lagere school' (syllabus Studiedag 1999-2000) biedt u meer informatie over de leefsituatie en de ontwikkeling van kinderen van de lagere school.

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) wordt een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mede het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.

- telkens tussen twee schoolvakanties
- niet strikt afgebakend
- alle vijf te behandelen
- vormen één geheel

2. Leerplandoelen per periode

De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Bij het einde van een periode wordt de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Ze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar en dienen - hoewel ze logisch zijn geordend - niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 11), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 10) en de doelen PEGO (zie Vademecum): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen en willen, ervaringen en gevoelens, expressies, attitudes en waarden). Bij het begin van de lagere school staat het jonge kind open voor diverse ervaringen en expressies van gevoelens. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven houdt echter meer in dan kennen; geloven betekent ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 14. De uitwerking ervan zal voor de leerkrachten evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PEGO
- dienen per periode te worden bereikt
- verspreid over heel de periode
- naar lesdoelstellingen uit te werken
- cognitieve en dynamisch-affectieve doelen

3. Schema

Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of met andere woorden: hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven? De bijbelse leefwereld krijgt uiteraard ook de noodzakelijke aandacht om de Bijbel goed te begrijpen.

- overzicht opbouw lessenreeks
- opbouw rond één thema
- belangrijke kernwoorden
- leef- en belevingswereld van de IIn
- bijbelverhalen en bijbelse leefwereld

4. Invulling

Bij de **invulling** wordt in de 'Toelichting' de inhoud in een ruimer kader verantwoord en toegelicht. Onder 'Bijbel' wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er wegens tijdsgebrek een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt (wat ook mogelijk is), dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij 'Suggesties' worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf uitgedund en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies) staat niet op zichzelf maar in functie van het bereiken van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- toelichting thema en kader
- Bijbel: voorstel keuze verhalen
- suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn

4. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie** en **didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook hier zijn het suggesties en dient er dus een selectie of een keuze te worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient beperkt en selectief te gebeuren: het verhaal staat immers in functie van de doelen. Zelf de verhalen hervertellen is nog beter. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen
- in functie van de leerplandoelen
- doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen

Leerplandoelen: 1ste en 2de leerjaar

Doelstelling A (de Vader en Jezus):

- A.1. de lln weten (= ook ervaren en beleven) dat God een Vader is, die mensen liefheeft en die tot een liefdevolle relatie uitnodigt;*
- A.2. de lln herkennen in de verhalen van de Bijbel God als Vader;*
- A.3. de lln weten dat ze de Vader bij uitstek in het liefdevolle optreden van Jezus leren kennen en vertrouwen.*

Doelstelling B (de Bijbel):

- B.1. de lln kennen de Bijbel als een betrouwbaar boek, waarin God zich als een liefdevolle Vader openbaart;*
- B.2. de lln weten dat zij in de Bijbel de verhalen van God en Jezus kunnen lezen.*

Doelstelling C (de schepping):

- C.1. de lln weten dat God de wereld geschapen heeft, die bedoeld is als een plek waar ze zich thuis voelen en als een ruimte om te bewerken en te bewaren;*
- C.2. de lln herkennen de realiteit van de gebrokenheid van de schepping;*
- C.3. de lln ontmoeten in Jezus de concretisering van de nieuwe schepping.*

Doelstelling D (relaties en regels):

- D.1. de lln ontdekken de wereld waarin zij dagelijks leven;*
- D.2. de lln ontdekken dat er bij God en bij mensen die voor hen zorgen, een thuis is;*
- D.3. de lln leren vanuit een liefdevolle relatie met de Vader op een positieve manier met de mensen uit hun omgeving omgaan;*
- D.4.1. de lln herkennen verbroken relaties en leren omgaan met gevoelens als tekort, onzekerheid, angst, en verdriet;*
- D.4.2. de lln weten (*) daarbij dat herstel van relaties en een nieuw begin mogelijk zijn;*
- D.5. de lln kennen het bestaan van spelregels in hun dagelijkse wereld (samen spelen: thuis, op school en in het verkeer).*

Doelstelling E (de bijbelse leefwereld):

De lln kunnen de bijbelse leefwereld, die in de verhalen aan bod komt, omschrijven (o.a. aspecten van het jodendom, gewoonten, kleding, voorwerpen, beroepen, ...).

Doelstelling F (christelijke feesten):

De lln kennen de waarde van het vieren van christelijke feesten.

Doelstelling G (gemeente / kerk):

- G.1. de lln weten dat door de bijdrage van alle mensen en door samenwerking de kerk / gemeente kan beantwoorden aan de roeping die ze van God heeft gekregen.*
- G.2. de lln zien in dat de kerk / gemeente een plaats van geborgenheid en verbondenheid kan zijn.*

() Met weten wordt niet enkel een cognitief, maar ook een dynamisch-affectief weten bedoeld. Het gaat ook om ervaren en beleven.*

Jaarschema

Ik en jij / een thuis voor mij en de ander leven in een liefdevolle relatie met elkaar

	vanuit leef- en belevingswereld van de IIn	Bijbel	naar leef- en belevingswereld van de IIn toe
<i>periode 1</i>	gezin, klas, kerk, club, buurt vrienden = samen iets doen geeft meer mogelijkheden	<i>Jezus en zijn vrienden een verlamde en vrienden</i>	motivatie / actie om samen iets te doen
<i>periode 2</i>	verschillen in gezinnen / cultuur gevoelens bij erbij horen gevoelens bij uitsluiten / pesten	<i>Hanna en Peninna Ester Kerst met herders en wijzen</i>	aanvaarden erbij horen / niet pesten opkomen voor / beschermen veranderingen
<i>periode 3</i>	wanneer, waarom iets doen spontaniteit en attenties beloftes spelregels en afspraken	<i>Naäman en het dienstmeisje 10 melaatsen Saul en David David en Jonatan David en Mefiboset de goede Samaritaan</i>	de ander aanvaarden liefdevolle aandacht en zorg inzet voor elkaar trouw aan beloften en afspraken
<i>periode 4</i>	noodsituaties en angsten gebreken hebben en falen zich alleen voelen en verdriet hebben	<i>storm op het meer Jona Jezus' gebed in Getsemane, gevangenneming, opstanding en verschijning</i>	roepen om hulp van God / mensen nieuwe kansen krijgen vertrouwen troost, rust en kracht ontvangen zich beschermd en veilig weten
<i>periode 5</i>	situaties van samenwerking mogelijkheden en meer bereiken door groep kerk / gemeente als groep	<i>veel vissen uitzending van de leerlingen Ruth en Noömi Pinksteren kerk (opdracht van Petrus)</i>	samen meer bereiken vreugde God roept samenwerken iedereen telt mee / mag meedoen bij elkaar / God horen verbondenheid samenwerking
		<i>Bijhorende bijbelse leefwereld: dagelijks leven in dorp met gezin, beroepen, feesten, tempel en synagoge, profeet, ziekte; huwelijks- en hofcultuur, reizen, meer van Galilea</i>	

Jaaroverzicht

Ik en jij / een thuis voor mij en de ander leven in een liefdevolle relatie met elkaar

periode 1

thema: **Vrienden zijn belangrijk
samen iets doen**

nadruk: samen iets doen, bij elkaar zijn, elkaar helpen

leefwereld: vriendjes tijdens vakantie, gezin, familie, school, kerk, clubs en buurt
hoe vriendschap en het ontbreken ervan wordt ervaren

Bijbel: roepingsverhalen, Jezus en Marta-Maria-Lazarus, de verlamde man

periode 2

thema: **Jij hoort erbij
aanvaarden**

nadruk: de ander niet pesten en uitsluiten, maar aanvaarden en beschermen,
opkomen voor elkaar

leefwereld: kinderen in verschillende situaties: gezinnen en culturen
uitsluiten en pesten

Bijbel: Hanna en Peninna, Ester, Kerst met herders, de wijzen en 'God met ons'

periode 3

thema: **Wat doe ik voor de ander?
willen en moeten**

nadruk: spelregels, attenties (verjaardag, ziekte), zorg dragen voor

leefwereld: spelregels, vals spelen, afspraken, verkeersregels, milieu,
spontaniteit, zorgzaamheid, verantwoordelijkheid, trouw,

Bijbel: Naäman, 10 melaatsen, David-Saul-Jonatan-Mefiboset, de goede Samaritaan

periode 4

thema: **God is er voor mij
roepen tot God**

nadruk: vertrouwen op God, bidden

leefwereld: noodsituaties: dromen, onweer, angsten,
bang zijn, falen, gebreken, alleen zijn, roepen om mensen en God

Bijbel: (Hanna), Jona, storm op meer, bidden
Pasen: Getsemane en opstanding / verschijningen

periode 5

thema: **Geroepen om samen te werken
God roept**

nadruk: bij elkaar en God horen (gemeente) en samen met anderen iets doen

leefwereld: situaties van samen, veiligheid en geborgenheid geven (veiligheid van groep:
gezin, klas, kerk, ...) en bijdrage aan groep leveren

Bijbel: wonderbare visvangst, uitzending discipelen,
Ruth en Noömi, Pinksteren, gezamenlijke inzet: 1 Kor 12
(Petrus in Handelingen)

Periode 2.1

Vrienden zijn belangrijk

samen iets doen

Periode 2.1

Vrienden zijn belangrijk samen iets doen

1. Leerplandoelen 2.1

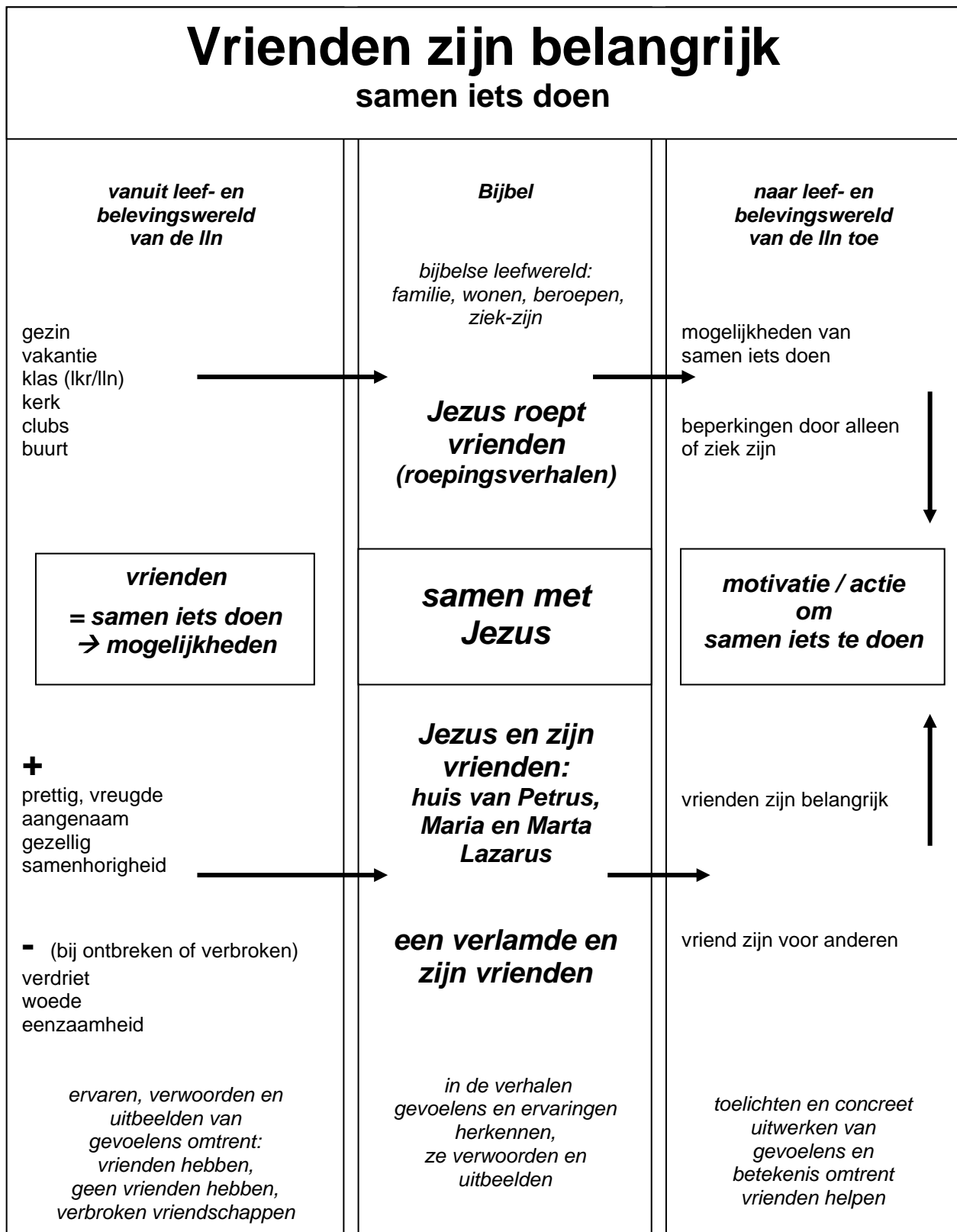
- 1.1. *De lln geven voorbeelden van leefsituaties waarin vriendschap aan bod komt.*
- 1.2. *De lln verwoorden en beelden (*) deze situaties uit.*
- 2.1. *De lln zien in dat samen dingen doen tot vriendschap kan leiden.*
- 2.2. *De lln weten (**) dat vriendschap zich uit in dingen samen doen.*
- 2.3. *De lln zien in dat samen zijn met vrienden andere mogelijkheden geeft dan alleen zijn.*
- 3.1. *De lln verwoorden en beelden de positieve gevolgen van vriendschap uit.*
- 3.2. *De lln verwoorden en beelden de mogelijke gevolgen van het ontbreken en verbroken worden van vriendschap uit.*
4. *De lln verwoorden de bijbelse leefwereld omtrent familie, wonen, enkele beroepen, ziek-zijn en de problematiek van het ziek-zijn.*
- 5.1. *De lln herkennen in enkele verhalen (***) dat Jezus vrienden roept.*
- 5.2. *De lln herkennen in enkele verhalen uit de evangeliën dat Jezus optreedt als vriend.*
- 5.3. *De lln ontdekken in het verhaal van de verlamde man dat het belangrijk is dat vrienden zich voor elkaar inzetten.*
- 6.1. *De lln ervaren (**) en verwoorden de extra mogelijkheden die het samen doen, geeft.*
- 6.2. *De lln verwoorden wat men niet kan bij ziekte of alleen zijn.*
- 7.1. *De lln tonen zich gemotiveerd om samen iets te doen of om iets voor de ander te doen.*
- 7.2. *De lln geven concrete voorbeelden hoe ze vriendschap kunnen geven.*

(*) uitbeelden: we bedoelen hier alle vormen van non-verbale expressie, waarmee de leerlingen zich met hun gedachten, gevoelens en ervaringen concreet kunnen uitdrukken

() ervaren en weten:** ervaren kan voor weten komen (door ervaren tot weten komen) en met weten bedoelen we niet enkel een cognitief weten, maar ook dynamisch-affectief (zie wegwijzer)

(*) bijbelverhalen:** als vanzelfsprekend wordt verwacht dat de leerlingen ook de inhoud van de behandelde bijbelverhalen in grote lijnen kunnen weergeven

2. Schema 2.1

3. Invulling 2.1

3.1. Wie zijn mijn vrienden? (week 1-3)

Toelichting

In het thema van het tweede leerjaar '**ik en jij**' staat '**het leven in een liefdevolle relatie met elkaar**' centraal. De relatie tot de ander wordt omgezet in een voor de leerlingen begrijpelijke taal, vertrekkend van voorbeelden uit hun belevingswereld, getoetst en uitgebreid met relatiemodellen uit de Bijbel. In het thema van de eerste periode '**vrienden zijn belangrijk**' wordt nadruk gelegd op de mogelijkheden die het **samen doen** geeft.

Aansluitend bij het eerste leerjaar wordt vertrokken vanuit de **school** en het **gezin** van het kind en wordt de relatiekring wat groter gemaakt: de **vrienden**. Voor jonge kinderen behoren familie en toevallige vriendjes (bijvoorbeeld: op visite bij vrienden van de ouders) tot belangrijke vriendschappen. Een vriendschapsrelatie bij jonge kinderen is soms (niet altijd!) kortstondig en nog sterk ik-gericht. Toch zijn er allerlei factoren en gevoelens die bij hen een rol spelen: samenhorigheid, jaloezie, elkaar missen, elkaar helpen, samen spelen is leuk, je niet alleen voelen, meer durven, zorgen voor elkaar, verliefd zijn, mama of papa of oma of poes is mijn beste vriend(in). Er wordt dus nadruk gelegd op **toevallige vriendschappen**, die belangrijk zijn voor de leerlingen, en op **meer permanente vriendschappen** met leeftijdsgenoten en met volwassenen, die ook vriend van de leerlingen willen zijn.

Tijdens de vakantie hebben de leerlingen **nieuwe vrienden** gemaakt op reis of op kamp, bij een **club of jeugdvereniging, in de kerk of gemeente, bij een bezoek en in hun buurt**. Over deze ervaringen kan worden verteld. Hoe hebben de leerlingen deze vriendschappen ervaren, wat hebben ze met elkaar gedaan?

Soms kunnen leerlingen duidelijk zeggen waarom iemand hun vriend is, maar vaak ook niet. Vinden ze het prettig dat hun vrienden dezelfde interesses hebben, of ervaren ze juist de verschillen als positief? Wat weten ze van hun vrienden? Kennen ze elkaar goed?

Het gezin en de **familie** krijgt ook een belangrijke plaats: het samen op vakantie gaan, een uitstap maken, met ouders of broers en zussen spelen.

Bij het begin van het schooljaar zijn sommige vrienden misschien niet meer in de klas of de school: zittenblijvers, verandering van school, verhuizing. Misschien zijn er nieuwe leerlingen. De klasleraar en de godsdienstjuf of -meester willen ook vrienden van de leerlingen zijn.

Er wordt gekozen voor enkele roepingsverhalen: Jezus toont zich als rabbi een vriend voor zijn leerlingen, ook al is de vriendschap soms eenzijdig. De leerlingen maken tevens kennis met de leerlingen van Jezus. Het verhaal van de doop van Jezus wordt verteld wegens het belang van de context (aansluitend bij periode 1.2). Bij de bijbelse leefwereld komen enkele beroepen (vissers, belastingontvangers) van Jezus' leerlingen aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: beroepen (vissers, belastingontvangers, rabbi, ...).

De doop van Jezus: Johannes 1: 19-34.

Roeping van de eerste leerlingen: Johannes 1: 35-52.

Roeping van de eerste leerlingen: Marcus 1: 16-20.

Roeping van Matteüs / Levi: Matteüs 9: 9-13.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: gezin, vakantie, kerk, school (lkr/lln), clubs, buurt:

- vakantie-ervaringen leerlingen: mijn vrienden
- mijn gezin, familie als vrienden
- het opnieuw starten op school en het al dan niet terugzien van vrienden uit de klas
- het opnieuw opstarten van activiteiten buiten school (kerk, clubs, ...)
- vergelijking maken van een vakantiedag en een schooldag
- hoe goed ken ik mijn vrienden? Vragenlijstje invullen wie mijn vrienden zijn en wat ze goed kunnen, het liefste spelen enz ...
- waarom zijn mijn vrienden mijn vrienden?

3.2 Samen met vrienden iets doen (week 4-7)

Toelichting

In deze weken wordt gewerkt rond '**met vrienden samen iets doen**'. Er wordt dieper ingegaan op de **activiteiten** en de corresponderende **gevoelens** bij vriendschappen: **prettig, vreugde, aangenaam, gezellig, samenhorigheid**. Wat wordt er zoal samen gedaan en op welke manier?

Tijd nemen voor elkaar is belangrijk: **bij elkaar zijn**. Hier wordt duidelijk dat het '**samen doen**' andere (en vaak meer) mogelijkheden geeft, prettig is en vriendschapsbanden hechter maakt. Door dingen samen te doen, kunnen vriendschappen ook ontstaan. Hier kan naar periode 1.5 worden verwezen: samen eten en delen. Herhaling van het eerste leerjaar is mogelijk aan de hand van het schriftje / mapje van de leerlingen.

Soms ervaren leerlingen dat het ontbreken van vriendschap tot eenzaamheid leidt. Wanneer men in een vreemde omgeving komt, zonder iemand te kennen, zal men vaak proberen om vrienden te maken. Wanneer vriendschappen worden verbroken, kan dit leiden tot **verdriet, woede en eenzaamheid**. Bij 'verbreken' wordt hier niet alleen het opzettelijk verbreken van de vriendschap bedoeld. Vriendschap kan eveneens ophouden door verhuizing, ziekte en dood. Ook het in de steek gelaten voelen wordt behandeld.

Jezus neemt het op voor de schoonmoeder (familie) van zijn vriend Petrus. Marta is druk in de weer voor Jezus, Maria neemt tijd om te luisteren. De vriendschap tussen enerzijds Jezus en anderzijds Marta, Maria en Lazarus wordt op de proef gesteld, maar blijkt duurzaam te zijn: Jezus laat hen niet in de steek.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: familie, wonen en ziek-zijn.

Genezing van de schoonmoeder van Petrus: Marcus 1: 29-31.

Jezus op bezoek bij Marta en Maria: Lucas 10: 38-42.

Jezus, de vriend van Lazarus en Marta en Maria: Johannes 11: 1-44.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- samen met de leerlingen zoeken naar voorbeelden van wat ze zoal samen met hun vrienden doen
- een verlanglijstje opstellen van wat ze in de toekomst met elkaar willen doen
- een vergelijking maken van de dingen die ze wel en niet kunnen doen als ze alleen zijn of met vrienden zijn
- een vergelijking maken van de dingen die ze wel en niet kunnen doen als ze ziek zijn
- voorbeelden van wanneer zij dachten dat hun vrienden hen in de steek hadden gelaten
- de bijhorende positieve en de negatieve gevoelens duidelijk aan bod laten komen

3.3 Een vriend zijn voor anderen (week 8)

Toelichting

Bij de afronding van deze periode wordt teruggegrepen naar de mogelijkheden en onmogelijkheden wegens vriendschap of het ontbreken ervan. **Vrienden en mensen die nabij zijn en willen helpen, zijn belangrijk en vaak noodzakelijk.** Vrienden **komen voor elkaar op** en kunnen daar soms erg ver in gaan. De leerlingen zullen doorheen het tweede leerjaar ontdekken hoe ze in een goede relatie met anderen kunnen leven: de anderen aanvaarden (periode 2.2) en wat voor de ander doen (periode 2.3). Tevens zullen ze ontdekken dat ze tot God mogen roepen en hij er voor hen is (periode 2.4). Toch worden de leerlingen nu reeds gemotiveerd en krijgen de uitdaging mee om **een vriend voor de anderen te zijn.** In het verhaal van de verlamde man wordt duidelijk: **vrienden zijn belangrijk, vriendschap vraagt actie!** Door ziekte was de verlamde man beperkt in zijn mogelijkheden, maar zijn vrienden en Jezus creëerden nieuwe mogelijkheden. In periode 2.5 wordt deze uitdaging en opdracht verder uitgewerkt.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: wonen en ziek-zijn (zie ook eerste leerjaar).

Vier vrienden helpen hun verlamde vriend: Marcus 2: 1-12.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerlingen geven voorbeelden op welke momenten ze hun vrienden nodig hadden
- de leerlingen geven voorbeelden wanneer ze op hun vrienden konden rekenen
- de leerlingen geven voorbeelden wanneer hun vrienden op hen konden rekenen
- de leerlingen geven hierbij (hun) gevoelens weer
- een vriend(in) heeft een gebroken arm of been of ... Hoe reageren de leerlingen daarop? Zijn ze bereid om hun speeltijd op te offeren om bij hun vriend(in) te blijven in de klas? Schrijven ze lesjes over, doen ze eens een ander spel op de speelplaats?

4. Suggesties expressievormen 2.1

Voorstel thema-expressie:

- vriendenboekje opstarten
- grote tekening of collage maken (vriendenkring): vrienden tekenen / foto's en positieve gedachten / gevoelens / situaties vermelden

Periode 2.2

Jij hoort erbij

elkaar aanvaarden

Periode 2.2

Jij hoort erbij

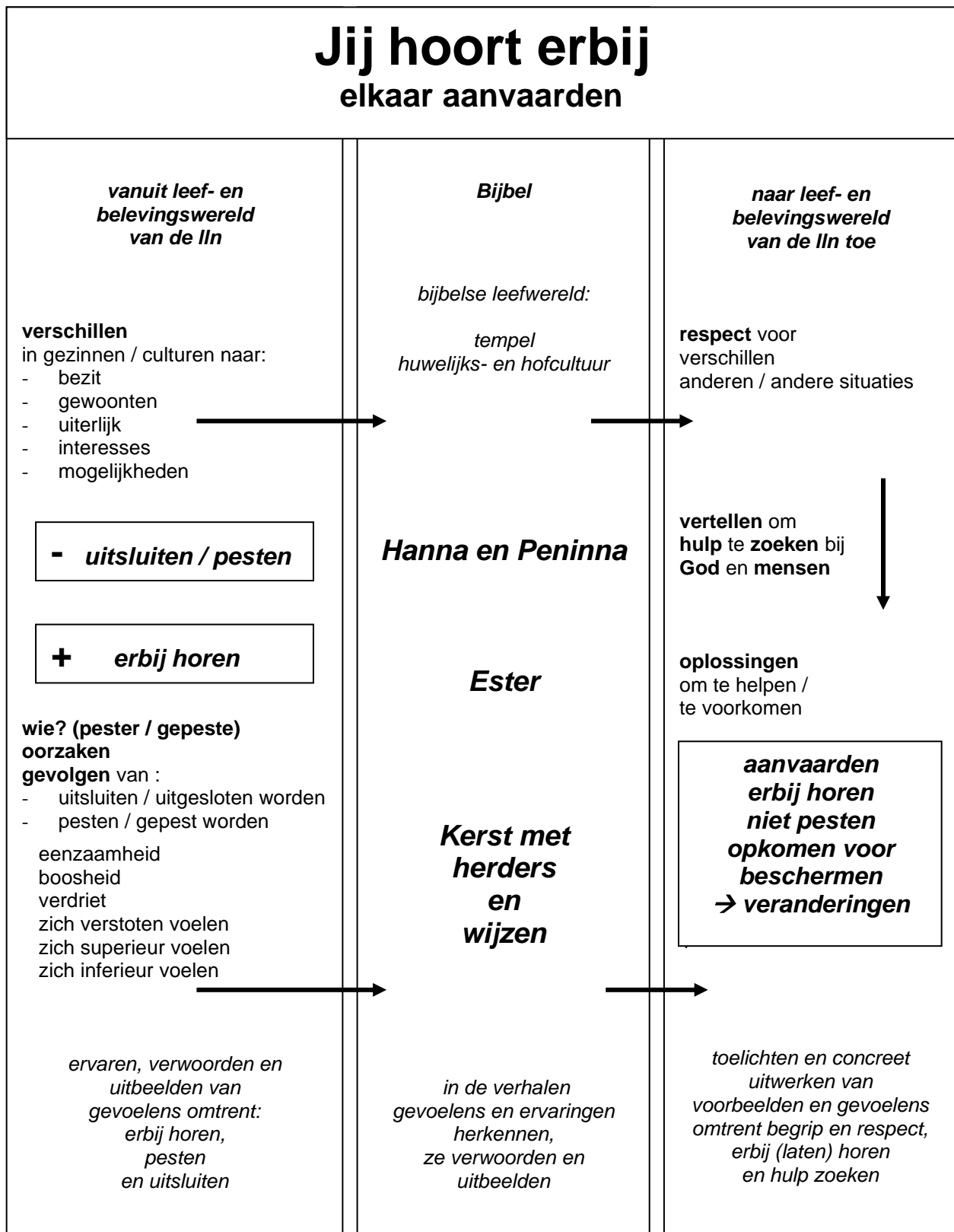
elkaar aanvaarden

1. Leerplandoelen 2.2

- 1.1. *De Iln geven voorbeelden van verschillen tussen gezinnen en culturen en geven hun gevoelens hierbij weer.*
- 1.2. *De Iln tonen respect voor deze verschillen bij anderen en in andere situaties.*
- 2.1. *De Iln geven voorbeelden van uitsluiten en uitgesloten worden.*
- 2.2. *De Iln verwoorden en beelden de mogelijke gevolgen van uitgesloten worden uit. (*)*
- 2.3. *De Iln geven voorbeelden van pesten en gepest worden.*
- 2.4. *De leerlingen verwoorden en beelden de mogelijke gevolgen van gepest worden uit. (*)*
- 2.5. *De leerlingen verwoorden de gevoelens in verband met erbij horen, uitsluiten / uitgesloten worden en pesten / gepest worden. (*)*
- 2.6. *De leerlingen geven mogelijke oorzaken van uitsluit- en pestgedrag.*
- 3.1. *De Iln herkennen in de bijbelverhalen van Hanna / Peninna en Ester de situaties van uitsluiting en pesten en de daarbij horende gevoelens.*
- 3.2. *De Iln verwoorden en beelden deze situaties uit.*
- 3.3. *De Iln ontdekken in deze verhalen dat de uitgeslotene / gepeste hulp zoekt bij God en wordt gehoord.*
- 3.4. *De Iln ontdekken in deze verhalen dat God solidair is met degenen die worden uitgesloten / gepest.*
- 3.5. *De Iln ontdekken in deze verhalen dat situaties veranderen als mensen verantwoordelijkheid nemen en voor elkaar opkomen.*
- 4.1. *De Iln zien in dat de herders, ondanks hun marginale plaats in de samenleving, als eersten worden uitgenodigd bij Jezus' geboorte.*
- 4.2. *De Iln zien in dat de wijzen het tegen Herodes en voor Jezus opnemen.*
- 5.1. *De Iln reiken oplossingen aan om uitsluiten / pesten te voorkomen en om de gepeste en de pester te helpen.*
- 5.2. *De Iln weten dat ze bij uitsluiten / pesten dit aan mensen en God kunnen vertellen om hulp te zoeken.*

(*) Met het uitbeelden van gevoelens en negatief gedrag dient uiterst voorzichtig te worden omgegaan. De wijsheid van de leerkracht - rekening houdend met de leerlingen - bepaalt of negatief gedrag dient te worden uitgebeeld en hoe dit eventueel gebeurt. Het eventueel uitbeelden van negatief gedrag is nooit een doel op zich.

2. Schema 2.2

3. Invulling 2.2

De tweede periode is zowat de tegenhanger van de eerste waarin het 'samen doen' centraal stond. Hier gaat het vooral om het omgaan met situaties van **uitsluiten** en **pesten**, van het **'niet samen doen'**. Positief uitgedrukt gaat het om **'elkaar aanvaarden'** of **'jij hoort erbij'**. Niet mogen meedoen, uitsluiting en pesten zijn aspecten waar alle kinderen in bepaalde mate mee te maken krijgen. Samen met de leerlingen wordt gezocht naar oorzaken van niet mogen meedoen. Gaandeweg ontdekken de leerlingen dat allerlei vormen van **'anders zijn'** een rol spelen. Het is goed dat de leerlingen verder kunnen kijken dan hun eigen gezinssituatie. Begrip opbrengen voor kinderen in andere gezins- en leefsituaties zal ertoe leiden dat de leerlingen een andere houding aannemen: **ze leren verschillen bij anderen aanvaarden en waarderen**. Op hun eigen niveau proberen zij oplossingen aan te reiken om **uitsluit- en pestgedrag** te vermijden. Dit is het moment waarop zij **de ander aanvaarden**.

3.1. Verschillend zijn (week 1)

Toelichting

De leerlingen vertellen en maken kennis met **verschillen tussen gezinnen en culturen**. Gewoontes en gebruiken zijn in alle gezinnen anders. Kinderen kunnen geïnteresseerd zijn in hoe anderen wonen, hoe hun kamer eruit ziet, welk speelgoed ze hebben, ... Vanuit de eigen gezinssituatie zullen de leerlingen verschillen kunnen aantonen in het dagelijks leven van enkele vriendjes: **verschillen naar bezit, gewoonten, uiterlijk, interesses, eigen mogelijkheden en capaciteiten** ... Ook verschillen met andere culturen en landen worden opgemerkt. In het eerste leerjaar (periode 1.5) kwamen eetgewoontes en -gebruiken aan bod. Dit wordt herhaald en uitgebreid naar woon- en leefgewoontes. De leerlingen wordt **begrip en respect voor verschillen** bijgebracht. Verschillen kunnen ook leuk zijn. Onrechtvaardige verschillen kunnen ook aan bod komen en dienen uiteraard niet te worden goedgepraat. Deze dienen met grote gevoeligheid te worden behandeld.

Bijbel

De Bijbel hoeft in de eerste week nog niet aan bod te komen.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- wat vinden de leerlingen prettig wanneer ze bij vrienden gaan spelen of uit logeren gaan? Wat vinden ze niet prettig? Zijn er dingen die vriendjes bij hen prettig vinden?
- welke verschillen merken de leerlingen op: hoe anderen wonen, hoe hun kamer eruit ziet en wat voor speelgoed ze hebben. Met wat mag er wel of niet worden gespeeld?
- wat kunnen de leerlingen wel of niet in vergelijking met andere kinderen, wat zouden ze graag kunnen?
- opstapverhaal over het leven van kinderen in een andere cultuur
- spelletjes uit andere landen spelen. Een vergelijking maken met eigen spelletjes
- iets 'vreemds' laten proeven, waar komen spaghetti en rijst vandaan?
- 'vreemde' klederdracht
- verschillen in godsdienst (de IIn alleen in PEGO?)
- lied Elly en Rikkert 'We hebben allemaal wat' bespreken
- lied Elly en Rikkert 'Een parel' (over eigenwaarde) bespreken

3.2. Anders zijn: niet uitsluiten en pesten. (week 2-3)

Toelichting.

Soms is 'anders zijn' een reden tot uitsluiten, er niet bijhoren en pesten. Dit 'anders zijn' kan een uiterlijk kenmerk, een handicap, een taal zijn. Er wordt dieper ingegaan op **waarom** sommige kinderen niet mogen meedoen bij bepaalde spelletjes, worden uitgesloten en of gepest. **Oorzaken en gevolgen** met de daarbij horende **gevoelens** worden aangehaald zowel in de leef- en belevingswereld van de leerlingen als in de bijbelverhalen: **eenzaamheid, boosheid, verdriet, verstoten voelen, superieur of inferieur voelen**. Met het uitbeelden van gevoelens en negatief gedrag dient uiterst voorzichtig te worden omgegaan. De wijsheid van de leerkracht - rekening houdend met de leerlingen - bepaalt of negatief gedrag dient te worden uitgebeeld en hoe dit eventueel gebeurt. Het uitbeelden van negatief gedrag is nooit een doel op zich. Het verhaal van Hanna en Peninna laat duidelijk zien dat Hanna uit de vrouwengemeenschap wordt uitgesloten wegens haar kinderloosheid. Ze wordt zelfs door Peninna steeds opnieuw gepest. Altijd opnieuw moeten anderen het horen dat zij geen kinderen kan krijgen. De **pester**, Peninna, voelt zich meer dan Hanna. Hanna heeft verdriet en is eenzaam. Ondanks haar kinderloosheid gaat Elkana's voorkeur naar haar uit. Hij probeert haar te troosten, maar kan toch het pesten niet verhinderen. Het is God die uitkomst brengt: Hij hoort haar gebed. Gebed wordt verder uitgewerkt in thema 2.4. Het is God zelf die ervoor zorgt dat Hanna er helemaal kan bijhoren. Zij, van haar kant, houdt zich aan haar belofte die ze God deed (zie verder thema 2.3) en brengt Samuël naar de tempel. Tempelgebruiken (opleiding van priesters) en huwelijkscultuur (onder andere het belang van vruchtbaarheid) komen bij de bijbelse leefwereld aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: huwelijks- en tempelcultuur.

Hanna en Peninna: 1 Samuël 1: 1-28.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van uitsluiten en pesten (dader en slachtoffer)
- aanleidingen, oorzaken van uitsluiten en pesten
- hoe voelen de leerlingen zich als zichzelf uitsluiten en of pesten
- hoe voelen de leerlingen zich als zichzelf worden uitgestoten en of gepest
- gebruik maken van praatplaten (zie didactisch materiaal) en hierbij gevoelens formuleren
- wat hoort niet in het rijtje? Verschillende zaken op een rij plaatsen. Bespreken waarom iets er niet bij hoort

3.3. Opkomen voor de ander (week 4-5)

Toelichting

Elkaar beter leren kennen, kan resulteren in het **aanvaarden** van de ander, het opkomen voor elkaar en het **beschermen** van elkaar. In het verhaal van Ester is er duidelijk geen plaats voor haar en haar volksgenoten. Zij mogen er niet meer bij zijn. Ester neemt het (samen met Mordekai) op voor haar volk. Zij durft risico's te nemen. Zelfs al is zij bang voor Haman, de 'pester', zij laat hem niet zijn gang gaan. De joden worden gered. De koning heeft begrip voor Ester en haar volk, hij **aanvaardt** hen en neemt zijn **verantwoordelijkheid** op en **de situatie verandert**. Het bijbelverhaal kan best in verschillende delen worden gebracht.

De leerlingen denken aan de hand van dit verhaal na over mogelijke **oplossingen** bij uitsluit- en pestgedrag. Pesten melden (**vertellen**) is in ieder geval belangrijk: **hulp zoeken bij God en mensen**. De leerkracht mag hierbij niet uit het oog verliezen dat kinderen negatieve ervaringen met hulp zoeken bij volwassenen kunnen hebben of oplopen: negeren, misbruik, ... Het 'einde van het pesten' kan worden gevierd door **het Poerimfeest** samen te vieren. Ook voor de pester dienen oplossingen te worden gezocht: er moet voor hem / haar een uitweg zijn en hij / zij mag door de anderen niet als de 'niet te vergeven en te veranderen zondebok' worden gezien. De hofcultuur, met de almacht van de koning, komt bij de bijbelse leefwereld aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: de hofcultuur in de tijd van Ester.

Het boek Ester.

Wegens de jonge leeftijd van de leerlingen en de beperkte tijd - twee of maximaal drie weken - zou het ongepast zijn om het verhaal in detail te vertellen. De keuze wordt gemaakt in functie van de doelstellingen. Het verhaal kan ook best in verschillende afleveringen worden gebracht.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *wonen in een vreemd land (eventueel als vluchteling)*
- *voorbeelden van vertellen van een situatie van pesten en de hulp van een ander daarbij (bijvoorbeeld leerkracht)*
- *opstapverhaal over mensen, die door elkaar beter te leren kennen, veranderen en dan ook voor elkaar opkomen en elkaar beschermen*
- *wat zou je doen als ... : oplossingen zoeken bij de praatplaten die werden gebruikt in week 2-3*

3.4. Kerst (week 6-7)

Toelichting

*Het kerstverhaal wordt benaderd vanuit het oogpunt van de herders en de wijzen en het thema "erbij horen" en "aanvaarden". De herders behoren niet bepaald tot de hoogste laag van de bevolking, maar mogen er toch bij horen. De minderen (**uitgesloten**) van het volk vernemen zelfs als eersten het nieuws en zijn er ook **als de eersten bij**. De wijzen komen wel uit een hogere bevolkingslaag en zijn vreemdelingen (iedereen verschillend!). Zij verraden het kind niet aan koning Herodes, maar **komen op** voor het kind en **beschermen** het. Ze aanvaarden Jezus als koning en bieden koninklijke geschenken aan. Jezus' naam Immanuël (= God met ons - wordt verder in 2.4 uitgewerkt) betekent dat de mensen bij God mogen horen: **hij aanvaardt** mensen.*

Bijbel

Bijbelse leefwereld:

- *het leven en de sociale status van herders;*
- *het leven van een koning.*

De aankondiging van de geboorte (Immanuël): Matteüs 1:18-25.

De herders: Lucas 2:8-20.

De wijzen uit het Oosten: Matteüs 2:1-12.

Suggesties

*Met de leerlingen kerstfeest vieren met de nadruk op: **iedereen mag erbij horen**.
Iets voor een kerstmarkt maken ten voordele van arme mensen (uitgeslotenen).
Kerstkaartjes maken en verzenden naar (bezorgen aan) bejaarden, zieken, ...
(uitgeslotenen).*

4. Suggesties expressievormen 2.2

*Thema-expressie: (stok)poppen maken.
Door de mantels te veranderen en een paar extra attributen aan te brengen, wordt een ander personage verkregen. De poppen kunnen zowel worden gebruikt voor de personages van de verhalen als voor het uiten van eigen gevoelens.*

Periode 2.3

Wat doe ik voor de ander?

willen en moeten

Periode 2.3

Wat doe ik voor de ander? willen en moeten

1. Leerplandoelen 2.3

- 1.1. *De lln geven voorbeelden van 'iets (spontaan) voor een ander willen doen' en verwoorden hun gevoelens hierbij.*
- 1.2. *De lln geven voorbeelden van 'iets voor een ander moeten doen (opdracht)' en verwoorden hun gevoelens hierbij.*
- 1.3. *De lln weten dat verschillende beweegredenen aan de basis liggen van het spontaan willen of het moeten doen.*

- 2.1. *De lln verwoorden van wie zij liefdevolle aandacht, verzorging en attenties krijgen en hoe zij zich daarbij voelen.*
- 2.2. *De lln bespreken voorbeelden uit hun eigen leefwereld van mensen die liefdevol, zorgzaam en attent met elkaar omgaan.*
- 2.3. *De lln ontdekken dat mensen die elkaar aanvaarden en van elkaar houden, zich belangeloos en spontaan voor elkaar kunnen inzetten.*

- 3.1. *De lln herkennen in het verhaal van Naäman deze houding (uit doelstelling 2.3.) bij het dienstmeisje.*
- 3.2. *De lln ontdekken in het verhaal van Naäman dat God de vreemdeling aanvaardt en helpt (zie thema 2.2).*
- 3.3. *De lln ontdekken in het verhaal van de tien melaatsen de aanvaarding, liefde en zorg van Jezus voor mensen die worden uitgesloten (zie thema 2.2).*

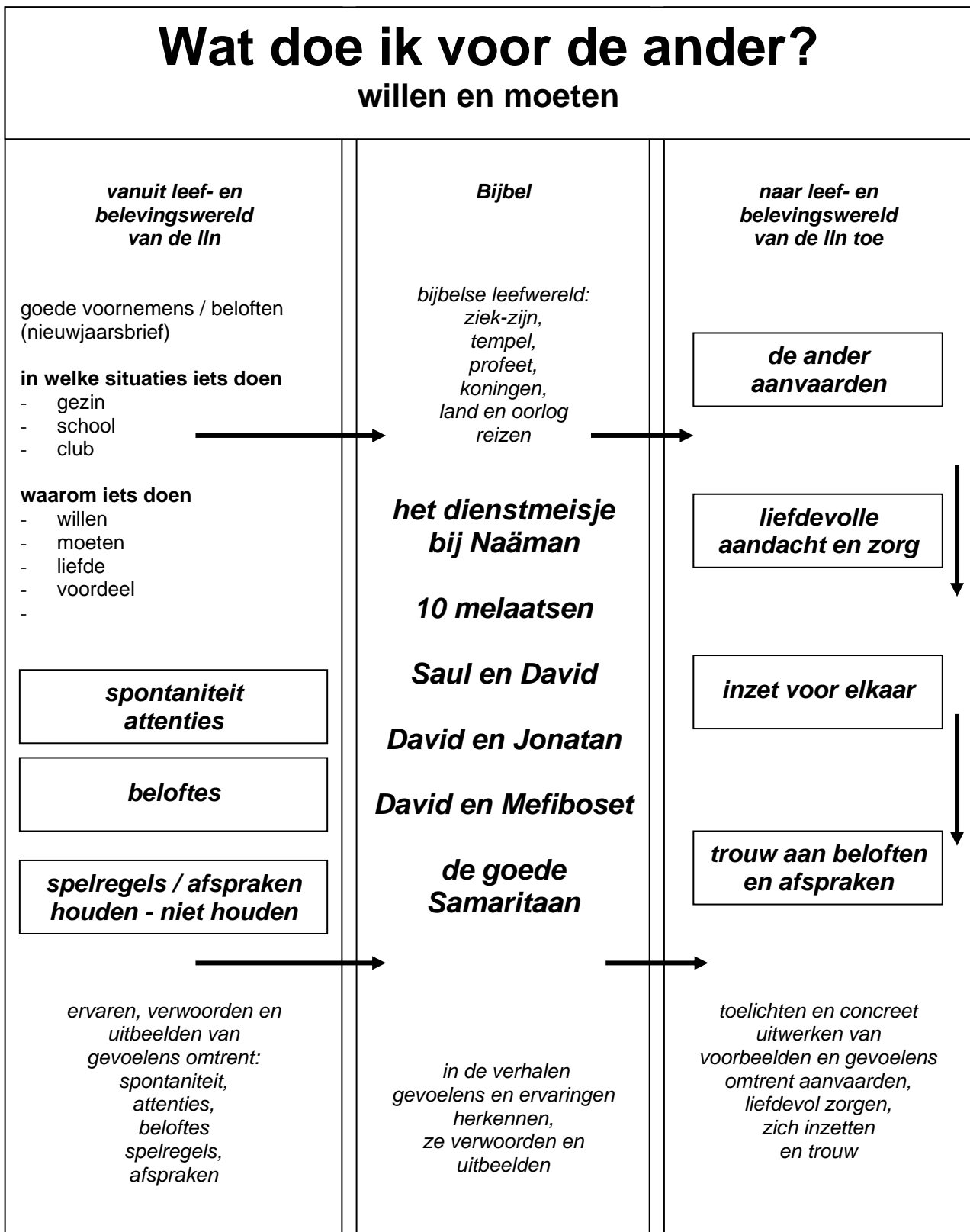
- 4.1. *De lln zien in dat er regels en afspraken nodig zijn binnen en buiten het gezin en kunnen daarvan voorbeelden geven.*
- 4.2. *De lln verwoorden en beelden gevolgen en gevoelens uit bij het zich al dan niet houden aan afspraken en beloftes?*
- 4.3. *De lln zien in dat het nakomen van afspraken en beloftes uiteindelijk positieve gevolgen heeft.*

- 5.1. *De lln herkennen in bijbelverhalen van David de gevolgen en gevoelens van het al dan niet nakomen van afspraken en beloftes.*
- 5.2. *De lln herkennen in de houding van David en Jonatan de liefde, de trouw, de zorg voor de ander en het nakomen van beloften en afspraken.*

- 6.1. *De lln zien in dat de goede Samaritaan, in tegenstelling tot de priester en de leviet, liefdevolle aandacht schenkt aan en zorgt voor zijn naaste.*
- 6.2. *De lln zien in dat anderen hulp bieden in noodsituaties het belangrijkste is.*

- 7.1. *De lln tonen zich gemotiveerd om zowel spontaan als in opdracht regels, afspraken en beloftes na te komen.*
- 7.2. *De lln zien het belang in en ontwikkelen een attitude van: aanvaarding, liefdevolle aandacht, zorgzaamheid en trouw.*

2. Schema 2.3

3. Invulling 2.3

In periode 2.2 werd vooral gewerkt rond de bewustmaking dat de ander, hoe verschillend die ook is, erbij mag horen (**de ander aanvaarden**). In periode 2.3 wordt hierop verder gebouwd: **Wat doe ik voor de ander**, hoe ga ik met de ander om? Niet alleen **het zich houden aan** (of nakomen van) **afspraken en beloftes** speelt een centrale rol, maar ook de **motivatie** daartoe: eigenbelang of niet? Een kind dient rekening te houden met normen / groepsnormen als het zich in de samenleving of in een groep wil integreren. In een groepsspel worden vaste regels en afspraken gehanteerd. Zowel in positieve als negatieve zin (vals spelen) hebben kinderen hier ervaring mee. Soms is er sprake van 'het **moeten**', het spontaan '**willen**' wordt extra benadrukt. Het is immers belangrijk dat de leerlingen ontdekken dat mensen zich, door anderen te aanvaarden en uit liefde en respect voor elkaar, **spontaan, belangeloos** en **liefdevol** voor elkaar kunnen **inzetten** en **trouw** zijn. Jonge kinderen zullen trouwens zelf vaak eerder spontaan reageren dan volgens opgelegde normen. Met het thema 'Wat doe ik voor de ander?', wordt getracht de leerlingen te motiveren tot een **spontane houding** (het **willen**) van **aanvaarding, liefdevolle aandacht, zorgzaamheid** en **trouw** met daarbij oog voor het **zich** (eventueel '**moeten**') **houden aan afspraken en beloften**. De relatie met de medemens, aangetoond met voorbeelden uit de Bijbel, krijgt in deze periode dus alle aandacht. In de vierde periode zal het omgaan met God / roepen tot God meer aandacht krijgen.

3.1. Wat we voor de ander doen (week 1)

Toelichting

Gezin, school, kerk, club en andere leefgemeenschappen zijn plaatsen waar wat van de leerlingen wordt verwacht: ze krijgen **opdrachten** die ze moeten vervullen. De leerlingen zullen echter ook **spontaan** of uit eigen beweging dingen doen. Verschillende **gevoelens** zijn merkbaar bij spontaniteit en bij het uitvoeren van een opdracht. Er wordt gepeild naar het motief of de **bewegredenen** bij het doen en laten: verplichting, eigen wil, liefde voor de ander, eigen voordeel, ... Vanuit de eigen leefsituaties wordt gezocht naar voorbeelden van mensen die iets voor elkaar doen. Hierbij wordt ook aandacht gegeven aan kleine **attenties**.

Bijbel

De bijbel hoeft in de eerste week nog niet aan bod te komen.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: gezin, school, kerk, club, ...:

- voorbeelden van opdrachten, spontaniteit en attenties
- waarom deze dingen doen?
- welke gevoelens geeft dit?
- wie zorgt voor de leerlingen bij ziekte, verdriet, ...
- waarom wordt er in deze situaties gezorgd?
- 'hartjes-pot' (snoepjes of zelf hartjes maken met vriendelijke woordjes): uitdelen van de hartjes aan iemand die de leerlingen willen verrassen, die iets voor hen heeft gedaan, ...

3.2. Belangeloze inzet voor elkaar (week 2-3)

Toelichting

In de eerste week konden de leerlingen vaststellen dat er verschillende bewegredenen zijn om iets te doen. In deze weken wordt verder benadrukt dat men iets **zonder eigenbelang** kan doen. De leerlingen kunnen ongetwijfeld voorbeelden noemen van **belangeloze inzet**.

Er wordt dieper gegraven naar de beweegredenen van belangeloze inzet: **aanvaarding** (zie periode 2.2) en **liefde**. Liefde wordt de hoofdmotivatie. Rang of stand en de voorgeschiedenis van de ander krijgen een ondergeschikte plaats. In het verhaal van **het dienstmeisje en Naäman** zijn deze elementen duidelijk. Het dienstmeisje schenkt **spontaan liefdevolle aandacht** aan 'haar meester', zij voelt zich bij hem betrokken en is ervan overtuigd dat de genezing van Naäman niet afhankelijk is van zijn afkomst. Haar God is er ook voor hem. Het verhaal kan best worden verteld vanuit **de spontane en liefdevolle houding en inzet van het meisje**. Ook in het verhaal van **de tien melaatsen** komt **aanvaarding** en het geen onderscheid maken duidelijk naar voor. De **liefdevolle aandacht, zorg en inzet van Jezus** gaat naar de mensen in het algemeen - in het bijzonder naar wie wordt uitgesloten - en niet naar een bevoorrechte groep. Beide verhalen leggen duidelijk het verband met thema 2.2. Voor de bijbelse leefwereld kan in beperkte mate worden gesproken over ziek-zijn (melaatsheid), wonen in een vreemd land en over het bestaan van profeten (mannen van God).

Bijbel

Bijbelse leefwereld: ziek-zijn (melaatsheid), wonen in een vreemd land, profeet.

De genezing van Naäman: 2 Koningen 5: 1-27.

De genezing van de tien melaatsen: Lucas 17: 11-19

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van belangeloze inzet van henzelf
- voorbeelden van belangeloze inzet van anderen
- de bijhorende gevoelens (onder andere vreugde en voldaanheid)

3.3. Afspraken en beloftes (week 4-6)

Toelichting

Na het spontaan handelen uit liefde wordt aandacht gegeven aan **beloftes, regels en afspraken**. Regels en afspraken **horen bij het samenleven**. Beloftes maken, is misschien eenvoudig, ze nakomen is een andere zaak. Het maken van afspraken en vooral het houden ervan is niet altijd zo vanzelfsprekend. Zelfs bij een spelletje kan het moeilijk zijn om de spelregels te respecteren. Het **nakomen** van beloftes, het **respecteren** van afspraken en regels kan **positieve** (o.a. vreugde) **of negatieve gevoelens** geven. Toch zal het nakomen en respecteren van deze positief doorwerken of **uiteindelijk positieve gevolgen** hebben. Er kan worden verwezen naar de belofte van Hanna in periode 2.2. Het verhaal van koning **Saul** toont de **valsspeler** of spelbreker die het zo **moeilijk** heeft **om de beloften en afspraken te houden**. Dit brengt **gevoelens** en **gevolgen** met zich mee. Het verhaal van **David en Jonatan** toont dan weer de **belangeloze inzet**, de **spontaniteit**, de **liefdevolle aandacht** en de **trouw** van de spelers. In de houding van **David** ten opzichte van **Mefiboset** komt dit, samen met **trouw** aan de gemaakte belofte, sterk tot uitdrukking. Voor de bijbelse leefwereld zal in zeer beperkte mate worden verteld over koningen en de bijhorende intriges.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: koningen.

David en Saul: selectie maken uit 1 Samuël 18-20.

David en Jonatan: 1 Samuël 18:1-4; 20: 1-43.

David en Mefiboset: 2 Samuël 9: 1-13.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- een huisdier krijgen is leuk. Maar in hoeverre blijft het leuk, blijven we voor onze dieren zorgen? In de vakantieperiode is het dierenasiel overvol
- beloftes van vriendschappen. Duren ze zolang als ze beloofd zijn? Soms zijn ze van korte duur
- is de zorg van ouders / grootouders ook van korte duur?
- hoe gemakkelijk is het om vals te spelen of hoe moeilijk om eerlijk te spelen?
- hoe gemakkelijk of moeilijk is het om beloftes te houden (nieuwjaarsbrief)?
- het nut en de toepassing van verkeersregels
- zijn er regels nodig om voor het milieu te zorgen?
- verwijzing mogelijk naar de tien geboden

3.4. Trouw zijn (week 7)

Toelichting

Het verhaal van de barmhartige Samaritaan brengt de leerlingen terug bij de **beweegredenen** om iets te doen en bij **inzet**: de Samaritaan hielp spontaan uit liefde (**liefdevolle aandacht, zorgzaamheid, ...**) een 'vijand' (**aanvaarding**) en het kostte hem heel wat (risico om rovers te moeten trotseren, tijd, middelen, betalen van hotel, ...). De priester en de leviet hadden zo hun redenen om het slachtoffer niet te helpen (angst voor rovers, plicht in de tempel, zich rein houden, ..). De leerlingen worden hierdoor verder gemotiveerd om zowel **spontaan** als **in opdracht regels, afspraken en beloftes** te houden (**trouw** te zijn). Dit kan worden toegepast in het gezin, bij vrienden, op school, in de kerk en binnen andere leefgemeenschappen. De leerlingen zullen reeds hebben ervaren dat vanuit deze leefgemeenschappen ook zorg uitgaat naar de ander. **Men wil er voor de ander zijn**. Niet alleen familie en vrienden kunnen op zorg rekenen, ook in andere landen wordt op zorg gerekend. In hoeverre zijn we er voor de anderen, die op onze weg liggen? Deze periode wil in ieder geval tonen '**hoe we er voor de ander kunnen zijn**'. Het 'samen met de ander doen' wordt in periode 2.5 verder uitgewerkt.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: tempel met priester en leviet, reizen.

De barmhartige Samaritaan: Lucas 10: 25-37 (vers 32: met ontferming bewogen).

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties van belofte houden en de gevoelens hierbij (o.a. vreugde en voldoening)
- situaties van inzet en de gevoelens hierbij
- financieel adoptiekindje thuis of op school
- sociaal centrum, ziekenhuis, artsen zonder grenzen, bejaardenzorg, Rode Kruis, ...

4. Suggesties expressievormen 2.3

Thema-expressie:

Een gezelschapsspel (bijvoorbeeld groot ganzenbord) maken met beloften, afspraken en regels met de daarbij horende gevolgen van het al dan niet houden van afspraken.

Periode 2.4

God is er voor mij

roepen tot God

Periode 2.4

God is er voor mij

roepen tot God

1. Leerplandoelen 2.4

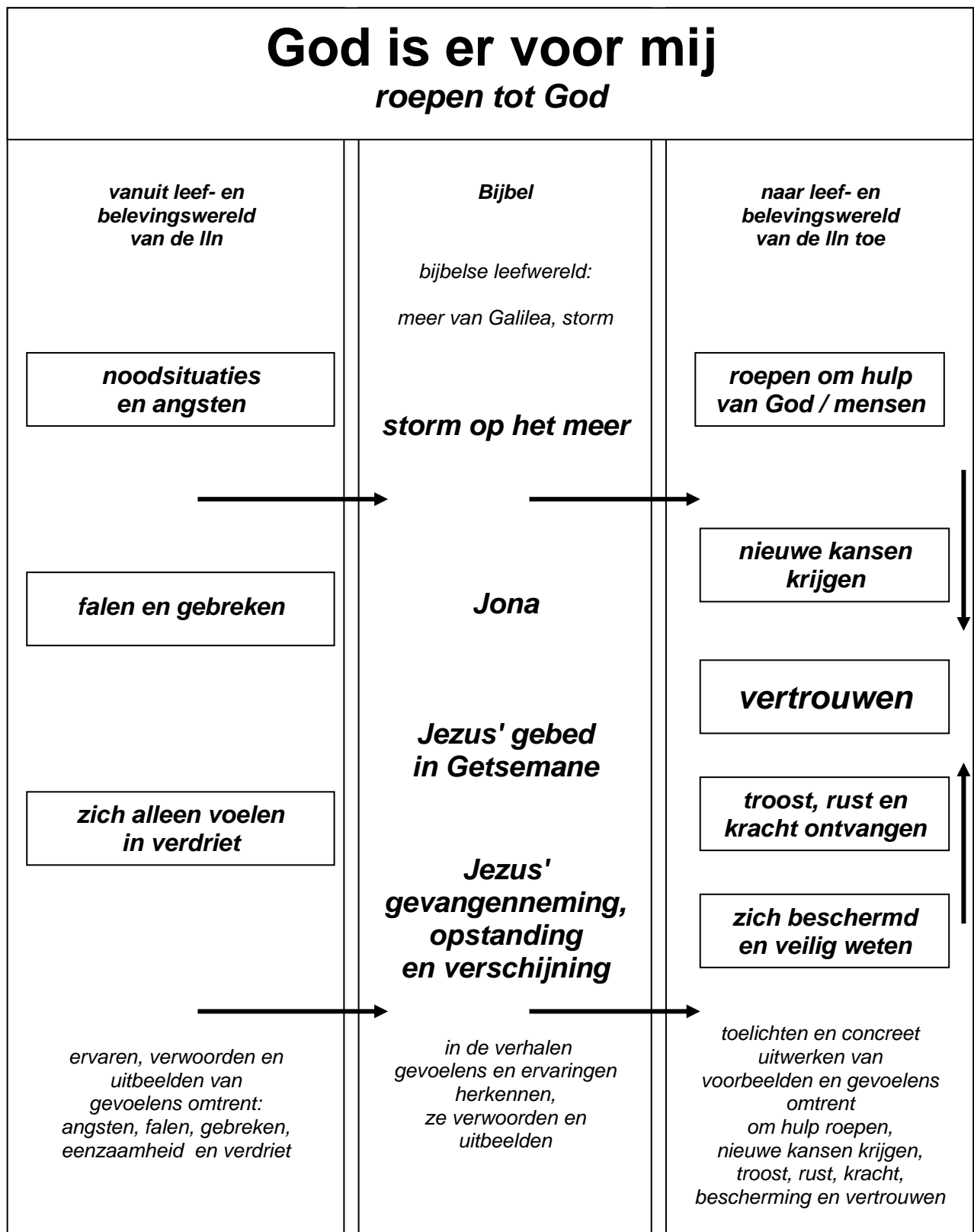
- 1.1 *De lln verwoorden voorbeelden van angstervaringen en noodsituaties.*
- 1.2 *De lln verwoorden voorbeelden van falen en het hebben van gebreken.*
- 1.3 *De lln verwoorden situaties van alleen gelaten worden in verdriet.*

- 2.1 *De lln herkennen en verwoorden de gevoelens horend bij doelstellingen 1.1, 1.2 en 1.3.*
- 2.1. *De lln weten dat anderen ook dergelijke gevoelens en gebreken hebben.*
- 2.2. *De lln zien in dat deze gevoelens geuit mogen worden.*
- 2.3. *De lln verwoorden bij wie ze terecht kunnen om hulp en verwoorden hun gevoelens hierbij.*

- 3.1. *De lln ontdekken in het verhaal van de storm op het meer dat de leerlingen in hun nood- en angstsituatie tot Jezus roepen, zich beschermd weten en rust vinden.*
- 3.2. *De lln ontdekken in het verhaal van Jona de ongehoorzaamheid van Jona, zijn roepen tot God én dat God hem een nieuwe kans geeft.*
- 3.3. *De lln ontdekken in het verhaal van Getsemane dat Jezus zijn angstsituatie aan God toevertrouwt en troost en kracht ontvangt.*
- 3.4. *De lln zien in dat Jezus zijn vrienden (na de opstanding) nieuwe kansen geeft ondanks hun falen.*

- 4.1. *De lln verwoorden mogelijke oplossingen bij angstervaringen en situaties van eenzaamheid en verdriet.*
- 4.2. *De lln weten dat ze bij het verwerken van angstervaringen en situaties van eenzaamheid en verdriet tot God kunnen roepen.*
- 4.3. *De lln weten dat God te vertrouwen is en dat hij kan zorgen voor bescherming, veiligheid, troost, rust en kracht.*
- 4.4. *De lln verwoorden of beelden uit wat ze aan God zouden kunnen zeggen.*

2. Schema 2.4

3. Invulling 2.4

In voorgaande periodes werd met de thema's 'Vrienden zijn belangrijk' (2.1), 'Jij hoort erbij' (2.2) en 'Hoe er voor de ander zijn' (2.3) vooral nadruk gelegd op onderlinge horizontale (intermenselijke) relaties. Nu komt de verticale relatie aan bod. Het thema '**God is er voor mij**' is een gevoelig thema - grote voorzichtigheid in het behandelen is geboden - omdat er wordt ingegaan op negatieve ervaringen en gevoelens van de leerlingen betreffende **noodsituaties, angsten, alleen zijn en verdriet, gebreken en falen** én op het roepen tot God (= één aspect van gebed). **Hoe** kunnen de leerlingen **met deze ervaringen en gevoelens omgaan**? **Wie** is er bij angst en in noodsituaties voor hen? **God en mensen**? In deze periode wordt de leerlingen een beeld van God gegeven namelijk: Hoe is Gods houding tot hen? **God aanvaardt hen** (aanvaarding: 2.2 en 2.3) met hun goede en minder goede kanten en daarom mogen de leerlingen ook **tot hem roepen** als ze hem nodig hebben. Gebed wordt niet in alle facetten behandeld, maar vooral het **bidden tot God vanuit noodsituaties en negatieve ervaringen en gevoelens staat centraal**. Dit kan een directe, verticale relatie tussen God en het kind zijn. De te behandelen bijbelverhalen tonen op welke wijze (hoe) God / Jezus er in verschillende situaties steeds is voor wie hem roepen. Dit betekent niet dat God altijd doet wat de mens verlangt, maar wel dat **God te vertrouwen is** (thema doorheen gans het eerste leerjaar) **en dat de mens zich bij hem beschermd en veilig mag weten én troost, rust en kracht mag ontvangen**.

3.1. Bang zijn (week 1-2)

Toelichting

Angstgevoelens zijn niet vreemd voor kinderen. Wat maakt hen angstig? Wanneer is er alleen een **gevoel van angst** en wanneer is er daadwerkelijk gevaar (**noodsituatie**)? Hoe gaan leerlingen om met angst? **Hoe uiten ze zich / hun gevoelens bij angst? Ook anderen kennen angsten**: Hoe herkennen ze angst bij anderen? Gelukkig kunnen ze veelal terecht bij hun ouders, maar ook anderen kunnen een belangrijke plaats krijgen bij angst, zeker ook in noodsituaties. Sommige leerlingen zullen angstsituaties moeilijk of nauwelijks hebben verwerkt of er zelfs in leven. Deze situaties en pijnlijke gevoelens dienen uiterst voorzichtig te worden behandeld. Openheid bij de leerkracht kan openheid bij de leerlingen bevorderen. Door het verhaal van **de storm op het meer** wordt de leerlingen duidelijk gemaakt dat ze niet alleen staan met hun angst. Vanuit grote nood en angst roepen de leerlingen tot Jezus. Hij brengt rust bij de leerlingen / op het meer. **Door om hulp te roepen, kan rust worden gevonden**. Gebed omtrent angsten kan aan bod komen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: scheepvaart en stormen op het meer van Galilea.

De storm op het meer: Matteüs 8: 23-27; Marcus 4: 35-41; Lucas 8: 22-25.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van angst- en noodsituaties (uit eigen leven, in omgeving, bij anderen)
- spiegelverhalen waarin de leerlingen angstgevoelens kunnen herkennen
- visueel materiaal waardoor de leerlingen angstgevoelens kunnen verkennen en lichaamstaal bij anderen kunnen herkennen in verband met angst
- situaties waarin het belangrijk is om voorzichtig te zijn wegens gevaar: verkeer, ...
- situaties of gevoelens van begrijpelijke maar onnodige angst: dromen, ...
- hoe omgaan met bedreigende situaties: ruzie ouders, ...
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met angst en bescherming

3.2. Falen en gebreken hebben (week 2-3)

Toelichting

Niemand is volmaakt! Iedereen heeft zijn gebreken en doet wel wat verkeerd / faalt. De perfecte mens bestaat niet. Mensen kunnen in zichzelf wel veel vertrouwen stellen, maar **falen hoort bij het leven**. De leerlingen mogen **dit vaststellen en herkennen in hun leven en in hun omgeving**, maar zien ook **de mogelijkheden om nieuwe kansen te grijpen**. **Het omgaan met de bijhorende gevoelens** verdient alle aandacht. Kinderen worden immers geconfronteerd met hun beperkingen, onvolmaaktheden en falen: iets niet goed kunnen op school, slechte punten voor gedrag, ongehoorzaamheid in de klas of thuis, jaloezie ... Welke gevoelens maakt dit bij hen los? Verdriet, onmacht, boosheid? Hoe reageert de volwassene (leerkracht, ouders, ...)? Het kind dient te weten dat het ondanks het eigen falen, al of niet door 'eigen schuld', toch steeds bij de volwassene - als het goed is - terecht kan. Het kind heeft steeds recht op de liefde van de volwassene en dient nieuwe kansen te krijgen. Kinderen worden ook geconfronteerd met volwassenen die enerzijds veel meer kunnen dan zij en anderzijds fouten maken. Ook dit is een confrontatie met falen en gebreken hebben. Het verhaal van **Jona** toont dat hij **eerst niet gehoorzaam** aan God is. De leerlingen herkennen in dit verhaal hun eigen ongehoorzaamheid, falen en spijt hebben. Later **roept Jona in de noodsituatie tot God** en krijgt hij - net als de bewoners van Ninevé - **een nieuwe kans**. De leerlingen mogen doorheen het verhaal herkennen en ervaren **dat zij in noodsituaties tot God kunnen roepen, dat God hoort en ook nieuwe kansen geeft**.

Bijbel

Het boek Jona.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- wat kunnen de leerlingen goed, wat gaat minder goed (school, thuis, ...)?
- wat zouden de leerlingen graag kunnen?
- wat ging wel eens verkeerd en hoe kwam dat? Welke gevoelens gaf dat? Hoe reageerden anderen, volwassenen?
- de ervaring om iets opnieuw te kunnen doen (nieuwe kans)
- situaties van sportlui die net voor het halen van een overwinning pech hebben: een schaatser gaat tegen het ijs, of de winnende wielrenner gaat tegen de vlakke net voor de eindstreep
- ouders, leerkrachten, andere volwassenen kunnen ook niet alles, doen ook verkeerd ...
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met falen, gebreken hebben en nieuwe kansen

3.3. Zich alleen voelen in verdriet hebben (week 4-5)

Toelichting

Verdriet bij kinderen is een heel **sterke emotie**. Ze kennen grote en kleine 'verdrietjes', die alle even echt voor hen zijn: verdriet is zo groot als het op dat moment wordt ervaren. Ook falen en gebreken hebben kan verdriet geven. Het kind voelt zich in zulke situaties verloren en alleen; het **heeft nood aan de liefdevolle en troostende nabijheid** (gesprek, knuffel, zoenetje, ...) van iemand die het kan vertrouwen, die toont dat hij of zij van hem houdt (ouders, grootouders, leerkracht, ...). Zelfs al kan die persoon de situatie, die het verdriet veroorzaakt, niet altijd verhelpen of oplossen, toch ervaart het kind **troost en rust nadat het zijn verdriet heeft verteld**. Verdriet hebben en droevig zijn kan op twee manieren worden

benaderd: men kan verdriet hebben omdat men alleen is / zich alleen voelt of sterker nog omdat men in z'n verdriet alleen staat.

In de verhalen van **Jezus in de tuin van Getsemane** en de gevangenneming komen beide aspecten aan bod: Jezus wordt alleen gelaten door zijn vrienden (Petrus en de anderen falen net als Jona) en staat alleen met zijn verdriet. Terwijl de vrienden slapen, **roept Jezus in zijn eenzaamheid en droefheid echter tot God en God hoort**. De situatie van Jezus verandert niet echt door het gebed - hij zal 'de beker toch drinken' - maar **hij wordt getroost, gesterkt en ontvangt rust**. Dit wordt ook opgemerkt bij zijn gevangenneming en reactie ten overstaan van Judas: Jezus spreekt Judas nog steeds aan als vriend (periode 2.1). Toch blijft Jezus alleen - zij het gesterkt! - achter. Het is niet de bedoeling om het lijdensverhaal uitgebreider te behandelen dan nuttig is voor de gestelde doelen.

Bijbel

Jezus bidt in de tuin van Getsemane en wordt gevangen genomen: Matteüs 26: 36-56.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van verdriet en eenzaamheid én hulp en vertroostende nabijheid (uit eigen leven, in omgeving, bij anderen)
- spiegelverhalen over verdriet, eenzaamheid en hulp
- een foto met een verhaal: bekijken van foto's met mensen die verdriet hebben, de kinderen vragen een foto te kiezen en een verhaaltje daar rond te vertellen. Samen naar een oplossing zoeken
- bij wie kunnen de leerlingen terecht wanneer ze verdriet hebben / zich eenzaam voelen?
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met eenzaamheid, verdriet, troost en kracht

3.4. de opstanding (week 6-7)

Toelichting

Aansluitend op de gevangenneming wordt - in een tweede leerjaar - de dood van Jezus best sober verteld om snel over te gaan naar de opstanding en verschijningen van Jezus: het is niet de bedoeling om de kruisiging en de dood uitvoerig te behandelen. Bij de **opstandingsverhalen** wordt benadrukt dat Jezus zijn vrienden, na alles wat er is gebeurd, opzoekt. Hij laat hen niet in de steek. Hij spreekt hen moed in om hun taak op zich te nemen en **biedt hen vrede (rust)** (Johannes 20: 21, 26) en **troost** (Johannes 20: 11-16) aan. Hij geeft Petrus en de anderen **nieuwe kansen** (zie ook eerste leerjaar periode 1.4 en 1.5) en hij bereidt hen voor op wat komen gaat (aanloop naar periode 2.5). **Vertrouwen** kan bij de samenvatting van deze periode extra worden benadrukt. God toonde zich betrouwbaar in de verhalen en dat is hij ook voor de leerlingen: zij mogen **tot God roepen** (ook periode 2.2) en **zich beschermd en veilig weten én troost, rust en kracht ontvangen**. Hulp zoeken bij God en mensen én vertrouwen, veiligheid, geborgenheid en een thuis hebben, zijn thema's die in het eerste leerjaar ook sterk werden benadrukt. Het afwerken van de voorgestelde thema-expressie, of het ernaar teruggrijpen, kan helpen om deze periode met de nodige gevoeligheid en aandacht voor de leerlingen en voor gebed af te sluiten.

Bijbel

Opstandingsverhalen: Johannes 20 (Maria bij het graf en verschijning aan de leerlingen).

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van herstel, troost en rust (eigen leven, in omgeving, bij anderen)
- gebedjes, gedichtjes, liedjes in verband met herstel, troost, rust, vreugde

5. Suggesties expressievormen 2.4

Thema-expressie:

Een (gevoelens)boekje maken met (eigen en uit diverse bronnen) gebedjes, gedichtjes, liedjes en illustraties met betrekking tot de behandelende gevoelens (zie doelstelling 4.4).

Periode 2.5

Geroepen om samen te werken

God roept

Periode 2.5

Geroepen om samen te werken

God roept

1. Leerplandoelen 2.5

- 1.1. *De lln verwoorden situaties van samenwerken waarbij ze zelf betrokken zijn.*
- 1.2. *De leerlingen verwoorden hun bijdrage aan betreffende situaties.*
- 1.3. *De lln verwoorden wat ze zelf en wat anderen goed kunnen*
- 1.4. *De lln ontdekken dat ze door samenwerking meer kunnen bereiken.*

- 2.1. *De lln geven voorbeelden uit hun eigen leefwereld van mensen die zich samen met anderen inzetten.*
- 2.2. *De lln verwoorden voorbeelden van buiten hun leefwereld van samenwerkingsvormen om anderen te helpen.*

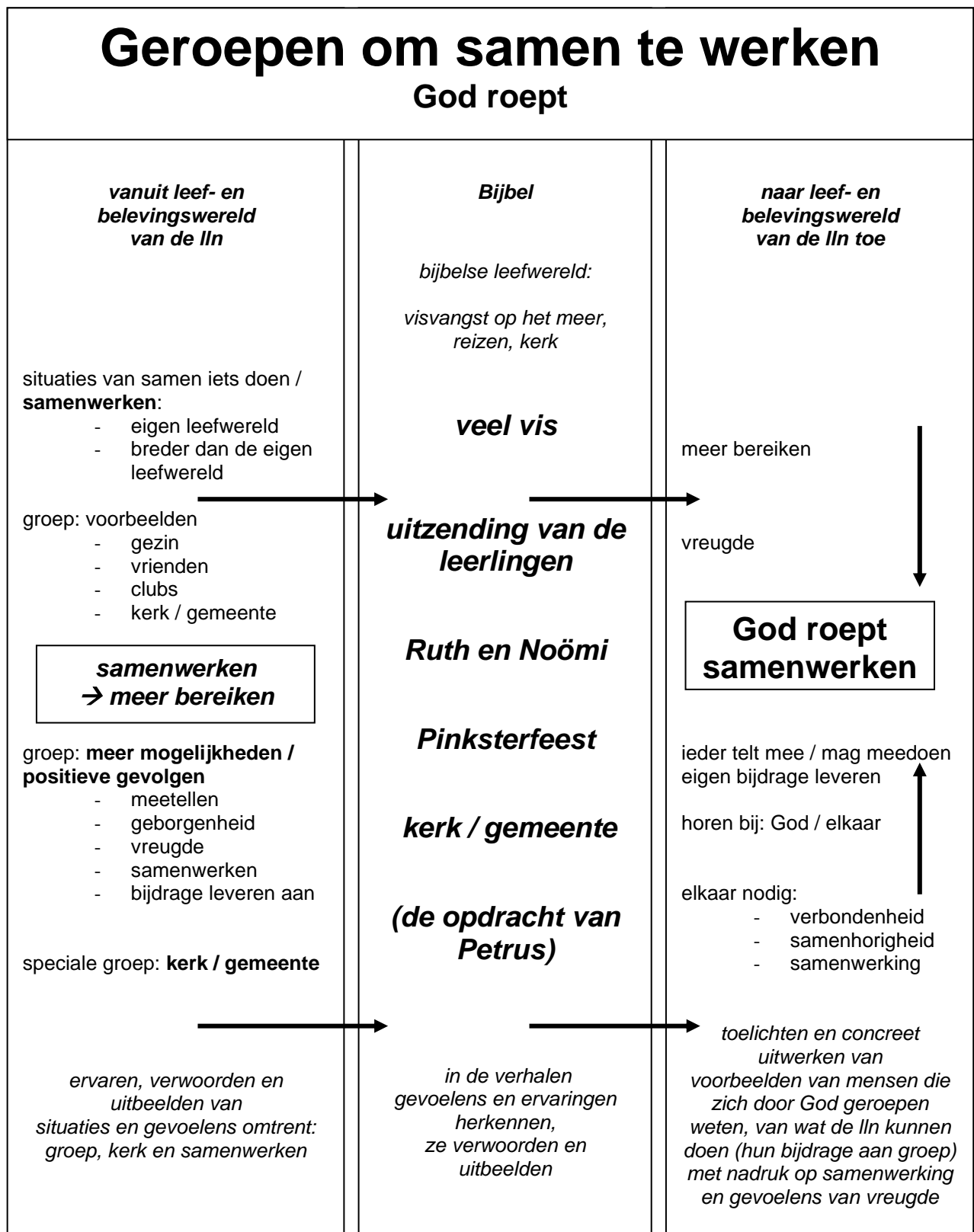
- 3.1. *De lln geven voorbeelden van geborgen zijn, meetellen en samenwerken.*
- 3.2. *De lln ontdekken de kerk / gemeente als een plaats van geborgenheid en verbondenheid.*
- 3.3. *De lln ontdekken de mogelijkheden die uitgaan van de kerk / gemeente door ieders bijdrage en door samenwerking.*

- 4.1. *De lln ontdekken in het verhaal van de wonderbare visvangst dat door het ingaan op Jezus' roepen en door de samenwerking van de leerlingen meer wordt bereikt.*
- 4.2. *De lln zien door het verhaal van de uitzending van de leerlingen in dat anderen helpen vreugde geeft.*
- 4.3. *De lln herkennen in het verhaal van Ruth en Noömi de verbondenheid en samenwerking, de liefde en inzet voor elkaar.*
- 4.4. *De lln zien door het Pinksterverhaal in dat bij God iedereen meetelt en op zijn of haar eigen wijze mag meedoen.*
- 4.5. *De lln zien in dat in de kerk / gemeente de mensen elkaar nodig hebben en samenwerken.*
- 4.6. *De lln herkennen in enkele zendingsverhalen hoe Petrus zijn opdracht uitvoert (*).*

- 5.1. *De lln ontdekken dat God mensen roept om voor anderen iets te doen.*
- 5.2. *De lln geven voorbeelden van wat ze samen met en voor een ander kunnen doen.*
- 5.3. *De lln ontdekken dat samen met en voor anderen iets doen vreugde kan geven.*

(*) De Petrusverhalen kunnen slechts afhankelijk van de beschikbare tijd worden behandeld.

2. Schema 2.5

3. Invulling 2.5

Doorheen het leerplan lager onderwijs maken de leerlingen ook systematisch kennis met het thema 'kerk / gemeente'. Dit is voor sommigen een vertrouwd thema, maar voor anderen niet. In periode 2.5 is de **kerk / gemeente**, de **verbondenheid**, de **samenhorigheid** en **samenwerking** van gelovigen in en door Jezus Christus uitdrukkelijk aanwezig. Voorheen kwam het onderwerp kerk reeds ter sprake in de leefwereld van de leerlingen (onder andere in periode 1.5 en 2.1).

Deze laatste periode vormt enerzijds de climax, maar anderzijds ook de samenvatting van de vorige periodes van het tweede leerjaar. Er wordt teruggegrepen naar verschillende aspecten uit de vorige thema's. Het **'samen doen'** staat, net zoals in periode 2.1, centraal. Het begrip 'samen doen' is dus niet nieuw voor de leerlingen en er kan terug naar worden verwezen. In periode 2.1 werd gesteld dat het leuk is om samen met vrienden iets te doen. Nu wordt er nog meer de nadruk gelegd op: we hebben meer mogelijkheden en kunnen meer bereiken of verwezenlijken. **'Meer bereiken'** in periode 2.5 is groter dan het 'samen doen' in periode 2.1. Met hulpverlening en zending worden de beperkte grenzen van de eigen leefwereld van de leerlingen verlegd.

Er wordt nog een nieuw aspect toegevoegd, namelijk het **door God geroepen worden**, het **samen doen in opdracht van God / Jezus**. God die er voor de leerlingen is (periode 2.4). Deze inzet heeft nog een andere dimensie en is sterker dan **de inzet voor de ander** uit periode 2.3. Dit is wat mensen, die willen **samenwerken**, aan elkaar bindt: **we horen bij God en bij elkaar**. Ieder mag naar eigen mogelijkheden zijn **bijdrage leveren** (aansluitend bij periode 2.2: erbij horen). Het benadrukken van een belangrijke emotie bij samenhorigheid, samenwerking en meer bereiken, namelijk **vreugde**, kan een feestelijke afsluiting aan het tweede leerjaar geven. Ook het uitwerken van een 'samenwerkingsproject' kan hieraan bijdragen.

3.1. Samen sterk (week 1)

Toelichting

Vertrekkende vanuit bijvoorbeeld een opstapverhaal kan de leerlingen duidelijk worden gemaakt dat samen meer kan worden bereikt dan alleen. Het goed kunnen samenwerken speelt een grote rol in het bereiken van resultaten en het geven van vreugde. Er wordt aandacht gegeven aan wat de leerlingen en anderen goed kunnen. Immers, de bijdrage van de leerlingen en anderen is belangrijk bij samenwerking. De leerlingen hebben een belangrijke plaats binnen hun gezin, familie, club, ...

Deze aspecten komen aan bod in het verhaal van **de wonderbare visvangst**: door samenwerking zijn Jezus' leerlingen sterk genoeg om de vissen aan kant te krijgen. **Door samenwerking wordt meer bereikt!** Er kan tevens worden verwezen naar 'het geroepen worden' en de opdracht / taak die Jezus geeft - en die later in deze periode sterker wordt benadrukt - : vers 4 (netten uitzetten) en vers 10 ('mensen vangen'). God / Jezus geeft een opdracht / taak die mede door gehoorzaamheid en samenwerking wordt uitgevoerd.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: visvangst op het meer van Galilea (tijdstip en manieren van vissen).

De wonderbare visvangst: Lucas 5: 4-11.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen: gezin, school, sportclub, kerk of gemeente:
- wat kunnen de leerlingen en anderen goed / wat zijn hun mogelijkheden?

- gesprek over teamspelletjes, sportwedstrijden, groepswork
- spelletjes op school zoals touwtrekken
- opstapverhaal over samenwerking
- samen met leerlingen iets doen waarbij het nut van samenwerking blijkt
- wat is voor de leerlingen hun plaats in en bijdrage aan een groep (gezin, familie, vrienden, club, ...)?
- wat is het nut van samenwerking? Wat wordt er (meer) bereikt?
- gesprek over gevoelens bij samenwerking (onder andere vreugde)

3.2. Samen op weg gaan (week 2-4)

Toelichting

Acute **hulpverlening** is de leerlingen niet vreemd: een overstroming, een aardbeving, een hevige brand. Hoe wordt in zulke situaties hulp geboden? Wat kunnen de leerlingen zelf doen? Eigen kleren of speelgoed geven. Wat kunnen mama en papa doen? Hulpverlening wordt georganiseerd, **samenwerking is noodzakelijk** (week 1) zodat hulp echt of gemakkelijker mogelijk wordt. Diverse zending- en hulporganisaties kunnen worden vermeld. Voorbeelden van hulpverlening uit eigen leefwereld én buiten de leefwereld van de leerlingen worden besproken.

Leren om zelf te doen: het is leuk om dingen die we pas kunnen, zelf te doen. Jezus heeft zelf het voorbeeld gegeven en leerde zijn leerlingen wat belangrijk is in het leven en hoe ze voor hun naaste moeten zorgdragen. Nu is het de beurt aan hen om dit te doen en door te geven. Ze gaan nu **samen zelf op weg**. Het verhaal in Lucas 10 toont dat ze met **vreugde** terugkeerden (vers 17)!

Het verhaal van **Ruth en Noömi** is een sterk verhaal in verband met het aspect '**verbondenheid**'. Ook samenhang, liefde en inzet voor elkaar worden sterk benadrukt in het verhaal. Verschillende thema's en emoties uit het tweede leerjaar komen aan bod: samen, verschillen, aanvaarden, opkomen voor, beschermen, spontaniteit, beloftes, trouw, inzet voor elkaar, noodsituaties, hulp van God en mensen, troost ontvangen, zich beschermd en veilig weten, ... Het verhaal is tevens een aanloop naar Pinksteren, het feest waarop 'de feestrol Ruth' wordt voorgelezen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: reizen, gastvrijheid en de afhankelijkheid hiervan.

Zendingsverhalen: Lucas 10: 1-20 (Matteüs 10: 1 tot 11: 1, Marcus 6: 6b - 13, Lucas 9: 1-6). Ruth.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- nood in deze wereld: actualiteit, ...
- nood in de onmiddellijke nabijheid van de leerlingen
- zendings- en hulpprojecten in eigen kerk / gemeente en zondagsschool
- documentatie over Rode Kruis, brandweer, ziekenhuis, ...; eventueel ook buiten de beperkte leefwereld: Artsen Zonder Grenzen en Unicef, ...
- eigen ervaringen van hulp bieden met bijhorende gevoelens

3.3. Samen geloven (week 4-6)

Toelichting

Geloven is een persoonlijke zaak. Toch is het samenkomen en samenwerken als gelovigen heel belangrijk. In de **gemeente / kerk** is er **samenwerking** en **verbondenheid** (uiteraard indien het goed is) en wordt bij elkaar **steun** en **geborgenheid** gevonden. De gemeente / kerk is bedoeld als: **'een thuis voor mij en de ander'**. Het **Pinksterfeest** (Handelingen 2) toont dat iedereen naar eigen mogelijkheden mag **meedoen** of zijn **bijdrage** kan leveren (de heilige Geest is er voor alle volgelingen). In een christelijke gemeenschap gelden andere waarden dan in het dagelijkse leven. God maakt geen onderscheid naar stand of rang. De boodschap wordt op de Pinksterdag door iedereen gehoord: **iedereen wordt uitgenodigd om mee te doen en telt mee**. De kerk / gemeente begint te groeien. Eventueel kunnen voorafgaand elementen uit Handelingen 1 (opdracht, Hemelvaart, samenhorigheid in gebed) worden aangehaald. Na het behandelen van de Pinksterdag kunnen, afhankelijk van de beschikbare tijd, verhalen van Petrus uit Handelingen worden uitgewerkt: de zendingsoopdracht wordt uitgevoerd.

Bijbel

Pinksterfeest: Handelingen 2:1-13.
(Keuze uit Petrusverhalen: Handelingen 2 tot 10.)

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- het beleven van zondagschool, kerk / gemeente door de leerlingen
- is er onderscheid tussen kerk / gemeente en andere groepen?
- voorbeelden van verbondenheid, steun en geborgenheid

3.4. Samen God dienen (7-9)

De behandelde onderwerpen in periode 1.5 (**iedereen telt mee en mag meedoen, bij elkaar en bij God horen, verbondenheid, samenwerking, samen kerk zijn om samen te doen**) komen sterk aan bod in de **vergelijking van de kerk / gemeente met het functioneren van een lichaam** (1 Korintiërs 12). Een lichaam functioneert goed dank zij het functioneren van alle leden. De leerlingen behoren - in voorkomend geval - tot een groep die kerk / gemeente heet en die mag samenwerken om Gods opdracht / taak uit te voeren. Uiteraard is het niet de bedoeling om 'een theologische uiteenzetting' te houden over 'de kerk als het lichaam van Christus', maar door middel van het functioneren van een lichaam kunnen de leerlingen zich op een prettige wijze een goede voorstelling maken van het belang van ieders bijdrage aan de kerk / gemeente en aan een groep in het algemeen. Bij de plaats van de leerlingen in de kerk wordt aandacht gegeven aan: het ontmoeten van en samen zijn met andere kinderen, activiteiten voor en door kinderen, kinderclubs (met eventueel zendingsproject), ...

Er wordt niet alleen teruggekeken naar periode 2.5, maar ook naar het ganse tweede leerjaar: 'Ik en jij', 'leven in een liefdevolle relatie met elkaar', 'een thuis voor mij en de ander'. God is er voor de leerlingen (periode 2.4), maar hij roept hen ook. De leerlingen denken na over hun roeping, over wat ze voor een ander kunnen doen, **hoe ze voor de ander een thuis kunnen maken**. Hierbij wordt verwezen naar de vorige periodes: 'samen doen' (periode 2.1), 'de ander aanvaarden' (periode 2.2) en 'wat doe ik voor de ander?' (periode 2.3). Het geroepen worden door God is tevens de opstap naar het derde leerjaar: Abram wordt door God geroepen om op weg te gaan (periode 3.1). Het uitwerken van een leuk **'samenwerkingsproject'** kan een prettig slot geven aan het tweede leerjaar.

Bijbel

1 Korintiërs 12.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *ervaringen over samen zijn als gezin en de afwezigheid van iemand: het niet volledig zijn en het bijhorend gemis en beperking van mogelijkheden*
- *ervaringen in verband met samenwerking binnen gezin en kerk / gemeente*
- *ervaringen in verband met en belang van taken / opdrachten binnen gezin en kerk / gemeente*
- *ervaringen in verband met het elkaar nodig hebben*
- *de lln. een puzzel laten maken waarvan een stukje wordt achtergehouden. Door het ontbrekend stukje is de puzzel niet af*
- *een 'samenwerkingsproject', afhankelijk van de mogelijkheden:*
 - *met de eigen leerlingen van de verschillende klasjes samen iets organiseren / uitwerken (bijvoorbeeld een presentatie voor een opendeurdag)*
 - *met de andere levensbeschouwingen samen iets organiseren / uitwerken*
 - *met de eigen leerlingen van de verschillende scholen iets samen organiseren / uitwerken*
 - *met de collega's PEGO en hun leerlingen uit de regio iets samen organiseren / uitwerken*

4. Suggesties expressievormen 2.5

Thema-expressie: visnet met vissen.

Op de vissen kunnen gedurende het ganse thema situaties / mensen die samenwerken worden voorgesteld. Het ganse net vertegenwoordigt dan: door velen wordt meer bereikt.

Een variant op dit visnet is 'een lichaam maken', waarbij op de ledematen wordt uitgebeeld wat mensen goed kunnen.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen

- *Ark Boeken Kinderbijbel. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.*
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen en werkboek. Idem.*
- *Deltas Kinderbijbel, Hans Bouma. Deltas, Aartselaar/Harderwijk.*
- *Het huis van licht, bijbels leefboek voor jonge kinderen, J. Klink. Kok, Kampen.*
- *Hoor eens even, verhalen van Jezus voor kleuters herwerkt, Karel Eykman. Zomer en Keuning, Ede.*
- *Kijkbijbel. N(ederlands)B(ijbel)G(enootschap), Haarlem; Vlaams Bijbel Genootschap, Beernem.*
- *Kind op Maandag, maandblad voor geloofsopvoeding in het basisonderwijs. NZV, Hilversum.*
- *Kleur in de Kerk, werkboek. Idem.*
- *Kiezels, steentjes voor geloofsopvoeding thuis. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Kiem, werkboek. Idem.*
- *Kleurplaten. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Kleurplaten. Stichting Timotheüs, Beukenlaan 28 Eindhoven.*
- *Mijn eerste bijbelverhalen, Carol Watson. Rebo, Lisse.*
- *Om te beginnen. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging), Amsterdam.*
- *Om door te vertellen. Idem.*
- *Tip Top boekjes. Internationale Bijbelbond.*
- *Trefwoord: een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Woord voor Woord, Karel Eykman. Pyramide, Amsterdam/Antwerpen.*
- *Zonnekind. Averbode.*
- *Alles wordt nieuw: liedbundel, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.*
- *D'r kan nog meer bij. GMI Records.*
- *Kiem, liedbundel. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Met andere woorden, klein liedboek voor kinderen, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.*
- *Zitten of opstaan, liedbundel. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Diverse materialen. Pax Christi, Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen, 03 225 10 00.*
- *Bloe prentenboeken, 4 delen: boos, verrast, bang, verkikkerd; Bloe cd, 4 delen: boos, verrast, bang, verkikkerd. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.1

- *Gedicht 'Vrienden' p. 93, Sta eens even Stil. Uitgeverij Altiora Averbode. ISBN 9031701300.*
- *Sta eens even Stil, Snip en Snap krijgen een buurman. Uitgeverij Altiora.*
- *Vriendenboekje uit tijdschrift Zonneland 42³, thema Mijn Vrienden. Averbode PB 54.*
- *Kind & Zondag, januari 1981 - januari 1994 met werkblad. NZV Amsterdam.*
- *Liedboek voor de Kerken, lied 47.*
- *Lied, Jezus is mijn vriend.*
- *Kinderbijbel, Woord voor Woord (pagina 31), Karel Eyckman.*
- *Plaatjes en illustraties. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift.*
- *Video. H. Landstichting.*
- *Bouwplaat Oosters huis. Stichting Timotheüs nr. 12680, Beukenlaan 28, Eindhoven.*
- *Werkblad. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*

- *Hé wil jij mijn vriendje zijn, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.*
- *Kleine witte duif, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.*
- *Alle kinderen mogen komen, Kinderopwekking nummer 1.*
- *Het is fijn om je vriend te zijn, Kinderopwekking nummer 96.*
- *Ik ben geroepen door Jezus, Karin en Martin Koornstra, uit De Mega-Marathon.*
- *Martha, Martha, Elly & Rikkert, uit Samen.*
- *Samen, Elly & Rikkert, uit Samen.*
- *Kinderen van mijn vader, Elly & Rikkert, uit Thuis.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.2

- *Educatieve Materialen rond Mondiale Vorming, www.cocosnet.be, klik op educatief. VLIO, Vlaamse Dienst Verspreiding Leermiddelen Internationale Opvoeding.*
- *Kiki en Wanjo, verhalen over gelijke kansen. Uitgeverij Callenbach, Nijkerk. ISBN 9026602251.*
- *Een vuurspuwend monstertje (1999). Jeugd en Vrede, Van Elewijckstraat 35, 1050 Brussel, 02 640 19 98, www.jeugdenvrede.be.*
- *Praatplaten. Jeugd en Vrede.*
- *Pestproject Kop en Ventje. Jeugd en Vrede.*
- *Pesten voorkomen - kan je leren, beter leren communiceren door te werken aan sociale vaardigheden. Jeugd en Vrede.*
- *Speldenprik, spelenboek voor kinderen. Pax Christi, Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen, 03 225 10 00.*
- *Kleur Bekennen, mondiale vormingsmappen, in de school te bekijken.*
- *Mensen, mensen, wat een mensen, Peter Spier. Uitgeverij Lemniscaat, Rotterdam.*
- *Lied uit de musical 'De P. van Gandalf'.*
- *Levenshouding in de basisschool, thema: De anderen en ik. Stichting School zonder Racisme, Cellebroersstraat 37, 1000 Brussel.*
- *Zitten of opstaan, eigentijdse kinderliedjes. Stichting Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Tip Top Boekjes, thema Schapen en Herders. Internationale Bijbelbond.*
- *Praxis Bulletin mits paswoord te vinden in maandelijks tijdschrift op school. www.praxisbulletin.nl.*
- *www.kinderfilosofie.nl/vbpest.html.*
- *Sta eens even Stil, het verhaal van Oerra, An Kessler-VanderKlauw.*
- *PGO kwartaal 2000/3 nr. 42 (thema: wij en zij) met allerlei nuttige adressen.*
- *Kijk en Beleef, boek NZV, Kwintessens 0716. NZV, Amsterdam.*
- *Kind & Zondag juni 1994, verhalen rond Esther. NZV Amsterdam.*
- *We zoeken een ster, 20 kerstliedjes. Uitgeverij SGO Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Werkblad KW 9 rond Advent. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Werkblad KL C16, Z7, Z8. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Kinderbijbel Cramer Schaap. Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam.*
- *Verhalen over kinderen in de Bijbel, Ds. Cramer-Schaap. Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam.*
- *Kijkbijbel Esther.*
- *Werkblad 'We zijn allemaal broertjes en zusjes'. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*

- Vervolgverhaal over pesten. Zeggus, kinderblad EO, vanaf juli 2000, Postbus 21400, 1202 BJ Hilversum (geen copyright).
- We hebben allemaal wat, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.
- Een parel in Gods hand, Elly & Rikkert, uit Bellen blazen.
- Je bent bijzonder, Herman Boon, uit Stapelgek op jou.
- Wit, zwart, rood en geel, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.
- Ben je groot of ben je klein, Kinderopwekking nummer 18.
- Jezus is de Goede Herder, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.3

- Bijbelverhalen opnieuw verteld (pagina 226), Fussenegger. Zomer & Keuning.
- Boekjes bij de Bijbel, Naäman en het dienstmeisje. Uitgeverij Voorhoeve, Den Haag. ISBN 9029706481.
- Bijbelse puzzels, een Romeinse hoofdman. Ark Boeken. ISBN 9033826267.
- Sta eens even stil, het verhaal van Boris en Nadja. Uitgeverij Altiora.
- Wat kan ik voor anderen doen, Elly & Rikkert, uit Witte zwanen Zwarte zwanen.
- Is er iets wat ik kan doen, Kinderopwekking nummer 36.
- Sta versted, je bent een held, Karin en Martin Koornstra, uit Je bent een held.
- Hou je aan de regels, Kinderopwekking nummer 63.
- Hoera de Tora, Karin en Martin Koornstra, uit Je bent een held.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.4

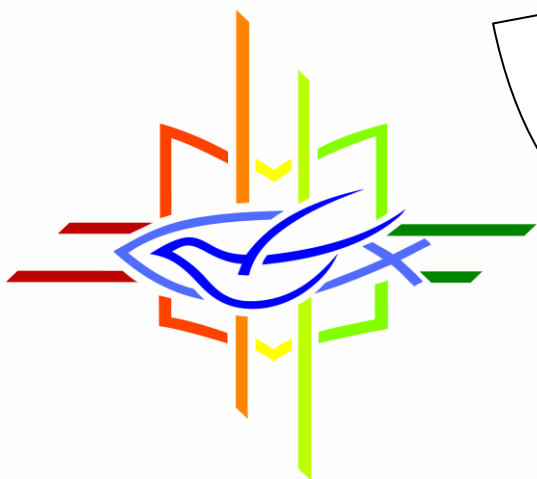
- Een doos vol gevoelens. Op veel scholen is de 'gevoelenskoffer' (blij, bang, boos, verdrietig) aanwezig die te gebruiken is in de kleuterklas en in de eerste graad L.O. De koffer bevat materiaal om te kopiëren. Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs.
- Gedichtjes en gebedjes, wekelijks via www.sgonet.nl.
- PGO kwartaal 2000/1 nr. 40 (thema: gebed) met allerlei handige adressen en bibliografie.
- Het tijdschrift Kiezels heeft steeds gebedjes en gedichtjes rond diverse thema's. SGO, Postbus 20, 3870 CA Hoevelaken NL. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- Zondags gaan we naar de kerk, werkblad Jona (april 1994). NZV.
- Ik zag een kuikentje, Elly & Rikkert, uit Thuis.
- Er is iemand die, Elly en Rikkert, uit We hebben allemaal wat.
- Want ik weet, Karin en Martin Koornstra, uit Je bent een held.
- Jona, Jona, Elly & Rikkert, uit Samen.
- Als je bidt, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.
- Jezus is de Goede Herder, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.
- Bij de Heer wil ik wonen, Karin en Martin Koornstra, uit Je bent een held.
- Daarom bidden wij, Kinderopwekking nummer 97.
- Hij leeft, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.
- Toen de Heer was opgestaan, Elly & Rikkert, uit We hebben allemaal wat.
- Lieve Here Jezus, Kinderopwekking nummer 19.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 2.5

- *Verhalen om nooit te vergeten. Bij feesten en gedenkdagen van het gehele jaar.* Uitgeverij Meinema, Zoetermeer, ISBN 90-211-3513-2.
- *Eén lichaam, vele leden.* PGO-kwartaal nummer 35 (1998).
- *Hand en voet, Elly & Rikkert, uit Kom en zie.*
- *Samen is veel beter, Karin en Martin Koornstra, uit de Mega-Marathon.*
- *Kinderen van de Vader, Kinderopwekking nummer 17.*
- *Vlammetje, Kinderopwekking nummer 57.*
- *Kom in de kring, Kinderopwekking nummer 5.*

**leerplan
protestants-
evangelische
godsdienst**

3

**in vertrouwen op
weg gaan**

een ontdekkingsreis

3
1
a
a
r
j
j
e
e
r
l
e
e
r
l

Uitgave Inspectie - Begeleiding Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs
onder verantwoordelijkheid van het Comité PEGO
zetel: Brogniezstraat 44, 1070 Brussel

In vertrouwen op weg gaan

Met het leerplan voor het eerste en tweede leerjaar hebben we getracht om de leerlingen een basis van vertrouwen mee te geven.

In het derde leerjaar willen we de leerlingen verder aanmoedigen, instrueren en begeleiden bij hun ontwikkeling en ontdekkingstocht naar zichzelf, de ander en God. Terwijl er een blijvende behoefte is aan geborgenheid, veiligheid en vertrouwen, worden de leerlingen zich meer en meer bewust van de ander en van hun steeds wijder wordende omgeving. Dit gaat gepaard met vertrouwen, maar ook met twijfel en onzekerheid, met hoop en geduld, met dromen en teleurstellingen, met slagen en tekortschieten. Gelukkig is er vergeving: steeds opnieuw kunnen we nieuwe kansen krijgen en die ook aan onszelf en anderen geven!

De Commissie wenst dat het bestuderen van de 'gekende' levens van Abraham, Isaak, Jakob en Jozef én het optreden van Jezus een nieuwe uitdaging voor u zal zijn, zodat het werken aan de lesvoorbereidingen en de realisatie ervan ook voor u een aangename ontdekkingstocht mag worden. Het benaderen van de verhalen vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, zal ze boeiend en actueel maken én voor u en de leerlingen zullen ze verrassend en verfrissend zijn.

*Met verwachting en vertrouwen bieden wij u dan ook het leerplan *Protestants-Evangelische Godsdienst* voor het derde leerjaar aan. We wensen u Gods zegen toe bij de toepassing ervan.*

Herman Aerts

De Leerplancommissie:

Aerts Herman, De Graeve Anne-Marie, De Maertelaere Frieda, Depreytere Bea, Dirkzwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Slabbinck Cecile, van der Zanden Elly.

**uitgave 2002
(update januari 2021)**

Inhoud

In vertrouwen op weg gaan	1
Inhoud	3
Het kind in het derde leerjaar	4
Situering inhoud derde leerjaar	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen derde en vierde leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 3.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-19
Periode 3.2	21
- doelstellingen	22
- schema	23
- invulling	24-27
Periode 3.3	29
- doelstellingen	30
- schema	31
- invulling	32-35
Periode 3.4	37
- doelstellingen	38
- schema	39
- invulling	40-44
Periode 3.5	45
- doelstellingen	46
- schema	47
- invulling	47-52
Suggesties didactisch materiaal en bronnen	53-

Het kind in het 3de leerjaar

Aan het begin van het eerste leerjaar is het kind nog sterk ik-gericht. In het derde leerjaar groeien en verstevigen de contacten met leeftijdsgenoten. Dit uit zich in het samen leren spelen en werken. De aanvaarding binnen de groep en het gevoel 'erbij te horen' worden belangrijker. Daarnaast wordt het kind ook met ruzies, pesten en buitengesloten worden geconfronteerd. Wedijver en competitie steken de kop op. Het ene kind reageert al agressiever dan het andere. Kortom: een oefening in sociaal gedrag in al haar aspecten.

Het kind leert verschillende standpunten in te nemen en te relativiseren, het leert verbanden leggen en verklaringen geven, ook met de interactie met anderen en tussen anderen. Het begint zich een stukje in te kunnen leven in die ander. Ook de verstandelijke ontwikkeling neemt sprongen. Het blikveld verruimt zich en er groeit belangstelling voor de realiteit in haar verschillende aspecten, voor het 'echte' leven. Het loskomen van het hier-en-nu en het concrete is echter een complex proces dat tijd en veel mogelijkheden tot ervaring vergt.

Door de ontwikkeling van al deze vaardigheden wordt het kind een stuk zelfstandiger en wil het nu graag zelf iets bereiken (constructivisme). Belangrijk is dat het kind voldoende kansen en aanmoediging krijgt. Opzien naar 'volwassenen' en de behoefte aan identificatie blijven sterk aanwezig. Kinderen die deze kansen missen, ontwikkelen sneller minderwaardigheids- en daarmee samenhangende gevoelens. Kinderen zijn op deze leeftijd erg gevoelig voor mislukkingen en stress. Jammer genoeg vinden we hier de basis terug voor problemen en depressies, die steeds vroeger beginnen. Kinderen krijgen soms zoveel vrijheid, die hun ontwikkeling kan bevorderen maar ook laten ontsporen. Tevens leven ze in een steeds snellere en wisselende samenleving: Dit leidt voor het kind tot onduidelijkheid en onzekerheid. Rustpunten en structuren inbouwen behoort tot een belangrijke taak van de opvoeders.

Als kinderen de nodige mogelijkheden en positieve bemoediging krijgen, genieten ze met volle teugen van deze vrijheid. Het kunnen ook de 'beste' momenten uit de kindertijd zijn. Het kind onderneemt allerlei nieuwe initiatieven en straalt vitaliteit uit. Op deze manier ontdekt en leert het veel dingen waardoor zijn emotionele en verstandelijke ontwikkeling verder wordt gestimuleerd. Het ontwikkelt een realistischer en meer gedifferentieerd wereldbeeld.

Voor de leerkracht biedt lesgeven aan deze kinderen heel wat mogelijkheden. Het kind kan zich al een stukje in tijd en ruimte oriënteren zodat de verhalen uit de Bijbel in hun juiste context en chronologie kunnen worden verteld. Het kind wil graag nieuwe dingen ontdekken, uitproberen en leren. Het staat open voor de grote figuren in de Bijbel waarmee het zich kan identificeren. Bovendien ontwikkelt het ook in zijn geloof een meer gedifferentieerd en realistischer beeld over situaties en gebeurtenissen. Het leert relaties ertussen te leggen en zoekt verklaringen. Dit vormt de basis om straks een eigen standpunt en keuze te bepalen. Belangrijk is om het kind positief te stimuleren en aan te moedigen. Het heeft bij zijn ontdekkingstocht in de 'wereld om zich heen' duidelijk nood aan een plek waar het zich kan terugtrekken en aan personen waarop het kan terugvallen.

De uitgave van het PEGO 'Het kind in de lagere school' biedt u meer informatie over de leefsituatie en de ontwikkeling van kinderen van de lagere school.

Situering inhoud

Aansluitend bij het eerste en tweede leerjaar wordt ook in het derde leerjaar tijdens het hele programma duidelijk nadruk gelegd op vertrouwen in het algemeen en specifiek op God die te vertrouwen is: God is en blijft trouw.

Samen met Abram wordt echter het vertrouwde 'thuis' verlaten en begint een zoektocht / ontdekkingstocht: de leerlingen gaan 'in vertrouwen op weg'. God nodigt Abram uit om op weg te gaan en herhaalt op deze zoektocht vaak zijn belofte (periode 3.1). Niet alleen het land (een thuis), maar ook een zoon (toekomst) wordt verkregen. Gods verbond wordt ook door Simeon en Hanna bij de geboorte van Jezus gezien. Dit gaf hen vreugde, net zoals bij de geboorte van Isaak (kind van de lach). Zo krijgt de belangrijke emotie 'vreugde' aandacht (periode 3.2). Jakob maakt nogal wat fouten en lijkt de weg te hebben verloren, maar hij kan uiteindelijk - wegens Gods trouw - terugkeren (periode 3.3). Met Jozef in Egypte lijkt het helemaal mis te lopen, maar hier komt Gods belofte, zegen en verbond tot uitdrukking: brood (leven) voor de familie en alle mensen. Pasen wordt vanuit het verhaal van Jozef benaderd (periode 3.4). Tot slot worden verhalen behandeld over Jezus die mensen vergeeft, nieuwe kansen geeft en uitnodigt om met hem op weg te gaan (periode 3.5).

In het vierde leerjaar wordt het 'samen' op weg gaan en het samen 'verbondsvolk' zijn meer benadrukt. Ook het aspect leerschool (bij Jakob aangehaald) zal meer nadruk krijgen in het vierde leerjaar.

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - *in vertrouwen op weg gaan
een ontdekkingsreis*
- **leefwereld leerlingen**
 - *ouders, grootouders, gezinsvormen, familie, vrienden, andere culturen*
- **belangrijkste kernwoorden / belevingswereld leerlingen**
 - *op zoek gaan, luisteren, vertrouwen en twijfel*
 - *verbondenheid, kinderen zijn belangrijk, toekomst, vreugde*
 - *geduldig zijn, fouten maken, leren, nieuwe kansen*
 - *dromen, teleurstellingen, vertrouwen*
 - *tekortschieten, vergeving, blijdschap en dankbaarheid, op weg gaan, veranderen*
- **voorstelling van God**
 - *de Vader die trouw is en blijft*
 - *Jezus die vergeeft en anderen over vergeving leert*

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) wordt een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mede het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.

- telkens tussen twee schoolvakanties
- niet strikt afgebakend
- alle vijf te behandelen
- vormen één geheel

2. Leerplandoelen per periode

De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Bij het einde van een periode wordt de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Ze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar en dienen - hoewel ze logisch zijn geordend - niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 11), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 10) en de doelen PEGO (zie Vademecum): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen en willen, ervaringen en gevoelens, expressies, attitudes en waarden). Bij het begin van de lagere school staat het jonge kind open voor diverse ervaringen en expressies van gevoelens. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven houdt echter meer in dan kennen; geloven betekent ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 14. De uitwerking ervan zal voor de leerkrachten evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PEGO
- dienen per periode te worden bereikt
- verspreid over heel de periode
- naar lesdoelstellingen uit te werken
- cognitieve en dynamisch-affectieve doelen

3. Schema

Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of met andere woorden: hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven? De bijbelse leefwereld krijgt uiteraard ook de noodzakelijke aandacht om de Bijbel goed te begrijpen.

- overzicht opbouw lessenreeks
- opbouw rond één thema
- belangrijke kernwoorden
- leef- en belevingswereld van de IIn
- bijbelverhalen en bijbelse leefwereld

4. Invulling

Bij de **invulling** wordt in de 'Toelichting' de inhoud in een ruimer kader verantwoord en toegelicht. Onder 'Bijbel' wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er wegens tijdsgebrek een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt (wat ook mogelijk is), dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij 'Suggesties' worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf uitgedund en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies) staat niet op zichzelf maar in functie van het bereiken van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- toelichting thema en kader
- Bijbel: voorstel keuze verhalen
- suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn

(Voor de spelling van namen werd de vertaling 1998 van de Groot Nieuws Bijbel gebruikt.)

5. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie** en **didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook hier zijn het suggesties en dient er dus een selectie of een keuze te worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient beperkt en selectief te gebeuren: het verhaal staat immers in functie van de doelen. Zelf de verhalen hervertellen is nog beter. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- *selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen*
- *in functie van de leerplandoelen*
- *doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen*

Leerplandoelen: 3de en 4de leerjaar

Doelstelling A (roeping):

A.1. de IIn ontdekken, vanuit de liefdevolle relatie met God, dat God mensen roept tot zijn verbondsvolk om met hem op weg te gaan en dat hij hun bevrijder is;

A.2. de IIn herkennen in de verhalen van O.T. en N.T. voorbeelden van mensen die door God geroepen zijn en luisterend en vertrouwend op weg gaan;

A.3. de IIn kunnen zich identificeren met de mensen uit deze verhalen en ontdekken dat God ook hen roept om luisterend en vertrouwend op weg te gaan.

Doelstelling B (luisteren en antwoorden):

B.1. de IIn ontdekken dat Gods roepen tot een antwoord uitnodigt;

B.2. de IIn herkennen in de verhalen dat er vertrouwen nodig is om gehoorzaam op weg te gaan met God;

B.3. de IIn beseffen dat God ook van hen een antwoord verwacht.

Doelstelling C (consequenties bij antwoorden):

C.1. de IIn ontdekken dat God zijn verbond trouw blijft op de weg met hem;

C.2.1. de IIn herkennen in de verhalen van O.T. en N.T. dat het leven van mensen verandert als ze met God op weg gaan;

C.2.2. de IIn kunnen daarbij inzien dat de 'woestijn' een 'leerproces' is dat leidt tot het 'beloofde land';

C.3.1. de IIn beseffen dat ook zij als bondgenoot op weg mogen gaan;

C.3.2. de IIn weten dat het vervullen van Gods opdracht verantwoordelijkheid inhoudt ten aanzien van mens en maatschappij.

Doelstelling D (Jezus betreffende roeping en antwoord):

D.1. de IIn herkennen in Jezus het beeld van de unieke God;

D.2. de IIn ontdekken in de verhalen van het N.T. dat Jezus mensen oproept om mee gestalte te geven aan het Koninkrijk van God;

D.3. de IIn begrijpen dat zij samen met anderen aan hun roeping kunnen beantwoorden.

Doelstelling E (Bijbel, bijbelse en andere leefwerelden):

E.1. de IIn verwerven kennis van de bijbelse leefwereld die in de verhalen aan bod komt;

E.2. de IIn kunnen de behandelde verhalen in tijd en ruimte plaatsen;

E.3. de IIn kunnen de behandelde verhalen opzoeken in de Bijbel;

E.4. de IIn krijgen oog voor mensen in andere leefsituaties en culturen en leren deze te respecteren .

Doelstelling F (jodendom en christendom):

F.1. de IIn verwerven kennis inzake de groei van het godsvolk;

F.2. de IIn weten dat Jezus behoort tot het verbondsvolk, waarvan Abraham de stamvader is;

F.3. de IIn kennen de betekenis van de christelijke feesten;

F.4. de IIn kennen de betekenis van enkele joodse feesten.

Jaarschema

In vertrouwen op weg gaan een ontdekkingsreis

	vanuit leef- en belevingswereld van de IIn	Bijbel	naar leef- en belevingswereld van de IIn toe
periode 1	verschillen op zoek gaan vertrouwen en twijfel geroepen worden luisteren vertrouwen en twijfel	<i>Abraham: van roeping tot gebed voor Sodom (belang van land)</i>	geroepen worden God roept luisteren op weg gaan doen / zorgen voor
periode 2	kinderen zijn belangrijk beloften / doen en niet doen verbondenheid (ouders, grootouders, Ikrn,...)	<i>Abraham: van belofte en verbond tot Isaak en Rebekka (belang van zoon: toekomst)</i> <i>Kerst: Maria en Jozef / Simeon en Hanna</i>	ik ben belangrijk vertrouwen in wat God belooft Gods verbondenheid met mensen toekomst en vreugde
periode 3	ongeduldig / geduldig zijn eigen zin doen vals spelen / bedriegen fouten maken leren	Jakob <i>God is trouw</i>	het omgaan met fouten van fouten leren God geeft nieuwe kansen opnieuw beginnen
periode 4	dromen aandacht en jaloersheid tegenslagen / teleurstellingen vertrouwen	Jozef <i>(brood = leven)</i> <i>God blijft trouw en houdt zijn verbond</i> <i>Pasen: Jezus geeft leven</i>	volhouden vertrouwen op God er voor de ander zijn het goede doen vergeven
periode 5	fouten maken verkeerd handelen tekortschieten / kansen missen geduld en aanvaarden erkennen en toegeven vergeven	<i>Jezus vergeeft en leert anderen over vergeving</i>	geduld (met jezelf en anderen) erkennen en toegeven aanvaarden vergeven / vergeven worden blijdschap en dankbaarheid nieuw kansen veranderen op weg gaan / toekomst
		<i>Bijhorende bijbelse leefwereld: land, zoon, brood; leven als nomade; goden, tempels, offers; families, eerstgeboorterecht, zegen; Egypte, dromen; schriftgeleerden en sabbat</i>	

Jaaroverzicht

In vertrouwen op weg gaan een ontdekkingsreis

periode 1

thema: **Op weg gaan
vertrouwen en twijfel**

nadruk: zoeken, vertrouwen en twijfel, zorgen voor, Gods trouw

leefwereld: op zoek gaan / 'thuis' verlaten: reizen, vakantie, vluchtelingen, godsdiensten
geroepen worden (gevraagd worden, taak, opdracht) om te zorgen

Bijbel: Abram verlaat zijn land (Ur / Haran) en gaat op reis, gebed voor Sodom
leefwereld van herder en nomaden (belang van land)

periode 2

thema: **Met beloften op weg
toekomst**

nadruk: vertrouwen, zekerheid, Gods trouw, toekomst, vreugde

leefwereld: beloften, doen en niet doen, kinderen zijn belangrijk / geven vreugde
voorbeelden van 'verbonden': relatie (groot)ouders-kinderen, ...

Bijbel: Abraham krijgt een zoon: belofte, geboorte, huwelijk Isaak (belang van zoon)
Maria en Jozef (Kerst): twijfel, vertrouwen en reis naar Betlehem
Simeon en Hanna: vertrouwen en zekerheid (belofte vervuld)

periode 3

thema: **De weg verloren?
geduld leren**

nadruk: geduldig zijn, fouten maken, leren en Gods trouw

leefwereld: eigen zin doen, vals spelen, bedriegen, partij kiezen voor, ruzies, geduldig zijn,
fouten maken en leren, kiezen,
aanvaard worden, nieuwe kansen krijgen en geven, opnieuw beginnen

Bijbel: het leven van Jakob

periode 4

thema: **Toch de juiste weg!
dromen en teleurstellingen**

nadruk: dromen, teleurstellingen, vertrouwen en volhouden

leefwereld: dromen, opscheppen, jaloersheid, bevoordeeld of benadeeld worden, pesten
en uitsluiten, tegenslagen, volhouden, vergeven, er voor de ander zijn

Bijbel: het leven van Jozef: Gods trouw is sterker dan alle tegenslagen
God komt belofte na / houdt het verbond: dankzij Jozef is er brood (=leven)
Pasen: van Jozef verwijzen naar Jezus (geeft leven)

periode 5

thema: **Met Jezus op weg
vergeven en veranderen**

nadruk: aanvaarding, vergeving, nieuwe kansen, verandering

leefwereld: tekortschieten, begrip en geduld, aanvaarding, leren, fouten erkennen, nieuwe
kansen, vergeving, dankbaarheid, verandering

Bijbel: verhalen waarin Jezus mensen vergeeft, nieuwe kansen geeft en hen
uitnodigt om met hem op weg te gaan
Jezus de leraar en schriftgeleerden

Jaarplan

Protestants-Evangelische Godsdienst: 3de leerjaar

schooljaar:

Leerkracht:

handtekening:

School:

datum:

In vertrouwen op weg gaan Een ontdekkingsreis

Periode 1: september tot herfstvakantie

Op weg gaan
Vertrouwen en twijfel

Periode 2: herfstvakantie tot kerstvakantie

Met beloften op weg
Toekomst

Periode 3: kerstvakantie tot krokusvakantie

De weg verloren?
Geduld leren

Periode 4: krokusvakantie tot paasvakantie

Toch de juiste weg!
Dromen en teleurstellingen

Periode 5: paasvakantie tot einde schooljaar

Met Jezus op weg
Vergeven en veranderen

Dit jaarplan wordt u aangeboden, waarbij u natuurlijk de vrijheid hebt om een eigen (en eventueel uitgebreider) jaarplan op te stellen. U hoeft de inspectie geen kopie toe te zenden. Bij afwijking van het leerplan dient u de inspectie echter wel een kopie van uw leerplan, tezamen met uw verantwoording, te bezorgen. Op vraag van de directie, dient u ook aan haar een kopie te bezorgen.

Periode 3.1

Op weg gaan

vertrouwen en twijfel

Periode 3.1

Op weg gaan

vertrouwen en twijfel

1. Leerplandoelen 3.1

- 1.1. *De IIn verwoorden hun leefwereld (wonen, kleding, levenswijze, godsdienst) en deze van kinderen in andere landen en culturen.*
- 1.2. *De IIn geven voorbeelden van verschillen met kinderen uit andere leefwerelden en tonen er respect voor.*
- 1.3. *De IIn zien in dat mensen op zoek gaan naar nieuwe dingen, een beter bestaan, zingeving, veiligheid en ontspanning.*
- 1.4. *De IIn verwoorden het leven van nomaden en herders.*

- 2.1. *De IIn verwoorden situaties waarbij zij op zoek gaan en waarin zij worden geroepen (uitgenodigd om iets te doen / te zorgen voor) en geven hun gevoelens erbij weer.*
- 2.2. *De IIn zien in dat zoeken kan leiden tot vinden en dat geroepen worden om een antwoord vraagt.*
- 2.3. *De IIn zien het verband in tussen geroepen worden, vertrouwen en gehoorzaam zijn.*

- 3.1. *De IIn beschrijven de leefwereld van Abram.*
- 3.2. *De IIn omschrijven het begrip 'zegen' als het goede toewensen en zorgen voor.*
- 3.3. *De IIn ontdekken vanuit het verhaal van Abrams roeping dat God mensen roept om met hem op weg te gaan en dat God hen wil zegenen.*
- 3.4. *De IIn herkennen Abrams vertrouwen op God in zijn 'gehoorzaam op weg gaan'.*
- 3.5. *De IIn zien in dat vertrouwen op God niet altijd gemakkelijk was voor Abram, maar dat God hem hielp.*
- 3.6. *De IIn zien bij de naamsverandering van Abram naar Abraham en van Sarai naar Sara in dat hun namen met hun roeping hebben te maken.*
- 3.7. *De IIn herkennen in het gebed van Abraham voor Sodom dat hij zich geroepen weet om tot zegen te zijn voor anderen en dat hij op de helpende God vertrouwt.*

- 4.1. *De IIn geven voorbeelden van situaties waarin geduld en vertrouwen nodig zijn.*
- 4.2. *De IIn geven voorbeelden van situaties waarin mensen door God kunnen worden geroepen om met hem op weg te gaan.*
- 4.3. *De IIn zien in dat het 'met God op weg gaan' niet altijd gemakkelijk is.*
- 4.4. *De IIn verwoorden hierbij hun gevoelens en zien in dat God hen wil helpen.*

Er wordt gesteld dat de leerlingen de inhoud van de verhalen in grote lijnen kennen en dat ze de verhalen in de Bijbel kunnen terugvinden.

Voor de spelling van namen werd de vertaling van de Groot Nieuws Bijbel (1998) gebruikt.

2. Schema 3.1

3. Invulling 3.1

In het eerste en tweede leerjaar wordt God voorgesteld als een liefhebbende vader, die te vertrouwen is. In periode 2.5 ontdekten de leerlingen reeds dat God ook **een God is die roept en een opdracht / taak geeft**. Het 'geroepen worden' - met de betekenis van uitgenodigd worden om 'iets te doen' - is dus reeds een vertrouwd begrip en wordt verder uitgediept. Met 'iets doen' wordt vooral het '**zorgen voor**' - een ander begrip uit het eerste en tweede leerjaar - bedoeld. Bij het begin van het derde leerjaar wordt hierbij aangesloten en naar verwezen.

In het verhaal van Genesis 12 wordt dit roepen van God concreet in het leven van één mens, **Abram**. Hij staat model voor alle mensen. In deze eerste periode wordt nadruk gelegd op het verlaten van **het land (achterlaten)** en de belofte van **zegen** (het goede toewensen en zorgen voor). Abram is als **herder** de figuur bij uitstek die 'het zorgen voor' verduidelijkt. In periode 3.2 zal meer nadruk worden gelegd op de belofte van een zoon.

Gaandeweg wordt ontdekt wat het betekent om te worden geroepen. Bij roepen hoort **luisteren** en **antwoorden**. Daar is **vertrouwen** voor nodig. De mens die wordt geroepen, **gaat op weg, op zoek** naar wat hem wordt beloofd. Op deze zoektocht laat God zich kennen. In het proces van luisteren, vertrouwen en antwoorden - dat is geloven - kan het ook gaan om **onzeker zijn, twifelen, achterlaten** van vertrouwde dingen, **geduld hebben** en **volhouden**. De leerlingen mogen samen met Abram **op weg gaan**. Abram verlaat zijn land / 'thuis' om op zoek te gaan naar een beter **land** / betere '**thuis**', door God beloofd.

3.1. Op zoek gaan (week 1-3)

Toelichting

Uitgaande van de vakantie-ervaringen, die de leerlingen bij het begin van het schooljaar graag vertellen, wordt ingegaan op verschillende **redenen waarom mensen reizen**. De eigen leefwereld wordt even verlaten om **op zoek te gaan** naar nieuwe dingen en indrukken, om het onbekende te leren kennen: vakantie, reizen, ontspanning, andere mensen en culturen ontmoeten ... Mensen reizen ook voor hun werk. **Migranten** en **vluchtelingen** reizen op zoek naar veiligheid en een beter bestaan. **Nomaden** zwerven rond op zoek naar voedsel voor hun kudde. Een thuis met veiligheid en geborgenheid en een goed land om in te wonen zijn belangrijk (zie eerste en tweede leerjaar). Mensen kunnen ook 'op reis', **op zoek naar God** gaan.

Abram gaat met zijn kudde op reis, op zoek naar het door God aan hem beloofde land; niet zomaar, maar omdat hij **geroepen** werd **om te gaan** (Genesis 12: 1). Hiervoor **verlaat hij zijn land** (thuis) én goden en zal **op zoek gaan naar het land** - een nieuw thuis - **dat God hem beloofde**. Het zal een lange zoektocht worden, maar op zijn God kan hij rekenen: **God is trouw** en zal hem **zegenen** (het goede toewensen en zorgen voor). De nadruk wordt dus gelegd op: **God roept, belooft en zegent** terwijl **Abram op weg gaat, luistert, gehoorzaamt en vertrouwt**.

Bij de bijbelse leefwereld krijgen de **leefgewoonten** en de **godenwereld** in Ur (stad) en het **nomadenleven** aandacht (nomaden, halfnomaden met vaste woonplaats,...). Bij het **herdersleven** (periode 1.4) komt het **zorgen voor** aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld:

- leefwereld Abram met godenwereld;
- herdersleven.

De roeping van Abram: Genesis 12: 1-3.

Abram gaat op reis: Genesis 12: 4-9.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- vakantie- en reiservaringen;
- verschillen in leefwereld thuis en op vakantie;
- door middel van verhalen en documentatie maken de leerlingen kennis met en verkrijgen begrip voor verschillen met de leefwereld uit andere landen en culturen;
- gesprek over verschillende redenen van reizen en verhuizen met daarbij aandacht voor vluchtelingen en migranten;
- verschillen in godsdienst: de leerlingen volgen PEGO, de meeste anderen een andere levensbeschouwing;
- worden de leerlingen wel eens geroepen? Door wie en waarom? Hoe reageren ze dan;
- 's morgens opstaan, klusjes of taken / opdrachten thuis en op school;
- taak om zorg te dragen voor: huisdieren, ...;
- hoe ervaren de leerlingen het om een opdracht te krijgen en welke gevoelens roept dit op;
- naar wie wordt er geluisterd? Ga je zo maar met een vreemde op weg? Om een opdracht van iemand te krijgen, moet je weten wie die ander is en moet je hem kunnen vertrouwen;
- ervaringen en gedachten van de leerlingen bij 'zegenen' (nadruk op: het goede toewensen en zorgen voor);
- zegenen / het goede wensen als tegenstelling van vervloeken / verwensen.

3.2. Op weg gaan: vertrouwen en twijfel (week 4-6)

Toelichting

Abram en Sarai wonen nu met Lot in het beloofde land en ondervinden verder **de gevolgen van het luisteren naar Gods roepen**. Als er hongersnood is, verlaat Abram het land dat aan hem door God was beloofd en trekt naar Egypte. God dient hem herhaaldelijk te herinneren aan de belofte, **Abram twijfelt** immers en is onzeker. Geduld en vertrouwen opbrengen, is niet steeds gemakkelijk. Die twijfel is ook merkbaar bij de zwangerschap van Hagar, een samen met Sarai bedachte oplossing om een zoon te krijgen. Anderzijds toont Abram **zijn vertrouwen** door Lot een deel van het land te laten kiezen. Hij kan land delen terwijl **land** zo belangrijk is voor een herder. God maakt ook van deze gelegenheid gebruik om Abram aan de belofte te herinneren. **God** toont zich **trouw** en **komt Abram in zijn twijfel te hulp**. Abram krijgt later bij hernieuwde twijfel zelfs zijn nieuwe naam (**Abraham = vader van velen**).

Bij de bijbelse leefwereld wordt het nomadenleven verder uitgediept en verdient het begrip '**land**' aandacht: 'land' is meer dan een geografisch gegeven. In de Bijbel is het een **door God gegeven** plaats waar het goed hoort te zijn om te leven (eerste leerjaar: een '**thuis**').

Bijbel

Bijbelse leefwereld: nomaden, herders en land.

Abram gaat naar Egypte: Genesis 12: 10-20.

Abram schenkt een deel van het land aan Lot (en belofte): Genesis 13: 1-10 (14-18).

Herhaling van de belofte: Genesis 15: 1-6, 18.

Abram, Sara en Hagar: Genesis 16: 1-16.

Herhaling van de belofte, naamsverandering en verbond: Genesis 17: 1-8, 15-22 (Verbond kan beter in periode 3.2 worden benadrukt / uitgewerkt).

Nogmaals herhaling van de belofte: Genesis 18: 1-15.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- eventueel eigen ervaringen van leven in andere omstandigheden, ander land of cultuur;
- trachten een voorstelling te maken van leefomstandigheden van anderen en zich hierin inleven;
- als men kan kiezen, houdt men dan rekening met anderen;
- voorbeelden van situaties waarin geduld en vertrouwen nodig zijn, maar twijfel en ongeduld aanwezig zijn;
- gevoelens verwoorden bij het wachten op iets waar reeds lang naar wordt uitgekeken;
- wat zouden de leerlingen doen indien ze toch wel heel erg lang moeten wachten op iets wat hen werd beloofd? Of als ze de indruk hebben dat het misschien nooit zal gebeuren?

Het begrip land als een thuis, een veilige plek om te wonen of waar het goed is om te wonen wordt ook aangetroffen bij de Indianen. Een bekend voorbeeld hiervan is de beroemde uitspraak van Chief Seattle (1855) (zie didactisch materiaal).

3.3. Geroepen tot zegen (week 7-8)

Toelichting

Het verhaal en de kernwoorden van het thema 'Op weg gaan / geroepen worden' worden herhaald én de leerlingen worden uitgedaagd om **zelf na te denken over op weg gaan, geroepen worden, antwoord geven, achterlaten en aandacht hebben voor anderen**. Abraham heeft aandacht voor **de inwoners van Sodom**. Hij bidt en pleit voor hen, hij wil tot zegen voor hen zijn (voor hen zorgen) en hij beantwoordt zo aan **zijn roeping om tot zegen te zijn**. Hij vertrouwt erop dat ook God de inwoners van de stad wil zegenen / voor hen wil zorgen.

Niet alleen Abraham werd geroepen, maar God geeft mensen ook nu nog een opdracht. Het op weg gaan is niet gemakkelijk: geduld en vertrouwen zijn nodig. Gelukkig **wil God helpen bij de dingen die hij vraagt**. De leerlingen geven voorbeelden van hun 'door God geroepen zijn' en 'op weg gaan'. Ook **gebed voor anderen** - zoals Abraham voor Sodom - kan aan bod komen (aanvullend bij: periode 1.5 dankgebed, periode 2.4 gebed in nood). Eventueel kan nog worden afgesloten met een andere vorm van beantwoorden aan roeping / op weg gaan: hedendaagse **verhalen** over zendelingen en ontwikkelingswerkers.

Bijbel

Abraham bidt voor Sodom: 18: 16-33.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- hulp en aandacht voor anderen;
- wat kan voor God en anderen worden gedaan;
- hoe makkelijk of moeilijk is dat;
- welke gevoelens geeft dit;
- gebed voor anderen;
- zendingsverhalen.

4. Suggesties expressievormen 3.1

Thema-expressie (twee voorstellen):

- *maquette van een tentenkamp: tenten met slaapmatjes (eventueel geweven met schapenwol / zelf spinnen?), kookplaats en kookgerij;*
- *voetstappen maken en daarop de kernwoorden van het thema opschrijven (en indien mogelijk zichtbaar in het lokaal ophangen).*

Periode 3.2

Met beloften op weg

toekomst

Periode 3.2

Met beloften op weg toekomst

1. Leerplandoelen 3.2

- 1.1. *De lln verwoorden voorbeelden van beloften die aan hen werden gedaan en geven hun gevoelens weer bij het al of niet in vervulling gaan.*
- 1.2. *De lln verwoorden voorbeelden van beloften die zij aan iemand deden en geven hun gevoelens weer bij het al of niet nakomen ervan.*
- 1.3. *De lln zien in dat twijfel, (on)zekerheid, (on)geduld en vreugde verband houden met het maken van beloften.*
- 1.4. *De lln zien in dat het belangrijk is om beloften te houden.*

- 2.1. *De lln beseffen dat kinderen belangrijk zijn, vreugde geven aan ouders, grootouders en anderen.*
- 2.2. *De lln geven voorbeelden van waarom zij belangrijk zijn en hoe zij anderen vreugde kunnen geven.*

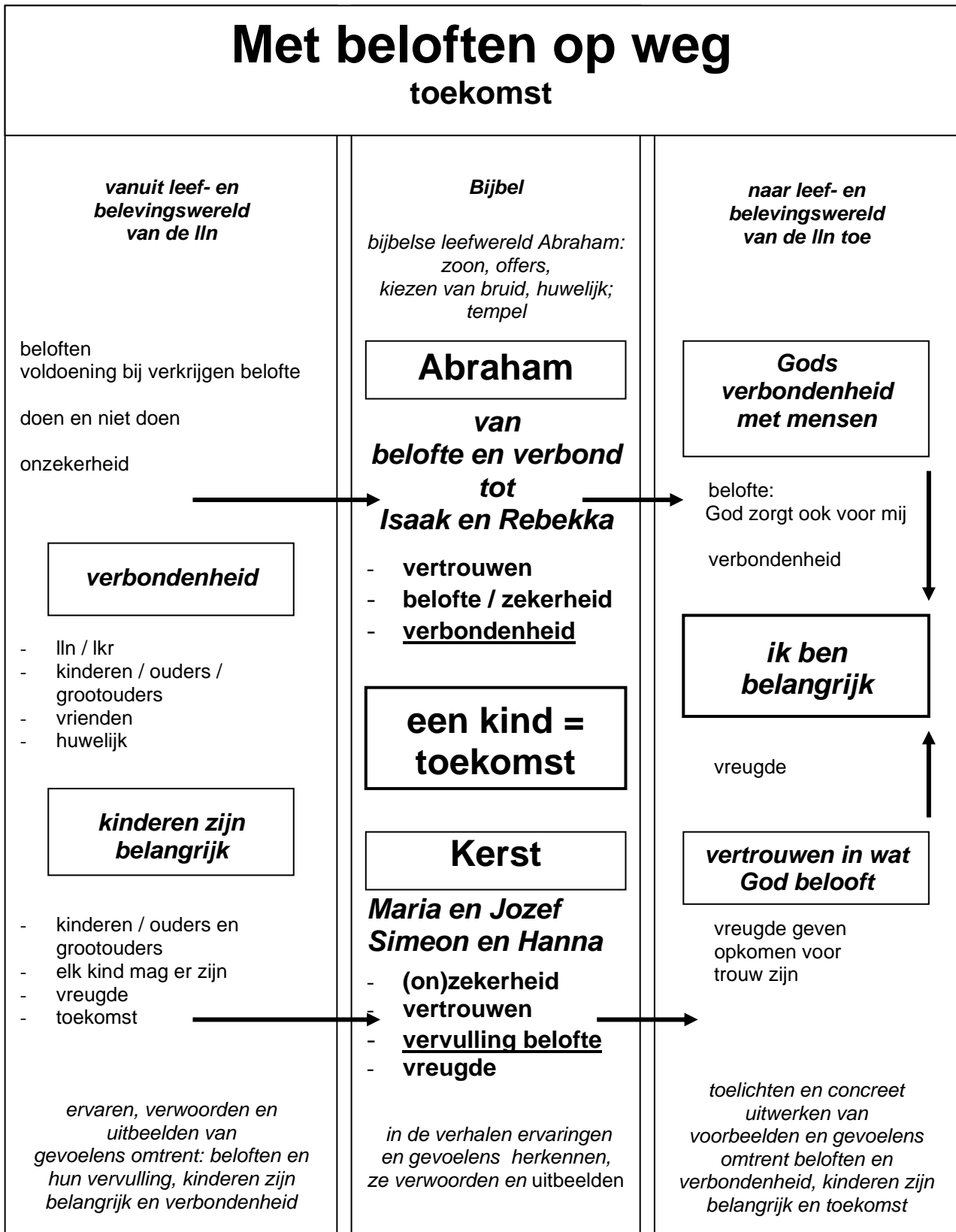
- 3.1. *De lln omschrijven aan de hand van voorbeelden wat verbondenheid betekent.*
- 3.2. *De lln zien in dat bij verbondenheid beloften horen en geven daar voorbeelden van.*

- 4.1. *De lln verwoorden dat in de Bijbel een zoon 'toekomst' betekent.*
- 4.2. *De lln herkennen de onzekerheid en de twijfel van Abraham en Sara bij het wachten op de vervulling van Gods belofte.*
- 4.3. *De lln herkennen de verbondenheid van Abraham en Sara met God in de grote vreugde bij de geboorte van Isaak.*
- 4.4. *De lln zien in dat Gods verbond met Abraham en zijn belofte van een groot nageslacht heel bijzonder zijn.*
- 4.5. *De lln zien in dat God ook voor Hagar en Ismaël een toekomst heeft.*
- 4.6. *De lln ontdekken met Abraham dat God geen mensenoffers wil, maar leven en toekomst.*
- 4.7. *De lln beseffen dat in het licht van Gods verbond met Abraham en zijn nageslacht de keuze van een vrouw voor Isaak belangrijk is.*

- 5.1. *De lln zien in dat Jozef en Maria op weg gaan met de belofte van een zoon.*
- 5.2. *De lln herkennen bij het op weg gaan van Jozef en Maria de twijfel, de onzekerheid en het vertrouwen.*
- 5.3. *De lln ontdekken dat Simeon en Hanna in hun leven op weg zijn gegaan met de woorden van God.*
- 5.4. *De lln zien in dat Simeon en Hanna Jezus herkennen als het door God beloofde kind, dat een toekomst zal geven aan velen.*

- 6.1. *De lln beseffen dat zij belangrijk zijn.*
- 6.2. *De lln tonen zich gemotiveerd om trouw te zijn / beloften te houden.*
- 6.3. *De lln zien in dat mensen in verbondenheid met God mogen leven.*

2. Schema 3.2

3. Invulling 3.2

Toelichting

In periode 3.2 ligt de nadruk op Gods **belofte aan Abraham en Sara van een zoon**, van een nageslacht en dus van een **toekomst**. De vervulling van deze belofte is de bevestiging van **Gods verbond** met Abraham, een verbond dat ook geldt voor Abrahams nageslacht. Naar de leerlingen toe wordt dit vertaald met '**kinderen zijn belangrijk, ik ben belangrijk**'. Zoals het belang van een thuis (land) - dat wordt verlaten en beloofd! - centraal stond in periode 3.1, zo komt in periode 3.2 **het kind (een zoon)** centraal te staan.

Er wordt beperkt inhoud gegeven aan het begrip verbond(enheid) en de betekenis ervan. In hun eigen leef- en belevingswereld kennen de leerlingen voorbeelden van verbondenheid, zoals vriendschap tussen goede vrienden. Hierbij kan de vriendschap van David en Jonatan (2.3) in herinnering worden gebracht. Het huwelijk van twee mensen, de relatie ouders en kinderen en leerkracht en leerling zijn andere voorbeelden. Waar nodig worden zulke voorbeelden voorzichtig en fijngevoelig behandeld. Een verbond houdt een vertrouwensrelatie in, een wederkerige trouw, zorg, aandacht en hulp voor elkaar.

De relatie ouders-kinderen is een verbondsrelatie die een invalshoek kan zijn om het verbond tussen God en Abraham te duiden. Het is een relatie tussen niet gelijke partners, waarbij de sterkste partner en initiatiefnemer tevens de gever en de drager is. In deze zin is Gods verbond met Abraham een bijzonder verbond dat uitgaat van God. Abraham en zijn nageslacht mogen op weg gaan met God, die zegent, net als kinderen en hun ouders.

In de Advent zijn het **Jozef en Maria die in vertrouwen op weg gaan** met Gods belofte van een zoon. Voor Jozef lijkt die weg aanvankelijk onmogelijk en daarom wil hij in twijfel en onzekerheid Maria verlaten.

Ook **Simeon en Hanna leefden met Gods beloften / in verbondenheid met God**. In de tempel te Jeruzalem ontdekken zij met vreugde dat het kind, dat de naam **Jesus** draagt, de **door God beloofde toekomst is / geeft**.

3.1. Gods verbond en de belofte van een zoon (week 1-3)

Toelichting

Beloften spelen een belangrijke rol **in het leven van kinderen**. De leerlingen kunnen er spontaan voorbeelden van geven. Soms wordt hen iets beloofd dat nog veraf is, waar ze op moeten wachten, zoals een nieuw broertje of zusje. Wachten kan dan lang duren. Ook kan de vervulling van een belofte niet doorgaan, omdat die niet meer mogelijk is of door het niet nakomen van de belofte. **Welke gevoelens** brengt dit mee? Het niet nakomen van een belofte kan een grote teleurstelling zijn en het vertrouwen bedreigen. Doen wij altijd wat wij beloven? De vervulling van een belofte geeft voldoening, vreugde en vertrouwen en versterkt de relatie.

God heeft Abraham en Sara **een zoon** beloofd, een groot nageslacht. Abraham en Sara moeten wel heel lang wachten. **Hun geduld en vertrouwen** worden op de proef gesteld. Maar God herhaalt zijn belofte (herhaling van periode 3.1) en God sluit een **verbond** met Abraham. God, Abraham, Sara en hun nageslacht zijn verbonden met elkaar. Verbond / verbondenheid zijn reeds op deze pagina toegelicht. Abraham mag vol vertrouwen op weg gaan. God zegent en gaat met hem mee.

Eindelijk komt **de vervulling van de belofte**. Groot is de vreugde van Abraham en Sara als **hun kind** Isaak (= hij lacht) **wordt geboren**. God is trouw en doet wat hij beloofde.

Bij de bijbelse leefwereld wordt aandacht gegeven aan **de betekenis en het belang van kinderen**. Kinderen zijn een zegen van God en geven vreugde. Kinderen betekenen een nieuw begin en ook continuïteit. **Kinderen zijn belangrijk**. Zij zorgen mee voor het dagelijks bestaan en betekenen een oudedagsvoorziening voor hun ouders. In een patriarchale samenleving is vooral het belang van een zoon groot. Een zoon hebben, betekent dat het

leven van de familie verder gaat, dat waarden en kennis en de traditie van vader op zoon worden doorgegeven. **Een zoon betekent toekomst.**

Met de **kinderen** kan samen worden nagedacht over hun waarde en **hoe belangrijk zij zijn** voor hun ouders, grootouders en voor anderen en hoe zij aan de vreugde van anderen kunnen bijdragen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: het belang van een zoon.

Gods verbond met Abraham: teruggrijpen naar periode 3.1 met Genesis 17 (naamsverandering en verbond).

De belofte vervuld, de geboorte van Isaak: Genesis 21: 1-7.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- beloften van de Iln en aan de Iln gedaan;
- wachten op de vervulling van beloften;
- doen en niet doen en de gevolgen ervan;
- vreugde bij de vervulling van een belofte;
- voorbeelden van afspraken, een verbond;
- verbondenheid en een verbond sluiten: lkr en Iln, kinderen en ouders, vrienden, ouders;
- trouw zijn;
- kinderen zijn waardevol omdat ze er zijn / om wie ze zijn (meer dan om wat ze kunnen of om wat ze doen);
- kinderrechten;
- periode 1.3: Jezus heeft aandacht voor kinderen (moeders brengen kinderen bij Jezus);
- hoe dragen kinderen bij tot de vreugde van anderen;
- liedjes: Jij bent bijzonder, Een parel (Elly en Rikkert).

3.2. Toekomst (week 4-5)

Toelichting

Gods belofte van een zoon is met de geboorte van Isaak vervuld. Maar er is ook **Ismaël, de zoon van Hagar**. Het familieleven ondervindt spanningen. In vrede samenleven is moeilijk en Abraham neemt de beslissing om Hagar en Ismaël weg te zenden. Toch zorgt God voor Hagar en Ismaël en belooft ook **toekomst aan Ismaël**.

Door het offer dat Abraham samen met Isaak aan God brengt, maakt God duidelijk dat hij **geen mensenoffers** wil, maar juist **de God is van leven en toekomst**.

Nadat Sara is gestorven en Abraham zijn levenseinde voelt naderen, denkt hij aan de toekomst van Isaak. Voor Abraham zal Gods verbond doorgaan via Isaak en zijn nageslacht. De keuze van **een bruid voor Isaak** is dan ook belangrijk en wordt niet aan Isaak overgelaten. Isaak moet in het land blijven dat God aan Abraham en zijn nageslacht als een 'thuis' heeft beloofd. De knecht Eliëzer wordt naar Abrahams familie in Haran gestuurd om daar een geschikte bruid voor Isaak te vinden.

Bij de bijbelse leefwereld wordt aandacht gegeven aan de rol van de ouders bij het kiezen van een huwelijkspartner en aan (kinder)offers.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: offers brengen, keuze van een huwelijkspartner.

Sara en Hagar: Genesis 21: 8- 21.

Geen mensenoffers: Genesis 22: 1-19.
Isaak en Rebekka: Genesis 24.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- verder zetten van gesprekken omtrent verbondenheid (voorbeeld: kinderen met hun ouders en grootouders) en het belang / de waarde van kinderen;
- de zorg van ouders voor kinderen en hierbij de keuze van een huwelijkspartner betrekken: nu en vroeger.

3.3. Met een belofte op weg. Toekomst voor velen. (week 6-7)

Toelichting

In de **advents- en kerstverhalen** van Jozef en Maria en Simeon en Hanna komen de kernwoorden van het thema nogmaals aan bod.

Jozef zoekt in **onzekerheid en twijfel** naar een weg die hij kan gaan (3.1) en vindt, na de verschijning van een hemelse boodschapper in een droom, **de zekerheid en het vertrouwen** om **samen met Maria op weg te gaan** naar **Betlehem** en **het ontvangen van de door God beloofde zoon** tegemoet te zien.

Simeon en Hanna blijken ook mensen te zijn die op God **vertrouwen** / die - net als Abraham en Sara - reeds lang (hun hoge leeftijd) **op Gods belofte wachten**. Zij herkennen in Jezus **de door God beloofde zoon, die toekomst en vreugde geeft**. Als ze Jezus in de tempel zien, zingen ze hun vreugde uit en tonen dat ze hem verwachten / dat Gods belofte wordt vervuld. Ook het belang van een kind wordt nogmaals benadrukt.

Periode 3.2 samenvattend:

- in de verhalen van Abraham en Sara, Jozef en Maria, Simeon en Hanna herkennen de leerlingen het wachten op een belofte en dat mensen in verbondenheid met God mogen leven;
- met de leerlingen wordt verder nagedacht over:
 - wat de belofte van Gods trouw voor hen kan betekenen;
 - wat hen aanzet om zelf trouw te zijn in het houden van beloften;
 - waarin zij tot de vreugde van anderen bijdragen;
 - hoe belangrijk zij zijn als kinderen;
 - hoe belangrijk zij voor anderen zijn: vreugde bezorgen, zorgen voor, ...

Bij de bijbelse leefwereld wordt aandacht besteed aan de tempel als huis van God.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: de tempel.

De verschijning van een hemelse boodschapper aan Jozef: Matteüs 1: 18-25.

Maria en Jozef op weg naar Betlehem: Lucas 2: 1-7.

Simeon en Hanna in de tempel: Lucas 2: 22-39.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- onzekerheid en zekerheid, twijfel en vertrouwen;
- hoe uiten wij onze vreugde;
- verder zetten en afronden van gesprekken omtrent de waarde van kinderen;
- verder zetten en afronden van gesprekken omtrent verbondenheid met mensen / God;
- motivatie om beloftes te houden.

4. Suggesties expressievormen 3.2

Thema-expressie: werken rond 'kinderen zijn belangrijk' (twee voorstellen):

- *foto's en prentjes verzamelen en op een grote poster samenbrengen over 'kinderen geven vreugde';*
- *grote groepstekening maken van kinderen, ouders, grootouders en anderen en hun betekenis voor elkaar uibeelden in woord of beeld;*
- *project rondom kinderrechten.*

Periode 3.3

De weg verloren?

geduld leren

Periode 3.3

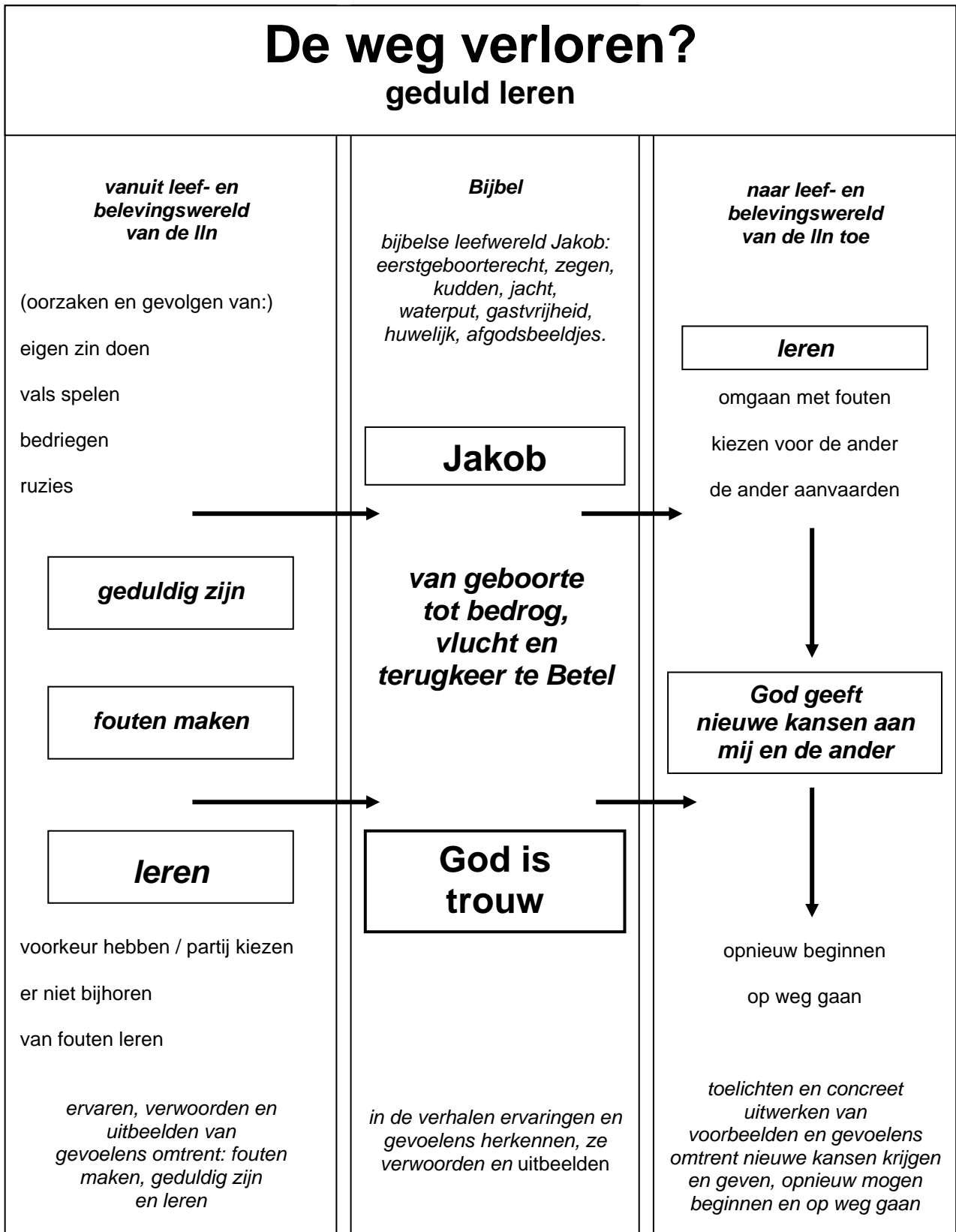
De weg verloren?

geduld leren

1. Leerplandoelen 3.3

- 1.1. *De lln geven voorbeelden van je eigen zin doen en geen rekening houden met de ander.*
- 1.2. *De lln ontdekken aan de hand van deze voorbeelden dat dit bij anderen gevoelens van boosheid en 'er niet bijhoren' kan veroorzaken en ruzies kan uitlokken.*
- 1.3. *De lln zien in dat omgaan met anderen veronderstelt dat men rekening houdt met die anderen.*
- 1.4. *De lln zien in dat rekening houden met de ander impliceert dat je niet altijd je eigen zin kan doen en dat dit geduld vergt.*
- 1.5. *De lln beseffen dat men dit dient te leren en te oefenen.*
- 1.6. *De lln beseffen dat men kan leren van eigen fouten.*
- 2.1. *De lln geven voorbeelden van vals spelen / bedriegen.*
- 2.2. *De lln beseffen dat vals spelen / bedriegen kan leiden tot uitgesloten worden en ruzies.*
- 3.1. *De lln geven voorbeelden van voorkeur hebben / partij kiezen.*
- 3.2. *De lln zien in dat dit gevoelens van boosheid en 'er niet bijhoren' kan oproepen en uitsluiten en ruzies kan versterken.*
- 4.1. *De lln merken op dat Esau en Jakob erg verschillend zijn en zien in dat Isaak en Rebekka elk een voorkeur hebben / partij kiezen voor één van hun zonen.*
- 4.2. *De lln herkennen dat Jakob in zijn streven geen rekening houdt met anderen en bedrog pleegt.*
- 4.3. *De lln herkennen in het verhaal van Jakob de gevolgen van het bedrog voor Jakob en zijn familie.*
- 4.4. *De lln zien in dat God, ondanks Jakobs bedrog, trouw blijft aan zijn belofte en Jakob niet in de steek laat.*
- 4.5. *De lln ontdekken dat God Jakob aanvaardt, hem de gelegenheid geeft om te leren en hem nieuwe kansen geeft.*
- 4.6. *De lln ontdekken dat Jakob door zijn oom wordt bedrogen net zoals hij zelf anderen bedroog.*
- 4.7. *De lln herkennen dat Jakob met zijn gezin en zijn kudden door God wordt gezegend.*
- 4.8. *De lln herkennen Jakobs ontmoeting en worsteling met God als een deel van zijn leerschool.*
- 4.9. *De lln weten dat God aan Jakob een nieuwe naam geeft.*
- 5.1. *De lln zien in dat zij opnieuw mogen beginnen na hun fouten.*
- 5.2. *De lln tonen zich gemotiveerd om anderen opnieuw te laten beginnen na hun fouten.*
- 5.3. *De lln zien in dat God hen en anderen aanvaardt ondanks hun fouten en met hen op weg wil gaan.*
- 5.4. *De lln zien in dat God aan hen en anderen trouw is ondanks hun fouten en nieuwe kansen geeft.*

2. Schema 3.3

3. Invulling 3.3

Toelichting

Abram is in vertrouwen (maar ook met twijfel) op weg gegaan en heeft 'het land' gevonden (periode 3.1). Vervolgens werd de belofte van 'een zoon', die zicht op de toekomst geeft, vervuld (periode 3.2). In de verhalen van periode 3.3 **lijkt** Jakobs familie **de weg verloren te zijn**. Jakob - zijn naam staat voor bedrieger (hielhouder, hieltjeslichter, pootjeshaker) - gaat hierin voorop, maar mag niet worden afgeschilderd als enige zondebok. Isaak, Rebekka en Esau maken eveneens verkeerde keuzes, tonen **weinig geduld**, doen **hun eigen zin** en dit resulteert in: **partij kiezen, bedriegen** en **ruzies**. Deze elementen zijn herkenbaar en worden benaderd vanuit de leefwereld van de leerlingen. Het handelen van Jakob kan niet enkel negatief worden bestempeld: we merken zijn ambitie en gedrevenheid op om het eerstgeboorterecht te verkrijgen. Jakob dient zijn thuis en familie te verlaten. Het wordt een moeilijke en lange **leerschool (zwerftocht, 'ontdekkingsreis', ...)**, maar uiteindelijk - en na twee ontmoetingen met God - komt Jakob terug thuis in het land dat aan hem, zijn vader en zijn grootvader was beloofd. Jakob krijgt een nieuwe naam: Israël, hij die met God strijdt. God heeft hem vastgehouden en Jakob heeft God niet losgelaten. Jakob krijgt de gelegenheid om met vallen en opstaan **van zijn fouten te leren**. God geeft hem de gelegenheid om te veranderen. Hij geeft **nieuwe kansen** en hij laat **opnieuw beginnen**. Jakob leek de weg te hebben verloren, maar door **Gods trouw** heeft hij (uiteindelijk) **die weg toch niet verloren**.

Sommige verhalen kunnen worden uitgediept in overeenstemming met het thema. Andere zullen slechts beperkt aan bod kunnen komen daar er niet voldoende tijd zal resten (zie pagina 7, Wegwijzer: 4 invulling). Een beperkte feitenkennis van deze verhalen volstaat om de draad van het ganse verhaal te bewaren. De nadruk wordt gelegd op:

- **geen geduld hebben en eigen zin doen** (eerstgeboorterecht en zegen)
- **fouten maken en Gods trouw** (van Betel naar Haran)
- **leren van fouten en nieuwe kansen krijgen** (bij Laban en terugkeer)

3.1. Geen geduld (week 1-2)

Toelichting

Vertrouwen, **geduldig zijn**, (je beurt) afwachten en rekening houden met de ander zijn niet altijd gemakkelijk (bijvoorbeeld: je beurt afwachten bij een spel, een lange reis naar een vakantiebestemming, ...). Ook voor Abraham was dit moeilijk (periode 3.1). Vanuit eigen ervaringen en eventueel een opstapverhaal kunnen de leerlingen hierover vertellen / kan er over gepraat worden. **Jaloers zijn, ruzies, ongeduldig zijn, je eigen zin doen** en de gevolgen daarvan behoren tot de leefwereld van kinderen en ze dienen hiermee te leren omgaan. Maar hoe moet dat? Je eigen zin doen lijkt zoveel zekerder dan geduld hebben of je beurt afwachten. Maar wat zijn de gevolgen? Tevens wordt opgemerkt dat het gewenste of wat men verwacht niet altijd wordt verkregen door geduldig te zijn.

In de verhalen over Esau en Jakob worden de leerlingen geconfronteerd met de karakters van **Esau en Jakob (weinig geduld hebben, eigen zin doen, bedriegen, ...)** en de spanning rond het eerstgeboorterecht. Jakob wil snel zijn zin (= het eerstgeboorterecht en de zegen) krijgen. Ook Esau wil zijn zin hebben (= eten). **Rebekka** en Jakob **spelen vals en bedriegen** Isaak en Esau. Ze nemen het heft in eigen handen en bedenken een eigen oplossing. Ze **vertrouwen niet op God en zijn ongeduldig**. **Isaak** gaat hierin ook niet vrijuit. Jakob vlucht voor de woede van Esau en verlaat het land dat zijn erfdeel zou worden.

Bijbel

Bijbelse leefwereld:

- *het eerstgeboorterecht;*
- *zegenen;*
- *de zegen voor de eerstgeborene.*

Esau en Jakob: het eerstgeboorterecht: Genesis 25: 19-34.

Jakob krijgt de zegen: Genesis 27: 1-40.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *lang op iets moeten wachten / geduld hebben: spel, reis, ...;*
- *je eigen zin doen of je beurt afwachten;*
- *aandacht geven aan de ander / rekening houden met de ander;*
- *iets willen hebben van een ander, jaloersheid;*
- *jaloers zijn en ruzie maken;*
- *bedriegen, vals spelen om iets te verkrijgen;*
- *de leerkracht speelt vals bij een gezelschapsspel;*
- *voorkeuren, partij kiezen voor, iemand voortrekken.*

3.2. Fouten maken en (Gods) trouw (week 3-4)

Toelichting

*De leerlingen hebben reeds ervaren dat iemand (ouder, leerkracht, ...) boos werd omdat ze iets deden wat niet mocht. Kunnen de leerlingen hun gevoelens (boos, schuld, verdriet, angst, eenzaamheid, ...) daarbij verwoorden? Wat ging er dan in hen om? Wat dachten ze toen? Hoe werd het goed gemaakt? De leerlingen dienen te weten dat **fouten maken niet abnormaal is**: ze zien de ander en ook zichzelf best niet als een zondebok! Trouwens, ook als iemand boos wordt wegens het maken van **fouten** wil dat **niet zeggen dat de ander je niet meer aanvaardt of graag ziet**.*

*Ook Jakob worstelt met de gevolgen van het bedriegen. Hij heeft vals gespeeld en vlucht, maar hij ervaart **Gods nabijheid en trouw te Betel** (= huis van God). God geeft Jakob een nieuwe kans en hij kan verder op weg gaan. In Haran wordt hij gastvrij ontvangen door zijn oom maar wordt hem een spiegel voorgehouden: **de bedrieger wordt nu zelf bedrogen** en ervaart de gevolgen van het vals spelen. God blijft echter trouw en is betrouwbaar. Jakob wordt door God gezegend en krijgt een groot gezin. Ook verwerft hij grote kudden vee. Hij helpt de natuur een handje en kiest opnieuw voor zijn eigen voordeel. Het is nog steeds **moeilijk voor Jakob om op God te vertrouwen**. Hij moet dat **nog verder leren**. Leren uit fouten wordt in de volgende weken verder uitgewerkt.*

Bijbel

Bijbelse leefwereld:

- *de waterput als ontmoetingsplaats;*
- *gastvrijheid;*
- *huwelijksgewoonten.*

Betel, huis van God: Genesis 28: 10-22.

Jakob en Rachel: Genesis 29: 1-30.

Jakob en oom Laban: Genesis 29: 31-30:43.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- gevolgen (straffen, aanvaarden...) en gevoelens (boos, schuld, verdriet, angst, eenzaamheid, ...) bij jezelf en de ander als fouten worden gemaakt;
- voorbeelden van herstel na fouten: concreet, gevoelens, ...;
- wie kun je vertrouwen, bij wie ben je veilig;
- trouw en betrouwbaar zijn ondanks fouten;
- aanvaard worden en aanvaarden ondanks fouten;
- kiezen en leren.

3.3. Leren van fouten en nieuwe kansen krijgen (week 5-6)

Leerlingen maken (meestal!) **niet graag fouten**, ze willen een goed resultaat (punten) behalen en de waardering van anderen (ouders, leerkrachten, ...) hebben / verdienen. Toch **wordt er veel geleerd uit fouten** (ook bij het lezen, schrijven, rekenen, ...): fouten zijn soms 'nodig' om het daarna goed te doen. Er kan aandacht worden geschonken aan ervaringen (concrete voorbeelden) van de leerlingen en de daarbij horende gevoelens. Toch is leren - ook uit fouten - niet altijd gemakkelijk. Je eigen zin doen en aan jezelf denken gaat spontaan, maar oog hebben voor de ander en rekening houden met de ander is een leerproces, dat men dient te oefenen. Durven kiezen voor anderen geeft wel ruimte, opent de weg voor vriendschap, saamhorigheid.

Het leven is voor **Jakob een leerschool**: hij wordt gevormd **door fouten te maken en nieuwe kansen te krijgen**. Steeds weer moet hij leren te vertrouwen op God. God wil dat hij terugkeert naar het land dat hij aan Abraham en zijn nageslacht beloofde. Voor Jakob met Esau wordt geconfronteerd, ontmoet hij God. In Peniël (= Gods aangezicht) worstelt God met Jakob en laat God hem niet los. En Jakob worstelt en laat God niet los. Dit is een belangrijk moment in Jakobs leerschool: hij beseft dat hij God nodig heeft en zonder hem niet verder kan. In Peniël krijgt Jakob een nieuwe naam: Israël. De bedrieger, die eigen voordeel najaagt, mag nu 'strijder met God' heten.

Na Peniël vindt de ontmoeting met Esau plaats: het verleden wordt losgelaten en een toekomst wordt mogelijk. Eindelijk komt Jakob thuis / in zijn land, zijn vlucht is een lange **zwerftocht** geweest, maar is een **leerschool** geworden. Het werd een **ontdekkingsreis** waarbij Jakob heeft geleerd meer op God te vertrouwen. Afgodsbeeldjes en andere voorwerpen van heidense oorsprong worden verzameld en begraven. Jakob richt te Betel een altaar op voor **God die trouw is gebleven**. Jakob en zijn gezin kunnen verder leven met vallen en opstaan in het land van Gods belofte. **De weg leek verloren**, maar door **Gods trouw** is (uiteindelijk) **de weg niet verloren**.

Een samenvatting van het leven van Jakob (bij het eind van periode 3.3) **toont de leerlingen dat God trouw is en blijft en hen / anderen aanvaardt zoals ze zijn, met hun fouten en gebreken. God wil met hen en met anderen op weg gaan, geeft nieuwe kansen en wil helpen. De leerlingen mogen, na het maken van fouten, opnieuw beginnen en geven ook anderen de kans om opnieuw te beginnen!** De leerlingen kunnen hiervoor dankbaarheid uiten naar God toe en concrete toepassingen zoeken naar anderen toe.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: afgodsbeeldjes.

Jakob keert terug: Genesis 31.

Jakob ontmoet God: Genesis 32.

Jakob ontmoet Esau: Genesis 33.

Terug in Betel: Genesis 35.

Suggesties:

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *ervaringen en toepassingen van fouten maken, leren van fouten en opnieuw beginnen;*
- *ervaringen en toepassingen van nieuwe kansen krijgen en geven;*
- *ervaringen en toepassingen van aanvaard worden en aanvaarden.*

4. Suggesties expressievormen 3.3

Thema-expressie:

- *stamboom maken: groot formaat, vorm van een boom, ...;*
- *grote collage of tekening maken van een 'leerschool', die fouten en het herstel (met de daarbij horende gevoelens) ervan weergeeft;*
- *een stripverhaal;*
- *de maquette (zandtafel?) van periode 3.1 vervolledigen.*

Periode 3.4

Toch de juiste weg

dromen en teleurstellingen

Periode 3.4

Toch de juiste weg!

dromen en teleurstellingen

1. Leerplandoelen 3.4

- 1.1. *De lln verwoorden ervaringen bij het dromen.*
- 1.2. *De lln beelden hun levensdromen / toekomstverwachtingen uit.*

- 2.1. *De lln verwoorden verschillende gezinsstructuren.*
- 2.2. *De lln geven voorbeelden van aandacht / geen aandacht krijgen en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 2.3. *De lln geven voorbeelden waarin ze zelf of anderen worden beoordeeld of benadeeld en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 2.4. *De lln geven voorbeelden van opscheppen en jaloezie en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 2.5. *De lln leggen verbanden tussen opscheppen, jaloezie, pesten en uitsluiten.*

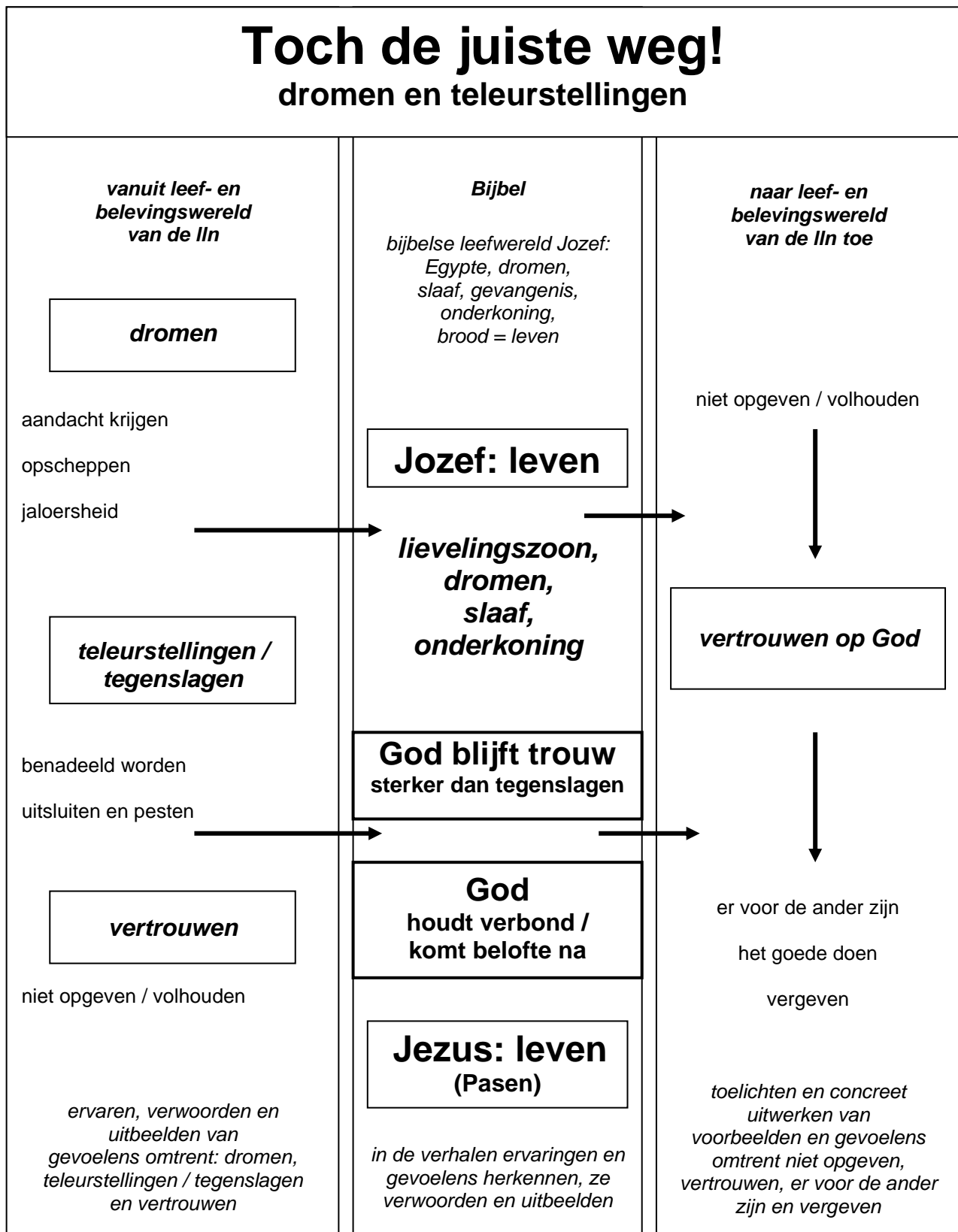
- 3.1. *De lln verwoorden en beelden situaties uit van teleurstellingen / tegenslagen.*
- 3.2. *De lln geven hun ervaringen en gevoelens weer van teleurstellingen / tegenslagen.*
- 3.3. *De lln zien in dat teleurstellingen / tegenslagen vertrouwen kunnen schaden.*
- 3.4. *De lln zien in dat vertrouwen belangrijk is om vol te houden / niet op te geven.*

- 4.1. *De lln geven voorbeelden van betekenisvolle dromen in de Bijbel.*
- 4.2. *De lln herkennen in de Jozefverhalen het aandacht krijgen, het opscheppen en het benadeeld worden.*
- 4.3. *De lln zien in dat jaloezie, uitsluiten en pesten hiervan het gevolg zijn.*
- 4.4. *De lln zien in dat God ondanks de tegenslagen trouw blijft aan Jozef.*
- 4.5. *De lln zien in dat Jozef in de tegenslagen op God blijft vertrouwen.*
- 4.6. *De lln zien in dat de belofte van zegen aan Abraham waar wordt doordat Jozef voor brood zorgt voor het Egyptisch volk, zijn familie en 'de wereld'.*
- 4.7. *De lln begrijpen dat brood een symbool is van leven.*
- 4.8. *De lln ontdekken dat Jozef vergevingsgezind is.*

- 5.1. *De lln herkennen in het lijdensverhaal van Jezus de teleurstellingen, het vertrouwen en de vergeving.*
- 5.2. *De lln zien in dat Pasen een verhaal van leven is.*

- 6.1. *De lln zien in dat vertrouwen op God (hen) helpt om er voor de ander te zijn.*
- 6.2. *De lln zien in dat vertrouwen op God (hen) helpt om de ander te vergeven.*
- 6.3. *De lln tonen zich gemotiveerd om er voor de ander te zijn en de ander te vergeven.*

2. Schema 3.4

3. Invulling 3.4

Toelichting

Dromen kunnen aangenaam zijn, maar ook al eens tot **teleurstellingen** leiden. Als een ander verantwoordelijk is voor **tegenslagen**, is het niet gemakkelijk om de ander te **vergeven** en er toch nog **voor de ander te zijn**. **Vertrouwen** - ook vertrouwen op God - is belangrijk om teleurstellingen te verwerken, **vol te houden** in tegenslagen en om te kunnen vergeven. Deze thema's worden behandeld in periode 3.4, vergeving wordt verder uitgewerkt in periode 3.5.

Aansluitend bij periode 3.3 lijkt ook voor Jozef **de weg verloren**, hoewel hij **toch op de juiste weg** terecht kwam. Bij Jakob werd de vraag gesteld: 'Is hij de weg verloren?', bij Jozef: 'Is dit de juiste weg?' In periode 3.3 werd voornamelijk het leren op deze weg benadrukt (leerschool), nu wordt onderstreept dat de moeilijke weg van Jozef toch tot zegen leidde voor hem, zijn familie en vele anderen. Van de mooie dromen van Jozef schijnt er in eerste instantie niet zoveel in huis te komen. Integendeel: in een put gegooid, als slaaf verkocht en in de gevangenis gezet, lijkt daar niet met overeen te komen. Toch wordt juist doorheen **tegenslagen en teleurstellingen** een weg getoond naar **leven, er voor de ander zijn**. Dit is een weg waar **geduld** (periode 3.3) en **vertrouwen op God** nodig zijn - en worden geleerd - en waarbij **Gods trouw** voorop staat en sterker is dan de tegenslagen.

God houdt zijn verbond / komt zijn belofte na (periode 3.2). De belofte van God aan Abram: 'Ik maak je stamvader van een groot volk, ik zal je voorspoed geven; met eerbied zullen de mensen over je spreken, bij uitstek gezegend zul je zijn.' (Genesis 12: 2), wordt bevestigd in het leven van Jozef. Uiteindelijk is er - dank zij de weg die Jozef is gegaan - **brood (= leven)** voor iedereen (de familie en heel de wereld). Hier wordt de parallel getrokken met **Pasen**. Jozef en Jezus gingen beiden de weg van teleurstellingen en tegenslagen, maar realiseren in vertrouwen Gods doel: **brood / leven bestemd voor iedereen**.

Gezien de beperkte tijd kunnen niet alle Jozef-verhalen in detail worden behandeld, maar worden volgende aspecten benadrukt:

- lievelingszoon en dromer;
- tegenslagen / teleurstellingen;
- vertrouwen en vergeving;
- leven (komt tot zijn bestemming).

3.1. Lievelingszoon en dromer (week 1)

Toelichting

Sommige kinderen dromen ervan om beroemd te worden; andere om verre reizen te maken, rijk te worden, te trouwen, kinderen te krijgen. Allemaal mooie dromen voor een verre toekomst. Het gaat echter niet alleen om toekomstdromen. Kinderen hebben ook dromen voor het heden: geschenkjes, verrassingen, feestjes, hun leefomgeving (gezin, familie, school, ...), ...

Positieve aandacht (en dito benadering) is voor kinderen onontbeerlijk. Mooie dromen kunnen motiveren (tot actie aanzetten) maar ook tot jaloezheid leiden, zeker wanneer het ene kind meer aandacht en betere kansen krijgt dan het andere. Het lievelingetje kan zich dan al gauw ontpoppen tot een opschepper, dat door de anderen moeilijk wordt aanvaard. **Minder aandacht krijgen, benadeeld worden kunnen jaloezheid, pesten en uitsluiten** veroorzaken. Deze houdingen en bijhorende gevoelens worden mede bepaald door het gezin waarin kinderen opgroeien. Hierbij kan aandacht worden gegeven aan diverse gezinsstructuren.

De gezinssituatie van Jozef: Jozef, de eerste zoon van Rachel, krijgt van zijn vader extra veel liefde (Genesis 37: 2-4) en aandacht en bovendien een mooi kleed. Hij wordt behandeld als de oudste (eerstgeboorterecht). Hierbij kan worden herinnerd aan het conflict in het gezin van Isaak en Rebekka. Later gaat Jozef ook **opscheppen** over zijn **dromen** en dan is de maat vol. Zijn broers zijn **jaloers, pesten hem** en zoeken uiteindelijk een manier om hem **uit te sluiten**.

Bij de bijbelse leefwereld krijgen dromen in de Bijbel en de oudheid (Egypte) aandacht: God geeft de mensen dromen en mensen trachten de dromen te begrijpen. Het was voor Jozef en zijn familie niet gemakkelijk om met de dromen van Jozef om te gaan.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: dromen worden uitgelegd.

Jozef, de lievelingszoon: Genesis 37: 2-4.

Jozef, de dromer: Genesis 37: 5-11.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- kinderdromen en -verlangens voor de toekomst (beroep, bekend persoon, ...) en het heden (geschenkjes, verrassingen, feestjes, hun leefomgeving, ...);
- wat wensen de kinderen in verband met hun leefomgeving (gezin, familie, school, ...)?;
- verschillende gezinsstructuren (éénoudergezin, verschillende vaders en moeders, ...), de eventuele gevolgen ervan en hoe deze worden ervaren;
- situaties en het ervaren van aandacht / geen aandacht krijgen;
- situaties en het ervaren van bevoordeeld / benadeeld worden;
- situaties en het ervaren van opscheppen en jaloezie;
- verband tussen opscheppen, pochen en jaloezie.

3.2. Tegenslagen / teleurstellingen (week 2-3)

Toelichting

Kinderen ervaren reeds op jonge leeftijd **tegenslagen en teleurstellingen**. Het is noodzakelijk om deze te herkennen en erkennen ook al zijn ze voor volwassenen minder belangrijk. **Dromen / verlangens** die niet worden vervuld / beantwoord, kunnen als teleurstelling worden ervaren. Ook op het **relationele vlak** kunnen er heel wat teleurstellingen te verwerken zijn: moeilijke gezinssituaties, kinderen worden gepest of uitgesloten, ... Dit kan heel sterk worden aanvoeld en diepe wonden slaan. **Bij tegenslagen wordt vertrouwen** geschaad, maar wordt het juist nog **belangrijker**. Essentieel hierbij is dat kinderen iemand hebben die ze kunnen vertrouwen en dat ze leren te vertrouwen op God die niemand in de steek laat.

Jozef komt van de ene tegenslag en teleurstelling in de andere: in een put, verkocht als slaaf, in de gevangenis. **Jozef lijkt** helemaal op de verkeerde weg te zijn terechtgekomen (**'de weg verloren te zijn'**): hij zit ver weg van zijn familie en ver weg van zijn dromen. Toch wordt (bijvoorbeeld bij de uitleg van de dromen) zijn **vertrouwen op God** opgemerkt. God laat hem niet in de steek (zegt hem: periode 3.1) en helpt hem bij elke moeilijke stap (maakt hem toch voorspoedig bij Potifar, in de gevangenis, ...). Als het tegenzit staat er telkens 'dat de Heer met hem is'.

Bijbel

Bijbelse leefwereld:

- enige noties over Egypte (wordt uitgebreider behandeld in vierde leerjaar);
- dromen die worden uitgelegd; slaaf en heer; schenker en bakker;
- gevangenis.

Jozef wordt verkocht: Genesis 37: 1-36.

Jozef bij Potifar: Genesis 39: 1-23.

Jozef in de gevangenis: Genesis 40: 1-23.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- dromen / verlangens die niet worden vervuld / beantwoord;
- situaties en het ervaren van tegenslagen / teleurstellingen;
- kinderen en scheidingen;
- situaties en het ervaren van pesten en uitsluiten;
- situaties en het ervaren van vertrouwen;
- situaties en het ervaren van trouw van God.

3.3. Vertrouwen en vergeving (week 4-5)

Toelichting

Vertrouwen is een belangrijke basisbehoefte die doorheen het eerste leerjaar ruim aanbod kwam en ook in periode 3.1 en 3.2 aandacht kreeg: vertrouwen is nodig om zich veilig en geborgen te weten. Hier wordt vertrouwen gezien als een noodzaak / een basis **om vol te kunnen houden**. Vertrouwen wordt natuurlijk wel geschaad door teleurstellingen. Kinderen vinden moed en kracht wanneer ze iemand kunnen vertrouwen die hen het nodige (zelf-)vertrouwen geeft. Zo krijgen kinderen de mogelijkheid om teleurstellingen / tegenslagen te verwerken en vol te houden om er voor de ander te zijn. **Vertrouwen zet aan om 'het goede' (= het gepaste, wat hoort) te 'doen' en het goede doen versterkt vertrouwen.**

Vergeving wordt meer uitgebreid behandeld in periode 3.5. In periode 3.4 wordt het reeds aangehaald. Vergeven is niet altijd gemakkelijk: boos worden om wat de ander verkeerd deed, ligt vaak meer voor de hand. Vertrouwen (het goede doen, op de juiste weg zijn, ...) helpt om de ander te vergeven, ook als die ons heeft teleurgesteld. Vertrouwen in God leert boosheid te overwinnen en stelt in staat om de ander tegemoet te komen.

Ondanks alle tegenslagen vertrouwt Jozef op God die hem steeds verder brengt op de juiste weg:

- van slaaf naar opperslaaf;
- van gevangene tot opzichter over de gevangenen;
- van opzichter van de gevangenen tot onderkoning.

Jozefs vertrouwen stimuleert hem om in de tegenslagen het goede (= het gepaste, wat hoort) te blijven doen en dit versterkt zijn vertrouwen. Jozef leert uit zijn leven: het is een **leerschool, een hele ontdekkingsreis**).

Jozef vergeeft zijn broers en vertelt hen bovendien dat God alles (ook hun pesterijen, ...) ten goede heeft gebruikt om hen in leven te houden (Genesis 45: 5). Farao stelt voor om de gehele familie te laten overkomen om hen te laten (over-)leven.

God bereikt zijn doel in en door het leven van Jozef. Diens dromen worden waar: zijn broers buigen voor het plan van God (en ook voor hem). God zegent (periode 3.1): **door Jozef is er brood (= leven) voor zijn familie en 'de gehele wereld'** (Genesis 41:57). **God houdt zijn verbond / komt zijn belofte na** (periode 3.2) en leidt op **de juiste - en leerzame** (periode 3.3) - **weg**, ook al leek die de verkeerde weg te zijn.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: brood als symbool van leven, onderkoning in Egypte.

Jozef als onderkoning: Genesis 41: 46-57.

De reizen van de broers: Genesis 42: 1-38; 43: 1-44: 34.

Jozef maakt zich aan zijn broers bekend: Genesis 45: 1-28.

(Jakob trekt naar Egypte: Genesis 46: 1-47: 12).

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *situaties en het ervaren van vertrouwen (op God);*
- *situaties en het ervaren van Gods trouw;*
- *verband tussen vertrouwen en teleurstellingen;*
- *verband tussen vertrouwen en (het goede) doen;*
- *situaties en ervaren van vergeving.*

3.4. Pasen: Jezus geeft leven (week 6-7)

Toelichting

Bij Pasen wordt met het lijden van Jezus teruggegrepen naar teleurstellingen, vertrouwen en vergeven en wordt deze periode samengevat / herhaald.

*Net zoals Jozef wordt Jezus geconfronteerd met **teleurstellingen**:*

- *één van zijn twaalf vrienden verraadt en verkoopt hem voor dertig zilverstukken;*
- *de anderen zijn niet eens in staat om samen met Jezus te waken, te bidden en **laten** hem bovendien **in de steek**.*

*Jezus blijft, ondanks het feit dat mensen het verkeerd doen en laten afweten, **vertrouwen** op zijn Vader, die ook aan hem trouw blijft. Dit helpt Jezus om het goede te (blijven) doen en aan het kruis een misdadiger en de Romeinse soldaten **vergeving** te schenken.*

*Met de opstanding bereikt Jezus zijn doel: **leven** en leven geven aan alle mensen.*

Het begrip leven kan hier afhankelijk van de situatie van de leerlingen worden behandeld. Sommige leerlingen zullen 'leven voor iedereen' begrijpen en misschien de parallel kunnen trekken met Jozef en leven voor iedereen, voor andere kan dit te moeilijk zijn.

De doelstellingen in verband met vergeving worden verder uitgewerkt in periode 3.5.

Bijbel

Het verraad: Matteüs 26: 14-16 (teleurstelling).

Getsemane: Matteüs 26: 36-38, 40-46 (teleurstelling).

Getsemane: Matteüs 26: 39, 42 (vertrouwen).

Het sterven: Lucas 23: 46 (vertrouwen).

De kruisiging: Lucas 23: 39-43 (vergeving).

De opstanding: Lucas 23: 56-24: 1-8 (leven).

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *teruggrijpen naar vorige weken;*
- *voorbeelden van 'dromen waarmaken': ideeën voor de eigen leefwereld (bijvoorbeeld inrichting en gedrag op de speelplaats, kinderrechten, ...) en voor de bredere wereld (bijvoorbeeld hulporganisaties, zending, ...)*

4. Suggesties expressievormen 3.4

Thema-expressie:

- *de verschillende episodes uit het leven van Jozef laten uitbeelden: bijvoorbeeld aan de hand van de verschillende kledingsstukken van Jozef (pronkmantel, pronkmantel gescheurd, kleding van de slaaf, kleding in de gevangenis, statiekleding van de onderkoning);*
- *Jozef-pop maken met telkens andere kleren en attributen voor de verschillende levensfasen;*
- *drama of poppenkast;*
- *weven van jas.*

Periode 3.5

Met Jezus op weg

vergeven en veranderen

Periode 3.5

Met Jezus op weg

vergeven en veranderen

1. Leerplandoelen 3.5

- 1.1. *De lln geven concrete voorbeelden van tekortschieten (*) en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 1.2. *De lln beseffen dat alle mensen, zichzelf en anderen tekortschieten.*
- 1.3. *De lln zien in dat tekortschieten ook het goede nalaten inhoudt.*
- 1.4. *De lln verwoorden mogelijke gevolgen van tekortschieten voor henzelf en anderen.*
- 1.5. *De lln weten dat in de Bijbel het begrip 'zondigen' wordt gebruikt voor tekortschieten.*

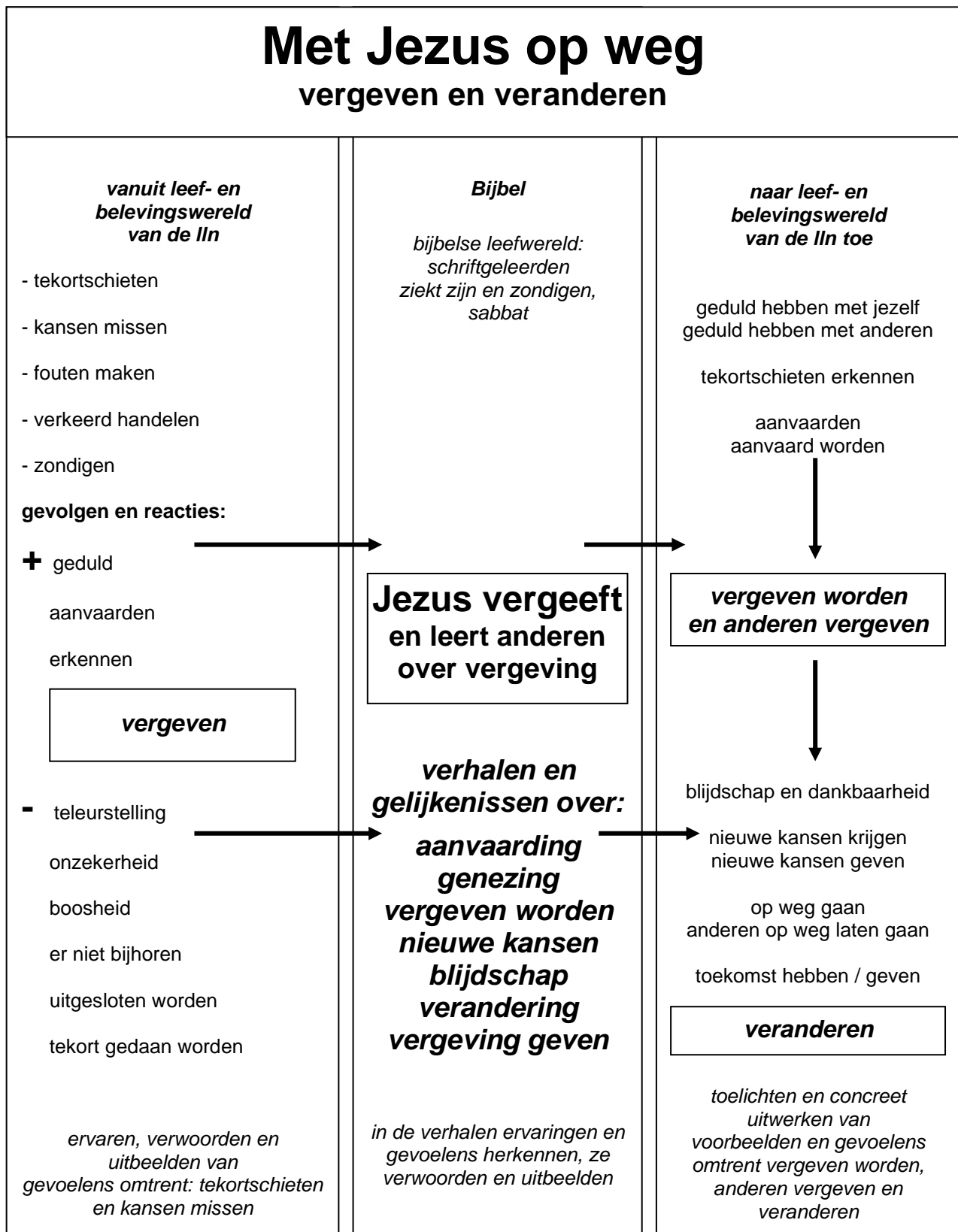
- 2.1. *De lln beelden situaties uit van vergeven / vergeven worden en geven hun gevoelens erbij weer.*
- 2.2. *De lln zien het verband in tussen tekortschieten, het erkennen ervan en vergeving.*
- 2.3. *De lln verwoorden hun gevoelens wanneer hun tekortschieten wordt vergeven.*
- 2.4. *De lln beseffen dat vergeving nieuwe kansen en verandering kan geven.*

- 3.1 *De lln weten dat Jezus optrad als rabbi.*
- 3.2 *De lln herkennen in enkele verhalen en gelijkenissen dat Jezus mensen opzoekt, aanvaardt, geneest, vergeeft, nieuwe kansen geeft, hen de mogelijkheid geeft om te veranderen en met hen op weg gaat.*
- 3.3 *De lln ontdekken in enkele verhalen en gelijkenissen het meningsverschil tussen Jezus en schriftgeleerden met betrekking tot tekortschieten en vergeving.*
- 3.4 *De lln zien aan de hand van enkele verhalen en gelijkenissen in, dat het belangrijk is het eigen tekortschieten te erkennen om vergeving te kunnen ontvangen.*
- 3.5 *De lln herkennen in enkele verhalen en gelijkenissen dat vergeving blijdschap geeft en aanzet tot daden van dankbaarheid en het vergeven van anderen.*

- 4.1. *De lln weten dat Jezus ook hun tekortschieten en dat van anderen wil vergeven en nieuwe kansen wil geven om te veranderen.*
- 4.2. *De lln zien in dat Jezus met hen en anderen op weg wil gaan.*
- 4.3. *De lln tonen zich gemotiveerd om anderen en zichzelf te vergeven.*
- 4.4. *De lln tonen zich gemotiveerd om anderen en zichzelf nieuwe kansen te geven om te veranderen.*
- 4.5. *De lln verwoorden hun dankbaarheid voor vergeving en nieuwe kansen.*

(*) Er werd bij de formulering van de doelstellingen gekozen om 'tekortschieten' te gebruiken als verzamelnaam voor: tekortschieten, kansen missen, het goede nalaten, verkeerd handelen, fouten maken ... Zie hiervoor de uitwijding over 'zondigen' in de toelichting.

2. Schema 3.5

3. Invulling 3.5

Toelichting

Samen met Jezus mogen mensen - ook de leerlingen - in vertrouwen op weg gaan zoals Abraham met God op weg ging. Ze mogen leren van hun fouten en krijgen nieuwe kansen zoals Jakob. En net als Jakob weten ze zich aanvaard met hun fouten. Ze mogen vertrouwen op God zoals Jozef en Jezus deden, omdat God trouw is en trouw blijft. Bij deze ontdekkingsstocht / leerschool neemt vergeven worden, veranderen en anderen vergeven een belangrijke plaats in.

Uitgaande van de leef- en belevingswereld van de leerlingen worden ervaringen weergegeven van **tekortschieten, kansen missen, verkeerd handelen en fouten maken**. Zulke ervaringen lokken reacties uit en brengen gevolgen mee voor henzelf en anderen. Gevoelens van **teleurstelling, onzekerheid, boosheid, er niet bijhoren, tekortgedaan worden en zich buitengesloten voelen** kunnen het gevolg zijn. Hoe gaan de leerlingen daarmee om?

Het loopt fout met de schepping (Noach: periode 1.1) en iedereen maakt fouten en kan van deze fouten leren (periode 3.3) kwamen reeds aan bod. De verschillende personages in de bijbelverhalen, behandeld in het derde leerjaar, staan daar trouwens model voor. Ze zijn op zoek, handelen soms verkeerd, missen kansen en schieten tekort. Aansluitend bij periode 3.4 wordt **in 3.5** (hoogtepunt, herhaling en samenvatting derde leerjaar) **de nadruk gelegd op vergeven en veranderen**. Vergeving kan tot uitdrukking komen daar waar mensen tekortschieten of kansen missen. Het bijbels begrip 'zondigen' kan worden behandeld in de zin van:

- zondigen is eigen aan het handelen van de mens;
- zondigen is immers het doel missen of tekortschieten aan Gods bedoelingen;
- zondigen is dus niet alleen het verkeerde doen, maar ook het goede niet doen;
- vergeving is Gods antwoord op het tekortschieten van de mens;
- iedereen heeft vergeving nodig.

In de doelstellingen - en meestal ook bij de invulling - werd er voor gekozen om **tekortschieten** (= verwant aan de bijbelse betekenis van zondigen) te gebruiken. Er wordt bedoeld: tekortschieten, kansen missen, fouten maken, verkeerd handelen, ... Vergeving wordt benadrukt, zondigen wordt niet benaderd in de zin van: je bent veroordeeld want je hebt de wet of het gebod overtreden. Bij de bijbelse leefwereld wordt aandacht geschonken aan de **schriftgeleerden**. Zij vertegenwoordigen de gedachte dat anderen verkeerd handelen, maar dat zij zelf nauwgezet de regels respecteren. Ziek zijn en zondigen werden met elkaar in verband gebracht. Mensen met kwalen en ziekten werden beschouwd als zondaars en daardoor werden ze gestigmatiseerd en buitengesloten.

Jezus wordt voorgesteld als een **leraar** die mensen **nieuwe kansen geeft, hen uitnodigt om met hem op weg te gaan** en:

- hen niet stigmatiseert maar **geneest en vergeeft** (de verlamde te Betzata);
- hen **aanvaardt, opzoekt en vergeeft** (de Samaritaanse vrouw);
- hen **niet veroordeelt maar vergeeft** (de vrouw die werd beschuldigd).

Jezus illustreerde zijn handelen en onderwijs met de gelijkenis van **'de koning die iedereen uitnodigt'**. De rijke jonge man zei, zoals schriftgeleerden, dat hij de geboden nauwgezet navolgde. Het is echter niet de bedoeling om de schriftgeleerden eenzijdig in een slecht daglicht te stellen. Uiteindelijk vond **de Farizeeër Saulus**, die het oprecht meende (goede bedoelingen had) maar de weg verloren was, **vergeving bij Jezus en hij ging met Jezus op weg**. Vergeving geeft de mogelijkheid om te **veranderen** (zie Saulus) en om **dankbaar** te zijn (Jezus wordt gezalfd). Mensen die Jezus zo mogen ontmoeten, voelen **blijdschap** en dankbaarheid om de nieuwe kansen. Ze weten zich **aanvaard** en hebben **toekomst**. Jezus leert ook dat vergeven worden ertoe aanzet (dient aan te zetten) om **anderen te vergeven** (gelijkenis over vergeving). Dat is geen gemakkelijk leerproces.

3.1. Opzoeken, vergeven en op weg laten gaan (week 1-3)

Toelichting

Kinderen hebben **ervaring met tekortschieten**, iets niet goed doen, ... (aansluiten bij periode 3.3) en ervaren dat dit helemaal niet leuk is en gevolgen heeft zoals teleurstelling, onzekerheid, boosheid, enzovoort. **Gevoelens** die de leerlingen zelf én de ander (ouders, vrienden, ...) kunnen hebben als ze tekortschieten: je kan boos zijn op jezelf en de ander kan boos zijn op jou! Ook **houdingen** kunnen veranderen als je tekortschiet: er niet bijhoren, uitgesloten worden en tekort worden gedaan. Het liefst zou je willen dat de andere, ook al schiet je tekort, dezelfde houding blijft aannemen en je nog steeds aanvaardt. Betrapt en beschuldigd worden is niet aangenaam. Na het tekortschieten wil je je verbergen, wegkruipen of doen alsof je er niet bent. Als de ander **je liefdevol opzoekt en vergeeft**, geeft dit opluchting, blijdschap en doet dat goed! Als de ander je na de teleurstelling van het tekortschieten ook nog **nieuwe kansen geeft**, je **opnieuw laat beginnen**, kan de blijdschap groot zijn!

Jezus zoekt **de verlamde man te Betzata en de Samaritaanse vrouw op**. Ze hoorden er niet bij en werden uitgesloten. Beiden worden ze door Jezus **opgezocht en aanvaard** ondanks - of juist wegens - hun tekortschieten. De man kon zich niet behelpen en een zieke werd als een zondaar bestempeld. Vermoedelijk zag hij zichzelf ook als een zondaar! De vrouw kwam op de middag bij de waterput - niet samen met de andere vrouwen van de stad - omdat ze bekend stond als iemand die tekort schoot. De blijdschap, het op weg gaan en de verandering valt bij beiden duidelijk op te merken (matras opnemen en gaan naar de anderen, naar de stad). Vergeving wordt niet uitdrukkelijk in de verhalen vernoemd maar is wel aanwezig. In het verhaal van **'de vrouw die beschuldigd werd'**, wordt vergeving meer direct vermeld met: "Ook ik veroordeel u niet." Het op weg gaan, **de mogelijkheid om te veranderen** wordt uitgedrukt met: "Ga, maar zondig voortaan niet meer." Deze woorden klinken als een nieuwe mogelijkheid / kans die wordt gegeven. Bij dit verhaal komt het meningsverschil tussen Jezus en de Farizeeërs aan bod. In de verhalen van de volgende weken wordt dit verder verduidelijkt.

Bij de bijbelse leefwereld wordt aandacht geschonken aan **schriftgeleerden**. Zij benadrukken dat anderen verkeerd handelen, maar dat zij nauwgezet de regels (Gods wetten) respecteren. Ze kijken dan ook neer op de zondaars en op Jezus die het voor hen opneemt: hen opzoekt, vergeeft en nieuwe kansen geeft.

Bijbel

Bijbelse leefwereld:

- zonde en ziekte;
- sabbat en Samaritanen kunnen beperkt worden behandeld;
- schriftgeleerden.

De verlamde man te Betzata genezen: Johannes 5: 1-18.

De Samaritaanse vrouw: Johannes 4: 1-42.

De vrouw die werd beschuldigd: Johannes 8: 1-11.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en het ervaren van tekortschieten;
- tekortschieten als verkeerde dingen doen en er niet toe komen om het goede te doen;
- gevoelens van teleurstelling, onzekerheid, boosheid, beschaamd zijn, ...;
- situaties en het ervaren van er niet bij te horen, uitgesloten en tekort gedaan worden als gevolg van tekortschieten;

- situaties en het ervaren van liefde, opgezocht worden, vergeven worden en nieuwe kansen krijgen als gevolg van tekortschieten;
- situaties en het ervaren van betrappt en beschuldigd worden;
- situaties en het ervaren van ziekte / niet kunnen meedoen;
- inleven in situaties van langdurige ziekte of invaliditeit, hiervoor iets doen;
- het aangename van iemand die je bezoekt / opzoekt.

3.2. Toegeven / erkennen van tekortschieten (week 4-5)

Toelichting

Kinderen kunnen in hun leef- en belevingswereld ontdekken / vaststellen dat **tekortschieten** heel **normaal (menselijk) is**: zichzelf en anderen schieten tekort, niemand ontkomt hieraan. Dit betekent dat de leerlingen dienen te leren **geduld** te hebben met anderen én met zichzelf. De leerlingen leren de ander en zichzelf **aanvaarden** ondanks het tekortschieten. Dit betekent dat het tekortschieten ook kan en dient te **worden erkend**. De leerlingen weten hoe moeilijk het kan zijn om tekortschieten toe te geven of te erkennen. Een leugen(tje) om tekortschieten te verbergen lijkt vaak aantrekkelijker dan iets toegeven. 'Ik heb het niet gedaan' of 'de ander heeft het gedaan' wordt gemakkelijk gezegd. Kinderen willen vaak braaf zijn, de beste zijn en bijval en de goedkeuring van anderen genieten. Toch is het verbergen van tekortschieten niet de beste oplossing. Eerlijkheid duurt het langst en **vergeving** wordt (meer / gemakkelijker) mogelijk als tekortschieten wordt erkend / toegegeven.

De rijke jonge man die bij Jezus komt, zegt dat hij al Gods wetten goed heeft nageleefd. Hij geeft dezelfde indruk als de schriftgeleerden: wij doen alles wat we moeten doen, met ons is het dus in orde; maar er zijn andere mensen die veel tekortschieten. God wil ons, maar die 'slechte mensen' wil hij niet. Jezus laat deze jonge man zien dat hij toch niet zo goed is als hij denkt: hij is immers niet bereid om alles voor God te doen (alles te delen)! Ook deze zelfverzekerde man schiet tekort, maar hij geeft het niet toe en kan dan ook moeilijk vergeving ontvangen. Door de gelijkenis van **'de koning die iedereen uitnodigt'** maakt Jezus verder duidelijk dat zij die denken dat ze zo goed zijn (hier de schriftgeleerden) het er slechter afbrengen dan zij die veel zijn tekortgeschoten, maar ingaan op de uitnodiging. **Vergeving is er voor iedereen die erkent dat hij tekortschiet en vergeving vraagt.**

Het wordt voor de leerlingen duidelijk dat **Jezus** optreedt als **leraar / rabbi**. Door zijn handelen en door zijn onderwijs (onder andere met gelijkenissen) laat hij het belang van vergeving zien. Voor sommigen is het heel moeilijk om toe te geven dat ze tekortschieten. Indien er de tijd voor rest, kan Pinksteren worden behandeld met nadruk op volgende aspecten: delen (periode 2.5), vreugde, daden van dankbaarheid en op weg gaan met Jezus (het goede nieuws uitdragen).

Bijbel

Bijbelse leefwereld: schriftgeleerden.

De rijke jonge man: Marcus 10: 17-27.

De koning die iedereen uitnodigt: Matteüs 22: 1-10.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- het vaststellen van het tekortschieten van iedereen (de leerlingen zelf en de anderen);
- spijt hebben, tekortschieten niet verbergen maar erkennen;
- geduld hebben met jezelf en anderen is belangrijk in het omgaan met het tekortschieten;
- 'braaf willen zijn', naar de goedkeuring van anderen verlangen, kunnen een hindernis zijn om tekorten toe te geven: eerlijkheid duurt echter het langst.

3.3. Vergeving en veranderen (week 6)

Toelichting

Kinderen kunnen in hun leef- en belevingswereld ontdekken / vaststellen dat men **ondanks goede bedoelingen tekortschiet**. De leerlingen kunnen tevens bewust worden gemaakt van hun **voortdurend veranderen**: ze kennen en kunnen steeds meer en dat is ook nodig. Veranderen is belangrijk maar niet altijd gemakkelijk. Soms geven de leerlingen het zelfs op om iets te leren, als het niet lukt, als verandering niet lukt. Bij tekortschieten zijn begrip, aanvaarding, vergeving en nieuwe kansen krijgen noodzakelijk om te veranderen: **vergeving helpt om te veranderen!** Kinderen verdienen de nodige kansen te krijgen.

Saulus, een Farizeeër, had goede bedoelingen (voor de leerkracht: Handelingen 22: 1-5 en Filippenzen 3: 5-16) maar was op de verkeerde weg. Jezus zoekt hem op. Hij **wordt vergeven**, krijgt nieuwe kansen, **verandert en gaat op weg met Jezus** / gaat de weg van Jezus. Ook Farizeeën vinden vergeving en verandering.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: schriftgeleerden.

Saulus verandert: Handelingen 9.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en het ervaren van het tekortschieten ondanks goede bedoelingen;
- situaties en het ervaren van veranderen: wat de leerlingen al of niet weten en kunnen, ...;
- nooit geloven: "Je kunt dat niet en je zult dat nooit kunnen!";
- situaties en het ervaren van verandering onder impuls van aanmoediging, opnieuw mogen proberen, begrip, aanvaarding en vergeving.

3.4. Dankbaar zijn en anderen vergeven (week 7-9)

Toelichting

Leerlingen hebben wel eens ervaren dat ze in de knoei kwamen doordat ze tekortschieten. Ze kunnen zich daardoor ongelukkig voelen en niet goed weten hoe ze het goed kunnen maken. Wanneer ze **geholpen worden en vergeving krijgen**, zijn ze opgelucht en dankbaar. Dat **maakt de weg vrij om opnieuw te kunnen beginnen**.

Jezus zoekt mensen op die fouten maakten en verkeerd handelden, waardoor ze de weg verloren waren. Jezus veroordeelt hen niet, maar vergeeft hen en helpt hen opnieuw te beginnen. **Een vrouw, bekend als zondares**, gaat het huis binnen van een Farizeeër terwijl Jezus daar als gast aan de maaltijd is genodigd. De vrouw heeft Jezus' **vergeving ervaren** en wil hem haar **dankbaarheid tonen** door hem met kostbare mirre de voeten te zalven. Deze Farizeeër ergert zich. Maar Jezus stelt deze 'zondige' vrouw ten voorbeeld aan de 'rechtvaardige' Farizeeër. Zij heeft aan Jezus dankbaarheid en liefde bewezen terwijl de Farizeeër zelfs de algemene beleefdheidsregels niet in acht nam.

Met **een gelijkenis over vergeving** laat Jezus zien dat wie vergeving en daardoor ook nieuwe kansen heeft gekregen, zelf ook **anderen dient te vergeven**. Dankbaarheid is hierbij een hulp.

Bij de attitudevorming wordt benadrukt: dankbaarheid, anderen en jezelf vergeven en nieuwe kansen geven, veranderen en anderen de kans geven om te veranderen.

Bij gebed kunnen vergeving vragen en dankbaarheid aan God komen.

Het derde leerjaar mag met dankbaarheid en nieuwe kansen krijgen feestelijk worden beëindigd.

In periode 3.5 wordt in grote lijnen het op weg gaan van mensen (ook Abraham, Isaak en Jakob) met God samengevat en herhaald. De kernwoorden van deze periode zijn ook van toepassing op hun leven. Mensen kunnen en mogen met God en Jezus op weg gaan ondanks al hun tekorten, omdat God trouw is en trouw blijft: hij aanvaardt, vergeeft en geeft nieuwe kansen. Hierdoor kunnen situaties en mensen veranderen en kunnen ze met hem op weg gaan. Mensen krijgen toekomst. Jezus wil de mens op deze ontdekkingstocht voorgaan en hem onderwijzen (leren).

Bijbel

Bijbelse leefwereld: gastvrijheid, zalven.

Jezus gezalfd: Lucas 7: 36-50.

Een gelijkenis over vergeven: Matteüs 18: 21-33.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *situaties en het ervaren van vergeven worden;*
- *het verband tussen dankbaarheid en vergeving;*
- *hoe je dankbaarheid kan tonen;*
- *ervaringen van niet boos meer zijn (vergeven) op iemand waar je eerst ruzie mee had;*
- *situaties waarin de leerlingen zichzelf of een ander willen vergeven;*
- *situaties waarin de leerlingen nieuwe kansen willen grijpen;*
- *situaties waarin de leerlingen anderen nieuwe kansen willen geven.*

4. Suggesties expressievormen 3.5

Thema-expressie:

- *een kwartetspel maken met verhalen / kernwoorden uit periode 3.5.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen

- *Woord voor Woord*, Karel Eykman. Zomer & Keuning Boeken B.V., Ede.
- *Ark Boeken Kinderbijbel*. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen en werkboek*. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *De Bijbel voor Jongeren, verhalen en feiten in woord en beeld*. J.H. Gottmer, Haarlem.
- *Kinderbijbel voor de 21ste eeuw*, Evert Kuijt, Callenbach.
- *Deltas Kinderbijbel*, Hans Bouma. Deltas, Aartselaar/Harderwijk.
- *Op weg, verhalen uit de Bijbel voor kinderen*, Baukje Offringa. Meinema.
- *De gouden sleutel, verhalen bij thema's uit de Bijbel*, Baukje Offringa. Meinema.
- *En dat is zeven, zeven manieren om kinderen uit de Bijbel te vertellen*, Karel Deurloo en Hanna van Dorssem.
- *Een geschenk van de woestijn, verhalen voor 1001 kinderen*, Rolf Deen en Fred Houtzager. Echelon.
- *Start Bijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap, Beernem.
- *Serie Kijk op de Bijbel. Deel 1: Het grote plan. Deel 4: De man die de wereld veranderde. Deel 8: Leven en wonen in Israël*. Vlaams Bijbelgenootschap, Beernem.
- *Werkbladen, Door God geleid*, Onderwijscommissie VPKB (uitgeput, maar mag worden gekopieerd).
- *Het huis van licht, bijbels leefboek voor jonge kinderen*, J. Klink. Kok, Kampen.
- *Kind op Maandag, maandblad voor geloofsoopvoeding in het basisonderwijs*. NZV, Hilversum.
- *Kleur in de Kerk, werkboek*. NZV, Hilversum.
- *Kiezels, steentjes voor geloofsoopvoeding thuis*. SGO, Hoevelaken. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Kiem, werkboek*. Idem.
- *Kleurplaten. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd)*.
- *Kleurplaten. Stichting Timotheüs, Beukenlaan 28, Eindhoven*.
- *Om te beginnen. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging)*, Amsterdam.
- *Om door te vertellen. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging)*, Amsterdam.
- *Tip Top boekjes. Internationale Bijbelbond*.
- *Trefwoord: een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs*. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Zonnekind en Zonnestraal*. Averbode.
- *Alles wordt nieuw: liedbundel*, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.
- *D'r kan nog meer bij*. GMI Records.
- *Kiem, liedbundel*. SGO, Hoevelaken. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Zitten of opstaan, liedbundel*. SGO, Hoevelaken. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Bloe prentenboeken, 4 delen: boos, verrast, bang, verkikkerd; Bloe cd, 4 delen: boos, verrast, bang, verkikkerd*. SGO, Hoevelaken. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Werkplan voor godsdienstonderwijs, Van Abram tot en met Jozef. In de Ruimte*.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 3.1

- *Fotoreportages over andere leefwerelden, onder andere: National Geographic Magazine, Sam Sam tijdschriftjes*.
- *Een dag uit het leven van een kind, video (30 minuten)*, Unicef.
- *Iedereen is anders, Vrouwke Klapwijk*. Callenbach 2000.
- *Fazil woont nog in het AaZetCee, Hijltje Vink*. De Banier, Utrecht.
- *AaZetCee (logeren), Elly en Rikkert, CD Wereldwijs*.

- *Thuis, Elly en Rikkert, Thuis.*
- *Documentatiemateriaal Bijbels Openluchtmuseum Nijmegen (bezoek mogelijk).*
- *Een lied van Abraham uit Kind aan huis, tijdschrift voor geloofsopvoeding thuis. NZV.*
- *Abraham uit liedjes van de Luisterbijbel 2000. Novation Records en het Vlaams Bijbelgenootschap.*
- *Abraham moet reizen gaan, Zing alle dagen, liedboek voor kinderen, deel 2, bijbelliederen OT. NZV.*
- *Zing alle dagen, liedboek voor kinderen 2, Bijbelliederen OT, lied 7 tot en met 11.*
- *Abraham, Zing alle dagen, liedboek voor kinderen, deel 2, bijbelliederen OT. NZV.*
- *Abraham, Abraham, Hanna Lam.*
- *Heb je al gehoord van Abraham?, Jan Wit, Oud programmaboekje PGO 3de leerjaar.*
- *Toespraak van Chief Seattle, PGO-kwartaal 2001-3, nummer 46.*
- *Leg je hand in de hand van Jezus, Kinderopwekking 1.*
- *Zet je voet maar op het water, Elly en Rikkert, Daar gaan we dan.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 3.2

- *Jij bent bijzonder, lied 155, Herman Boon.*
- *Een parel in Gods hand, Elly en Rikkert, Liedjes voor kinderen, deel 2.*
- *Jij bent jij (je mag er zijn, je bent uniek, Elly en Rikkert, Eigen Keuze.*
- *God kent jou, Opwekkingsliederen voor kinderen 6, lied 1.*
- *Het kind van de lach, Zing alle dagen, liedboek voor kinderen, deel 2, bijbelliederen OT. NZV.*
- *Hagar en Ismaël, Zing alle dagen, liedboek voor kinderen, deel 2, bijbelliederen OT. NZV.*
- *Rebekka wordt de bruid, lied 1, Hanna Lam 3.*
- *Kinderrechtencommissariaat: www.kinderrechtencommissariaat.be.*
- *Tijdschrift Megafoon. Jeugd en Vrede, Antwerpen.*
- *Zolang gewacht (over Simeon en Hanna), Witte zwanen, zwarte zwanen, Elly en Rikkert.*
- *Werkplan voor godsdienstonderwijs, Van Abram tot en met Jozef, les 2. In de Ruimte.*
- *Spelen in Gods Tuin, pagina 80, T. de Vries. Callenbach; ISBN 9026601662.*
- *Leesboeken ivm 'verbond, belofte houden'. Opa Gloria, De Suikerspin (Marc De Bel).*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 3.3

- *Werkbladen, nummers 10 tot 13. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput, maar mag worden gekopieerd).*
- *Bijbelwerk voor verteller en kind. Stichting Timotheüs, Eindhoven.*
- *Werkjes 9011 en 8712. Nederlandse Zondagschool Vereniging (NZV), Amsterdam.*
- *Kind & Zondag, Herfst 98, jaargang 67, nr. 2 + werkbladen. N.Z.V. Amsterdam*
- *Jakob in het huis van God, Hanna Lam 1.*
- *Jakob droomt, lied 4, Hanna Lam 2.*
- *Jakob krijgt de zegen mee, lied 1, Hanna Lam 4.*
- *Jakob gaat terug naar huis, Hanna Lam 3.*
- *Ikke, ikke, ikke, Elly en Rikkert, CD Witte zwanen, zwarte zwanen,.*
- *Overal (God altijd nabij), Elly en Rikkert, CD Bewaar het in je hart,.*
- *Engelen, Elly en Rikkert.*
- *Jakob en Esau, Zing alle dagen, liedboek voor kinderen, deel 2, bijbelliederen OT. NZV.*
- *Jakob in Bethel, Zing alle dagen, liedboek voor kinderen, deel 2, bijbelliederen OT. NZV.*
- *Werkplan voor godsdienstonderwijs, Van Abram tot en met Jozef, les 3, 4,5. In de Ruimte.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 3.4

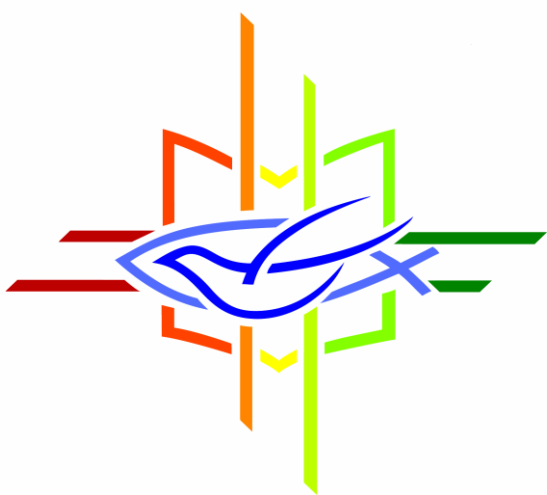
- *Kleur- en spellenboek, Jozef en zijn broers. Paradise books, Veendam.*
- *Videofilm: Jozef, de dromenkoning. Dreamworks.*
- *Jozef en zijn broers, werkblad nummer 5.*
- *Jozef en de vrouw van Potifar, werkblad nummer 6.*
- *Jozef legt de dromen uit, werkblad nummer 7.*
- *Jozef met Jakob herenigd, werkblad nummer 8.*
- *Door God geleid (Protestants Godsdienstonderwijs Marsveldstraat), nrs. 20 t/m 25.*
- *Jozefs dromen, nummer 8713. NZV, Amsterdam.*
- *Nummers 33 tot en met 37. Timotheüs.*
- *Ik zie, wat jij niet ziet, Vredesopbouw Educatieve Projecten.*
- *Jozef, Zing alle dagen, Liedboek voor kinderen, deel 2, bijbelliederen OT. NZV.*
- *Een heel verhaal van dromen, Liedboek voor kinderen, lied 9. Callenbach.*
- *Dertien verzen over Jozefs ongeluk, Liedboek voor kinderen, lied 10. Callenbach.*
- *Tot 7 x 70x, Elly en Rikkert, Witte zwanen, zwarte zwanen.*
- *Roddelen, Elly en Rikkert., Witte zwanen, zwarte zwanen.*
- *Soms-Blues (vergeving), Elly en Rikkert, Daar gaan we dan.*
- *Wie heeft jou zeer gedaan, Elly en Rikkert, Daar gaan we dan.*
- *God is mijn toevlucht, Opwekkingsliederen voor kinderen 1, lied 13.*
- *Lieve Here Jezus, Opwekkingsliederen voor kinderen 2, lied 19.*
- *Hou maar vol, Opwekkingsliederen voor kinderen 2, lied 29.*
- *Jozef zoekt zijn grote broers, lied 6, Hanna Lam 1.*
- *Jozef, J. Visser, Kinderliedjes 1 nummer 53, Timotheüs.*
- *Werkplan voor godsdienstonderwijs, Van Abram tot en met Jozef, les 7 tot 10. In de Ruimte.*
- *Kind & Zondag, voorjaar 99. NZV. Amsterdam.*
- *Encyclopedia ivm. Egyptische cultuur.*
- *Bijbelkijken "Jozef en zijn broers". Kok, Kampen. ISBN 9024231353.*
- *Leesboek "Kikker in het Midden", Suz. Grets. Clavis, Hasselt.*
- *De droom van M.L. King*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 3.5

- *Ik moet de eerste wezen, Hanna Lam 2.*
- *Jezus schreef in het zand, lied 11, Hanna Lam 3.*
- *De rijke jongen, lied 21, Hanna Lam 4.*
- *Saul van Tarsus, lied 29, Hanna Lam 4.*
- *Tot 7 x 70x, Elly en Rikkert, Witte zwanen, zwarte zwanen.*
- *Als je geen liefde hebt voor elkaar, lied 19, Hanna Lam 3.*
- *Vergeven, Opwekkingsliederen voor kinderen 11, lied 5.*

**leerplan
protestants-
evangelische
godsdienst**

4

samen op weg gaan
leven in vrijheid

4
jaar
leerplan

Uitgave Inspectie - Begeleiding Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs
onder verantwoordelijkheid van het Comité PEGO
zetel: Brogniezstraat 44, 1070 Brussel

Samen op weg gaan

Na de basis van vertrouwen (gestart in het eerste leerjaar), worden de leerlingen verder meegenomen op de ontdekkingsstocht naar zichzelf, de ander en God (reeds benadrukt in het derde leerjaar).

De verhalen van Israël in Egypte, de woestijntocht, Israël in het Beloofde Land en Jezus' onderwijs en handelen zijn hierbij het dankbaar bijbelmateriaal.

*Verder merken we de verschuiving op van 'ik' die 'op weg gaat' (thema derde leerjaar) naar 'de ander' en **'samen op weg gaan'** (thema vierde leerjaar). Hierbij wordt het leven zoals God het heeft bedoeld niet vergeten: **'leven in vrijheid'** (subthema vierde leerjaar). Toekomst (ook hier-en-nu) waarmaken, mag een uitdaging zijn. Een uitdaging die we kunnen aangaan door te beginnen met 'oog en oor te hebben' en te 'verlangen naar vrijheid' (periode 4.1).*

Met hoop en verwachting bieden we u dan ook het leerplan Protestants-Evangelische Godsdienst voor het vierde leerjaar aan.

We wensen u en uw leerlingen toe om bij het 'samen op weg gaan' het 'leven in vrijheid' te mogen ervaren. Hierbij mag u weten dat 'God met ons meegaat' (periode 4.2) en 'door ons werkt' (periode 4.4).

Herman Aerts

De Leerplancommissie:

Aerts Herman, De Graeve Anne-Marie, De Maertelaere Frieda, Depreytere Bea, Dirkwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Hauspie Mireïlle, Hensen Martine, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Schepers Gerdien, Slabbinck Cecile, van der Zanden Elly.

**uitgave 2003
(update januari 2021)**

Inhoud

Samen op weg gaan	1
Inhoud	3
Het kind in het vierde leerjaar	4
Situering inhoud vierde leerjaar	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen derde en vierde leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 4.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-19
Periode 4.2	21
- doelstellingen	22
- schema	23
- invulling	24-27
Periode 4.3	29
- doelstellingen	30
- schema	31
- invulling	32-36
Periode 4.4	37
- doelstellingen	38
- schema	39
- invulling	40-45
Periode 4.5	47
- doelstellingen	48
- schema	49
- invulling	50-53
Suggesties didactisch materiaal en bronnen	55-

Het kind in het 4de leerjaar

Wat in het programma van het derde leerjaar is geschreven over de ontwikkeling en de sociale context van het achtjarig kind, geldt natuurlijk nog steeds in grote mate voor het kind van het vierde leerjaar. U kunt dit nalezen op pagina 4 van het programma derde leerjaar.

Enkele items worden nog even extra benadrukt:

- *aangezien het kind leert samenspelen en -werken, wordt het meer geconfronteerd met diverse aspecten van relaties;*
- *de invloed van vrienden en identificatiefiguren wordt groter;*
- *omdat het inlevingsvermogen zich ontwikkelt, nemen respect en waardering voor anderen toe; het kind is minder egocentrisch;*
- *het kind wordt zich meer bewust van zijn eigen persoonlijkheid en ontwikkelt eigen standpunten en vaardigheden waardoor het zich beter kan profileren;*
- *er is een drang naar conformisme en regels, normen en waarden, orde, evenwicht en zingeving;*
- *binnen dat kader zal het kind ontdekken, uitproberen en leren;*
- *het kind ontwikkelt begrip voor tijd en ruimte, toch leeft het nog sterk in het hier-en-nu;*
- *de toenemende welvaart heeft voor velen materiële welvaart gebracht, hoewel dit niet voor iedereen geldt. Er dient geleerd te worden om hiermee om te gaan en de juiste keuzes te maken.*

De uitgave van het PEGO 'Het kind in de lagere school' biedt u meer informatie over de leefsituatie en de ontwikkeling van kinderen van de lagere school.

Situering inhoud

Na de basis van vertrouwen (gestart in het eerste leerjaar), worden de leerlingen verder meegenomen op de ontdekkingsstocht naar zichzelf, de ander en God (reeds benadrukt in het derde leerjaar). De verhalen van Israël in Egypte, de woestijntocht, Israël in het Beloofde Land en Jezus' onderwijs en handelen zijn hierbij het dankbaar bijbelmateriaal.

Verder merken we de verschuiving op van 'ik' die 'op weg gaat' (thema derde leerjaar) naar 'de ander' en **'samen op weg gaan'** (thema vierde leerjaar). Hierbij wordt het leven zoals God het bedoeld heeft niet vergeten: **'leven in vrijheid'** (subthema vierde leerjaar). Toekomst (ook hier-en-nu) waarmaken (periode 4.4) en Jezus' voorbeeld hierin volgen (periode 4.5), mogen een uitdaging zijn. Een uitdaging die we kunnen waarmaken door te beginnen met 'oog en oor te hebben' en te 'verlangen naar vrijheid' (periode 4.1).

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - samen op weg gaan
leven in vrijheid
- **leefwereld leerlingen**
 - familie, vrienden, zintuigen, rituelen, godsdienstige plaatsen, identificatiefiguren
- **belangrijkste kernwoorden / belevingswereld leerlingen**
 - vrijheid, dwang, pesten, misbruik, waarnemen, bewustwording, helpen
 - weerbaarheid, rechten, verantwoordelijkheid, kiezen, veranderen, volhouden, bevrijding, bescherming en begeleiding
 - samen doen, afspraken, respect, inzet, verbondenheid, gedenken en feestvieren, hoopvolle toekomst
 - eigen mening, anders zijn, identificatiefiguren, durven, gedreven zijn, verwachting, hoop
 - interesses en keuzes, kansen, samen leren, eigen mogelijkheden gebruiken, aan de slag gaan, toekomst waarmaken, vrucht dragen
- **voorstelling van God**
 - God die nabij is, vrij maakt en meegaat, bij ons woont en door ons werkt
 - Jezus die vrij maakt en anderen over vrijheid leert

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) wordt een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mede het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.

- telkens tussen twee schoolvakanties
- niet strikt afgebakend
- alle vijf te behandelen
- vormen één geheel

2. Leerplandoelen per periode

De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Bij het einde van een periode wordt de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Ze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar en dienen - hoewel ze logisch zijn geordend - niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 11), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 10) en de doelen PEGO (zie Vademecum): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen en willen, ervaringen en gevoelens, expressies, attitudes en waarden). Bij het begin van de lagere school staat het jonge kind open voor diverse ervaringen en expressies van gevoelens. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven houdt echter meer in dan kennen; geloven betekent ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 14. De uitwerking ervan zal voor de leerkrachten evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PEGO
- dienen per periode te worden bereikt
- verspreid over heel de periode
- naar lesdoelstellingen uit te werken
- cognitieve en dynamisch-affectieve doelen

3. Schema

Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of met andere woorden: hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven? De bijbelse leefwereld krijgt uiteraard ook de noodzakelijke aandacht om de Bijbel goed te begrijpen.

- overzicht opbouw lessenreeks
- opbouw rond één thema
- belangrijke kernwoorden
- leef- en belevingswereld van de IIn
- bijbelverhalen en bijbelse leefwereld

4. Invulling

Bij de **invulling** wordt in de 'Toelichting' de inhoud in een ruimer kader verantwoord en toegelicht. Onder 'Bijbel' wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er wegens tijdsgebrek een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt (wat ook mogelijk is), dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij 'Suggesties' worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf uitgedund en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies) staat niet op zichzelf maar in functie van het bereiken van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- toelichting thema en kader
- Bijbel: voorstel keuze verhalen
- suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn

Er wordt gesteld dat de leerlingen de inhoud van de verhalen in grote lijnen kennen en dat ze vanaf het derde leerjaar de verhalen in de Bijbel kunnen terugvinden.

(Voor de spelling van namen werd de vertaling 1998 van de Groot Nieuws Bijbel gebruikt.)

5. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie** en **didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook hier zijn het suggesties en dient er dus een selectie of een keuze te worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient beperkt en selectief te gebeuren: het verhaal staat immers in functie van de doelen. Zelf de verhalen hervertellen is nog beter. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- *selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen*
- *in functie van de leerplandoelen*
- *doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen*

Leerplandoelen: 3de en 4de leerjaar

Doelstelling A (roeping):

A.1. de IIn ontdekken, vanuit de liefdevolle relatie met God, dat God mensen roept tot zijn verbondsvolk om met hem op weg te gaan en dat hij hun bevrijder is;

A.2. de IIn herkennen in de verhalen van O.T. en N.T. voorbeelden van mensen die door God geroepen zijn en luisterend en vertrouwend op weg gaan;

A.3. de IIn kunnen zich identificeren met de mensen uit deze verhalen en ontdekken dat God ook hen roept om luisterend en vertrouwend op weg te gaan.

Doelstelling B (luisteren en antwoorden):

B.1. de IIn ontdekken dat Gods roepen tot een antwoord uitnodigt;

B.2. de IIn herkennen in de verhalen dat er vertrouwen nodig is om gehoorzaam op weg te gaan met God;

B.3. de IIn beseffen dat God ook van hen een antwoord verwacht.

Doelstelling C (consequenties bij antwoorden):

C.1. de IIn ontdekken dat God zijn verbond trouw blijft op de weg met hem;

C.2.1. de IIn herkennen in de verhalen van O.T. en N.T. dat het leven van mensen verandert als ze met God op weg gaan;

C.2.2. de IIn kunnen daarbij inzien dat de 'woestijn' een 'leerproces' is dat leidt tot het 'beloofde land';

C.3.1. de IIn beseffen dat ook zij als bondgenoot op weg mogen gaan;

C.3.2. de IIn weten dat het vervullen van Gods opdracht verantwoordelijkheid inhoudt ten aanzien van mens en maatschappij.

Doelstelling D (Jezus betreffende roeping en antwoord):

D.1. de IIn herkennen in Jezus het beeld van de unieke God;

D.2. de IIn ontdekken in de verhalen van het N.T. dat Jezus mensen oproept om mee gestalte te geven aan het Koninkrijk van God;

D.3. de IIn begrijpen dat zij samen met anderen aan hun roeping kunnen beantwoorden.

Doelstelling E (Bijbel, bijbelse en andere leefwerelden):

E.1. de IIn verwerven kennis van de bijbelse leefwereld die in de verhalen aan bod komt;

E.2. de IIn kunnen de behandelde verhalen in tijd en ruimte plaatsen;

E.3. de IIn kunnen de behandelde verhalen opzoeken in de Bijbel;

E.4. de IIn krijgen oog voor mensen in andere leefsituaties en culturen en leren deze te respecteren .

Doelstelling F (jodendom en christendom):

F.1. de IIn verwerven kennis inzake de groei van het godsvolk;

F.2. de IIn weten dat Jezus behoort tot het verbondsvolk, waarvan Abraham de stamvader is;

F.3. de IIn kennen de betekenis van de christelijke feesten;

F.4. de IIn kennen de betekenis van enkele joodse feesten.

Jaarschema

Samen op weg gaan Leven in vrijheid

	vanuit leef- en belevingswereld van de IIn	Bijbel	naar leef- en belevingswereld van de IIn toe
<i>periode 1</i>	vrij en niet vrij pesten en manipulatie horen en zien waarneming en bewustwording de weg naar vrijheid helpen in nood	<i>Israël in Egypte</i> <i>roeping van Mozes</i> <i>Mozes bij Farao</i>	oog en oor vinden oog en oor zijn geroepen worden
<i>periode 2</i>	zelfbewust en weerbaar verantwoordelijk en kiezen opnieuw beginnen bevrijding bescherming en begeleiding vertrouwenspersoon, rechten veiligheid, volhouden	<i>Pesach</i> <i>uittocht</i> <i>leven in de woestijn</i> <i>Kerst:</i> <i>Jesus zoon van Abraham</i>	bescherming en begeleiding zoeken en geven opnieuw beginnen vertrouwen volhouden
<i>periode 3</i>	bij elkaar horen, afspraken, respect, luisteren verbondenheid gedenken en feestvieren een hoopvolle toekomst	<i>de 'Tien Woorden'</i> <i>de 'Ontmoetingstent'</i> <i>Loofhuttenfeest</i> <i>intocht in Kanaän</i>	zich ontplooiën een speciale plaats innemen verbondenheid met God en anderen echt samenleven
<i>periode 4</i>	eigen overtuiging identificatiefiguren toekomst waarmaken anders zijn gedreven zijn hoop en verwachting	<i>Israël in het Beloofde Land</i> <i>Gideon - Simson</i> <i>Pasen: Jesus maakt zijn</i> <i>opdracht waar</i>	aan de slag gaan er niet alleen voor staan toekomst waarmaken ik kan en durf het
<i>periode 5</i>	kansen en kansarm interesses en keuzes nieuwe kansen krijgen leren uitdagingen, willen en durven handelen aan de toekomst werken	<i>Bergrede</i> <i>(zaligsprekingen en</i> <i>Jesus en de Tora)</i> <i>bevrijdende verhalen en</i> <i>gelijkenissen van Jesus</i> <i>Jesus' leerlingen handelen</i>	juiste keuzes maken om goed samen te leven van Jesus leren leren om te doen eigen mogelijkheden gebruiken vrucht dragen
		<i>Bijhorende bijbelse leefwereld:</i> <i>Egypte,</i> <i>woestijn,</i> <i>volk Israël,</i> <i>feesten,</i> <i>het joodse leren</i>	

Jaaroverzicht

Samen op weg gaan Leven in vrijheid

periode 1

thema: **Verlangen naar vrijheid
God hoort en ziet**

nadruk: vrij en niet vrij, horen en zien, geroepen worden

leefwereld: vrijheid, dwang, pesten, manipulatie, misbruik, zintuigen, waarnemen, bewust- worden, een opdracht krijgen, confrontatie met weerstand, helpen in nood

Bijbel: Israël in Egypte, Mozes' roeping en Mozes bij farao: God is nabij
leefwereld Egypte (land, cultuur, godsdienst)

periode 2

thema: **Bescherming en begeleiding
God maakt vrij en gaat mee**

nadruk: bevrijding, bescherming en begeleiding, opnieuw beginnen, vertrouwen

leefwereld: weerbaarheid, kinderrechten, verantwoordelijkheid, kiezen, achterlaten, onzekerheid, veranderen, vertrouwen, volhouden, toekomst

Bijbel: Pesach, uittocht, leven in de woestijn en Kerst (Jezus, zoon van Abraham):
God maakt vrij en gaat mee
leefwereld in de woestijn, water, feesten, volk van Israël

periode 3

thema: **Leren samenleven
Vrijheid in verbondenheid**

nadruk: verbondenheid, gedenken, feestvieren, een hoopvolle toekomst, samenleven

leefwereld: samen doen, bij elkaar horen, afspraken, antwoorden, een taak hebben, inzet, respect, eigenwijs zijn, verhalen, rituelen, kerk, godsdienstige plaatsen

Bijbel: de 'Tien Woorden', de 'Ontmoetingstent', Loofhuttenfeest, intocht Kanaän:
God woont bij ons

periode 4

thema: **Toekomst waarmaken
God werkt door ons**

nadruk: een nieuw begin, identificatiefiguren, toekomst waarmaken

leefwereld: eigen mening, gehoor geven aan opdracht / roeping, niet blindelings navolgen, anders zijn, goede bedoelingen, durven, gedreven zijn, verwachting, hoop

Bijbel: Israël in het Beloofde Land, rechters (Gideon, Simson):
God werkt door ons
Pasen: Jezus maakt zijn opdracht waar

periode 5

thema: **Jezus maakt vrij
Leren samenleven in vrijheid**

nadruk: interesses en keuzes, leren, handelen / doen, Jezus als voorbeeld / leraar

leefwereld: wat gelukkig maakt, wat belangrijk is, keuzes, kansarmen, overvloed, motivatie, samen leren, nieuwe kansen krijgen, je mogelijkheden gebruiken, met uitdagingen aan de slag, aan de toekomst werken, vrucht dragen

Bijbel: Bergrede (zaligsprekingen en Jezus en de Tora), bevrijdende verhalen en Jezus' gelijkenissen, het handelen van Jezus' leerlingen en vrucht dragen, Jezus als leraar: hij leert de Tora

Periode 4.1

Verlangen naar vrijheid

God hoort en ziet

Periode 4.1

Verlangen naar vrijheid

God hoort en ziet

1. Leerplandoelen 4.1

- 1.1. *De leerlingen noemen situaties uit het dagelijks leven van 'vrij zijn' en 'niet vrij zijn' en geven daarbij hun gevoelens weer.*
- 1.2. *De leerlingen geven mogelijke oorzaken en gevolgen weer van 'vrij zijn' en 'niet vrij zijn'.*
- 1.3. *De leerlingen verwoorden en beelden uit hoe ze zichzelf en anderen in die situaties waarnemen en ervaren.*

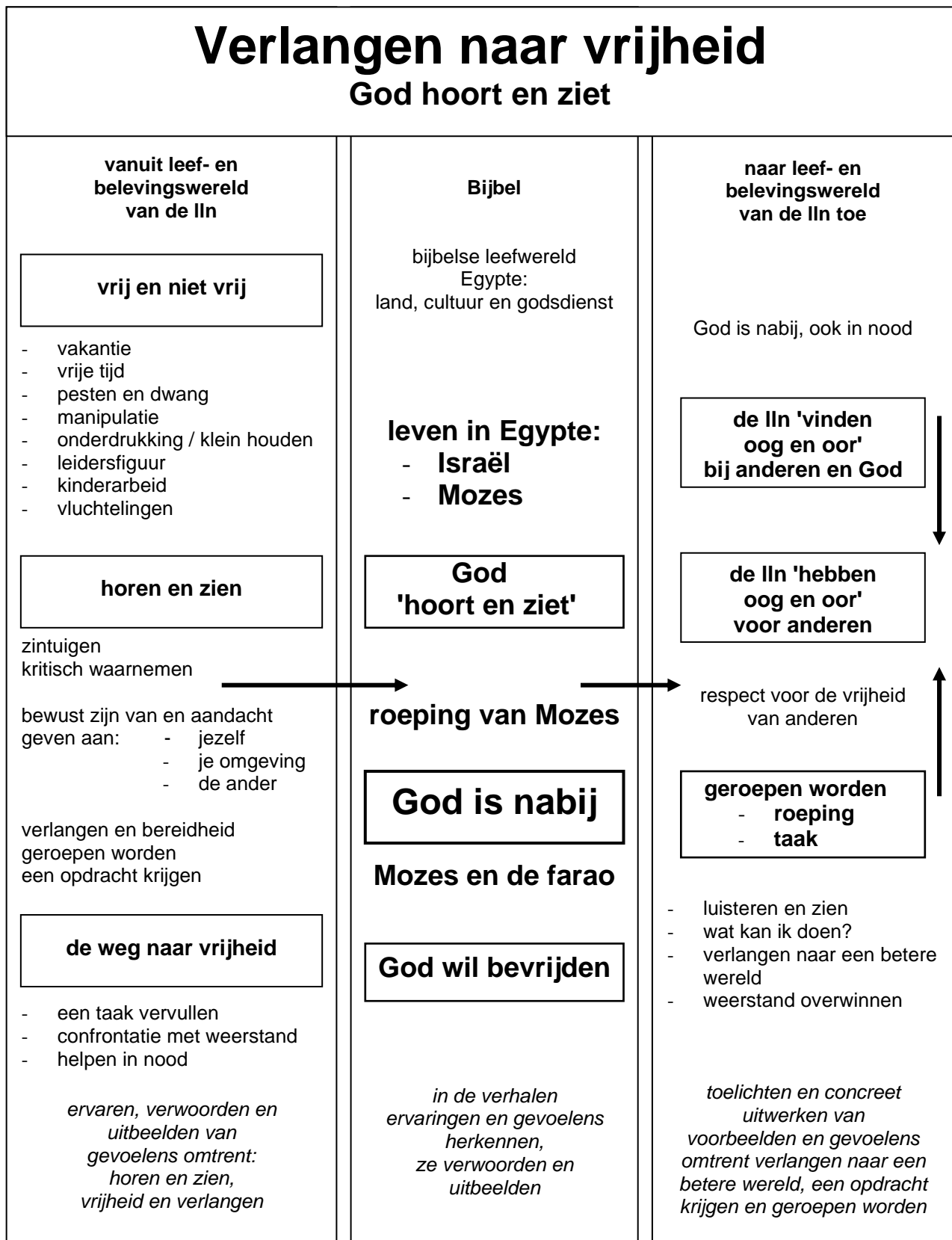
- 2.1. *De leerlingen verwoorden en beelden uit hoe ze zichzelf, anderen en hun omgeving waarnemen en ervaren.*
- 2.2. *De leerlingen gaan kritisch om met wat ze horen en zien.*
- 2.3. *De leerlingen geven voorbeelden van wel of geen 'oog en oor hebben' voor de situaties van de ander, al dan niet in nood.*
- 2.4. *De leerlingen verwoorden en beelden gevoelens uit rond hun verlangen naar een wereld met meer vrijheid.*
- 2.5. *De leerlingen maken het verband duidelijk tussen een verlangen en de bereidheid om er iets aan te doen.*
- 2.6. *De leerlingen zien het belang in van het uitvoeren van een opdracht.*

3. *De leerlingen zien aan de hand van voorbeelden in dat men bij het helpen in nood met weerstand kan worden geconfronteerd.*

- 4.1. *De leerlingen beschrijven land, cultuur en godsdienst van Egypte in functie van het exodusverhaal.*
- 4.2. *De leerlingen ontdekken dat de Israëlieten in Egypte niet vrij zijn en er geen toekomst hebben.*
- 4.3. *De leerlingen ontdekken in Mozes de mens die zijn ogen niet sluit voor de nood van de ander en in verzet komt.*
- 4.4. *De leerlingen herkennen in de roeping van Mozes 'het horen en zien' van de God van Abraham, Isaak en Jakob, die nabij zijn volk is, ook in nood.*
- 4.5. *De leerlingen beseffen dat Mozes zowel in zichzelf als bij de farao met weerstand wordt geconfronteerd.*
- 4.6. *De leerlingen ontdekken dat de goden van Egypte van hun voetstuk worden gelicht door de confrontatie met de God van Israël.*

- 5.1. *De leerlingen geven voorbeelden van het tonen van respect voor de vrijheid van anderen.*
- 5.2. *De leerlingen geven nieuwe mogelijkheden weer om 'oog en oor te hebben' voor hun omgeving en voor anderen.*
- 5.3. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om 'oog en oor te zijn' voor de ander al dan niet in nood.*
- 5.4. *De leerlingen tonen zich, in het concreet maken van hun verlangen naar vrijheid, gemotiveerd om mogelijke weerstand te overwinnen.*
- 5.5. *De leerlingen beseffen dat God hen nabij is, of ze nu wel of niet in nood verkeren.*

2. Schema 4.1

3. Invulling 4.1

Toelichting

Aansluitend bij het derde leerjaar gaan de leerlingen in het vierde leerjaar verder op ontdekkingsstocht naar God en de ander. Ze leren zichzelf en de anderen beter kennen en ontdekken hoe ze met de ander kunnen omgaan. Vakantie- en reiservaringen, maar ook ervaringen op school en informatie over wereldsituaties brengen de leerlingen bij **'vrij en niet vrij zijn'** én bij de oorzaken en gevolgen ervan. Bewust worden van jezelf, je omgeving en de ander is belangrijk: **'een open oor en oog hebben' helpt om de ander ook in nood op te merken. De weg naar vrijheid is echter niet gemakkelijk: verlangen om te helpen kan in eerste instantie spontaan ontstaan, maar bij het uitvoeren van een opdracht valt vaak weerstand te overwinnen. Mozes en de Israëlieten hebben dit ervaren, maar God is nabij: hij hoorde en zag de nood van het volk en bereidde de weg naar vrijheid. De leerlingen mogen weten dat God 'een open oor en oog' voor hen heeft én zij mogen gemotiveerd zijn om weerstand te overwinnen om hun verlangen naar vrijheid (voor henzelf en anderen) concreet te maken.**

3.1. Vrij en niet vrij (week 1-4)

Toelichting

In het derde leerjaar (periode 3.4) hebben de leerlingen ontdekt hoe Jakob (= Israël) samen met Jozefs broers en hun gezinnen in Egypte kwam. Het vierde leerjaar vervolgt, na samenvatting en herhaling, met de situatie van de Israëlieten in Egypte. Wegens de link Jakob = Israël en om het voor de leerlingen niet nodeloos ingewikkeld te maken, is voor de term Israëlieten gekozen in plaats van Hebreeën.

De aanvang van een nieuw schooljaar is een uitstekende gelegenheid om over de afgelopen vakantie te praten. Vakantie doet ook denken aan vrije tijd, doen waar je zin in hebt of waaraan je anders niet toekomt, uitslapen, reizen ... Dit leidt het onderwerp **vrijheid** in. Voor sommigen is vakantie ook een periode om andere landen en culturen te ontdekken. Bij het verlaten van de eigen leefwereld kan er een confrontatie ontstaan met gebrek aan vrijheid: armoede, uitbuiting, kinderarbeid ... Ook in de onmiddellijke omgeving (zoals school, kerk, club, wijk, dorp of stad) kan er dezelfde confrontatie zijn: **pesten, dwang, manipulatie, onderdrukking, klein houden, armoede** ... Hierbij worden er **leidersfiguren en meelopers** opgemerkt. De leerlingen kunnen hun **ervaringen en gevoelens delen én mechanismen, oorzaken en gevolgen ontdekken**. De leerkracht kan hiertoe situaties aanreiken.

Voor de Israëlieten breekt er in Egypte een tijd van onderdrukking, niet vrij zijn, aan. De farao ziet de Israëlieten als een bedreiging en wil het volk klein houden. Zijn argumenten klinken overtuigend: "Als er oorlog komt, dan zullen de Israëlieten vast de kant van de vijand kiezen. Ze vormen een bedreiging voor ons." Leerlingen komen in contact met **vluchtelingen** via school, club, kerk of buurt. Racisme en negatieve reacties komen voor wegens cultuurverschillen.

De opgelegde dwangarbeid bereikt zijn doel niet en de vroedvrouwen krijgen de opdracht om de pasgeboren jongens te doden. Maar Pua en Sifra komen op voor de onderdrukten en negeren de opdracht van de farao. Ook vandaag worden in sommige landen kinderen onrechtvaardig behandeld. Een kind wordt door zijn ouders drie maanden voor de onderdrukker verborgen gehouden. De dochter van de farao weet dat haar vader wil dat alle Israëlitische jongetjes worden gedood, maar ondanks het gevaar dat ze zelf loopt, neemt ze het voor het kind op. Ze geeft hem een naam, Mozes (Hebreeuws: uit het water getrokken, of Egyptisch: zoon van niemand). Ze adopteert hem als haar eigen zoon. Zo komt Mozes (= de slaaf) aan het Egyptische hof en krijgt een Egyptische opvoeding (= van een leider).

Vandaag zijn er mensen die ondanks eigen gevaar het opnemen voor mensen die niet voor zichzelf kunnen opkomen (kinderen, zieken, ouderen, politieke gevangenen). De nood van

de ander zien en het voor de ander opkomen, worden in de volgende weken verder uitgewerkt.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: land cultuur en godsdienst van Egypte in functie van het exodusverhaal.

Hoe Israël in Egypte kwam: herhaling en Exodus 1:1-6.

Israël in Egypte onderdrukt: Exodus 1:7-22.

Mozes' geboorte en opvoeding: Exodus 2:1-10.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *situaties en het ervaren van vrij / niet vrij zijn tijdens de vakantieperiode;*
- *situaties en het ervaren van vrij / niet vrij zijn tijdens een vakantiereis;*
- *situaties en mechanismen van niet vrij zijn / onderdrukking in directe omgeving: pesten op school, ...;*
- *situaties van kinderarbeid en onderdrukking: in verschillende Aziatische landen zijn meisjes niet welkom. Unicef probeert de bevolking te sensibiliseren om anders met meisjes om te gaan. China voerde een één-kind-politiek. Kinderarbeid bij ons vroeger (bijvoorbeeld Daems);*
- *voorstellingen van een droomwereld met vrijheid;*
- *gastarbeiders, asielzoekers en protest tegen asielcentra (onze buurt wordt onveilig, onze huizen zullen in waarde verminderen);*
- *verschillen in leefwereld tussen thuis en vakantie-ervaringen en / of ervaringen van verschillen in eigen directe omgeving. Voorbeelden en gevoelens weergeven;*
- *leidersfiguren en meelopers (positieve en negatieve ervaringen).*

3.2. Horen en zien (week 5-6)

Toelichting

Om de situatie (en het beeld ervan) van jezelf en de ander beter te leren kennen, is het belangrijk om **je zintuigen te gebruiken, kritisch waar te nemen en om meer bewust te worden van jezelf, van je omgeving en van de anderen**. Leuke ideeën over het gebruik van de vijf zintuigen kunnen worden uitgewerkt met als doel: het aanmoedigen van **'het horen en zien'**. Leerlingen komen in aanraking met de **media**. Media beïnvloeden en manipuleren. Het is aan de leerlingen om kritisch waar te nemen en om kritisch met media om te gaan. Via deze media of door hun onmiddellijke omgeving worden de leerlingen geconfronteerd met **mensen in nood**. Dit kan resulteren in: **spontaan verlangen om iets te doen, geroepen worden of een opdracht krijgen**.

Wanneer **Mozes** volwassen is geworden, **ziet hij het onrecht** dat de Israëlieten wordt aangedaan. Op een dag kan hij dit niet langer aanzien en **verlangt hij ernaar om hen te helpen**. Zijn hulp wordt door zijn eigen volk niet gewaardeerd. Hij wordt **geconfronteerd met weerstand** en verzet. Hulp aan de ander, de strijd voor gerechtigheid begint bij het zien van de ander, het omzien naar elkaar.

Mozes wordt schaapherder, later zal hij voorgaan als herder van zijn volk. **God hoort en ziet de nood van zijn volk** (Exodus 2:23-25; 3:7,9,16) **en roept daarom Mozes**. Bij de **roeping**, bij de **opdracht krijgen** is er opnieuw **weerstand** en verzet, maar nu bij Mozes zelf. Maar hij hoeft het niet alleen te doen. De God van Abraham, Isaak en Jacob maakt zich aan Mozes bekend. **God is nabij**, Hij is betrokken bij zijn volk en hulp bieden is nodig. Confrontatie met weerstand wordt in volgende weken verder uitgewerkt.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: woestijn, herder.

Mozes vlucht naar Midian: Exodus 2:11-15.

Mozes in Midian: Exodus 2:16-25.

Roeping van Mozes: Exodus 3:1-17.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *waarneming met zintuigen: wat ik hoor, zie, voel, ruik en proef;*
- *voedsel en kleding uit andere culturen leiden tot het onderwerp vluchtelingen en asielzoekers;*
- *jezelf, je omgeving en anderen bewust ervaren;*
- *hoe zie ik mezelf? Wat kan ik doen om een juist en positief zelfbeeld te ontwikkelen?*
- *ken ik de ander? Weet en begrijp ik wat de ander denkt of voelt? Trachten in te leven in de situatie van de ander. Dit kan in een spel worden uitgewerkt;*
- *voorstellingen van situaties en personen door de media;*
- *hoe omgaan met wat we zien en horen in de media (televisie, film, reclame, ...)?*
- *situaties van onrecht;*
- *verlangen om de ander te helpen, maar ook confrontatie met weerstand en verzet bij jezelf en anderen: voorbeelden en gevoelens.*
- *hoe men kan opkomen voor de ander en hoe moeilijk of gemakkelijk dit is;*
- *manieren van helpen: brieven schrijven voor onder andere Amnesty International, Open Doors of verwijzen naar projecten die in de klas al behandeld zijn rond Amnesty International, Artsen zonder grenzen, Unicef, ... Dit kan in een gezamenlijk project met andere levensbeschouwingen worden uitgewerkt.*

3.3. Op weg naar vrijheid (week 7-8)

Toelichting

De confrontatie en de frustratie bij 'het op weg gaan naar vrijheid' worden in deze weken verder uitgewerkt. Ook de leerlingen kunnen negatieve ervaringen hebben bij het helpen in nood. Helpen in nood is nodig, maar het lukt niet altijd onmiddellijk. Het is niet gemakkelijk. Geroepen worden om een bepaalde taak te vervullen, de ander daadwerkelijk te helpen ook in nood kan stuiten op verzet. Bij de roeping van Mozes kwam het verzet van Mozes zelf, nu komt het van de farao.

God wil de Israëlieten de vrijheid geven, maar stuit op de tegenstand van farao. Deze weigert het gezag van de God van Israël te erkennen. De farao van Egypte, de heerser over een wereldrijk, die zelf aanbeden wordt als de zoon van de zonnegod, ziet twee slaven voor zijn troon verschijnen. Het zijn vertegenwoordigers van een volk van slaven. Waarom zou hij naar hun God luisteren? Van de macht van die God heeft hij immers nooit iets gemerkt! De Israëlieten krijgen het extra hard te verduren en geven de schuld niet aan de onderdrukker maar aan hun bevrijders (God, Mozes en Aäron). Waar is God nu? In Gods naam heeft Mozes gesproken over bevrijding, maar het heeft negatief gewerkt. Zowel Mozes als het volk zijn diep teleurgesteld. Toch is **God zijn volk nog steeds nabij**.

De plagen worden behandeld tot en met de negende en zijn **een regelrechte confrontatie tussen Mozes (en Aäron) en farao, tussen God en de goden van Egypte**. Ze hebben de **vrijheid van het volk** tot doel. De Egyptenaren zullen ontdekken dat de God van Israël geen deel uitmaakt van de natuur zoals de natuurgoden van Egypte. Hij is de schepper van de hemel en de aarde die zichzelf niet te hoog verheven voelt om zich te verbinden met mensen en voor hen te zorgen. God zal de machten, die het leven in Egypte in hun greep hebben, stap voor stap onmaskeren. Daarbij worden de goden van Egypte stuk voor stuk machteloos

gemaakt. De goddelijke Nijl, de levensader van Egypte, wordt tot bloed, een stinksloot. Het land wordt tot een chaos – van alle vruchtbaarheid beroofd – en ook de mens heeft geen toekomst meer. De godin met de kikvorsenkop wordt tot een plaag in plaats van een zegen voor de mensen. De goddelijke runderen worden getroffen door de pest. De diepe duisternis maakt leven onmogelijk.

*Bij de bijbelse leefwereld kunnen **verschillende Egyptische goden** (Osiris, Hapi, Hekt, Isis, Hathor, Apis, Serapis, Ra ...) die van hun voetstuk gelicht worden bij de plagen aangebracht worden.*

Bij de herhaling van deze periode worden voorbeelden gezocht waarin de leerlingen:

- *respect kunnen tonen voor de vrijheid van de ander;*
- *gemotiveerd zijn om oog en oor te hebben voor de anderen;*
- *weerstand willen overwinnen om hun verlangen naar vrijheid voor henzelf en anderen concreet te maken;*
- *beseffen dat God nabij is.*

Bijbel

Mozes' terugkeer naar Egypte: Exodus 4:18-31.

Mozes bij de farao: Exodus 5:1 tot 7:13.

De plagen tot en met de negende: Exodus 7:14 tot 10:29.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *naar aanleiding van nood geroepen worden om de ander te helpen;*
- *helpen in nood kan op verzet stuiten, is niet gemakkelijk: voorbeelden en gevoelens;*
- *hoe men kan opkomen voor de ander en hoe moeilijk of gemakkelijk het is;*
- *voorbeelden en actie van respect tonen voor de vrijheid van de ander;*
- *voorbeelden en actie van gemotiveerd zijn om oog en oor te hebben voor de anderen;*
- *voorbeelden en actie van weerstand overwinnen om verlangens naar vrijheid voor zichzelf en anderen concreet te maken;*
- *voorbeelden van situaties van beseffen dat God nabij is.*

4. Suggesties expressievormen 4.1

Thema-expressie:

- *de vijf zintuigen uitbeelden en daarbij laten weergeven hoe deze kunnen worden gebruikt om jezelf, je omgeving en de ander te ontdekken;*
- *situaties laten uitbeelden van vrij zijn en niet vrij zijn en daarbij laten weergeven hoe vrijheid kan worden bereikt / gegeven;*
- *uit tijdschriften kinderen en volwassenen knippen en op een groot blad kleven. Samen vormen ze het beeld van een groot volk, de Israëlieten. Langs de ene kant van de menigte een uitgestoken hand tekenen met de tekst: 'God is nabij en wil bevrijden.' Langs de andere kant een gebalde vuist met als tekst: 'Farao onderdrukt en houdt klein.';*
- *een tekening uit stevig karton maken van de farao (met details: ook de kleuren en dergelijke) en zijn godenstaf;*
- *een tekening maken van de farao met de gezichtsuitdrukking zoals de farao zichzelf ziet: trots, machtig ... Vervolgens tekenen de leerlingen op kleine blaadjes de negen plagen. Deze negen blaadjes worden op de farao geplakt zodat hij niet meer kan worden gezien: hij is er niet meer, hij heeft het verloren;*
- *memoriespel over de 10 plagen;*
- *de verhalen van periode 4.1, 4.2 en 4.3 uitbeelden op stenen en deze bij het eind van 4.3 gebruiken als de kring van stenen te Gilgal.*

-

Periode 4.2

Bescherming en begeleiding

God maakt vrij en gaat mee

Periode 4.2

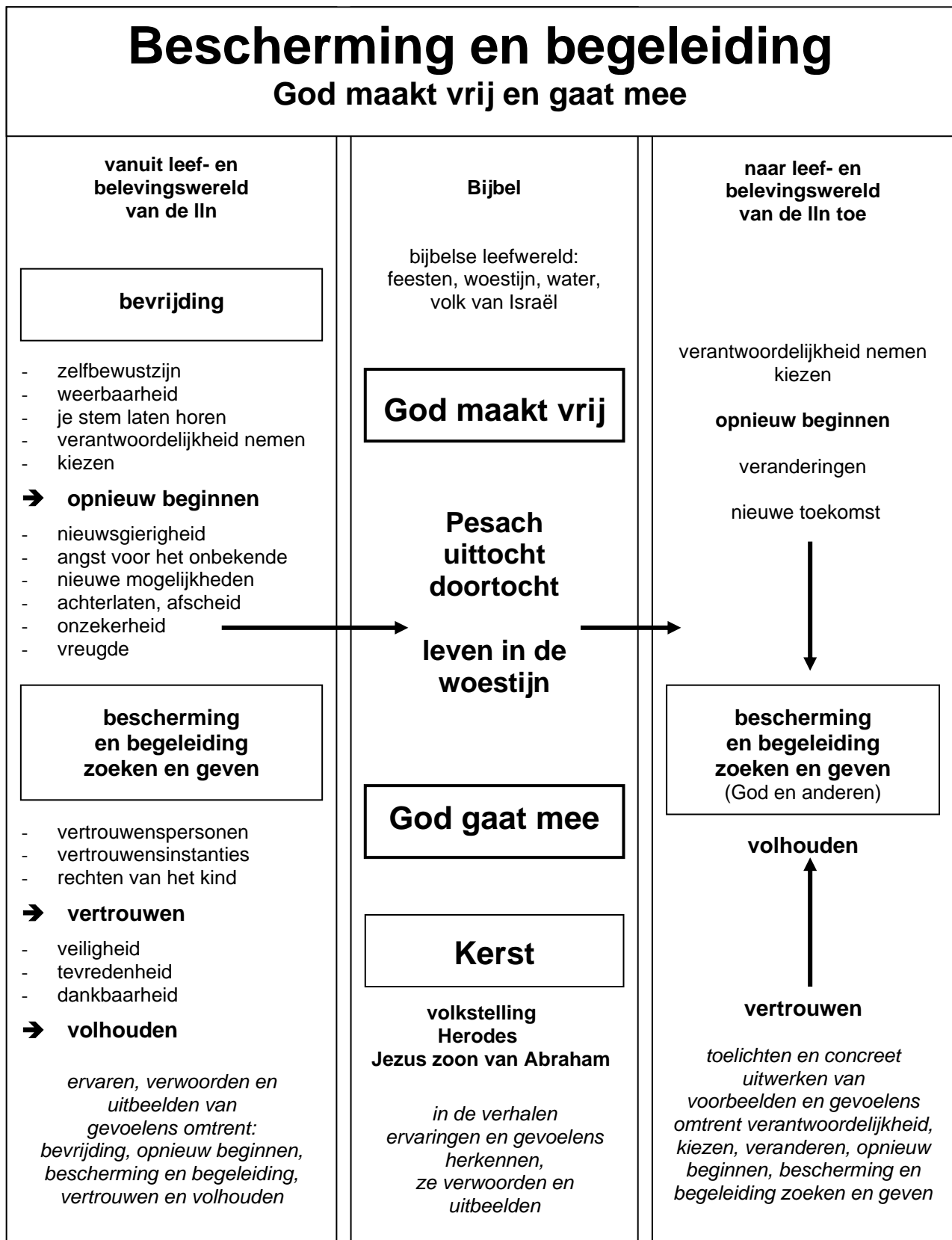
Bescherming en begeleiding

God maakt vrij en gaat mee

1. Leerplandoelen 4.2

- 1.1. *De leerlingen geven voorbeelden van 'achterlaten' en 'opnieuw beginnen' en geven hun ervaringen daarbij weer.*
- 1.2. *De leerlingen zien in dat achterlaten of veranderen onzekerheid met zich mee kunnen brengen, maar ook nieuwe mogelijkheden en redenen tot vreugde kunnen bieden.*
- 1.3. *De leerlingen zien in dat je stem laten horen kan leiden tot veranderingen.*
- 2.1. *De leerlingen noemen voorbeelden van situaties waarin er nood is aan begeleiding en bescherming en geven hun ervaringen daarbij weer.*
- 2.2. *De leerlingen geven voorbeelden van personen en instanties die aan hen bescherming en begeleiding kunnen bieden.*
- 2.3. *De leerlingen zien in dat bescherming en begeleiding veiligheid en vertrouwen geven.*
- 2.4. *De leerlingen zien in dat dit vertrouwen helpt om dankbaar te zijn en vol te houden.*
- 3.1. *De leerlingen beschrijven de voorbereidingen en het vieren van Pesach.*
- 3.2. *De leerlingen verwoorden dat Pesach-vieren verwijst naar 'God maakt vrij' en 'opnieuw beginnen'.*
- 3.3. *De leerlingen herkennen in de verhalen van de uittocht en de doortocht de begrippen 'verantwoordelijkheid opnemen', 'achterlaten' en 'opnieuw beginnen' én het feestelijk karakter ervan.*
- 4.1. *De leerlingen zien in dat 'de woestijn' een plaats is waar bescherming en begeleiding nodig zijn en de mogelijkheid biedt om te leren vertrouwen en te veranderen.*
- 4.2. *De leerlingen begrijpen aan de hand van de begrippen wolk, vuur, water en manna dat God beschermt, meegaat en te vertrouwen is.*
- 5.1. *De leerlingen herkennen in het kerstverhaal situaties van onvrijheid, bescherming en begeleiding.*
- 5.2. *De leerlingen herkennen overeenkomsten tussen het leiderschap van Herodes en dat van de farao.*
- 5.3. *De leerlingen verwoorden dat Jezus behoort tot het verbondsvolk, waarvan Abraham de stamvader is en dat hij uitzicht geeft op een nieuwe toekomst.*
- 6.1. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om binnen hun mogelijkheden in situaties van onvrijheid hun verantwoordelijkheid op te nemen.*
- 6.2. *De leerlingen tonen zich bereid om in moeilijke situaties bescherming en begeleiding aan God en mensen te vragen én aan anderen te geven.*
- 6.3. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om een keuze te maken om in moeilijke situaties te helpen en vol te houden.*

2. Schema 4.2

3. Invulling 4.2

Toelichting

In periode 4.2 wordt nadruk gelegd op **bescherming en begeleiding** tegen de achtergrond van onzekerheid bij verandering en **opnieuw beginnen**. Dit helpt leerlingen om open te staan voor noodzakelijke veranderingen en om in te zien dat deze positieve veranderingen aanleiding kunnen geven tot **feesten**. **Zelfbewustzijn, weerbaarheid, je stem laten horen, verantwoordelijkheid nemen en kiezen** gaan hieraan vooraf. Bescherming en begeleiding dragen bij tot **vertrouwen** en helpen om **vol te houden**. De leerlingen kunnen ook bescherming en begeleiding aan anderen geven.

De **bevrijding** uit Egypte en het nieuw begin zijn niet gemakkelijk maar worden tot een feest (**Pesachviering en het feest na de doortocht**). **God maakt** niet alleen **vrij**, maar hij **gaat** ook **mee** op de tocht door de **woestijn**. **Hij beschermt en begeleidt (vuur, wolk, water, manna, kwakkels...)**. Dit biedt Israël **veiligheid** en hierdoor kan men **vertrouwen en volhouden** op de weg naar **een nieuwe toekomst**.

De leerlingen kennen God als de God van Abraham, Isaak en Jakob (periode 4.1 en 3de leerjaar). **Jezus** wordt bij het kerstfeest voorgesteld als de zoon van **Abraham, Isaak en Jakob**. De leerlingen zien hierbij in dat Jezus behoort tot het **verbondsvolk**, waarvan Abraham de stamvader is en dat Jezus uitzicht geeft op **een nieuwe toekomst**. Koning Herodes ontpopt zich echter als tegenstander en als een nieuwe farao van de onderdrukking.

3.1. Bevrijding (week 1-2)

Toelichting

Na bewustwording van **(on)vrijheid** en de noodzaak aan **bevrijding** (periode 4.1), is er actie nodig om situaties te **veranderen** en de noodzaak tot achterlaten. Veranderen betekent het vertrouwde **achterlaten** en **onzekerheid**. Kinderen worden ook geconfronteerd met verschillende vormen van **afscheid nemen**. Soms dienen er moeilijke **keuzes** met onprettige gevolgen te worden gemaakt. **Zelfbewustzijn** (eigenwaarde inzien, een positief zelfbeeld hebben: verder bouwen op periode 4.1, week 5-6) en **weerbaarheid** kunnen leiden tot **kieszen, je stem laten horen en verantwoordelijkheid opnemen**. Zo kunnen veranderingen concreet worden gemaakt.

De Israëlieten zijn zich bewust geworden van hun situatie en **komen op voor hun bevrijding**. In de leefwereld van de leerlingen is dit herkenbaar bij veranderingen binnen gezin, club, klas, ... Dit heeft allerlei gevolgen en kan leiden van **nieuwsgierigheid** voor het 'nieuwe' tot **angst voor het onbekende** (andere school, andere leerkracht, nieuwe leden in het gezin, ...).

Het besef dat verandering ook verbetering kan betekenen, is aangenaam en kan aanleiding geven tot een **feest** (vieren, bezegelen, herinneren, ...). Deze periode kan bij voorkeur worden begonnen met **het vieren van Pesach**. Tijdens de sedermaaltijd komt de tiende plaag aan bod (de negen voorgaande kunnen daarbij eventueel worden herhaald) en wordt de uittocht uit Egypte behandeld. Gods bevrijdend handelen wordt zichtbaar voor het volk: **Hij maakt vrij**. Het verhaal van de doortocht kan aanleiding geven tot het verwijzen naar reeds gekende 'waterverhalen'.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: water, feesten, Pesach.

Pesach (voorbereidingen en viering): Exodus 12:1-28.

De tiende plaag en de uittocht: Exodus 11 en 12:29-42.

De doortocht: Exodus 13:17-22; 14:1-31 en 15:1-21.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van veranderingen waarmee leerlingen worden geconfronteerd (gezin, school, club, kerk, afscheid nemen, ...) en hoe dit wordt ervaren (nieuwsgierig, onzekerheid, angst, feestelijk, ...);
- veranderingen die wenselijk of nodig zijn: veiligheid (thuis, op school, op straat, ...), een kinderparlement, leerlingenraad, toegankelijkheid van gebouwen voor mensen met een handicap, ...;
- onzekerheid overwinnen in een nieuwe situatie: wie helpt daarbij?
- voorbeelden van en ontwikkelen van zelfbewustzijn en weerbaarheid in diverse situaties (o.a. bij pesten, bij tegenslag, ...);
- personen die hun stem laten horen (actualiteit, Bijbel, ...);
- voorbeelden van het kiezen voor verandering en hoe dit wordt ervaren;
- het vieren van feesten (thuis, school, club, kerk, ...): welke, wanneer, waarom, ...?

Er kan verwezen worden naar de reeds behandelde / gekende 'waterverhalen': Schepping, Noach, Naäman, doop van Jezus, ...

3.2. Bescherming en begeleiding (week 3-5)

Toelichting

Bescherming en begeleiding zijn steeds nodig (ook als men tot actie overgaat): het is belangrijk om te weten dat je er niet alleen voor staat maar wordt gesteund en **veilig bent**. Naast kennissen of professionele hulpverleners kunnen dienstig zijn als **vertrouwenpersonen of -instanties**. Hun nabijheid is belangrijk. We denken hierbij aan: ouders, zussen, broers, grootouders, vrienden, (groene) leerkrachten, ombudsdiensten, kindertelefoons, kinderrechtenwinkels, teleonthaal, CLB, stichting Chris, vertrouwensartsen, ... In situaties van misbruik zijn extra aandacht van de leerkracht, het aan de leerling doorgeven van informatie over hulpverlening en het inschakelen van professionele hulp noodzakelijk. Kinderen hebben rechten. **De rechten van het kind** zijn bedoeld om kinderen te beschermen en te helpen opgroeien in vrijheid. De leerlingen worden aangemoedigd om **van de geboden bescherming en begeleiding gebruik te maken**. Zich vrijmoedig uiten kan eveneens in **gebed** tot God omdat hier kracht van uitgaat. Als het moeilijk gaat, is het niet vanzelfsprekend om **tevreden en dankbaar** te zijn. In **de woestijn**, een leerschool (periode 3.3), worden de Israëlieten met moeilijkheden geconfronteerd. De bevrijding uit Egypte brengt andere en nieuwe situaties met zich mee waaraan de Israëlieten het hoofd dienen te bieden, willen ze overleven. Ze zijn niet steeds dankbaar en tevreden, hun **vertrouwen** wordt op de proef gesteld. In de bescherming en begeleiding (**wolk, vuur, water, manna, kwakkels, ...**) die de Israëlieten krijgen, herkennen ze de nabijheid van **God die met hen meegaat**. Dit stelt hen in staat om **vol te houden**.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: wolk en vuur als teken van Gods nabijheid en bescherming, de woestijn als een plaats waar bescherming en begeleiding nodig zijn, water, manna en kwakkels.

Mara en Elim: Exodus 15:22-27 en / of Massa en Meriba: Exodus 17:1-7.

Manna en kwakkels: Exodus 16.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en het ervaren van bescherming, begeleiding, steun en veiligheid;
- situaties van het al of niet tevreden en / of dankbaar zijn (huis, kleding, eten, nabijheid van vrienden, ...);
- de rechten van het kind;
- informatie over vertrouwenspersonen en -instanties in nabijheid van de leerlingen: ouders, zussen, broers, grootouders, vrienden, (groene) leerkrachten, ombudsdiensten, kindertelefoons, kinderrechtenwinkels, teleonthaal, CLB, stichting Chris, vertrouwensartsen, ...;
- problemen niet verzwijgen maar bespreken met mensen die je kunt vertrouwen;
- zich uiten in gebed;
- zich uiten met een gedicht;
- het woestijnleven als bedreigd (niet geborgen) leven schetsen met voorbeelden uit de actualiteit: eenzaamheid, honger, onbegrip, geweld, ... Tegelijkertijd een beeld schetsen van personen en instanties die hierin verandering willen brengen;
- de tegenstelling tussen droom en werkelijkheid en wat doe je eraan?
- situaties en het ervaren van de moed opgeven of volhouden (sporttraining, ziekte, ...) en van herbeginnen na teleurstellingen.

3.3. Kerst: Jezus de zoon van Abraham, Isaak en Jakob (week 7-8)

Toelichting

Jezus wordt bij het kerstfeest voorgesteld als de zoon van **Abraham, Isaak en Jakob**. De leerlingen kunnen hierbij inzien dat Jezus behoort tot het **verbondsvolk**, waarvan Abraham de stamvader is. Verschillende elementen uit deze periode komen in **het kerstverhaal** terug aan bod (samenvatting en herhaling):

- de overheersing (van de Romeinen) en **het niet vrij zijn** van het volk (volkstelling, ...);
- **Herodes** ontpopt zich als een **nieuwe onderdrukkende farao**;
- God schenkt **bescherming** en **begeleiding** aan Jezus, Maria en Jozef;
- **achterlaten** en **onzekerheid** maar ook **vertrouwen** en **volhouden**.

Met het kerstverhaal worden we geconfronteerd met bestaand onrecht en het verlangen naar een nieuwe toekomst. God maakt zich bekend via Jezus' geboorte die, in een tijd van Romeinse overheersing en onderdrukking door Herodes, uitzicht geeft op een nieuwe toekomst. Met Jezus komt leven in vrijheid in het vizier. De wijzen verwelkomen hem omdat er ruimte komt voor nieuwe kansen ondanks de vijandigheid van Herodes.

Bij de afsluiting van deze periode worden de leerlingen aangemoedigd om bescherming en begeleiding aan anderen te geven. Concrete ideeën kunnen worden uitgewerkt.

Bijbel

Geslachtsregister (zoon van Abraham, Isaak en Jakob) en geboorte van Jezus: Matteüs 1.

De volkstelling in opdracht van keizer Augustus: Lucas 2:1-5.

Herodes en de wijzen uit het Oosten: Matteüs 2:1-12.

De vlucht naar Egypte en de kindermoord: Matteüs 2:13-18.

(De terugkeer: Matteüs 2:19-23)

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- nadenken over situaties van niet vrij zijn, onderdrukking, geen bescherming of begeleiding hebben;
- concrete acties tegen onderdrukking of voor een betere toekomst: 11.11.11-actie, Unicefwenskaarten, kerstmarkt voor een goed doel, situaties in de directe omgeving, ...;
- kerstfeest vieren.

4. Suggesties expressievormen 4.2

Thema-expressie:

- *gebeden- en / of gedichtenboekje in verband met de kernwoorden van deze periode;*
- *een collage of tekening (met een woestijnachtergrond) die de situatie van Israël en de huidige actualiteit uitbeeldt;*
- *een stripverhaal over de gebeurtenissen;*
- *muziekinstrumenten maken (bij vreugde / feestvieren);*
- *de verhalen van periode 4.1, 4.2 en 4.3 uitbeelden op stenen en deze bij het eind van 4.3 gebruiken als de kring van stenen te Gilgal.*

Periode 4.3

Leren samenleven

Vrijheid in verbondenheid

Periode 4.3

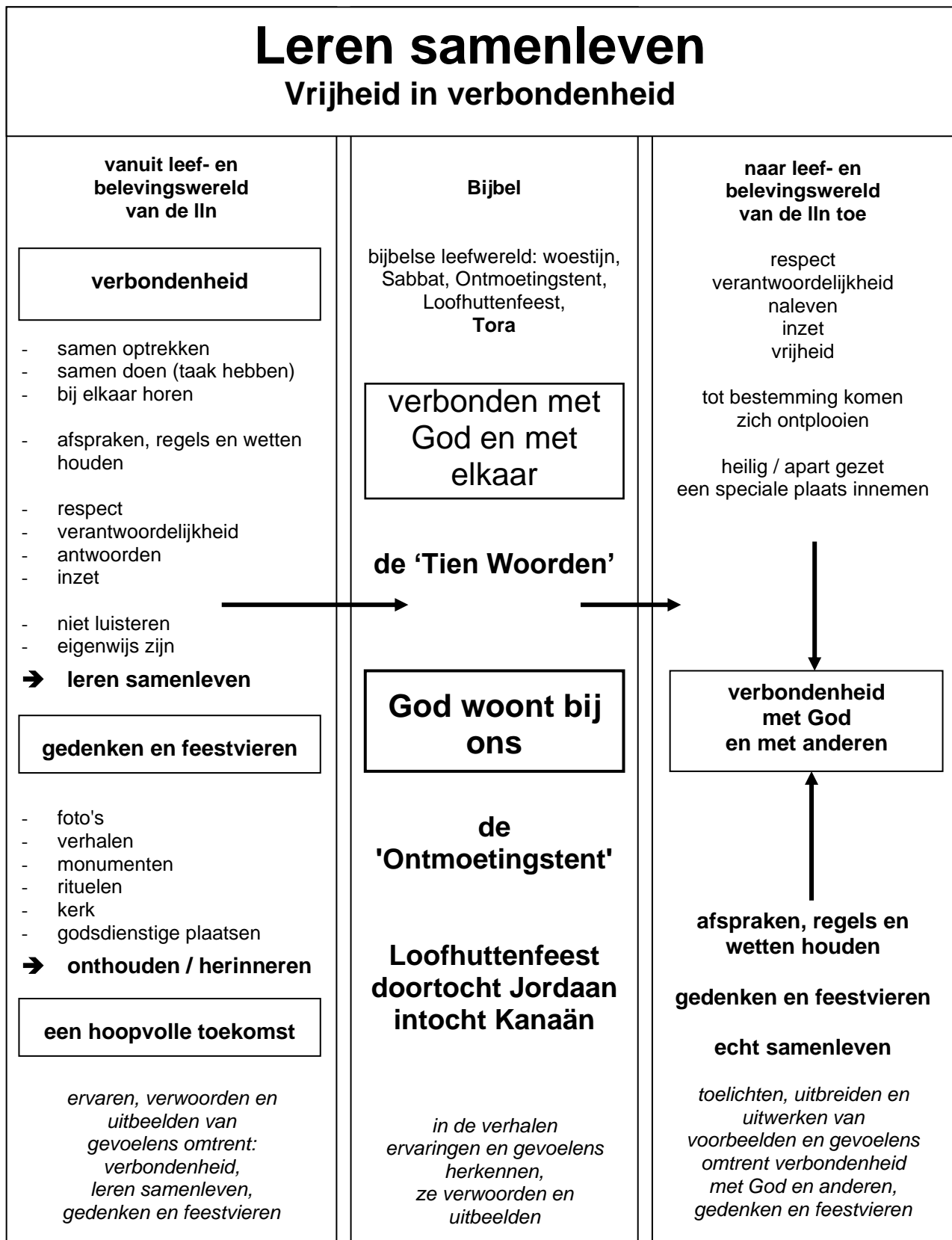
Leren samenleven

Vrijheid in verbondenheid

1. Leerplandoelen 4.3

- 1.1. *De leerlingen geven voorbeelden van samen iets doen, samen optrekken en verbonden zijn (bij elkaar horen) en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 1.2. *De leerlingen geven voorbeelden van afspraken, regels en wetten en drukken daarbij hun gevoelens uit.*
- 1.3. *De leerlingen zien in dat het houden van afspraken, regels en wetten nodig zijn om in verbondenheid samen te leven.*
- 1.4. *De leerlingen geven voorbeelden van respect tonen en zien het verband in met verbondenheid.*
- 1.5. *De leerlingen illustreren met voorbeelden dat samenleven moeilijk is als men zich niet aan afspraken houdt en ze drukken hierbij hun gevoelens uit.*
- 2.1. *De leerlingen omschrijven wat 'gedenken' en 'feestvieren' inhoudt, beelden het uit en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 2.2. *De leerlingen zien in dat 'gedenken' en 'feestvieren' op een hoopvolle toekomst wijzen.*
- 3.1. *De leerlingen herkennen in de 'Tien Woorden' de grondregels om in vrijheid te leven.*
- 3.2. *De leerlingen zien in dat de 'Tien Woorden' om een antwoord vragen en dat navolging uitdrukking is van verbondenheid met God en medemensen.*
- 3.3. *De leerlingen illustreren de 'Tien Woorden' met toepassingen uit hun leefwereld.*
- 3.4. *De leerlingen herkennen de 'Ontmoetingstent' als een plaats van verbondenheid tussen God en mensen.*
- 3.5. *De leerlingen noemen andere plaatsen van ontmoeting tussen God en mensen.*
- 3.6. *De leerlingen ontdekken in de verhalen Gods verlangen om bij de mensen te wonen.*
- 3.7. *De leerlingen zien in dat verbondenheid met God kan leiden tot zich te onderscheiden van anderen (anders handelen en apart gezet /geheiligd zijn).*
- 3.8. *De leerlingen beschrijven voorbereiding en viering van de Sabbat en het Loofhuttenfeest en verwoorden hun betekenis.*
- 3.9. *De leerlingen herkennen in het verhaal van de doortocht door de Jordaan de aspecten 'gedenken' en 'feestvieren'.*
- 3.10. *De leerlingen zien bij de verhalen van de intocht in dat door Gods bevrijdend handelen en door aandacht voor de 'Tien Woorden' een hoopvolle toekomst in het Beloofde Land mogelijk wordt.*
- 3.11. *De leerlingen kunnen Mozes' boeken als de Tora benoemen en dit toelichten.*
- 4.1. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om zich aan afspraken, regels en wetten te houden en om respect te tonen.*
- 4.2. *De leerlingen begrijpen dat mensen tot hun bestemming komen door het naleven van de 'Tien Woorden'*
- 4.3. *De leerlingen verwoorden hoe zij kunnen bijdragen aan verbondenheid in hun omgeving.*
- 4.4. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om met anderen op een vreedzame en opbouwende manier samen te werken.*

2. Schema 4.3

3. Invulling 4.3

Toelichting

In de woestijn wordt Israël voorbereid om als Gods verbondsvolk te gaan **samenleven** in het Beloofde Land Kanaän: **verbondenheid met God en met elkaar**. Hiertoe ontvangt het de 'Tien Woorden' (GNB: Grondregels) en wordt de 'Ontmoetingstent' (NBG: Tabernakel, of Tent der Samenkomst) gebouwd. Ook voor de leerlingen is - terwijl het groepsgevoel toeneemt - samenleven een interessante oefening.

Bij het vieren van Sabbat, Sukkot/Loofhuttenfeest en Pesach én bij de doortocht door de Jordaan / intocht in Kanaän worden **feestvieren en gedenken** benadrukt. Het verleden **herinneren** is belangrijk om goed in het heden te kunnen handelen en om vooruit te kunnen kijken: **een nieuwe toekomst** komt in zicht. Het wijzen op het verband tussen het verleden, het heden en de toekomst wordt voor de leerlingen mogelijk en belangrijk. Hun historisch besef, inzicht en oog voor verbanden en structuren neemt immers toe.

3.1. Verbondenheid en leren samenleven (week 1-2)

Toelichting

De leerlingen ervaren en beseffen dat **samen iets doen, samen optrekken en samenleven** (zie ook periode 2.1 en 2.5) niet vanzelf gaan, maar dienen te worden geleerd. Voor de leerlingen is - terwijl hun groepsgevoel toeneemt - samenleven een interessante oefening. Ook het leven in de woestijn wordt een echte **leerschool** voor het volk.

De 'Tien Woorden' helpen de mens op weg en wijzen de richting aan hoe men echt kan samenleven. Het zijn **afspraken, regels en wetten** (zie ook periode 2.3) die het volk een eigen plaats temidden van andere volkeren bezorgen (**apart zetten**). Ze kunnen hierdoor in **vrijheid** leven en **bestemming** komen. De leerlingen worden in het dagelijks leven (thuis, bij een spel, op school, in het verkeer, in de natuur, ...) ermee geconfronteerd dat afspraken, regels en wetten soms onprettig kunnen overkomen maar bedoeld zijn om vrijheid te geven en tot bestemming te brengen.

Terwijl de tien plagen voor Egypte als een vloek werden ervaren en chaos en vernietiging veroorzaakten, kunnen de Tien Woorden tot zegen, geluk en leven bijdragen. Door ze na te leven, groeien mensen in hun menszijn en komen ze tot ontplooiing: mensen komen tot hun bestemming. Het opzet van de Tien Woorden is niet om te verbieden, maar om van advies te dienen. Bovendien klinkt er in het 'gij zult ...' een belofte. Het **respecteren / houden** van of het **beantwoorden** aan de Tien Woorden bevordert echte vrijheid. De leerlingen kunnen ongetwijfeld voorbeelden geven van hoe **eigenwijs gedrag** en het **niet beantwoorden** aan afspraken en regels het samenleven moeilijk maken. De leerlingen worden aangespoord om in hun leefwereld te zoeken naar **toepassingen** van de Tien Woorden en tonen zich gemotiveerd om deze te respecteren.

De Tien Woorden functioneren in **verbondenheid met God en met elkaar**. Daarom vindt op de berg Sinaï een verbondssluiting plaats. God verbindt zich met het volk en het volk verbindt zich met hem. Er kan worden verwezen naar andere verbondssluitingen, zoals met Noach (periode 1.1) en met Abraham (periode 3.2). Ook met hen en door hen wilde God zich verbinden met de mensen.

'Verbondenheid' met God en met elkaar uit zich ook in **verbondenheid met de natuur** (dieren, bos, heide, ...), **met voorwerpen / het materiële** (wat is van mij, wat is van de ander), **met zichzelf, met de ander en met de samenleving**. Hier komen we op het terrein van 'omgaan met wat je is toevertrouwd'. Hoe ga je om met je eigen spullen en met die van de ander? Wie een band opbouwt met zijn omgeving, zal die niet zo gemakkelijk schaden. Een verwijzing naar de wereld als schepping van God om zorg voor te dragen, is hier op zijn plaats.

Door zich aan regels en afspraken te houden, tonen we respect voor elkaar, voor de natuur, voor dingen en voor de wereld waarin we leven (voor de samenleving).

Waar verbondenheid groeit, neemt respect toe en neemt geweld (in zijn diverse vormen) af. Het is duidelijk dat het naleven van de Tien Woorden **inzet** vraagt en dat de weg niet altijd makkelijk is, maar uiteindelijk leidt tot een samenleving die God graag heeft en waarin een ieder zich ten volle zal kunnen ontplooien (tot zijn bestemming zal komen). In de woestijn dient het volk al te leren hoe het straks moet gaan leven in het Beloofde Land. De woestijn is een oefengebied.

Het **sabbatsgebod** vormt de kern van de Tien Woorden en is een ideaal vertrekpunt om de andere geboden onder de loep te nemen. De sabbatsviering staat exemplarisch voor kernbegrippen als 'verbondenheid' en 'samenleven'. Met de instelling van Sabbat worden echte vrijheid en een bijzondere plaats innemen (apart gezet zijn) uitgedrukt.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: Sabbat, woestijn als leerschool.

De verschijning op de berg Sinai: Exodus 19.

De Tien Woorden: Exodus 20.

De Sabbat.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van samen optrekken, samen iets doen, bij elkaar horen en hoe dit wordt ervaren;
- zijn er taken waaraan de leerlingen samen met anderen op een vreedzame en opbouwende manier kunnen werken?
- voorbeelden van afspraken en regels thuis, op school (speelplaats!), bij spelletjes, in het verkeer, in de natuur, ... Waarom ze belangrijk zijn en hoe ze worden ervaren;
- diverse situaties zonder afspraken en regels trachten in te beelden;
- welke regels / afspraken zouden de leerlingen zelf maken? Laat hen er enkele opnoemen of opschrijven;
- met wie zijn en voelen de leerlingen zich verbonden? Laat de antwoorden niet beperkt zijn tot hun familie en vriendjes. Er bestaat een verschil tussen 'verbonden zijn' en 'verbonden voelen';
- de leerlingen zoeken naar voorbeelden van hoe ze verbondenheid en heelheid kunnen bevorderen in hun omgeving;
- hoe gaan de leerlingen om met de natuur (dieren, bos, heide, uitstap, ...), met voorwerpen (van henzelf, maar ook van de ander), met zichzelf, met de ander, met de samenleving?

3.2. God woont bij ons (week 3-4)

Toelichting

Wie zich met iemand **verbonden** weet, wil er graag mee samenzijn. Met wie zijn de leerlingen graag samen? Waarom? Het is ook belangrijk om te weten dat God bij ons mensen wil zijn. Gedurende deze weken wordt nadruk gelegd op '**God wil bij de mensen wonen.**' Het verband met de (eigen) **kerk**, andere geloofsuitingen en '**godsdienstige plaatsen**' wordt gelegd in het licht van 'God woont onder ons'. Hoe wordt dit ervaren en geuit? **Gewoontes, gebruiken en rituelen** komen aan bod.

Met de '**Ontmoetingstent**' wordt duidelijk dat God bij de mensen wil wonen. Mozes kan voortaan 'als vriend' met God spreken en dat herinnert de mensen eraan dat God bij hen wil zijn en een plaats wil hebben in hun midden. De Ontmoetingstent, met haar heilige voorwerpen en rituele handelingen, toont symbolisch aan hoe God met de mensen verbonden wil zijn en hoe hij mensen tot hun maximale ontplooiing wil aansporen. Het is niet

de bedoeling om elk voorwerp en rituele handeling in detail te bespreken. Het gaat vooral om een globaal overzicht waarin kernbegrippen als **'God wil onder de mensen wonen'** en **'verbondenheid'** naar voren komen. Een andere mogelijkheid is om één of twee voorwerpen wat uitvoeriger te behandelen binnen het kader van de kernbegrippen. Door de voorschriften, voorwerpen en rituelen beleeft het volk steeds weer opnieuw dat **God hen apart heeft gezet** (geheiligd) om hen tot ware **vrijheid** en volledige ontplooiing te brengen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: de Ontmoetingstent.

De Ontmoetingstent: een selectie uit Exodus 25 tot 31:11.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden laten geven, illustraties of foto's tonen van godsdienstige ruimten;
- de leerlingen laten vertellen hoe een kerk er van binnen uitziet of er een tekening / plattegrond van laten maken;
- zijn er verschillen of overeenkomsten met andere godsdienstige ruimten?
- bezoek aan een gebedshuis (kerk, synagoge, moskee ...);
- hoe ervaren de leerlingen een eredienst / samenkomst? Laat hen er een tekst over schrijven;
- hebben de leerlingen voorwerpen thuis (een kandelaar, een kader, ...) die hen aan God doet denken? Laat hen iets van thuis meebrengen en laat hen erover vertellen;
- maak een 'viertafel': een mooi tafelkleed met kandelaar, een Bijbel, ... Waaraan doet de Bijbel denken? En de kaars die we aansteken? De leerlingen mogen ook hun meegebrachte voorwerpen op de viertafel leggen.

3.3. Gedenken, feestvieren en een nieuwe toekomst (week 5-6)

Toelichting

De leerlingen geven **voorbeelden van feesten**: kinderfeestjes (periode 1.2, 1.5: verjaardagen, Sinterklaas, ...), gekende kerkelijke feesten (doop, Kerstfeest, ...) en andere maatschappelijke (wapenstilstand, dag van de arbeid, ...). Vooral het element **gedenken** wordt benadrukt. Uitgaande van **foto's, verhalen, rituelen en monumenten** kan men nadenken over het belang van het **in herinnering brengen van het verleden, dit te gedenken en niet te vergeten (te onthouden)**. Omdat historisch besef, inzicht en oog voor verbanden en structuren bij de leerlingen toenemen, wordt het mogelijk en belangrijk te wijzen op het verband tussen verleden, heden en toekomst. **Uit het verleden worden lessen getrokken voor vandaag en voor de toekomst. Het handelen in het heden kan bijdragen tot een hoopvolle en nieuwe toekomst.** Ook voor de **kerk** is gedenken, samen feestvieren, belangrijk.

Het is leuk om deze afsluitende lessen onder een soeka of loofhut te houden. Hier kan worden herdacht (verhalen herhalen), gevierd en vooruitgekeken. Tevens kan met de leerlingen worden nagedacht over de attitudedoelstellingen (dlst 4.1 tot 4.5) van deze periode.

Nu het Beloofde Land in zicht komt, kijkt Israël terug op de woestijnreis. Het volk krijgt instructies om een feest te vieren dat herinnert aan hun zwerftocht door de woestijn: **Sukkot of het Loofhuttenfeest**. Ze mogen herinneren en onthouden hoe ze in tenten / hutten leefden en vooral niet vergeten dat God bij hen in een tent woonde en met hen meeging.

In het Beloofde Land wordt Sukkot ook een vrolijk feest van de oogst, wanneer de opbrengst van koren en wijn er is. Dit feest is tevens een voorproefje van het land zoals God dat wenst: van vreugde en een rijke oogst. De soeka of loofhut is een symbool van echt samenleven: er

wordt samen in gegeten en de verhalen over Egypte, de uittocht en de reis door de woestijn worden erin doorverteld om ze 'nooit meer te vergeten'. Daarom is Sukkot **een feest dat een blik werpt op een nieuwe toekomst voor het volk.**

Het verhaal van **de twaalf verspieters** kan hier eveneens een plaats krijgen: ze komen met een rijke oogst terug uit het land Kanaän. Ze proeven letterlijk van de vruchten van het nieuwe land en kunnen iets aan het volk laten zien over **de nieuwe toekomst die God voor hen in petto heeft.**

Jozua en Kaleb zien in het Beloofde Land Gods toekomst voor het volk (waar je in verbondenheid met God en anderen fijn kunt samenleven) terwijl de anderen dit niet zien. Jozua kan worden geïntroduceerd als de nieuwe leider en opvolger van Mozes.

De verhalen van Mozes' afscheid en de introductie van de nieuwe leider Jozua kunnen summier worden verteld als opstap naar het volgende verhaal (de doortocht door de Jordaan).

Bij het afsluiten van de vijf boeken van de Tora is het belangrijk dat de leerlingen **het begrip Tora leren kennen** (in periode 4.5 wordt Tora verder gehanteerd). Zo verkrijgen de leerlingen geleidelijk - gelijklopend met de behandelde verhalen - inzicht in de structuur van de Bijbel.

Met **de doortocht door de Jordaan** overschrijdt het volk een belangrijke grens. Ze moeten allen door het water (vergelijk de doortocht door de Rietzee) en **de 'Verbondskist'** met de Tien Woorden passeren: beeldend wordt hiermee uitgedrukt **dat er geen leven is in het Beloofde Land zonder het respecteren van de Tien Woorden.**

Aan de overkant (Gilgal) wordt een monument, een gedenksteen, opgericht: de twaalf stenen herinneren het volk eraan hoe God hen tot hier heeft geleid. Als de kinderen vragen: **"Waarom staan die stenen daar?"**, kunnen de ouders hen vertellen hoe God het volk door de woestijn heeft geleid, met hen verbonden was en bij hen woonde. Door dit te gedenken en erover feest te vieren, weten ze dat dit nog steeds zo is en beleven ze alles weer opnieuw.

Tenslotte mag het volk op de Jordanoever het Pesach voor de eerste keer in het Beloofde Land vieren. Zo brengen ze in herinnering hoe ze uit Egypte zijn bevrijd.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: Sukkot en de Tora.

Sukkot: Leviticus 23:33-44.

De twaalf verspieters: Numeri 13.

Jozua, Mozes' opvolger: Deuteronomium 21:1-8.

Afscheid van Mozes: Deuteronomium 34.

Doortocht Jordaan en intocht Kanaän: Jozua 3-5.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- deze lessenreeks onder een loofhut doen plaatsgrijpen (vieren);
- maak een (kleine) loelav en / of toon een illustratie. Vertel er over;
- hebben de leerlingen wel eens een hut gemaakt en / of in tent of caravan gekampeerd? Laat hen erover vertellen;
- aan de hand van foto's, monumenten, verhalen en rituelen de leerlingen laten nadenken over het belang van gedenken en feestvieren. Hoe wordt dit door de leerlingen ervaren?
- kennen de leerlingen in de buurt van de school een monument of gedenkteken? Weten ze waar dat ge-denk-teken je aan doet denken? Waarom is dat gedenkteken juist daar neergezet? Waarom is het belangrijk dat je dat niet vergeet?
- even stilstaan bij het belang van lessen trekken uit de geschiedenis (nooit meer oorlog!). In welke mate hebben verleden en heden invloed op de toekomst?

- *laat de leerlingen een klein voorwerp / foto / illustratie meenemen van thuis dat een emotionele waarde voor hen heeft en wat hen doet herinneren aan ... Laat hen erover vertellen. (Graag zelf ook iets meebrengen).*

4. Suggesties expressievormen 4.3

Thema-expressie:

- *een maquette van de berg Sinai (papier-maché) met Mozes en de twee stenen platen (klei), eventueel aan de voet van de berg het tentenkamp;*
- *indien mogelijk: een echte, levensgrote soeka bouwen en versieren (op de speelplaats / tuin of park). Anders een kleine soeka maken in de klas. Rijk versieren met slingers, loof, loelav, vruchten en allerlei tekeningen over de woestijnreis;*
- *een maquette van de Ontmoetingstent;*
- *de verhalen van periode 4.1, 4.2 en 4.3 uitbeelden op stenen en deze bij het eind van 4.3 gebruiken als de kring van stenen te Gilgal.*

Periode 4.4

Toekomst waarmaken

God werkt door ons

Periode 4.4

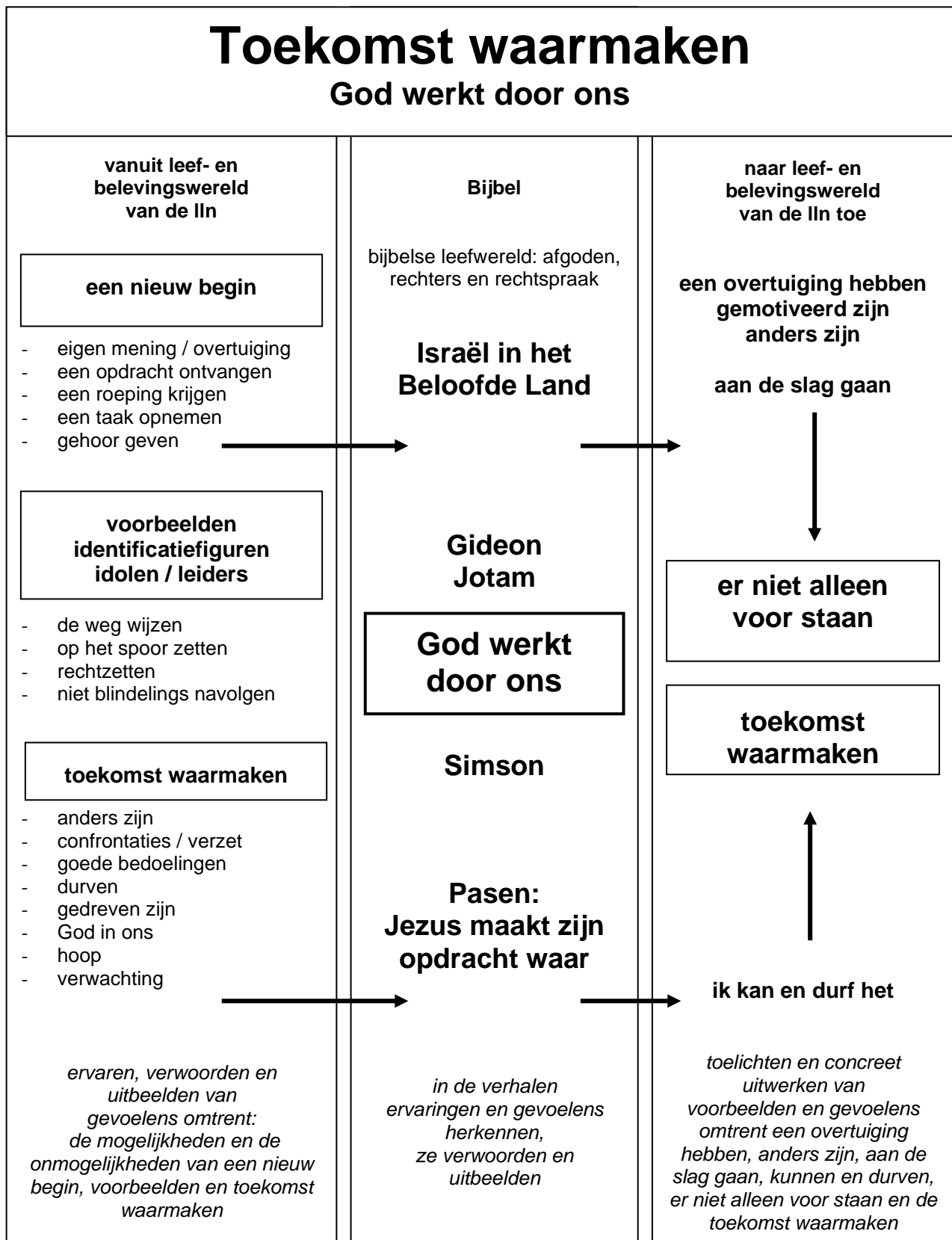
Toekomst waarmaken

God werkt door ons

1. Leerplandoelen 4.4

- 1.1. *De leerlingen geven hun mening weer over een opgegeven onderwerp en vergelijken deze met de meningen van anderen.*
- 1.2. *De leerlingen verwoorden en beelden hun gevoelens uit bij het uitvoeren van een taak of opdracht.*
- 1.3. *De leerlingen omschrijven het begrip 'roeping' als gehoor geven aan een taak of opdracht vanuit een overtuiging.*
- 1.4. *De leerlingen zien in dat een nieuw begin mogelijk wordt door het beantwoorden aan een roeping.*
- 2.1. *De leerlingen geven voorbeelden van idolen en identificatiefiguren en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 2.2. *De leerlingen beseffen dat identificatiefiguren (leiders) grote invloed hebben die zowel positief als negatief kan zijn.*
- 2.3. *De leerlingen geven eigenschappen van goede en slechte leiders.*
- 3.1. *De leerlingen verwoorden en beelden uit hoe zij voor zichzelf en anderen een goede toekomst zien.*
- 3.2. *De leerlingen zien in dat hoop en verwachting nodig zijn voor een betere toekomst.*
- 3.3. *De leerlingen zien in dat 'een nieuwe toekomst waarmaken' durf en gedrevenheid vraagt.*
- 3.4. *De leerlingen herkennen in voorbeelden dat mensen zich door God gedreven kunnen weten bij het uitvoeren van hun roeping.*
- 4.1. *De leerlingen zien in dat Israël in het Beloofde Land mogelijkheden voor een nieuw begin krijgt.*
- 4.2. *De leerlingen weten dat natuur- en vruchtbaarheidsgoden geen vruchtbare toekomst kunnen geven.*
- 4.3. *De leerlingen herkennen in 'rechtverhalen':*
 - *overtuiging, roeping, confrontatie en verzet;*
 - *de weg wijzen naar de Tien Woorden, op het spoor zetten, rechtzetten;*
 - *goede bedoelingen, durf en gedrevenheid (God werkt door mensen);*
 - *goede en slechte voorbeelden / leiders;*
 - *acties tegen de afgoden en het waarmaken van een hoopvolle toekomst.*
- 4.4. *De leerlingen herkennen in het lijdens- en opstandingsverhaal dat Jezus gedreven was om zijn opdracht waar te maken en hij hierdoor toekomst geeft.*
- 5.1. *De leerlingen kunnen omgaan met verscheidenheid aan meningen en anders zijn.*
- 5.2. *De leerlingen beseffen dat ze tot heel wat in staat zijn en aan de slag kunnen gaan.*
- 5.3. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd en durven stappen te zetten om een nieuwe toekomst in hun omgeving concreet te helpen waar maken.*
- 5.4. *De leerlingen zien in dat ze er hierbij niet alleen voor staan en dat God door mensen werkt.*

2. Schema 4.4

3. Invulling 4.4

Toelichting

De tocht door de woestijn is ten einde. Het volk heeft kunnen leren dat 'God met hen meegaat' (4.2), dat 'God bij hen woont' en hoe in vrijheid en verbondenheid met hem en met elkaar te leven (4.3). Nu het volk zich vestigt in **het Beloofde Land** en de toekomst voor hen open ligt, is de grote vraag: Zullen zij hun nieuwe **toekomst waarmaken**? Hoe zal het volk gehoor geven aan **de roeping** die het bij de berg Sinai heeft ontvangen. Hoe gaat het volk gebruik maken van de kansen van dit **nieuwe begin**? Hoe gaan ze zich temidden van de Kanaänieten, met hun totaal andere cultuur en goden, gedragen? Het wordt geen succesverhaal maar God roept telkens '**rechtters**' en **God werkt door hen** (GNB: 'de geest van de Heer'). Het paasverhaal toont aan dat **Jezus zijn opdracht waarmaakt**.

De leerlingen weten meestal wel 'hoe het moet om iets waar te maken' maar vaak is dit moeilijk om uit te voeren. **Identificatiefiguren** (voorbeelden, idolen, leiders), die zo belangrijk zijn bij de ontwikkeling van kinderen, kunnen hierbij positief stimulerend werken of juist een verkeerde weg aanwijzen. Kinderen mogen zichzelf blijven en doen er goed aan om idolen beter niet blindelings na te volgen. De leerlingen kunnen bekend zijn met '**anders-zijn**': bvb. andere nationaliteit, ongebruikelijke hobby, interesse of mening, behoren tot een minderheidsgroep (kerk en PEGO in de school) én bovendien wordt hen geleerd om 'toekomst waar te maken' in hun omgeving. In het 5de en 6de leerjaar wordt stilgestaan bij engagement, bouwen aan het Koninkrijk, hoop voor de toekomst. Nu wordt hiervoor reeds een basis gelegd. De leerlingen beseffen dat ze een **eigen mening / overtuiging** mogen hebben en **tot 'iets' in staat zijn** én ze worden gemotiveerd om **in hun eigen omgeving aan de slag te gaan / toekomst waar te maken**. Hierbij is het belangrijk dat de leerlingen weten dat ze **er niet alleen voor staan** en dat **God in hen werkt**.

De verhalen van de rechtters (vooral van Simson) kunnen de indruk geven dat het om oorlogshelden gaat die door middel van kracht en geweld de overwinning behalen. Bij nader inzien, kan men ontdekken dat niet de rechter, maar God zelf, de hoofdpersoon is. De rechter is slechts instrument en spreekbuis van God. De boeken **Jozua en Rechtters** zijn volgens de joodse traditie 'profetische boekrollen'. Het gaat niet zozeer om oorlogsverhalen met dapperheid en heldenverering, maar eerder om een profetisch geluid te laten horen. **Hoe kunnen we in het land dat God geeft, het rechte spoor houden? Hoe kunnen we in een rechte verhouding met God en de naaste komen te staan? De Rechtters tonen het volk hierin de weg naar een nieuw begin en geven hoop en verwachting voor een nieuwe toekomst.**

3.1. Een nieuw begin (week 1)

Toelichting

Bij de ontwikkeling (een groeiend waarden- en normenbesef,...) van de leerlingen is het belangrijk dat ze een **eigen mening hebben**, deze kunnen vertolken en naast andere meningen kunnen plaatsen. Voor je eigen mening opkomen, is niet altijd eenvoudig. Het vergt vaak een **duidelijke overtuiging**, veel durf en moed, zelfopoffering en gedrevenheid. Enkele voorbeelden: keuzes maken, eerlijk zijn, vertellen over je (geloofs)overtuiging / waar je voor staat, niet meedoen met pesten, ... Het hebben van een eigen mening kan het **anders-zijn** (hierboven reeds beschreven) tonen. Hierdoor kan men met **confrontaties en verzet** te maken krijgen. Het is voor de leerlingen belangrijk om hier evenwichtig mee te leren omgaan: anders durven zijn, maar niet onnodig een buitenbeentje zijn. Het anders-zijn heeft ook te maken met idolen en leiders. Dit wordt in de volgende weken behandeld.

Het boek Jozua wordt beperkt - zonder de veroveringsverhalen - aangehaald als overgang naar **het boek Rechtters** en om **het leven van de Israëlieten in Kanaän** te beschrijven. Er wordt kort aandacht gegeven aan de geografische verdeling van het land, maar vooral aan de thema's: het land was aan Abraham beloofd; het land is door God gegeven; een goede

toekomst; recht doen aan de zwakke; anders-zijn; gehoor geven aan de Tien Woorden en geroepen zijn (dit wordt bij de roeping van de Rechters verder uitgediept). Het begrip 'land' werd in periode 3.1 reeds aangehaald en toegelicht. De Israëlieten zijn behoorlijk anders dan de Kanaänieten en worden op het einde van Jozua's leven eraan herinnerd om hun taak op zich te nemen en tot zegen te zijn. God wijst hen op positieve toekomstverwachtingen indien men zich houdt aan de Tien Woorden en zich niet met afgoden inlaat.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: de verdeling van het land (slechts gedeeltelijk in bezit genomen), het begrip land, het leven van Israël temidden van de Kanaänieten met de afgoden.

De verdeling van het land: beschreven vanaf Jozua 13, echter slechts een beperkte samenvatting / overzicht geven. Nadruk leggen op bijbelse term 'land'.

Het afscheid van Jozua: Jozua 23-24.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *in de lente wordt gezaaid en geplant (= nieuw begin). Samen met de leerlingen kan er iets worden gezaaid of geplant. De leerlingen krijgen de opdracht om tijdens deze periode hiervoor te zorgen (zie thema-expressie);*
- *ook andere opdrachten kunnen worden gegeven. Dit met het oog op het leerdoel: 'de leerlingen kunnen een opdracht uitvoeren en zijn hiervoor gemotiveerd (zie thema-expressie)';*
- *de leerlingen geven voorbeelden van een nieuw begin (eerste leerjaar: school, huis, kerk, vrienden ...) en specifiek van situaties waarin zij ertoe kunnen bijdragen om een nieuw begin mogelijk te maken én geven hun gevoelens daarbij weer;*
- *de leerlingen geven hun mening of overtuiging aan de hand van concrete situaties (actualiteit, schoolgebeuren, ...);*
- *de leerlingen geven hun ervaringen en gevoelens weer bij het uiten van een eigen mening en het respecteren van de mening van een ander. Ook tolerantie en toegeeflijkheid komen aan bod;*
- *verschillende manieren worden gegeven van hoe je mening te uiten: overleg, discussie, betoging, vergadering, acties, petities, publiciteit, ...;*
- *de leerlingen maken kennis met mensen en organisaties die hun overtuiging in daden omzetten (AZG, Rode Kruis, Tear Fund, WWF, Unicef, ...);*
- *de leerlingen geven voorbeelden waarin zij (of anderen) anders zijn en geven weer hoe dit wordt ervaren. Er wordt samen overwogen hoe hier het beste kan mee worden omgegaan.*

3.2. Idolen, leiders en 'ik' (week 2-3)

Toelichting

*Kinderen hebben in hun ontwikkeling nood aan **voorbeeld-** of **identificatiefiguren**. Deze dragen in grote mate bij tot hun toekomst, in positieve of negatieve zin. Het is dus een belangrijke oefening om hiermee te leren omgaan. Leerlingen hebben verschillende **idolen** waar zij naar opkijken (zangers, sporters, leerkrachten, medeleerlingen, ouders, broers, zussen, andere familieleden ...) en die hun leven beïnvloeden. De leerlingen bespreken hun idolen en tonen aan welke rol zij innemen in hun dagelijks leven. Idolen zijn in zekere zin **leiders** en kunnen verworden tot '**afgoden**'. Positieve voorbeelden maar ook een kritische houding en niet blindelings navolgen, komen aan de orde. Voorbeelden en eigenschappen van goede leiders worden gezocht: mensen willen zich inzetten voor rechtvaardigheid, ze*

willen anderen **de weg wijzen of op het rechte spoor zetten**. De samenleving heeft mensen nodig die een situatie goed kunnen beoordelen en ermee kunnen omgaan (**'rechters'**): in het gezin, op school, in de rechtspraak, in de politiek, ... Mensen kunnen zich hiertoe **geroepen** weten en **gehoor geven** aan een taak of opdracht. Om aan een taak te beginnen, dien je **overtuigd en gemotiveerd** te zijn. Voor de leerlingen kunnen zeggen **'ik kan en durf het,'** worden ze geconfronteerd met vragen zoals: Hoe kijk ik naar mezelf? Wat denk ik (goed) te kunnen. Kunnen de anderen de dingen niet beter dan ikzelf? Het is belangrijk om de leerlingen hun **mogelijkheden** te laten ontdekken en zo verder te bouwen aan hun **zelfbewustzijn** en een **positief zelfbeeld** (periode 4.1 en 4.2). Echt **aan de slag gaan**, is zich bewust verzetten tegen de afgoden.

Het leven van Israël in Kanaän wordt verder beschreven. Na de dood van Jozua hebben de Israëlieten geen leider meer. Aanvankelijk blijven ze God dienen omdat ze met eigen ogen hebben gezien wat hij voor hen heeft gedaan. Hun kinderen vergeten echter God en **vereren de natuur- en vruchtbaarheidsgoden** van de Kanaänieten, die geen toekomst bieden. Zo komen in de verhalen aan bod: **voorbeelden en de invloed ervan, idolen en afgoden, rechters, ...** Door het vereren van de afgoden geeft Israël zich over aan het noodlot, angst en de macht van de grootste en de sterkste, ... Ze worden **afhankelijk van onderdrukkende machten**. Daarom roept God **rechters**: leiders die het volk **de weg** naar de Tien Woorden **wijzen**, terug **op het spoor zetten** en **recht verschaffen** tegen hun onderdrukker. God wil het noodlot breken.

Bij de **roeping van Gideon** valt - net zoals bij Mozes (periode 4.1) - op dat een mens eerder denkt **'ik kan en durf het niet'**. Gideon zit met vragen zowel omtrent Gods handelen als omtrent zijn eigen mogelijkheden. Hij wordt echter op zijn en Gods mogelijkheden gewezen. Zo wordt hij **overtuigd en neemt hij zijn taak op zich**. In de volgende weken wordt bij Simson sterker nadruk gelegd op 'God werkt in ons'. Zie verder doelstellingen 4.2 en 4.3 voor Gideon.

Israël verschilt van de buurnaties vanwege de theocratie. Het verlangen naar een leider is vaak aanwezig. In de fabel van Jotam wordt aangegeven dat een goed heerser zich als dienaar gedraagt en dat dit toekomst biedt (vruchten dragen).

Bij de bijbelse leefwereld komen **de Kanaänitische natuur- en vruchtbaarheidsgoden** aan bod. Macht en invloed zijn hierbij superbelangrijk en er wordt gewedijverd om de sterkste, de slimste, de beste, de knapste, ... te zijn. De godsdiensten willen doen geloven dat gebrek en overvloed aan het (nood)lot te wijten zijn. Israëls God is een God van bevrijding die staat voor een gans andere samenleving gebaseerd op de Tien Woorden. De Rechters moeten daarvan in handel en wandel het voorbeeld geven. Zij leren dat men niet passief moet toekijken als iemand gebrek lijdt, maar dat men voor de zwakke dient op te komen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: afgoden, rechters, rechtspraak.

Het leven van Israël in Kanaän: Rechters 2: 6-23.

Gideon: Rechters 6-8.

De fabel van Jotam: Rechters 9: 7-21.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- gedachten worden uitgewisseld over invloed van anderen. Hoe voelen we ons als oudere broer of zus niet in de buurt is? Wie heeft het in een groep (gezin, klas, ...) voor het zeggen? Hoe moeilijk is het om tegen sommige klasgenoten (leiderstypes) in te gaan? Wie heeft er positieve of negatieve invloed op ons? Hoe voelen de leerlingen zich hierbij?
- de leerlingen foto's en / of voorwerpen van hun idolen laten meebrengen en deze bespreken. Welk belang hechten zij eraan, welke invloed hebben zij? De leerlingen zich ervan bewust laten zijn dat idolen hen 'leiden';

- eigenschappen opnoemen / een profiel van goede en slechte leiders opstellen;
- een map over leiders aanleggen;
- wat denken de leerlingen over hun eigen mogelijkheden? Wat denken ze wel of niet aan te kunnen of te durven? Achten ze de mogelijkheden van een ander hoger? De leerlingen hun mogelijkheden laten ontdekken;
- een voorbeeld bespreken van iemand die gehoor heeft gegeven aan zijn / haar roeping;
- de leerlingen zoeken informatie op over de afgoden die de Israëlieten vereerden;
- voorbeelden geven van hedendaagse / moderne afgoden.

3.3. God werkt in ons: toekomst waarmaken (week 4-5)

Toelichting

De leerlingen hebben **goede bedoelingen** en zullen daar graag voorbeelden van geven. Ze leven echter met vallen en opstaan, ook bij het aan de slag gaan en **het waarmaken van toekomst**. Toekomst kwam reeds in periode 3.2 aan bod. Nu wordt het waarmaken ervan benadrukt. In de vorige weken (bij Gideon) werden de leerlingen voornamelijk gewezen op hun mogelijkheden. Nu wordt benadrukt dat **ze er niet alleen voor staan: God werkt door mensen** en zo kunnen deze **gedreven zijn** om hun opdracht uit te voeren. Dit is vooral belangrijk om weten als het lijkt dat er weinig toekomst is of we zelf weinig toekomst kunnen bieden.

Voor **Simson** (deze eigennaam betekent zon!) werd geboren, was het donker en leek er geen toekomst voor Israël te zijn: 40 jaar overheersing door de Filistijnen en de aanvankelijke onvruchtbaarheid van Simsons ouders. In zijn optreden valt op dat 'de geest van de Heer hem aanzette (GNB)' of: **God werkte door hem**. Omdat God in mensen wil werken, is er verwachting, hoop en toekomst mogelijk.

De leerlingen kunnen zichzelf herkennen in **Simsons gedrevenheid en zwakheid**. Hij is door God geroepen en gaat de **confrontatie** aan met de Filistijnen en hun afgod Dagon, maar het **verzet** is groot. Dit verzet komt eveneens uit zijn eigen zwakheid.

Bij Simsons sterven, gaat het om meer dan om zijn dood alleen. Het is een offerdood. Simsons dood brengt het einde van de afgodenoffers met zich mee. Door zijn dood worden de Filistijnen verslagen en kunnen de Israëlieten hun toekomst weer waarmaken. Zie verder doelstellingen 4.2 en 4.3.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: Dagon.

Simson: Rechters 13-16.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- gedachten worden uitgewisseld omtrent het hebben van goede bedoelingen en hoe dit wordt ervaren;
- wat zouden de leerlingen graag kunnen of uitvoeren, terwijl ze er moeilijk toe komen?
- hoe wordt het ervaren om hulp te krijgen (bij het uitvoeren van een opdracht) en om 'er niet alleen voor staan'? Van wie ervaren leerlingen hulp?
- voorbeelden van mensen die weten dat ze er niet alleen voorstaan maar dat 'God door hen werkt' of 'zich door God gedreven weten' bespreken;
- gedachten bij de begrippen toekomst, hoop en verwachting worden uitgedrukt. Toekomst wordt positief en in eerste instantie concreet in de eigen omgeving en in de 'nabije toekomst' bedoeld. Toekomst hoeft niet ver weg te zijn. Hoop en verwachting zijn nodig om aan een toekomst te bouwen;

- als blikvanger kan een stuk gereedschap worden gebruikt. Een hamer kan werk lichter maken maar is ook in staat om te vernielen.

3.4. Jezus maakt zijn opdracht waar (week 6-7)

Toelichting

De leerlingen hebben bij de aanvang van het thema een taak / opdracht gekregen en zijn aan de slag gegaan (zie suggesties en thema-expressie). Nu wordt besproken en geëvalueerd wat ze ervan terecht hebben gebracht.

Aan het eind van deze periode worden parallellen getrokken tussen de Rechters en het paasgebeuren, worden de kernwoorden herhaald en krijgen de attitudedoelstellingen (5.1 tot 5.4) opnieuw extra aandacht. **Laat de leerlingen vooral ervaren en onthouden dat ze een overtuiging mogen hebben, anders mogen zijn, tot 'iets' in staat zijn of 'iets' kunnen. Ze kunnen dus gemotiveerd aan de slag gaan in de wetenschap dat ze er niet alleen voor staan maar dat God door hen werkt.**

Zowel Jezus als Simson tonen dat ze bevrijders zijn. Beiden hebben ze daarvoor hun leven gegeven. In het vierde leerjaar wordt met **Pasen** de nadruk gelegd op: '**Jezus was ervan overtuigd** dat hij een weg van lijden zou gaan. Hij sprak er vaak met zijn leerlingen over die zich hiertegen verzetten (confrontatie en verzet).' Jezus was **anders** en toonde zich sterk **gemotiveerd** en **zette zijn overtuiging door ondanks confrontatie en verzet**. Voor Maria (in Johannes 12) is Jezus degene in wie God omziet naar de arme, de verdrukte, de hulpeloze. Ook bij de intocht lopen de mensen hun bevrijder tegemoet. **Jezus is gedreven om zijn opdracht te vervullen.** Niets kan hem tegenhouden - **hij kan en durft het** - ook al staat hij er eenzaam en alleen voor. Hij blijft trouw aan God en mensen in alles wat er gebeurt, zelf als hij daarbij zijn leven verliest. God blijft hem ook trouw en dit dwars door de dood heen. De opstanding verwijst naar de bevrijding en opent **de weg voor een nieuwe toekomst.** Uiteindelijk raken Jezus' leerlingen overtuigd van de nieuwe toekomst en durven ze voor hun geloof uitkomen.

Bijbel

Zalving te Betanië en intocht in Jeruzalem: Johannes 12: 1-19.

Jezus spreekt over zijn lijden en dood: Johannes 12: 20-27 (Matteüs 16: 21-28; 17: 22-23).

Gevangenneming, kruisiging, sterven en begrafenissen: Johannes 18-19.

De opstanding: Johannes 20: 1-18.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen

- de leerlingen een schilderij met hun voeten laten maken en hun gevoelens bij het anders werken laten verwoorden;
- opdrachten waaraan de leerlingen kunnen meewerken samen met anderen;
- wat durven de leerlingen niet zo goed. Wat kan eraan worden gedaan?
- paasgroeten maken voor mensen uit de omgeving;
- voorbeelden van mensen die in moeilijke omstandigheden zich consequent houden aan hun overtuiging en doorzetten: vervolging omwille van (geloofs)overtuiging, onschuldigen die lijden, ...;
- concrete voorbeelden zoeken om in de eigen omgeving een nieuwe toekomst waar te maken;
- stilstaan bij: 'er niet alleen voor staan, maar God werkt door ons'.

4. Suggesties expressievormen 4.4

Thema-expressie:

- *bij het begin van deze periode een concrete persoonlijke opdracht geven rond deze thema's. Aan het einde van de periode evalueren en bespreken. Bijvoorbeeld kennismaken met A.I., inlichtingen inwinnen m.b.t. briefschrijfacties of concrete voorbeelden in de directe omgeving van de leerling. Concrete afspraken maken en stappen zetten om de opdracht tot een goed einde te brengen;*
- *op stukken behang van ongeveer 1,60 m de lichaamsomtrek van de leerlingen tekenen. Daarna de figuren inkleuren als een rechter / strijder of invullen met de overtuiging / mening van de leerlingen en met wat de leerlingen denken, wensen, kunnen, durven, waar willen maken en waarmee ze aan de slag willen gaan;*
- *'fakkels' maken. Glazen potjes beplakken met zijdepapier of beschilderen met glasverf. Met een theelichtje erin heb je een eigen lampje;*
- *met klei een kruik maken en de kruik beschilderen of inleggen met mozaïeksteentjes;*
- *een maquette maken van het beloofde land. Met speelgoedpopjes telkens aanduiden waar de rechters wonen en werken.*

Periode 4.5

Jezus maakt vrij

Leren samenleven in vrijheid

Periode 4.5

Jezus maakt vrij

Leren samenleven in vrijheid

1. Leerplandoelen 4.5

- 1.1. *De leerlingen geven voorbeelden uit hun dagelijks leven waarbij ze keuzes maken en geven weer hoe zij deze ervaren.*
- 1.2. *De leerlingen geven weer wat ze belangrijk vinden bij het maken van een keuze.*
- 1.3. *De leerlingen zien in dat 'mogen' kiezen een voorrecht is.*
- 1.4. *De leerlingen zien in dat keuzes maken, gevolgen heeft.*

- 2.1. *De leerlingen geven voorbeelden van leersituaties en geven weer hoe zij deze ervaren.*
- 2.2. *De leerlingen zien in dat iedereen verschillende mogelijkheden tot leren heeft en daar nieuwe en aangepaste kansen dient te krijgen.*

- 3.1. *De leerlingen benoemen enkele van hun mogelijkheden (omstandigheden en talenten) waarmee ze aan de slag kunnen gaan.*

- 4.1. *De leerlingen ontdekken in de Bergrede, in enkele gelijkenissen en in Jezus' handelen dat hij in zijn benadering van de Tora een leraar is die in de joodse traditie staat.*
- 4.2. *De leerlingen herkennen in de zaligsprekingen dat Jezus een weg toont die anders is dan de gangbare weg.*
- 4.3. *De leerlingen geven voorbeelden uit Jezus' uitleg van de Tora die het leren samenleven in vrijheid bevorderen.*
- 4.4. *De leerlingen kunnen aan de hand van voorbeelden uitleggen wat een gelijkenis is.*
- 4.5. *De leerlingen ontdekken in enkele gelijkenissen dat er een verband bestaat tussen op de juiste manier luisteren (en leren) én vrucht dragen.*
- 4.6. *De leerlingen herkennen in Jezus' handelen dat hij mensen vrijmaakt die geen toekomst meer zien of hebben.*
- 4.7. *De leerlingen merken op dat Jezus' leerlingen een eerste stap dienen te zetten om hun zendingsopdracht waar te kunnen maken.*
- 4.8. *De leerlingen tonen aan dat Jezus mensen oproept om ook zelf zijn onderwijs en handelen in hun dagelijks leven verder te zetten.*

- 5.1. *De leerlingen zien in dat het kiezen van de juiste weg henzelf en anderen gelukkig kan maken.*
- 5.2. *De leerlingen kunnen opnoemen wat belangrijk is om samen te leven.*
- 5.3. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om te leren.*
- 5.4. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om in concrete situaties de juiste keuzes te maken en aan een positieve toekomst te werken.*
- 5.5. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om de lessen en het optreden van Jezus als voorbeeld te nemen in hun dagelijkse omgang met anderen.*

Schema 4.5

3. Invulling 4.5

Toelichting

Uitgaande van de leef- en belevingswereld van de leerlingen wordt nagegaan waar hun **interesses** liggen en welke **keuzes** zij maken om gelukkig te zijn. Hoe reageren ze op het feit dat niet iedereen gelijke **kansen** heeft? Het moet hen duidelijk worden dat ze telkens opnieuw gemotiveerd mogen zijn om kansen te grijpen om te **leren samenleven**. Hun eigen mogelijkheden ontdekken en de eerste stappen durven zetten, zijn nodig om met uitdagingen aan de slag te gaan of om in concrete situaties te **handelen**.

In het 3de leerjaar (periode 3.5) hebben de leerlingen kennis gemaakt met **Jezus als leraar**. In deze periode wordt verder ingegaan op het onderwijs dat Jezus geeft, alsook op zijn handelen. De leerlingen kunnen ontdekken wat hij leert / onderwijst en hoe hij handelt. Hiertoe worden behandeld:

- het eerste deel uit **de Bergrede** (Matteüs 2: 1-12): verwijzen naar Mozes en de **Tora**, periode 4.3;
- enkele **gelijkenissen**: de weg of de sleutel tot vrijmaking;
- enkele **genezingsverhalen**: mensen worden vrijgemaakt.

Mensen die Jezus' onderwijs proberen toe te passen of **Jezus als voorbeeld nemen**, worden op weg gezet om:

- juiste keuzes maken;
- te leren om te handelen;
- bevrijdend te handelen;
- vrucht te dragen;
- voor elkaar aan de toekomst werken
- in vrijheid met elkaar samen te leven.

In het vierde leerjaar wordt het '**leren samenleven in vrijheid**' nagestreefd.

3.1. Interesses en keuzes (week 1-3)

Toelichting

Kinderen kunnen voorbeelden geven van wat voor hen **belangrijk** is, waar hun **interesse** naar uitgaat en wat hen **gelukkig** maakt / tot hun geluk bijdraagt. Vaak moeten er **keuzes** worden gemaakt (vb. i.v.m. zakgeld, lectuur, voeding, kledij, ...) die wel of niet bijdragen tot gelukkig zijn. Maar wat als het geluk helemaal niet aanwezig is? Wat wanneer reeds een aantal keuzes vooraf bepaald zijn waardoor je geen kant meer uit kan (het gezin waartoe het kind behoort, de maatschappij waarin het leeft, ...)? Niet iedereen krijgt dezelfde kansen: kansarmen, kansarmoede, kanslozen, ... Kinderen worden geconfronteerd met **overvloed en weelde** maar ook met **gebrek, lijden en onrecht**.

In de **Bergrede** wenst Jezus juist mensen geluk die weinig kansen hebben. Hij herinnert zijn toehoorders aan Gods kijk op de dingen, aan **een wereld zoals God het heeft bedoeld**. In deze wereld gaat het om die mensen die in de **zaligsprekingen** worden genoemd (arm zijn, honger hebben, verdrietig zijn). Wanneer mensen zelf nood hebben gekend, kunnen ze soms anderen beter begrijpen en helpen. De zaligsprekingen vertegenwoordigen niet zomaar een mooi visioen. Ze zijn bedoeld om erop te wijzen hoe het in het hier en nu zou moeten. In Jezus' benadering van de Tora wordt duidelijk hoe God het samenleven van mensen heeft bedoeld en hoe het samenleven in vrijheid mogelijk wordt. De groepen die Jezus gelukkig prijst, zijn niet degenen die je zou verwachten.

In de Bergrede leert Jezus hoe mensen met elkaar moeten omgaan want daarvan hangt het samenleven en gelukkig zijn af. Jezus' benadering van '**Mozes' Tora**' toont de 'leer' of 'levenswijze' zoals God het heeft bedoeld: **leren samenleven in vrijheid**.

Bij de **bijbelse leefwereld** kan ruim aandacht worden geschonken aan **de joodse wijze van leren en onderwijzen**.

- Joodse geloofsopvoeding (het leren) gebeurt in eerste plaats thuis binnen de familie.
- Ook de joodse feesten zijn vooral een thuisgebeuren, waar ze worden voorbereid en gevierd samen met de kinderen, naast het vieren in de synagoge. Daarbij zijn vieren en leren met elkaar verweven. Het vieren van deze feesten is een heel praktisch 'leren': kennismaking met en bewustwording van de symbolen en rituelen, het lezen en opzeggen van liederen en teksten. Als tijdens 'Simchat Tora' de Tora-rollen feestvierend en zingend worden rondgedragen, zegt dat meer dan een theoretisch lesje over het belang van de Tora!
- De feesten zijn gekoppeld aan verhalen. 'Verhalen vertellen' vormt het hart van het joodse leren (er is een uitgebreide mondelinge en schriftelijke traditie van joodse verhalen en de commentaren daarop). Het gebeurt vaak met een vraag- en antwoordmethode (denk maar aan: "Waarom is deze avond anders dan andere avonden...?").
- 'De Tora leren' staat uiteraard centraal. Verhalen uit de Tora zijn opstapjes om wijsheden aan te leren. Het doel van leren is om wijs en verstandig te worden (vergelijk Spreuken). Het is belangrijk om: inzicht te verkrijgen, een levenswijze aan te leren, juiste beslissingen te kunnen nemen, goed en kwaad te kunnen onderscheiden, te weten wat recht is etc. Dit is 'levenslang leren'. Je blijft altijd (goede) vragen stellen.
- **De synagogeschool.** Joodse jongens gingen in Jezus' tijd tijdens de wekdagen naar de synagogeschool om de Schriften te bestuderen. De studie van de ganse Bijbel (OT), dus niet alleen van de Tora, begon op vijfjarige leeftijd. Na vijf jaar studie begon men ook met de mondelinge Tora, de Misjna of de commentaar. Bij de leeftijd van twaalf of dertien jaar kon men eindigen met het volgen van de lessen in een school en een beroep leren. Sommige bleven bij beroemde leraren verder studeren. De schriftgeleerden en Farizeeën onderwezen regels en voorschriften niet alleen uit de Bijbel maar ook uit de traditie. De school was het hele jaar vier uur per dag open tijdens de koele perioden - vóór 10 uur 's ochttens en na 3 uur 's middags. De leraar zat op een klein verhoog met een rij wetsrollen voor zich, de jongens zaten aan zijn voeten. Schriftgedeelten werden hardop gelezen en uit het hoofd geleerd. Van jongens werd een grondige kennis verwacht van de joodse geschiedenis en de Wet; ook moesten zij kunnen lezen, schrijven en rekenen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: het leren binnen de joodse traditie, schriftgeleerden, Tora en traditie, leerhuis (sjoel), feest van de wet, joodse alfabet, boekrol.

De Bergrede:

- de zaligsprekingen: Matteüs 5: 1-12;
- Jezus leert de Tora: Matteüs 5: 38-48.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerlingen laten opsommen of uitbeelden wat 'gelukkig zijn' voor hen betekent;
- de leerlingen geven voorbeelden van keuzes die zij moeten maken (kledij, lectuur, zakgeld, vrienden, tijdsbesteding, houding, ...). Wat voor gevolgen hebben deze keuzes? Hoe voelen de leerlingen zich hierbij?
- voorbeelden geven waarbij duidelijk wordt dat niet iedereen dezelfde keuzemogelijkheden heeft (ook hier). Vaak is er weinig ruimte voor eigen keuze;
- voorbeelden geven van kansarmoede en overvloed;
- de leerlingen maken kaartjes voor mensen uit hun omgeving die ziek zijn of veel pech hebben;
- de leerlingen verwoorden of ze zichzelf een geluksvogel of een pechvogel vinden;

- de leerlingen geven voorbeelden van mensen die, ondanks verkeerde keuzes, opnieuw kansen krijgen;
- hoe ziet het ideaal samenleven van mensen er volgens de leerlingen uit?

Het 'Feest van de Wet' of Simchat Tora kan hier (of voorheen in periode 4.3) worden aangehaald.

3.2. Leren (week 4-6)

Toelichting

Leerlingen worden dagelijks geconfronteerd met **leersituaties** waarvan sommige als prettig worden ervaren, andere als erg vervelend (frustraties als het niet lukt). Vooral zaken waarin leerlingen niet goed zijn, worden geweerd en afgedaan met: Wat voor zin heeft het om daar moeite voor te doen? Het lukt mij toch niet! Leren doet men naar zijn mogelijkheden en die zijn voor iedereen verschillend. Het is belangrijk om de leerlingen hun mogelijkheden tot leren te laten inzien en hun leergierigheid te prikkelen daardoor kunnen ze gemotiveerd worden om te leren. Leren gaat gemakkelijker als men **gemotiveerd** is, er het nut van inziet. Men leert ook van voorbeeldfiguren (periode 4.4) - Jezus is hier de voorbeeldfiguur - en het is ook gemakkelijker om **samen te leren** (leren in de klas of alleen huiswerk maken...). Bij het tekortschieten in het leren, is het belangrijk om telkens **nieuwe kansen** te krijgen en te benutten. In periodes 3.3 en 3.5 kwam leren ook aan bod.

In **de gelijkenis van het zaad** leert Jezus om op de juiste manier **'te luisteren', vol te houden** wanneer het moeilijk wordt en **vrucht te dragen**. Bij een zaadje kan worden gedacht aan: de mogelijkheden die het in zich draagt; hoe het langzaam groeit (geduld, doorzetten...); hoe het uiteindelijk vrucht zal dragen en anderen gelukkig zal maken. Ook in **de gelijkenis van de zaaier en het onkruid** wordt gevraagd om geduld te oefenen vooral wanneer iets niet meteen lukt... Er wordt geleerd om te doen: **woorden worden omgezet in daden**. Ook hierin geeft **Jezus het voorbeeld**. Wanneer hij **de man met de verschrompelde hand** en **de blindgeborene** geneest, heeft hij hun geluk op het oog. Hij oordeelt niet maar biedt hen nieuwe kansen waardoor ze aan de toekomst kunnen werken. Door zo te handelen, haalt Jezus zich de haat op de hals van religieuze leiders die hun eigen machtspositie belangrijker vinden dan het geluk van anderen.

Met **'Jezus als voorbeeld'** of **'van Jezus leren'** wordt ook bedoeld dat Jezus 'een eikpunt' is, dat hij voor normen en waarden staat die we willen aanleren.

Bijbelse leefwereld over leren:

- gelijkenissen zijn niet typisch joods, ze zijn een uitstekende manier om d.m.v. een verhaal wijsheden over te brengen. Ook hier gaat het vaak om vraag en antwoord. Er is niet één uitleg, de gelijkenis kan voor eenieder een andere betekenis hebben en doet een appèl op de luisteraars;

- geen leren zonder doen: in de genezingsverhalen van Jezus gaan woorden en daden samen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: gelijkenissen als joodse manier van onderwijzen.

De gelijkenis van het zaad: Matteüs 13: 1-9.

De gelijkenis van de zaaier en het onkruid: Matteüs 13: 24-30.

De genezing op Sabbat: Marcus 3: 1-6.

De genezing van de blindgeborene: Johannes 9: 1-41.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerlingen geven voorbeelden van leersituaties (alleen, samen met anderen, bewust en onbewust, school, thuis, kerk, van vrienden, voorbeeldfiguren, ...) en hoe deze worden ervaren;
- wat prikkelt de nieuwsgierigheid en leergierigheid van de leerlingen? Waardoor kunnen ze gemotiveerd worden om te leren?
- de leerlingen noteren op een blad waar hun vriendjes goed in zijn (vooral andere vaardigheden dan hun leerprestaties) en leren dit te uiten / te communiceren in o.a. complimentjes;
- de leerlingen geven voorbeelden van dingen waarin zij zelf goed zijn / niet goed zijn en hoe zij daarmee omgaan of eraan werken;
- hoe wordt het ervaren om opnieuw te moeten of te mogen beginnen (nieuwe kansen krijgen bij tekortschieten)?
- hoe zou het ervaren worden om te moeten overzitten?
- voorbeelden van iets moois te bereiken (zaadjes die groeien) door geduldig te zijn.

3.3. Handelen en doen (week 7-9)

Toelichting

De leerlingen zijn vertrouwd met situaties waarin ze iets moeten doen wat ze geleerd hebben. **Concreet handelen** (doen) is niet altijd gemakkelijk: **willen, durven, de eerste stap zetten** zijn nodig om **met uitdagingen aan de slag** te gaan.

Het is belangrijk dat de leerlingen hun **eigen mogelijkheden ontdekken** en leren **gebruiken**. Ze kunnen **kleine stapjes** zetten, **doorzetten** als het even moeilijk is en zo **vrucht dragen** en **aan de toekomst te werken**. De leerlingen kunnen ervaren dat bij het nemen van bepaalde beslissingen, hen onrecht wordt aangedaan. Zal dit hun keuze beïnvloeden of zullen ze doorzetten? Ook voor Jezus' leerlingen was het moeilijk om tussen de opstanding en de uitstorting van de heilige geest (**Pasen en Pinksteren**) te handelen. Toen Jezus er niet meer was, waren ze verdrietig. Maar op Pinksteren begrepen ze dat de weg van Jezus niet doodloopt. Ze konden verder op die weg en hadden het gevoel dat ze iets moesten doen. Maar hoe beginnen? De frisse windvlaag en dat vonkje, dat uitgroeide tot een geweldig vuur van enthousiasme, waren nodig om hen te doen starten. Jezus hielp hen in deze periode zodat ze zoekend en tastend een weg vonden en hun taak opnieuw probeerden te begrijpen en te formuleren. Voorheen konden ze immers gewoon met Jezus meelopen. Nu moesten ze groeien in een nieuwe verantwoordelijkheid, voor elkaar en voor de mensen om hen heen. Ze leerden opnieuw denken aan en spreken over alles wat Jezus hen geleerd en voorgedaan had. **Door hun handelen konden ze vrucht dragen**.

De vragen van Jezus' leerlingen in hun onzekerheid tussen Pasen en Pinksteren omtrent God, Jezus, henzelf en de toekomst, kunnen een aanleiding zijn om terug te kijken op het vierde leerjaar (herhaling):

- God is nabij (hij hoort, ziet en wil bevrijden) (periode 4.1), hij maakt vrij en gaat mee (periode 4.2), hij woont bij ons (periode 4.3) en hij werkt door ons (periode 4.4);
- het appèl dat op de mens wordt gedaan: 'oog en oor hebben' en geroepen worden (periode 4.1), bescherming en begeleiding geven (periode 4.2), verbonden zijn met God en anderen (periode 4.3) en toekomst waarmaken (periode 4.4).

Met deze zekerheden en opdrachten mogen de leerlingen met Pinksteren aan de slag. Ook voor onze leerlingen geven ze mogelijkheden om 'vrucht te dragen' en aan de toekomst te werken.

Oog en oor hebben voor een ander kan ertoe aanzetten om te handelen. Als men **werkt met wat men heeft en doorzet**, kan men **vrucht dragen en aan de toekomst werken**. Galaten 5: 22-26 leent er zich voor om het genietbare van vruchten aan te tonen. Deze

vruchten zijn genietbaar voor onszelf en anderen, hierdoor wordt samenleven in vrijheid mogelijk en aangenaam.

Bijbel

Zendingsopdracht: Matteüs 28: 19- 20 en Handelingen 1: 4-9.

Pinksteren: Handelingen 2.

Vrucht dragen: Galaten 5: 22-26.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *de eigen mogelijkheden van de leerlingen duidelijk inventariseren en ze hiermee bemoedigen;*
- *wat houdt de leerlingen tegen en wat spoort hen aan om een eerste stap te zetten in het handelen?*
- *de vruchten vanuit Galaten 5 toelichten en concreet voorstellen;*
- *nagaan of er in de omgeving mensen zijn die hulp nodig hebben en wat eraan kan worden gedaan;*
- *de leerlingen maken kennis met personen en organisaties die hulp bieden en een toekomst voor anderen mogelijk maken;*
- *werk- of handelingsplan. Hierbij denken in termen van gedrag en niet van resultaat, willen is beter dan moeten; maak je doel bereikbaar en houd het voor ogen.*

4. Suggesties expressievormen 4.5

Thema-expressie:

- *de leerlingen vragen aan hun vriendjes waar ze goed in zijn. Daarna maken ze een slinger van verschillende figuren, bijvoorbeeld jongens en meisjes. Ieder figuur stelt één van hun vrienden voor en één henzelf. Hierop worden de goede eigenschappen genoteerd;*
- *project stap voor stap uitwerken rond bvb. het netjes houden van de school of omtrent hoe leren samenleven op de school;*
- *project kinderrechten op school: wat doe je er concreet aan?*
- *een vruchtenboom maken met o.a. de eigenschappen uit Galaten 5.*

***Suggesties
didactisch materiaal
en bronnen***

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen

- *Woord voor Woord*, Karel Eykman. Zomer & Keuning Boeken B.V., Ede.
- *Ark Boeken Kinderbijbel*. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen en werkboek*. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *De Bijbel voor Jongeren, verhalen en feiten in woord en beeld*. J.H. Gottmer, Haarlem.
- *Deltas Kinderbijbel*, Hans Bouma. Deltas, Aartselaar/Harderwijk.
- *Start Bijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap, Beernem.
- *Serie Kijk op de Bijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap, Beernem.
- *Het ontstaan van Israël, de geschiedenis van het Oude Testament*. Evangelische Omroep.
- *Bijbels Handboek voor jonge lezers*, Richard en Christine Deverell. Ark Boeken, Amsterdam.
- *Bijbel Atlas*, Joseph Rhymer. Phoenix, Weert.
- *De Bijbel in kaart*, J.H.Meesters. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- *Het huis van licht, bijbels leefboek voor jonge kinderen*, J. Klink. Kok, Kampen.
- *Kind op Maandag, maandblad voor geloofsopvoeding in het basisonderwijs*. NZV, Hilversum. Te bestellen bij Vlaams Bijbelgenootschap.
- *Kleur in de Kerk, werkboek*. NZV, Hilversum.
- *Kiezels, steentjes voor geloofsopvoeding thuis*. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Kiem, werkboek*. SGO, Hoevelaken.
- *Kiem, liedbundel*. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Zitten of opstaan, liedbundel*. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Kleurplaten*. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).
- *Kleurplaten*. Stichting Timotheüs, Beukenlaan 28 Eindhoven.
- *Om te beginnen*. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging), Amsterdam.
- *Om door te vertellen*. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging), Amsterdam.
- *Tip Top boekjes*. Internationale Bijbelbond.
- *Trefwoord: een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs*. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Zonnekind en Zonnestraal*. Averbode.
- *Alles wordt nieuw: liedbundel*, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.
- *D'r kan nog meer bij*. GMI Records.
- *Groeien als een boom. Verhalen bij symbolen en thema's uit de Bijbel*, Baukje Offringa. Meinema, Zoetermeer. ISBN 90 211 3783 6.
- *Verhalen om nooit te vergeten. Bij de feesten en gedenkdagen van het gehele jaar*, Baukje Offringa. Meinema, Zoetermeer. ISBN 90 211 3513 2.
- *De gouden sleutel. Verhalen bij thema's uit de Bijbel*, Baukje Offringa. Meinema, Zoetermeer. ISBN 90 211 3556 6.
- *Van Matzes, mitswes en mezoetzes. leer- en lesboek over jodendom (de feesten worden eenvoudig weergegeven)*, Hanna Blok, Lou Evers en Henny van het Hoofd. OJEC, Weesp.
- *De adem van kinderen. Verhalen rond joodse feestdagen*, Awraham Soetendorp. Ten Have, Baarn. Postbus 5018,8260 6A Kampen. ISBN 90 259 5261 5.
- *Aan jou geef ik mijn verhalen. (Verhalen en legenden uit de joodse traditie, naverteld voor kinderen)*, Marc-Alain Ouaknin en Dory Rotnemer. Infoboek N.V. Meerhout. ISBN 90 276 3417 3.
- *Dagelijks leven in bijbelse tijden; Graham Jones*. Ark boeken - Bijbelkiosk Vereniging, Donauweg 4 1043 AJ Amsterdam. ISBN 90338 25333.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 4.1

- *Fazil woont nog in het AaZetCee. De Banier, Utrecht 1999. ISBN 9033626594.*
- *Over Egypte en de goden. Het ontstaan van Israël. Evangelische Omroep. Koninklijke Smeets Offset BV, Weert. ISBN 907070041X.*
- *Mozes' moeder zingt. Alles wordt nieuw, deel 2. Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk. Te bestellen bij: De Nootzaak.*
- *De mensen die gaan in het duister. Alles wordt nieuw, deel 2, lied 10. Hanna Lam Callenbach, Nijkerk.*
- *Wie kan weer leven geven. Zitten of opstaan, deel 4. SGO Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak.*
- *Eén die op je past. Zitten of opstaan, deel 4. Te bestellen bij: De Nootzaak.*
- *Thema arbeid uit de serie Unicef wereldwijzer.*
- *Video: Tekenfilm van Unicef: Op reis naar een nieuwe planeet.*
- *Video: De prins van Egypte.*
- *Werkmappen Mozes. Timothëus België, Postbus 1052, 2300 Turnhout 1.*
- *Zintuigenspel: Zonnestraal nummer 6, 1999.*
- *Simon en zo: op zoek naar de naam van God. Stichting Timothëus.*
- *Uittocht: dagboek voor school en gezin. Door E. Hofman. ISBN 90 297 05116.*
- *Startpunt nr. 5: Internationale Bijbelbond.*
- *Egypte, het land van de Farao's. Educatieve en Culturele dienst van de Koninklijke Musea voor Kunst en Cultuur te Brussel.*
- *Pesten, gedaan ermeel! Gie Deboutte. Jeugd en Vrede, Brussel, 1995.*
- *Pesten, wat is het, wat doe je eraan? Gie Deboutte. Jeugd en Vrede en Bakermat, 2000. ISBN 90 5461 298 3 (www.jeugdenvrede.be; www.bakermat.com).*
- *Pesten, je kan er heel wat aan verhelpen! Educatieve map, extra uitgave van Jeugd en Vrede (oktober - december 2000).*
- *Pesten verpest, met kinderen in gesprek over pesten en gepest worden. R. Hondsmark. Stichting Chris en Centrum voor Pastorale Counseling (www.pastoraat.be).*
- *Werkblad Kind op Maandag, 26.9.1994 (p. 14). NZV, Hilversum. Te bestellen bij Vlaams Bijbelgenootschap.*
- *Gedicht: De baas is weg! Kiezels, april 2002. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.*
- *Opzetprent Kind & Zondag 17.9.2000.*
- *Kind & Zondag, maart 1993. NZV, Hilversum. Te bestellen bij Vlaams Bijbelgenootschap.*
- *Reisfolders over Egypte.*
- *CD-rom 'De droom van de Farao' (bibliotheek).*
- *Encyclopedia.*
- *Video: Het verhaal. N.O.T. 1988-1989, les 3 Koplopers (Sinnema-van Dam).*
- *Unicef folder nr. 41 najaar 2002, i.v.m. kinderarbeid.*
- *Verhalen over God, de wereld en de mensen (p. 95 e.v.), M. Roofls. Uitgeverij Van Goor A'dam. ISBN 9010052133.*
- *Werkblad 18 /20. G. Bloemen, Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Documentatie over Foster Parents Plan en Tear Fund i.v.m. financiële adoptie.*
- *Negro-Spirituals zoals 'Go down Moses'.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 4.2

- *Attributen en ingrediënten Pesach w.o. matzes (biologische winkels), charoseth (appels, kaneel, noten) e.a.*
- *Werkblad 21. G. Bloemen, Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*

- *Kind op Mandag, september / oktober 1994. NZV, Hilversum. Te bestellen bij Vlaams Bijbelgenootschap.*
- *Kind & Zondag, april 1983 p. 724 / april 1996 p. 25. NZV, Hilversum.*
- *Alles wordt nieuw, deel 1, lied 7. Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk. Te bestellen bij: De Nootzaak.*
- *Hoe kwam Mozes door de Rode Zee? Lied in 'De Goede Herder', 1985 nr. 17.*
- *Verhaal van Schubje uit 'Sta eens even stil', p. 116 over volhouden.*
- *Brooddeegvogels maken.*
- *Werkblad en verhaal Kind op Maandag, oktober 1994 p 21. NZV, Hilversum.*
- *Info over kinderrechten (Stipkrant 27/10/99). Unicef, Amnesty International i.v.m. bevrijding van vormen van onderdrukking.*
- *Video en werkboek door Joke Brugman N.O.T. (ook 4.1).*

Suggesties didactisch materiaal 4.3

- *Materiaal over omgaan met elkaar en omgaan met de directe omgeving in de ruime zin van het woord is o.a. te vinden bij:*
 - *'Jeugd en Vrede' vzw. Van Elewijckstraat 35, 1050 Brussel (o.a. het educatief project 'Mikpunt' over jongeren en geweld);*
 - *Pax Christi. Italiëlei 98a, 2000 Antwerpen (heeft allerlei praktische methoden voor vredesopvoeding op school, o.a. geweldvrij feesten: verhalen en prenten met thema's als angst, uitsluiting en verbondenheid);*
 - *'Centrum voor Ervaringsgericht Onderwijs'. Vesaliusstraat 2, 3000 Leuven (o.a. 'Doos vol gevoelens' om kinderen beter met hun eigen gevoelswereld en met anderen te leren omgaan);*
 - *'Verbondenheid als antwoord op de-link-wentje' van Anouk De Puydt en e.a. Acco, Brusselsestraat 153, 3000 Leuven.*
- *Op de berg, Zing alle dagen 2, nr.20.*
- *Het grote gebod, Bijbelliederen voor jonge kinderen 2, nr.20.*
- *Als een lamp voor onze voeten, Verhalen bij joodse feestdagen. Hanna van Dorssen. Nederlandsche Zondagsschool Vereniging.*
- *De Viertafel, vormen om geloven te verbeelden. Hillie van der Weg. Naratio, 4200 CA Gorinchem.*
- *De intocht zal een optocht zijn, Met andere woorden, klein liedboek voor kinderen. Hanna Lam.*
- *Waarom staan die stenen daar? Alles wordt nieuw, deel 4, lied 3.*
- *Loofhuttenfeest, Todah slaapt in een hutje. PGO-kwartaal 1999, nummer 37.*
- *Sabbat. PGO-kwartaal 1999, nummer 38.*
- *Steeds dichterbij, de Tabernakel uitgelegd aan kinderen. Sjors Dijk. Timotheüs.*
- *Bouwplaten: De tabernakel. Ark boeken.*
- *Kleur en doe-platen over de Tien Woorden. Timotheüs.*
- *Onze Joodse Buren, Sylvain Brachfeld. Houtekit, Antwerpen.*
- *Kind op Maandag, oktober 1994 en werkblad 41. NZV, Hilversum.*
- *Kind & Zondag. Kleur in de Kerk, september 17/2000. Werkblad Sabbat. NZV, Hilversum.*
- *Kind & Zondag, april 1992. Werkblad Jericho. NZV, Hilversum.*
- *Kind & Zondag, jaargang 65/1.2.3. NZV, Hilversum.*
- *Kind & Zondag, jaargang 69/2 najaar 2000. 10-woorden RAP. NZV, Hilversum.*
- *Kind aan Huis, werkblad 3. Een hutje van vertrouwen. NZV, Hilversum.*
- *Pakken wat je pakken kan (gedicht). Kiezels, mei 2002. SGO, Hoevelaken.*
- *Wegwijs in verkeersborden: diverse folders.*
- *De mensen om ons heen. Lied uit 'Zing het Woord'.*
- *De Tien Woorden uit 'Zo moet het kunnen', Karel Eyckman. Uitgeverij Voorhoeve, den Haag.*
- *Sinai-spel. G. Bloemen, Evangelisch Kinderwerk.*
- *Mr. Hazewind. Gedicht uit 'Sta eens even stil' (p. 15).*

- *Lied Herman van Veen 'Opzij, opzij, opzij'.*
- *De Open Poort, april 1985, i.v.m. Rustdag, feestdag. Uitgave VPKB, Brussel.*
- *Mijn Joodse Buurman (p. 71). J. de Vries .*
- *Als een lamp voor onze voeten. NZV, Hilversum.*
- *De Goede Herder, oktober 1985.*
- *Katern 'Het Oude Testament' bij krant 'De Morgen', voorjaar 2003.*
- *Het einde van Mozes' leven. Werkblad 30. G. Bloemen, Evangelisch Kinderwerk.*

Suggesties didactisch materiaal 4.4

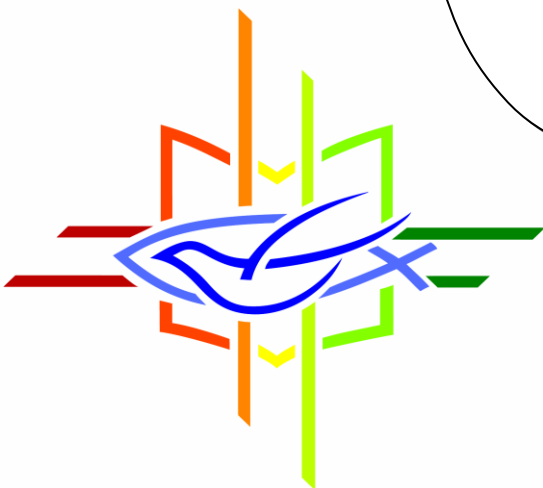
- *Zo ontdek je de bijbel (over het joodse leren), Tim Dowley. J.N. Voorhoeve, Den Haag, 1986.*
- *In de leerschool van het geloof: Vakdidactiek voor catechese en kerkelijk vormingswerk, Dr.G.D.J.Dingemans. J.H.Kok Kampen, 1986.*
- *Levend joods geloof, Drs.P.A.Honing. Vereniging tot Verspreiding der Heilige Schrift. Kiosk Vereniging, Amsterdam 1988.*
- *Kleur en doe-platen over de rechters. Stichting kinderwerk Timotheus.*
- *Kinderbijbels waar o.a. de fabel van Jotam in vermeld wordt:*
 - *Het O.T., Bijbel voor de Jeugd. Een bewerking van Olaw E. van Outryve. Altoira, Averbode. ISBN 90-317-0620-5;*
 - *Kinderbijbel, Evert Kuijt. Boekencentrum, Zoetermeer. ISBN 90 239 0817 1;*
 - *Dromen van vrede, G. Evenhuis / N. Bouhuijs. Ploegsma, Amsterdam;*
 - *Verhalen over God, de wereld en de mensen, Mathilde Rooffs;*
 - *De bomen en hun koning, Bijbelverhalen, Sipke van der Land.*
- *Gideon dappere held, Witte zwanen Zwarte zwanen, Elly en Rikkert.*
- *De fabel van Jotam, Vertellen en vieren. BVP Music, postbus 181 AD Hilversum.*
- *Gideon, Alles wordt nieuw, deel 3, lied 3, Hanna Lam.*
- *De fabel van Jotam, Alles wordt nieuw, deel 4, lied 4, Hanna Lam.*
- *Simson, Alles wordt nieuw, deel 2, lied 7, Hanna Lam.*
- *Kind op Maandag, mei 1994, week 17. Gideon. NZV.*
- *Kind & Zondag, juli 1986. NZV.*
- *Documentatie i.v.m. manifesteren van meningen.*
- *Schokdemper, folder Vlaamse Vredesweek. 1997.*
- *Verhalen over God, de mensen en de wereld. De Sjoefetië. M. Rooffs.*
- *Plantenrijk van de Bijbel: diverse uitgaven.*
- *Werkboek bij de Startbijbel (p.26). Vlaams Bijbelgenootschap, Beernem.*

Suggesties didactisch materiaal 4.5

- *In de leerschool van het geloof, Dr. G.D.J.Dingemans.*
- *Levend joods geloof, Drs. P.A.Honing.*
- *Focus on the Family heeft uitgaven over geloofsbeleving in het gezin.*

leerplan
protestants-
evangelische
godsdienst

5

verlangen naar het koninkrijk
een koning?!

leerplan
5

Uitgave Inspectie - Begeleiding Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs
onder verantwoordelijkheid van het Comité PEGO
zetel: Brogniezstraat 44, 1070 Brussel

Verlangen naar het koninkrijk

Vanuit een basis van vertrouwen gingen de leerlingen in voorgaande leerjaren op ontdekkingstocht naar zichzelf, naar anderen en naar God. De tocht begon vanuit een 'ik-gericht zijn' en groeide naar een 'samen met anderen'. Dit zal verder leiden tot 'samen iets doen voor anderen' (zesde leerjaar).

De leerlingen maken zich verder los van hun eigen vertrouwde omgeving, het belang van vrienden wordt groter en ze krijgen meer aandacht voor de wereld om hen heen. De leerlingen kijken niet alleen kritisch naar zichzelf en hun omgeving, maar ook de bredere wereld komt in beeld. Toch blijft ook de eigen ontwikkeling van de leerlingen en het zich goed voelen belangrijk. De leerlingen leren aan niet-materiële dingen een grotere waarde geven, alhoewel dit - net zoals bij zoveel andere aspecten van hun ontwikkeling - met ups en downs zal gaan.

In het vijfde leerjaar worden de leerlingen aangemoedigd het koninkrijk te verwachten zodat ze in het zesde leerjaar willen meebouwen aan het koninkrijk. Verlangen, hoop en verwachting helpen om tot inzet te komen.

Hoop en verlangen om een eigen bijdrage te leveren aan 'het koninkrijk' mogen worden ontleend aan Jezus en de boodschap die hij in de bergrede en gelijkenissen bracht. Ook de verhalen van Samuël, Saul en David tonen dat God de eigenlijke koning van Israël is en dat een goede koning dient.

Als leerplancommissie hopen en verwachten wij dat dit leerplan u en uw leerlingen zal dienen om in verlangen naar het koninkrijk toe te leven.

Herman Aerts

De Leerplancommissie:

Aerts Herman, Blokland Gottlieb, De Graeve Anne-Marie, Depreytere Bea, Dirkwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Hauspie Mireille, Hensen Martine, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Schepers Gerdien, van der Zanden Elly.

Afgevaardigde Comité PEGO (tot 2006 Comité PGO): Van de Westeringh Riek.

**uitgave 2004
(update januari 2021)**

Inhoud

Verlangen naar het koninkrijk	1
Inhoud	3
Het kind in het vijfde leerjaar	4
Situering inhoud vijfde leerjaar	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen vijfde en zesde leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 5.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-19
Periode 5.2	21
- doelstellingen	22
- schema	23
- invulling	24-28
Periode 5.3	29
- doelstellingen	30
- schema	31
- invulling	32-35
Periode 5.4	37
- doelstellingen	38
- schema	39
- invulling	40-44
Periode 5.5	45
- doelstellingen	46
- schema	47
- invulling	48-51
Suggesties didactisch materiaal en bronnen	53-

Het kind in het 5de leerjaar

De **persoonlijkheidsontwikkeling** gaat snel vooruit. Het kind wordt zelfstandiger en wil zich enigszins losmaken van zijn vertrouwde omgeving.

Het kind ziet niet alleen het belang van normen en waarden in maar kan deze ook toetsen aan de eigen mening. Het gaat zijn omgeving maar ook zichzelf kritisch bekijken, het stelt zich vragen over zijn voorkomen en vindt het daarbij belangrijk wat anderen over hem denken. Het kind leert zich in situaties en gevoelens van anderen in te leven.

Enerzijds is het kind volop bezig zijn vleugels uit te slaan, zich los te maken van zijn vertrouwde wereldje en spontaan en enthousiast deel te nemen aan nieuwe mogelijkheden. Anderzijds zijn er ook momenten dat het kind onzeker is, twijfelt aan zichzelf en zich heel alleen en eenzaam kan voelen. Het zal zich terugtrekken in zijn kamer, slecht gehumeurd zijn en geen rekening met anderen willen houden. Uiteraard leidt deze tegenstelling in het gedrag (het spontaan meedoen tegenover de teruggetrokkenheid) tot confrontaties en conflicten.

Van de opvoeders wordt in deze verwarrende periode veel tact en geduld gevraagd. Het is belangrijk om de kinderen te steunen, ruimte te geven, positief te benaderen en hen te stimuleren in de zoektocht naar zichzelf. Zo worden zelfvertrouwen en een positief zelfbeeld ontwikkeld.

Bij de **sociale ontwikkeling** spelen de groep en ontwikkelingsgelijken ('peergroep') een grote rol. Het kind verplaatst zijn aandacht gedeeltelijk van het gezin naar de leeftijdsgenoten. Het is bereid om actief deel uit te maken van een vriendengroepje of clubs waar dingen met elkaar kunnen gedeeld of besproken worden. Deze vriendschappen zijn gebaseerd op gezamenlijke interesses en activiteiten en hebben hun eigen normen en waarden. Deze normen en waarden kunnen zowel positief zijn als negatief (pesten, uitsluiten, grof taalgebruik, agressie, ...). Vaak wordt het gedrag van de leider als norm gezien en identificeren de anderen zich met hem. Het kind wil deel uitmaken van verschillende groepen (sportclub, zondagschool, muziekschool, ...). Elke groep heeft zijn eigen cultuur met waarden en normen; het kind leert met deze verschillen omgaan en past zich aan.

Ook in de sociale ontwikkeling zie je de twee uitersten: enerzijds het streven om bij de groep te willen horen en er een bijdrage aan te leveren én anderzijds het zich terugtrekken in zichzelf. Jongens- en meisjesgroepen zijn veelal gescheiden. Jongens zijn vaker actief bezig terwijl de meisjes vaak een meer rustige vrijetijdsbesteding hebben. Er valt natuurlijk wel interesse in het andere geslacht te bespeuren: het hebben van een lief is spannend.

Interesse buiten de vriendenkring kan worden opgewekt daar het kind een realistischer beeld van andere leefsituaties krijgt en zich hierin kan inleven. De ogen van het kind gaan verder open voor het wereldgebeuren. Mondiale vorming en engagement kunnen aan bod komen.

Wat betreft de **cognitieve ontwikkeling**, leert het kind grotere hoeveelheden kennis te verwerken, beoordelen, verbanden leggen, structuren inzien en analyseren. Het leert de verworven kennis te gebruiken om ook nieuwe problemen op te lossen. De eerste aanzet wordt gegeven om hypothesen te stellen.

Het kind krijgt een bredere kijk op tijd en ruimte en op het wereldgebeuren dat kritisch kan worden bekeken.

Wat betreft de **lichamelijke ontwikkeling**, wordt het kind zich meer bewust van zijn lichaamskracht en zal het hier graag mee experimenteren. Lichamelijke veranderingen kunnen reeds optreden, bij meisjes gebeurt dit vroeger dan bij jongens. Het kind kan met deze veranderingen worstelen en zich hierdoor onzeker en kwetsbaar voelen.

Deze periode zit vol met veranderingen en is voor het kind daarom verwarrend maar ook boeiend. Het kind staat open voor nieuwe uitdagingen en reageert hierop spontaan en enthousiast. Het kind heeft behoefte aan ondersteuning, bemoediging en open gesprek. In een dergelijk klimaat kunnen we het kind bouwstenen aanreiken om uit te groeien tot een evenwichtig christen.

De uitgave van het PEGO 'Het kind in de lagere school' biedt u meer informatie over de leefsituatie en de ontwikkeling van kinderen van de lagere school.

Situering inhoud

Bij leerlingen van het vijfde leerjaar mogen we verwachten dat hun interesse groeit voor geschiedkundige en aardrijkskundige gegevens en dat deze kunnen begrepen en verwerkt worden. Hun wereld wordt ruimer. Zo mogen we ook verwachten dat ze opmerkzamer zijn voor allerlei situaties rondom hen heen: ze stellen vragen over rechtvaardige en onrechtvaardige situaties, over verschillen en het waarom en waartoe van allerlei zaken. Doorheen onze lessen kunnen we hen helpen bij het nemen van zelfstandig gemotiveerde beslissingen.

Er kan gebruik worden gemaakt van een tijdsband en van landkaarten. De leerstof raakt niet alleen grote zaken zoals ontwikkeling, opbouw, bestuur en godsdienstig en sociaal-politiek verval van Israël, maar ook allerlei intriges en dergelijke op persoonlijk vlak. Hierbij leren de leerlingen parallellen trekken met huidige politieke en militaire situaties én met het microniveau binnen families en vriendschappen. De leerlingen worden gestimuleerd om op dit microniveau positieve stappen te zetten en om te dromen van veranderingen op macroniveau; met andere woorden de leerlingen mogen hoopvol zijn en hoop brengen.

De samenhang ligt voornamelijk in hoe het was in het koninkrijk van Israël, hoe Jezus over het koninkrijk sprak en hoe wij die boodschap mogen uitdragen en beleven. Geloof en ongelooft, liefde en haat, hoop en wanhoop zullen hierbij naar voren treden.

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - *verlangen naar het koninkrijk een koning*
- **leefwereld leerlingen**
 - *vrienden, omgeving, samenleving met opening naar het wereldgebeuren*
- **belangrijkste kernwoorden en -gedachten / belevingswereld leerlingen**
 - *waarde hechten aan ..., onverschillig zijn, gehoor geven, bewust zijn van de waarde van iets / iemand, bereid zijn om te luisteren, God en mensen waardevol vinden*
 - *opkomen voor ..., conflicten, benadeeld worden, zelfbewust en assertief zijn, anderen dienen, respect hebben en niet jaloers zijn*
 - *verlangen naar ..., vertrouwen, volhouden, verantwoordelijkheid, vergeven en vergeven worden, dienen*
 - *hoe zie ik mezelf, de samenleving en anderen?*
zelfbewust zijn en aandacht hebben voor anderen, doen, het koninkrijk waardevol vinden en zoeken
 - *niet onverschillig zijn, gelijke behandeling, kansen krijgen en gebruiken, God / mensen / het koninkrijk waardevol vinden, het koninkrijk zoeken, genade ervaren en genadig zijn*
- **voorstelling van God**
 - *God als koning*
 - *Jezus, de zoon van David - Jezus is de gezalfde - Jezus, de koning*

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) wordt een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mee het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.

- telkens tussen twee schoolvakanties
- niet strikt afgebakend
- alle vijf te behandelen
- vormen één geheel

2. Leerplandoelen per periode

De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Bij het einde van een periode wordt de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Ze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar en dienen - hoewel ze logisch zijn geordend - niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 11), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 10) en de doelen PEGO (zie Vademecum): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen en willen, ervaringen en gevoelens, expressies, attitudes en waarden). Bij het begin van de lagere school staat het jonge kind open voor diverse ervaringen en expressies van gevoelens. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven houdt echter meer in dan kennen; geloven betekent ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 14. De uitwerking ervan zal voor de leerkrachten evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PEGO
- dienen per periode te worden bereikt
- verspreid over heel de periode
- naar lesdoelstellingen uit te werken
- cognitieve en dynamisch-affectieve doelen

3. Schema

Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of met andere woorden: hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven? De bijbelse leefwereld krijgt uiteraard ook de noodzakelijke aandacht om de Bijbel goed te begrijpen.

- overzicht opbouw lessenreeks
- opbouw rond één thema
- belangrijke kernwoorden
- leef- en belevingswereld van de IIn
- bijbelverhalen en bijbelse leefwereld

4. Invulling

Bij de **invulling** wordt in de 'Toelichting' de inhoud in een ruimer kader verantwoord en toegelicht. Onder 'Bijbel' wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er wegens tijdsgebrek een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt (wat ook mogelijk is), dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij 'Suggesties' worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf beperkt en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies) staat niet op zichzelf maar in functie van het bereiken van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- toelichting thema en kader
- Bijbel: voorstel keuze verhalen
- suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn

Er wordt gesteld dat de leerlingen de inhoud van de verhalen in grote lijnen kennen en dat ze vanaf het derde leerjaar de verhalen in de Bijbel kunnen terugvinden.

(Voor de spelling van namen werd de vertaling 1998 van de Groot Nieuws Bijbel gebruikt.)

5. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie** en **didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook hier zijn het suggesties en mag er dus een selectie of een keuze worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient beperkt en selectief te gebeuren: het verhaal wordt immers binnen de doelstellingen van een thema behandeld. Zelf de verhalen vertellen is beter. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen
- in functie van de leerplandoelen
- doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen

Leerplandoelen: 5de en 6de leerjaar

Doelstelling A (i.v.m. geloof, hoop en liefde):

A.1. de lln hebben inzicht in volgende begrippen, kunnen deze verklaren, herkennen ze in de Bijbel en in de samenleving en leren daarmee omgaan: geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop;

A.2. de lln hebben inzicht in volgende begrippen: vertrouwen en wantrouwen, gehoorzaamheid en ongehoorzaamheid, macht en onmacht, recht en onrecht, gelijkwaardigheid en ongelijkwaardigheid, gave en opgave, verantwoordelijkheid en onverantwoordelijkheid, het maken van keuzes en engagement.

Doelstelling B (geloof, hoop en liefde bij het volk Israël):

B.1. de lln herkennen de begrippen geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop gedurende de tijd van de koningen in Israël;

B.2. de lln merken daarbij het enorme spanningsveld op.

Doelstelling C (geloof, hoop en liefde bij de boodschap van Jezus):

C.1. de lln herkennen de begrippen geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop bij de boodschap van het koninkrijk, zoals Jezus die bracht;

C.2. de lln zien de verbanden in tussen de koningstijd in Israël en het koninkrijk zoals Jezus dit bracht.

Doelstelling D (geloof, hoop en liefde bij de kerk):

D.1. de lln begrijpen het ontstaan, de uitbreiding en de taak van de kerk als invulling van Jezus' boodschap over het koninkrijk;

D.2. de lln leggen het verband tussen de Reformatie en het koninkrijk zoals bedoeld in de Bijbel.

Doelstelling E (geloof, hoop en liefde bij de lln):

E.1. de lln zoeken wegen om als christen de principes van het koninkrijk toe te passen in hun eigen omgeving;

E.2. de lln nemen de uitdaging van engagement op zich;

E.3. de lln dragen een visie met zich mee om verder, in het perspectief van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, aan het koninkrijk te werken.

Doelstelling F (i.v.m. bijbel, bijbelse en andere leefwerelden):

F.1. de lln verwerven kennis van de bijbelse leefwereld die in de verhalen aan bod komt;

F.2. de lln kunnen verhalen uit O.T. en N.T. in tijd en ruimte plaatsen;

F.3. de lln kunnen verhalen uit O.T. en N.T. opzoeken in de Bijbel;

F.4. de lln ontdekken structuren en verbanden in de Bijbel;

F.5. de lln krijgen oog voor mensen in andere leefsituaties en culturen en weten ze naar waarde te schatten.

Doelstelling G (i.v.m. jodendom en christendom):

G.1. de lln begrijpen dat symbolen belangrijk zijn als tekenen van geloof;

G.2. de lln kennen de symbolische betekenis van de christelijke feesten en handelingen;

G.3. de lln kennen de symbolische betekenis van joodse feesten en handelingen.

Jaarschema

Verlangen naar het koninkrijk Een koning?!

	vanuit leef- en belevingswereld van de IIn	Bijbel	naar leef- en belevingswereld van de IIn toe
<i>periode 1</i>	<p>waarde hechten aan ... verlangens, normen, waarden onverschillig zijn minachten, pesten gehoor geven vertrouwen, de ander begrijpen</p>	<p><i>Samuël</i> <i>Saul</i></p>	<p>bewust zijn van de waarde van iets / iemand God en mensen waardevol vinden bereid zijn om te luisteren</p>
<i>periode 2</i>	<p>opkomen voor... jezelf, anderen, het goede conflicten heersen, macht, jaloezie, haat benadeeld worden onbegrip, misbruik</p>	<p><i>Saul en David</i> <i>Kerst:</i> <i>Jezus, zoon van David</i> <i>Jezus de gezalfde</i></p>	<p>zelfbewust en assertief zijn respect hebben niet jaloers zijn de ander dienen</p>
<i>periode 3</i>	<p>verlangen naar ... rechtvaardige samenleving vertrouwen bescherming, afhankelijk zijn volhouden leren, geduld, geen haat</p>	<p><i>David</i> <i>Psalmen</i></p>	<p>verantwoordelijkheid opnemen dienen vergeven en vergeven worden</p>
<i>periode 4</i>	<p>hoe zie ik mezelf? kritisch en positief zijn hoe zie ik het samenleven? verlangen, belangrijke waarden hoe zie ik de ander? niet oordelen, vergeven</p>	<p><i>uit de Bergrede</i> <i>Pasen:</i> <i>Jezus de koning</i></p>	<p>zelfbewust zijn en aandacht hebben voor de ander het koninkrijk waardevol vinden kies ik voor het koninkrijk?</p>
<i>periode 5</i>	<p>niet onverschillig zijn waardevol vinden, excuses gelijke behandeling discriminatie, onverdiend krijgen kansen krijgen en gebruiken talenten, groeien, geduld, hoop</p>	<p><i>gelijkenissen</i> <i>Hemelvaart en Pinksteren:</i> <i>het koninkrijk van God komt eraan en het groeit</i></p>	<p>God, mensen en het koninkrijk waardevol vinden genade ervaren en genadig zijn het koninkrijk verwachten</p>
		<p><i>Bijhorende bijbelse leefwereld:</i> <i>godencultuur,</i> <i>een koning, zalving,</i> <i>Jeruzalem,</i> <i>Psalmen,</i> <i>bergrede,</i> <i>Romeinen,</i> <i>gelijkenissen</i></p>	

Jaaroverzicht

Verlangen naar het koninkrijk Een koning?!

periode 1

thema: **Verlangen naar een koning
Onverschillig zijn of waardevol vinden?**

nadruk: waarde hechten aan ..., onverschillig zijn, gehoor geven, God en mensen waardevol vinden, (on)vruchtbaar, hoop / toekomst

leefwereld: verlangens, ideeën, normen en waarden, geringschatten, minachten, pesten, wantrouwen, vertrouwen, de ander begrijpen, hoop

Bijbel: God als de koning: Samuël en Saul

periode 2

thema: **Wie is de goede koning?
Je eigen zin doen / dienen**

nadruk: opkomen voor ..., conflicten, benadeeld worden, respect hebben

leefwereld: opkomen voor jezelf / anderen / overtuiging / rechtvaardigheid, assertiviteit, macht, onmacht, jaloezie, haat, niet begrepen worden, onveiligheid, dienen

Bijbel: de koning = de gezalfde: Saul en David
Kerst: Jezus, zoon van David en Jezus is de gezalfde

periode 3

thema: **De koning dient
Verantwoordelijkheid en vergeving**

nadruk: verlangen naar ..., vertrouwen, volhouden, dienen

leefwereld: rechtvaardige samenleving, veiligheid, schuilen, leren, geduld, geen haat, verantwoordelijkheid opnemen, vergeven (worden), medeleven, zorgen

Bijbel: de koning dient: David en Psalmen

periode 4

thema: **Is Jezus de koning?
Het koninkrijk zoeken**

nadruk: hoe zie ik mezelf, het samenleven en de ander?
Het koninkrijk waardevol vinden en zoeken

leefwereld: kritisch en positief zijn, (zelf)vertrouwen, verlangen, belangrijke waarden, niet oordelen, vergeven, aandacht voor anderen, doen, zich inzetten

Bijbel: Jezus, de koning: uit de bergrede
Pasen: Jezus, de koning

periode 5

thema: **Jezus laat het koninkrijk zien
Het koninkrijk van God komt eraan**

nadruk: waarde hechten aan ..., gelijke behandeling, kansen gebruiken, genade

leefwereld: waardevol vinden, wat het belangrijkste is, excuses, verschillen, gelijke behandeling, respect, niet jaloers zijn, vergeving, onverdiend krijgen, talenten, verwachten, zich voorbereiden, groeien, hoop, dienen, zich inzetten

Bijbel: Jezus laat het koninkrijk zien: gelijkenissen
Hemelvaart en Pinksteren: het koninkrijk komt eraan en het groeit

Jaarplan

Protestants-Evangelische Godsdienst: 5de leerjaar

schooljaar:

Leerkracht:

handtekening:

School:

datum:

Verlangen naar het koninkrijk Een koning?!

Periode 1: september tot herfstvakantie

Verlangen naar een koning
Onverschillig zijn of waardevol vinden?

Periode 2: herfstvakantie tot kerstvakantie

Wie is de goede koning?
Je eigen zin doen / dienen

Periode 3: kerstvakantie tot krokusvakantie

De koning dient
Verantwoordelijkheid en vergeving

Periode 4: krokusvakantie tot paasvakantie

Is Jezus de goede koning?
Het koninkrijk zoeken

Periode 5: paasvakantie tot einde schooljaar

Jezus laat het koninkrijk zien
Het koninkrijk van God komt eraan

Dit jaarplan wordt u aangeboden, waarbij u natuurlijk de vrijheid hebt om een eigen (en eventueel uitgebreider) jaarplan op te stellen. U hoeft de inspectie geen kopie toe te zenden. Bij afwijking van het leerplan dient u de inspectie echter wel een kopie van uw leerplan, tezamen met verantwoording, te bezorgen. Op vraag van de directie dient u ook aan haar een kopie te bezorgen.

Periode 5.1

Verlangen naar een koning

Onverschillig zijn of waardevol vinden?

Periode 5.1

Verlangend naar een koning

Onverschillig zijn of waardevol vinden?

1. Leerplandoelen 5.1

- 1.1. De leerlingen geven met voorbeelden aan welke waarde zij hechten aan voorwerpen en mensen én geven hun gevoelens daarbij weer.
- 1.2. De leerlingen geven aan welke plaats God in het leven van mensen heeft én geven hun gevoelens daarbij weer.
- 1.3. De leerlingen geven voorbeelden van onverschillig zijn ten opzichte van voorwerpen en mensen én noemen mogelijke oorzaken en gevolgen.
- 1.4. De leerlingen zien in dat 'waarde hechten aan' hoop doet ontstaan en dat onverschillig zijn geen toekomst biedt.
- 1.5. De leerlingen geven voorbeelden van 'gehoor geven aan', je eigen zin doen en (on)gehoorzaam zijn én noemen mogelijke oorzaken en gevolgen.
- 1.6. De leerlingen beelden de gevoelens uit van mensen die prettige of onprettige situaties ervaren.
- 1.7. De leerlingen geven met voorbeelden aan hoe mensen zich in de situatie van anderen trachten te verplaatsen en deze trachten te begrijpen.
- 1.8. De leerlingen geven het verband aan tussen vertrouwen, luisteren naar een begrijpen van de ander.

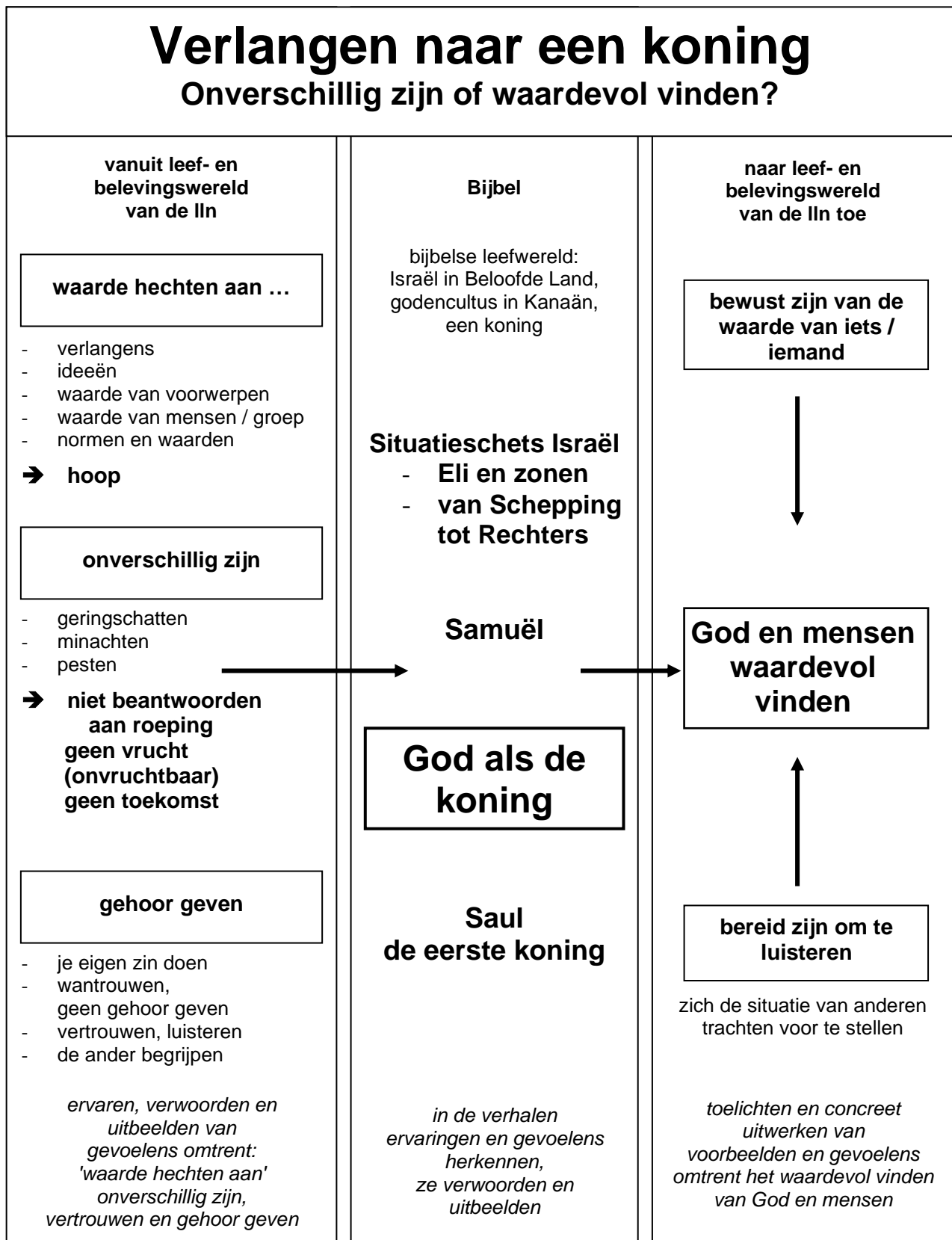
- 2.1. De leerlingen herkennen in het verhaal van Eli en zijn zonen, de onvruchtbare en 'hopeloze' situatie voor Israël.
- 2.2. De leerlingen zien in dat God door Samuëls geboorte en roeping hoop aanbiedt.
- 2.3. De leerlingen herkennen in de behandelde bijbelverhalen van de Schepping tot de Rechters hoe God en mensen met elkaar omgingen.
- 2.4. De leerlingen ontdekken in het verhaal waarin de verbondskist wordt buitgemaakt dat God zich niet zomaar voor het karretje van mensen laat spannen.
- 2.5. De leerlingen ontdekken dat God graag koning is en dat Israël maar beter niet zijn vertrouwen moet stellen in een eigen koning zoals andere volken doen.
- 2.6. De leerlingen leggen het verband tussen Sauls gebrek aan vertrouwen, zijn ongehoorzaamheid en zijn falen als koning.

- 3.1 De leerlingen tonen dat ze zich bewust zijn van de waarde van voorwerpen en mensen.
- 3.2 De leerlingen tonen dat ze bereid zijn om naar anderen te luisteren, hen te begrijpen en zich hun situatie voor te stellen.
- 3.3 De leerlingen waarderen of respecteren dat mensen God belangrijk vinden.
- 3.4 De leerlingen geven aan welke plaats God in hun leven heeft.
- 3.5 De leerlingen tonen zich gemotiveerd om hun waardering voor God te uiten.

Er wordt gesteld dat de leerlingen de inhoud van de verhalen in grote lijnen kennen en dat ze de verhalen in de Bijbel kunnen terugvinden.

Voor de spelling van namen wordt de vertaling van de Groot Nieuws Bijbel (1998) gebruikt.

2. Schema 5.1

3. Invulling 5.1

Toelichting

Aansluitend bij het derde en vierde leerjaar gaan de leerlingen in het vijfde leerjaar verder op zoek naar God, de anderen en de relatie met hen. God wordt voorgesteld als koning. De mens heeft het niet gemakkelijk om **gehoor te geven aan zijn roeping**. Dit wordt opgemerkt in de onvruchtbare situatie (in tegenstelling met periode 4.5: vrucht dragen) in de tijd van Eli en zijn zonen én in de voorafgaande tijd vanaf de schepping (herhaling tot en met de Rechters). Ook koning Saul heeft het moeilijk om aan **God, de koning**, gehoor te geven. Hoe meer men **God en de anderen waardevol vindt** en **niet onverschillig** tegenover hen staat, hoe beter het zal lukken om gehoor te geven aan roeping. Waardering voor anderen spoort aan om naar hen te **luisteren**, zich hun **situatie voor te stellen** en te **begrijpen**. Het jaarthema '**Verlangen naar het Koninkrijk**' en de verhalen **over de koningen Saul en David** maken het nodig om bij de bijbelse leefwereld en deze van de leerlingen, stil te staan bij 'een koning'.

3.1. waarde hechten aan ... (week 1-4)

Toelichting

Aan de hand van vakantie- en andere ervaringen uiten de leerlingen zich over hun verlangens / wat ze graag hebben, wat of wie voor hen belangrijk is of waar ze (veel) **waarde aan hechten** (voorwerpen, ervaringen, mensen, ...). Hoe staan de leerlingen tegenover **normen en waarden**? Hoe gaan de groepjes waartoe ze behoren en anderen in de samenleving daarmee om? Tegenover waarden staat **onverschillig zijn of geringschatten en minachten**. **Pesten** is ook een uiting van het niet waarderen van anderen. De leerlingen zullen zich pijnlijke situaties herinneren en herkennen. Iemand waarderen geeft mogelijkheden / **hoop**, iemand minachten maakt dingen stuk / geeft **geen hoop**. De leerkracht draagt bij tot de **bewustwording van de waarde van voorwerpen en personen** - de waarde van de leerlingen zelf en hun omgeving. Respect opbrengen komt in periode 5.2 aan bod.

Het vierde leerjaar eindigt met 'vrucht dragen'. In deze periode worden de leerlingen geconfronteerd met geen vrucht dragen: de **onvruchtbaarheid** van Hanna staat symbool voor de onvruchtbare situatie van het volk. Er lijkt geen toekomst te zijn (periode 3.2: kind = toekomst). Het pestgedrag van Peninna toont gebrek aan waardering. De minachting van de priesters (de zonen van Eli) voor de voorschriften en offers bewijst dat ook God niet voldoende wordt **gewaardeerd**. Daar de priesters met hun voorbeeldfunctie **onverschillig** tegenover Gods waarden en normen staan, gaat het volk ook die weg op. In de strijd tegen de Filistijnen wordt **de verbondskist** (de houder van de 'Tien Woorden' en symbool van Gods aanwezigheid) er toch bijgehaald. Zo denkt Israël de overwinning te behalen maar ondervindt dat je God niet voor je kar kunt spannen. De Filistijnen, die **de verbondskist hebben buitgemaakt**, (en hun god Dagon) ondervinden dat God zich niet naast de afgoden laat plaatsen.

Hoe zijn de Israëlieten in deze onvruchtbare en hopeloze situatie terecht gekomen? Met een flash back (herhaling en samenvatting voorgaande leerjaren) **van de Schepping tot de Rechters** wordt aangeduid hoe ze voortdurend worstelden met: voldoen aan roeping, omgaan met Gods beloften, tot zegen zijn, anders zijn, verbondsvolk zijn, leven in vrijheid ... Volgende nadruk wordt gelegd:

- schepping: God is de Schepper die te vertrouwen is; verwondering en dankbaarheid voor de schepping; de schepping is bedoeld als een thuis waarvoor dient te worden gezorgd;
- Abraham: roeping, zegen, belofte, vertrouwen en twijfel, trouw, verbondenheid;
- Jakob: geduldig zijn, fouten maken en leren;
- Jozef: dromen, teleurstellingen / tegenslagen, vertrouwen;

- Mozes: horen en zien, bescherming en begeleiding, verbondenheid;
 - Rechters: voorbeeldfiguren, er niet alleen voor staan, toekomst waarmaken.
- Hieruit blijkt dat God te vertrouwen is en telkens nieuwe hoop en kansen geeft.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: onvruchtbaarheid, godencultus in Kanaän.

De onvruchtbare situatie van Hanna en Israël: 1 Samuël 1: 1-8; 1 Samuël 2: 11-36.

De verbondskist buitgemaakt door de Filistijnen: 1 Samuël 4 en 5.

Herhaling: schepping, Abraham, Isaak, Jakob, Jozef, Mozes en Rechters.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *wat doen de leerlingen graag, wat verlangen ze en wat vinden ze belangrijk in denken en doen? Eventueel een top-10 opstellen en dit aan het einde van de periode herhalen. De lijsten worden vergeleken en kunnen als evaluatie dienen;*
- *wat vinden anderen (o.a. de groepjes waartoe ze behoren) belangrijk: kleding, interesses, hobby's, mascottes, (status)symbolen, ..?*
- *hoe gaan de leerlingen en anderen (op school, in de samenleving, ...) om met voorwerpen, mensen en God?*
- *situaties en het ervaren van waardering voor verlangens, ideeën, gedachten...;*
- *situaties en het ervaren van dankbaarheid, respect, beleefdheid;*
- *situaties en het ervaren van onverschilligheid, geringschatten, minachten en pesten;*
- *welke waarden en normen vinden de leerlingen en hun groepjes belangrijk?*
- *kritische discussie over waarden en normen in de samenleving;*
- *mogelijk het begrip 'normvervaging' aan de orde stellen;*
- *hoe wordt omgegaan met Gods waarden en normen en wat zijn de gevolgen daarvan?*
- *bieden de eigen waarden en normen toekomst?*
- *de invloed of voorbeeldfunctie van groepsleiders bespreken;*
- *situaties en het ervaren van iets, iemand of God alleen maar erkennen (gebruiken / misbruiken) als het je het past.*

Normen en waarden in krantenartikels zoeken en kritisch bespreken. Verder zelf krantenkoppen maken die passen bij Schepping - Rechters.

Een tijdsband maken en dit als leerkracht goed voorbereiden (voor noodzakelijke tijdsbesparing). Suggestie: om de tijdsband regelmatig en al spelend in te oefenen, kunnen de belangrijkste kernwoorden, persoons- en plaatsnamen, landen, bijbelboeken en tijdsperiodes op afzonderlijke (speel)kaartjes worden geschreven.

3.2. aandacht schenken aan ... (week 5-6)

Toelichting

God schenkt aandacht aan de onvruchtbare **situatie van Hanna en het land**. Hij is er **niet onverschillig** voor en **geeft gehoor** aan Hanna's gebed. Hij brengt verandering en biedt **hoop / toekomst** via de geboorte en de roeping van **Samuël**, priester, profeet en laatste rechter. (Het profeet-zijn wordt in het zesde leerjaar uitgediept.) Samuël (God hoort) leert luisteren naar God en aan hem gehoor geven. Hij brengt het volk terug tot God, herinnert het aan haar **roeping** en leert het opnieuw luisteren en vertrouwen op God! God krijgt de plaats terug die hem toekomt (boven de goden) zodat een hoopvolle toekomst mogelijk wordt.

Luisteren, gehoorzamen en gehoor geven, komen aan bod. In de volgende weken (7-8) worden het niet gehoorzamen of niet gehoor geven benadrukt.

De leerlingen kunnen aangeven hoe goed het is als anderen hen **vertrouwen**, positieve aandacht voor hen hebben, echt naar hen luisteren en gehoor geven aan wat zij nodig

hebben. Dit draagt bij tot blijheid, geluk en hoop én hoop geeft leven. Hierdoor worden de leerlingen aangemoedigd om echt **naar anderen te luisteren en hen trachten te begrijpen**.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: het heiligdom te Silo.

Hanna krijgt gehoor / de geboorte van Samuël: 1 Samuël 1: 8-28; 1 Samuël 2: 1-10.

God roept Samuël: 1 Samuël 3.

Samuël als godsdienstig leider: 1 Samuël 7: 2-17.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- vertrouwen, positieve aandacht, luisteren, gehoorzamen en gehoor geven aan in situaties van: pesten, nieuw vriendje, verdriet, vreugde, angst, onzekerheid, prettig gebeurtenissen, verlies, geboorte, ...;
- hoe worden bovenstaande situaties ervaren? Wat doet het jou en anderen als je dit kan geven of mag 'ondergaan'?
- hoe brengen we 'hoop' in verband met bovenstaande situaties?
- hoe kunnen de gesuggereerde vaardigheden worden ontwikkeld?
- nieuwe concrete situaties bedenken om naar anderen te luisteren en hen trachten te begrijpen;
- hoe kan iemand ons op onze roeping wijzen? Zoals bij Samuël? Hoe werkt dat?
- kunnen wij aan de toekomst werken zonder met Gods normen en waarden rekening te houden?
- wie is ons voorbeeld, onze 'leider'? Wat hebben we aan hem? Wat leren we van hem?

3.3. gehoor geven aan ... (week 7-8)

Toelichting

De leerlingen kunnen ongetwijfeld aangeven dat **luisteren, gehoorzamen en gehoor geven** (weken 5-6) niet altijd gemakkelijk zijn en inspanningen vragen. Vaak ligt **je eigen zin doen, ongehoorzaam zijn of geen gehoor geven** meer voor de hand.

Na de oefening in luisteren (week 5-6), kan een poging worden ondernomen om zich **de situatie van de ander voor te stellen** en zich hierin - in beperkte mate - trachten in te leven. Deze periode wil bijdragen tot **het uiten van waardering voor God en mensen**.

Het volk wil een koning, net zoals andere volken die hebben. Zo veronachtzaamt het zijn roeping en wordt het onverschillig tegenover God. **God** wordt als **koning** afgewezen, maar het volk voelt dat niet zo aan. Samuël wel en hij is hier nijdig om. De theocratie en de werking hiervan wordt belicht. Toch krijgt Samuël de opdracht **Saul tot koning** te zalven en tevens de nadelen van het koningschap te benadrukken. Zalving wordt in periode 5.2 uitgewerkt.

Door zijn ongehoorzaamheid, vanwege zijn gebrek aan vertrouwen op God, mag **Saul geen koning blijven!** Vooral hij - de koning - wordt geacht Gods waarden en normen te respecteren. Dan pas kan God een hoopvolle toekomst in het vooruitzicht stellen en wordt de situatie vruchtbaar. Saul wacht niet op Samuël maar handelt naar eigen goeddunken of misschien wel uit angst. Saul is geen koning die zich in afhankelijk van God opstelt (vertrouwen en gehoorzaamheid). Hij mag geen koning blijven omdat hij **God** (en Gods waarden en normen) en zijn **roeping** niet voldoende heeft **gerespecteerd of gewaardeerd**. Israëls koning dient zo te handelen dat **God als de opperkoning** erkend blijft.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: een koning, theocratie.

Het volk wil een koning: 1 Samuël 8, 12.

Saul wordt koning: 1 Samuël 9-10.

Sauls ongehoorzaamheid, hij kan geen koning blijven: 1 Samuël 14, 15.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *hoe moeilijk of gemakkelijk is het om aan een opdracht te beginnen terwijl je met je eigen dingen bezig bent?*
- *hoe moeilijk of gemakkelijk is het om te gehoorzamen, aan iemand (God) gehoor te geven?*
- *hoe gemakkelijk of moeilijk zwichten we onder de druk / invloed van anderen?*
- *hoe moeilijk of gemakkelijk is het om anderen positieve aandacht te geven en echt naar hen te luisteren en hen te begrijpen?*
- *na de oefening in luisteren (week 5-6), wordt gepoogd om zich in de situatie van anderen te verplaatsen (zich in beperkte mate trachten in te leven);*
- *wat zou jij doen als jij koning / koningin was?*
- *wat doet een goede koning / koningin?*
- *wie is onze leider, onze koning / koningin?*
- *welk beeld hebben we van een koning / koningin?*
- *welke waarden en normen zou jij opleggen als koning(in), als leider van een groep?*
- *zijn waarden en normen democratisch bespreekbaar of absoluut?*
- *gevolgen van het al dan niet naleven van waarden en normen;*
- *blijven zeuren tot je je zin krijgt;*
- *concrete situaties zoeken waarin waardering voor God en mensen wordt uitgedrukt.*

4. Suggesties expressievormen 5.1

Thema-expressie:

- *situaties en gevoelens uitbeelden van waarde geven aan, aandacht geven aan en gehoor geven aan;*
- *een collage met krantenknipsels maken betreffende waarde geven aan (normen en waarden), aandacht geven aan en gehoor geven aan;*
- *een tijdsband maken. Om hieraan niet te veel tijd te besteden, moet je dit als leerkracht goed voorbereiden. Suggestie: om de tijdsband regelmatig en al spelend in te oefenen, kunnen de belangrijkste kernwoorden, persoons- en plaatsnamen, landen, bijbelboeken en tijdperiodes op afzonderlijke (speel)kaartjes worden geschreven;*
- *plantjes laten groeien om vruchtbaarheid te tonen.*

Periode 5.2

Wie is de goede koning

Je eigen zin doen / dienen

Periode 5.2

Wie is de goede koning?

Je eigen zin doen / dienen

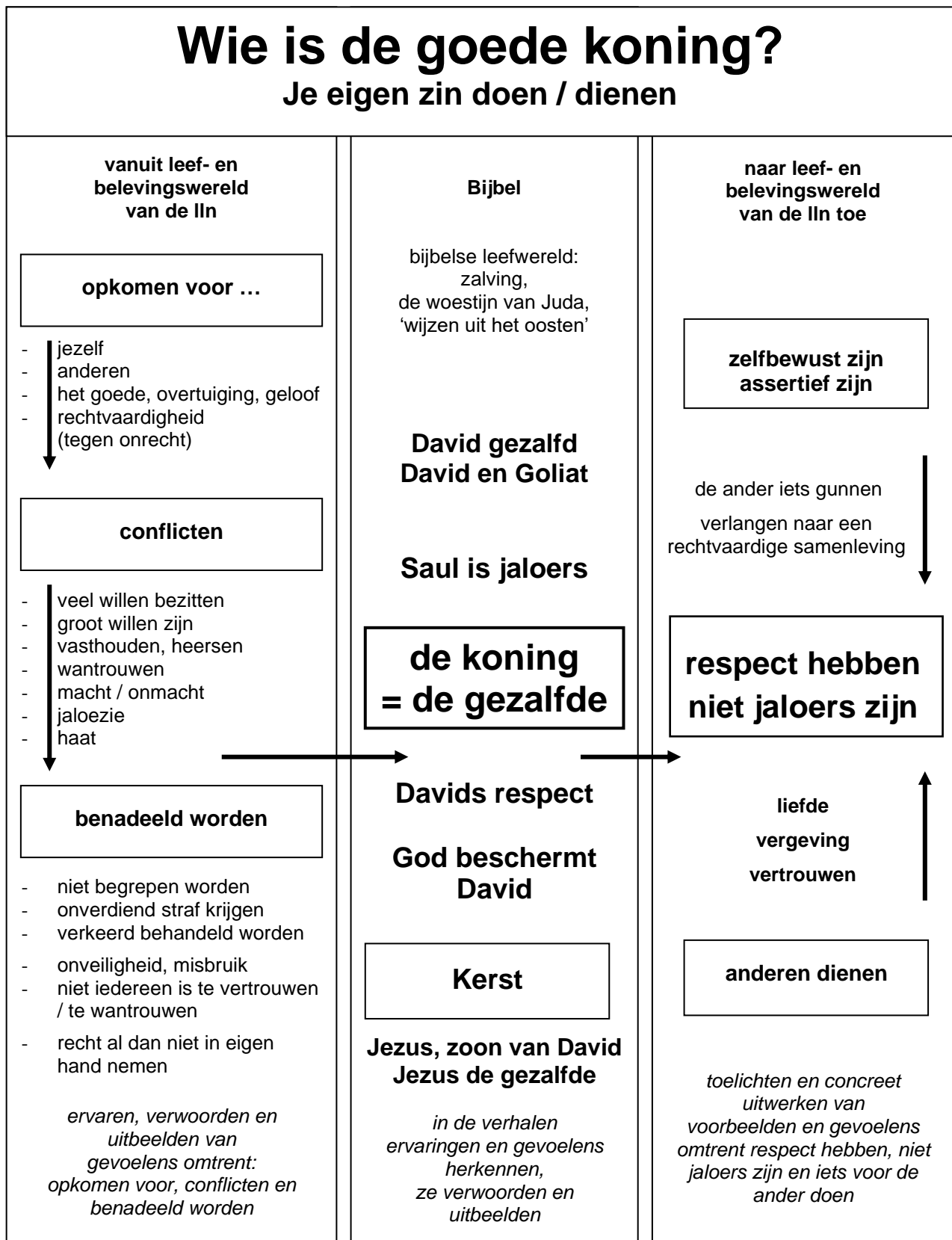
1. Leerplandoelen 5.2

- 1.1. *De leerlingen geven voorbeelden van mensen die al dan niet opkomen voor een goede zaak, voor zichzelf of anderen en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 1.2. *De leerlingen herkennen elementen die aanleiding geven tot een conflict: veel willen bezitten, groot willen zijn, willen heersen, machteloos zijn, jaloeers zijn, wantrouwen en haten.*
- 1.3. *De leerlingen geven voorbeelden van benadeeld worden en assertief zijn en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 1.4. *De leerlingen tonen met voorbeelden aan dat respect hebben belangrijk is.*

- 2.1. *De leerlingen omschrijven het begrip 'gezalfde'.*
- 2.2. *De leerlingen herkennen in Davids optreden zijn vertrouwen, assertiviteit, liefde, vergeving en opkomen voor de goede zaak van God en zijn volk.*
- 2.3. *De leerlingen herkennen in het conflict tussen Saul en David de elementen uit doelstelling 1.2.*
- 2.4. *De leerlingen ontdekken het respectvol handelen van David en Jonatan.*
- 2.5. *De leerlingen omschrijven Jezus als 'zoon van David'.*
- 2.6. *De leerlingen zien in dat de wijzen uit het oosten, in tegenstelling tot Herodes, Jezus respect betonen en hem erkennen als de gezalfde.*
- 2.7. *De leerlingen omschrijven Jezus als de gezalfde, de Messias, de Christus.*
- 2.8. *De leerlingen zien in dat Jezus, in tegenstelling tot Herodes, gekomen is om te dienen en niet om te heersen.*

- 3.1. *De leerlingen leggen het verband tussen de volgende begrippen: vertrouwen (op God), respect hebben, de ander iets gunnen, dienen, het recht niet in eigen hand nemen, liefhebben en vergeven.*
- 3.2. *De leerlingen zien in dat zij assertief mogen zijn.*
- 3.3. *De leerlingen lichten toe hoe zij hun zelfbewustzijn positief kunnen uitdrukken.*
- 3.4. *De leerlingen zien het onderscheid in tussen het recht in eigen hand nemen en voor jezelf en voor anderen opkomen.*
- 3.5. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om zelfbewust en assertief te zijn en om op te komen voor zichzelf, anderen en een rechtvaardige samenleving.*
- 3.6. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om te dienen, lief te hebben en te vergeven zonder zich te laten misbruiken.*
- 3.7. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om met respect en jaloezie om te gaan.*

2. Schema 5.2

3. Invulling 5.2

Toelichting

Periode 5.1 levert een bijdrage aan '**God en mensen waardevol vinden**'. Dit geeft een aanzet tot '**opkomen voor**' wat je waardevol vindt. Opkomen voor iets of iemand is niet altijd gemakkelijk: je kunt in **conflict** met jezelf of anderen komen. Trouwens, je kunt in die mate door een ander **benadeeld worden** dat het niet goed is om deze nog langer te vertrouwen. Zo worden in deze periode gevoelige onderwerpen behandeld als: **jaloerie, respect, vertrouwen, wantrouwen, dienen, assertiviteit** (op een gezonde manier opkomen voor jezelf), **misbruik en vergeving**. Samen met de leerlingen wordt in concrete situaties gezocht naar het samengaan van assertief zijn en de ander respecteren en dienen. Er wordt uitgegaan van de stelling dat een gezond zelfbewustzijn, (zie ook periodes 4.1, 4.2 en 4.4) en assertiviteit een basis bieden om naar de ander uit te reiken (hem liefde te tonen, te dienen...) en jezelf de nodige bescherming te geven. Deze basis wordt in verband gebracht met vertrouwen op God. Periode 5.2 werkt toe naar vergeving (thema in periode 5.3). De kernwoorden komen aan de orde in de verhalen met in de hoofdrollen enerzijds de koningen Saul en Herodes en anderzijds David en Jezus. **Wie handelt als een goede koning?**

3.1. opkomen voor... (week 1-2)

Toelichting

Waardering voor iets of iemand hebben, komt tot uitdrukking als men ervoor '**opkomt**'. De leerlingen inventariseren wat ze waardevol vinden (zie periode 5.1) en beschrijven de waarde ervan. Hoe reageren ze als het waardevolle wordt bedreigd? Hoe reageren anderen? De leerlingen geven voorbeelden van hoe ook anderen al dan niet **opkomen voor een goede zaak, voor zichzelf of voor anderen, voor hun (geloofs)overtuiging en voor rechtvaardigheid**. Hoe ervaren de leerlingen dit? Het doet je goed als een ander voor je opkomt (bij een conflict op de speelplaats, ...). Hoe zou de wereld eruit zien als niemand tegen onrecht zou opkomen of als iedereen dit juist wel zou doen? Hoe sterk is het **verlangen naar een rechtvaardige samenleving?**

God heeft een man naar zijn hart aangewezen om koning te worden in de plaats van Saul. Saul kan geen koning blijven daar hij niet langer Gods normen en waarden respecteert (periode 5.1). Samuël krijgt de opdracht om in Betlehem een nieuwe koning te zalven. Hij moet daarbij niet letten op het uiterlijk. God kijkt immers naar het innerlijk, naar het hart van de mens. **David wordt tot koning gezalfd.**

Zalving betekent dat God iemand een bijzondere opdracht geeft (hier: koning zijn; ook de priester en profeet werden gezalfd) en hem daarbij met zijn Geest helpt (periode 4.4: n.a.v. Simson: gedreven zijn en God werkt door ons ...). Dit wil zeggen: de koning dient voor Gods volk te zorgen en het land te verdedigen. Bij **het duel met Goliath** wordt duidelijk dat David een man naar Gods hart is: **hij komt op tegen onrechtvaardigheid en voor God en zijn volk**. David verlost het volk van zijn onderdrukkers.

Goliath was een gevaarlijke 'beer of leeuw' die de 'schapen' van Israël, van God, wilde verslinden. Eigenlijk moest Saul - de 'grootste' in lengte - gaan, maar David - de 'grootste' van hart - komt op voor God en zijn volk.

David doet dit vanuit zijn groeiend vertrouwen op God die hem vaak redde van een beer of een leeuw - die hij met zijn geoefende slinger weghield (1 Samuël 17:34-37). **Vertrouwen hebben, assertief, zelfbewust zijn en verlangen naar een rechtvaardige samenleving komen door het handelen van David tot uitdrukking. David dient God en het volk:** een goede koning heeft vertrouwen in God en toont zich een dienaar in plaats van een heerser. Hij komt op voor de eer van God en zijn volk.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: een gezalfde.

David wordt gezalfd: 1 Samuël 16: 1-13.

David, een man naar Gods hart: 1 Samuël 13: 14.

Korte weergave van het verhaal van Goliath: 1 Samuël 17.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *wat is voor de leerlingen en voor anderen belangrijk, waaraan wordt grote waarde gehecht? Eventueel teruggrijpen naar de top-10 van periode 5.1;*
- *een waardeschaal maken;*
- *hoe wordt met deze waarden omgegaan? Hoe wordt dit ervaren?*
- *de leerlingen geven voorbeelden van assertiviteit, opkomen voor jezelf, anderen, een goede zaak,...;*
- *de leerlingen geven voorbeelden van onrechtvaardigheid (in het gezin, de school, de samenleving, de wereld, ...);*
- *is het gemakkelijk of moeilijk om voor het goede en tegen onrechtvaardigheid op te komen?*
- *hoe anders zouden situaties zijn indien men meer voor het goede en tegen onrechtvaardigheid zou opkomen?*
- *wat kan er worden gedaan om aan een rechtvaardige samenleving te werken? Zijn er concrete voorstellen voor het gezin, de school, de natuur, het milieu en de omgeving? Wat kan de bijdrage van de leerlingen hierin zijn?*
- *voorbeelden van agressie en verzet;*
- *voorbeelden van macht en onmacht (zich niet kunnen verzetten);*
- *welk verzet is noodzakelijk of toegestaan?*
- *de verpakking of de inhoud, het uiterlijke of het innerlijke, het voorkomen of het hart?*
- *wat is de goede zaak van God en zijn volk?*
- *wat betekent 'een mens naar Gods hart'?*
- *bespreking van de relatie tussen vertrouwen op God hebben en zelfbewust en assertief handelen;*
- *gebruik van zalving als godsdienstig ritueel.*

3.2. conflicten en benadeeld worden (week 3-6)

Toelichting

*De leerlingen erkennen ongetwijfeld in hun eigen leven en in hun omgeving situaties van **concurrentie, rivaliteit en conflicten**. Dit levert boeiende gedachteswisselingen op over: **de grootste, de belangrijkste of de beste** (ook in positieve zin!) willen zijn; **veel willen bezitten; vasthouden aan dingen; de baas willen zijn; willen heersen; wantrouwen; omgaan met macht / onmacht, jaloezie, afgunst** en zelfs **haat**. Hoe moeilijk of gemakkelijk is het om **de ander ook iets te gunnen** of om **jaloers te zijn**? In hoeverre sluit men zijn hart wel of niet gemakkelijk af voor de ander?*

*Kinderen kunnen ook de indruk hebben dat ze **verkeerd behandeld, benadeeld** en **niet begrepen** worden. Deze indruk en bijhorende gevoelens dienen ernstig te worden genomen. Trouwens, kinderen krijgen daadwerkelijk te maken met situaties van **(on)veiligheid, misbruik** en dienen helaas te ontdekken dat **niet iedereen te vertrouwen** is. Hoe gaan de leerlingen hiermee om? Mag **recht al dan niet in eigen hand** worden genomen? Bescherming zoeken is in ieder geval nodig.*

Saul ervaart Gods zegen niet meer. Als David op de citer speelt, voelt Saul zich beter. God is met David en deze wordt steeds populairder omdat hij voor zijn volk **opkomt**: "Saul heeft zijn duizenden verslagen, maar David zijn tienduizenden". **Saul wordt jaloers, wantrouwt en haat David**. David wordt **een concurrent, een rivaal** voor het koningschap. Saul wil graag **de 'grootste' zijn en heersen**, maar voelt zijn macht wegebben! Hij **heeft geen respect** voor David en wil hem uit de weg ruimen. Jonatan en David zijn **niet jaloers** op elkaar maar **respecteren elkaar** en sluiten een vriendschapsverbond. **Gunt** de kroonprins het koningschap aan David? Jonathan **komt op voor** David, die **onrechtvaardig** wordt behandeld, door hem te beschermen tegenover zijn vader. David vlucht voor Saul: ondanks zijn **vertrouwen in God** zoekt hij **bescherming voor zichzelf**. **David respecteert** niet alleen Jonatan maar ook **Saul**. Hij neemt, ondanks het feit dat Saul zijn leven bedreigt, **het recht niet in eigen hand**. Tot tweemaal toe spaart hij zelfs Sauls leven. Hij blijft Saul erkennen als de gezalfde koning!

David weet dat hij Saul niet kan vertrouwen. Zijn vertrouwen in God sluit niet uit dat hij zelf **assertief** is en zichzelf beschermt. **Hij komt op voor zichzelf, zijn familie en de mensen die zich bij hem hebben aangesloten**. David, een man naar Gods hart, is bereid 'de kleinste' te zijn en te wachten op God. Hij blijft **liefhebben en vergeven** - ondanks haat - en opkomen voor zichzelf en anderen vanuit zijn respect voor mensen, vanuit zijn liefde voor de zaak van God en vanuit zijn **vertrouwen** in hem. **David** blijkt, in tegenstelling tot Saul, een **dienende koning** te zijn; hij staat symbool voor een goede koning.

Samenvattend wordt - tegen de achtergrond van de verhouding tussen Saul en David - in concrete situaties gezocht naar **een evenwichtige houding tussen enerzijds zich niet laten misbruiken maar zelfbewust en assertief zijn en anderzijds de ander respecteren, liefhebben, vergeven en dienen**. Liefde en vergeving worden in periode 5.3 verder uitgewerkt.

Bijbel (een selectie uit onderstaande verhalen)

Bijbelse leefwereld: woestijn van Juda.

Saul is jaloers op David: 1 Samuël 18.

David en Jonathan: 1 Samuël 18: 1-4; 19: 1-9; 20: 1-43.

David zoekt bescherming: 1 Samuël 22: 1-5; 23: 14-18; 27: 1-4.

God beschermt David: 1 Samuël 23: 25-28.

David's respect, hij spaart Sauls leven: 1 Samuël 24 en 26.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties van en ervaringen met: veel willen bezitten, de grootste, de belangrijkste of de beste (ook positief!) willen zijn;
- situaties van en ervaringen met: jaloers zijn en respect hebben. Oorzaken en gevolgen?
- situaties van en ervaringen met: (on)tevredenheid, concurrentie, rivaliteit en conflicten;
- situaties van en ervaringen met: de baas willen zijn, willen heersen (ten koste van anderen);
- situaties van en ervaringen met: de ander iets gunnen, iets voor de ander willen doen / de ander willen dienen;
- situaties van en ervaringen met: (on)veiligheid en misbruik (verkeersveiligheid, donker, onbekenden, mishandeling, seksueel misbruik,...);
- situaties van en ervaringen met wantrouwen. Is iedereen te vertrouwen? Gepast en ongepast wantrouwen. Oorzaken en gevolgen?
- veilig zijn bij God, anderen of jezelf;
- vluchtelingenproblematiek;
- verband tussen vriendschap, vertrouwen en respect;

- de leerlingen mogen even de baas zijn in de klas. De leerkracht blijft zelf ook de baas! Moeilijk hè, met twee bazen? Waar botst het? Waar liggen de onenigheden?
- hoe ver kan je gaan in dienen, liefde en vergeving als de ander niet te vertrouwen is?
- voorbeelden van geweldloos verzet.

3.3. Jezus, zoon van David (week 7-8)

Toelichting

De kernwoorden van deze periode komen bij het kerstverhaal terug aan bod en de parallel wordt getrokken tussen enerzijds **David en Jezus** en anderzijds **Saul en Herodes**. Tevens wordt **Jezus** voorgesteld als **de gezalfde koning** en zodanig als **de zoon van David**.

Het **conflict tussen twee koningen** is duidelijk: koning Herodes voelt zich net als Saul bedreigd in zijn koningschap door **de gezalfde koning** (de Christus). Herodes ziet deze nieuwe koning als zijn **rivaal en concurrent**. Hij wil - net als Saul - zijn 'macht' behouden en **wil heersen en niet dienen**. God, Jozef en Maria en de wijzen uit het Oosten **komen op voor** Jezus en **beschermen** hem. **Wantrouwen, (on)macht, jaloezie en haat** typeren Herodes. De kindermoord laat zien hoe **onbetrouwbaar** hij is en dat hij niets ontziet om de grootste te blijven.

Jezus echter is in de ware zin '**zoon van David**'. De boodschapper aan Maria plaatst Jezus in de lijn van koning David (Lucas 1: 30-33); ook Matteüs doet dit met het geslachtsregister: Jezus, de zoon van David, de zoon van Abraham (periode 4.2).

Jezus is de gezalfde koning. De wijzen uit het Oosten brengen geschenken: mirre werd gebruikt bij zalving. Jezus is bij uitstek de man naar Gods hart. Hij is niet gekomen om te heersen maar om te dienen. Hij komt op voor de goede zaak van God en zijn volk. Hiervoor wil hij zelfs zijn eigen leven geven. De engel kondigt aan: hij is het die zijn volk zal redden van hun zonde (Matteüs 1: 21). Periodes 5.4 en 5.5 gaan verder in op Jezus' koningschap.

Wie is de goede koning, de koning die goede handelt / regeert? Zal koning Jezus een meer rechtvaardige samenleving brengen dan koning Herodes?

Bijbel

Bijbelse leefwereld: wijzen uit het oosten.

Jezus de zoon van David: Lucas 1: 26-38; Matteüs 1: 1-17 (vnl. 6 en 16).

Jezus de gezalfde, de wijzen uit het Oosten: Matteüs. 2: 1-12.

Jezus wordt beschermd, de vlucht naar Egypte: Matteüs. 2: 13-15.

Koning Herodes, de kindermoord: Matteüs 2: 16-18.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties van en ervaringen met heersen en dienen;
- verband tussen bereid zijn om te dienen en respect hebben;
- waartoe kan jaloezie leiden?
- situaties van en ervaringen met: onrechtvaardig behandeld en onterecht gestraft worden;
- situaties van en ervaringen met: conflict tussen twee meningen (tussen ouders, met ouders, met leerkracht, ...);
- situaties van en ervaringen met: bereidheid om 'vijanden' lief te hebben en / of te vergeven;
- hoe betrouwbaar ben ik?
- concrete situaties zoeken om respect te tonen, assertief te zijn en op te komen voor.

4. Suggesties expressievormen 5.2

Thema-expressie:

- *een collage, een tekst of een pamflet maken waarin duidelijk tot uitdrukking komt dat respect hebben voor de ander en niet jaloers zijn (de ander iets gunnen en dienen, ...) situaties kunnen veranderen en aangenaam maken. Het loont de moeite om op te komen voor jezelf, anderen en de goede zaak.*

Periode 5.3

De koning dient

Verantwoordelijkheid en vergeving

Periode 5.3

De koning dient

Verantwoordelijkheid en vergeving

1. Leerplandoelen 5.3

- 1.1. *De leerlingen geven weer hoe zij een veilig thuis en een rechtvaardige samenleving voor iedereen zien.*
 - 1.2. *De leerlingen zien in dat verlangen naar een veilig thuis en een rechtvaardige samenleving voor iedereen belangrijk is om verantwoordelijkheid op te nemen.*
 - 1.3. *De leerlingen zien in dat iedereen verantwoordelijk is om bij te dragen aan een veilig thuis en een rechtvaardige samenleving.*
 - 1.4. *De leerlingen tonen met voorbeelden aan dat volhouden belangrijk is om iets te bereiken en geven hun gevoelens daarbij weer.*
 - 1.5. *De leerlingen zien het verband in tussen verlangen naar, vertrouwen, verantwoordelijkheid opnemen, dienen, zorgen voor, volhouden en vergeven.*
-
- 2.1. *De leerlingen omschrijven het begrip 'Davidisch koningschap'.*
 - 2.2. *De leerlingen herkennen in het leven van David zijn verlangen naar een rechtvaardig koninkrijk, zijn vertrouwen en zijn volhouden.*
 - 2.3. *De leerlingen herkennen hierbij dat David met vallen en opstaan leert zijn verantwoordelijkheid op te nemen, te dienen en te vergeven.*
 - 2.4. *De leerlingen herkennen in het optreden van Absalom eigenschappen van een koning die niet dient, maar alleen op macht uit is.*
-
- 3.1. *De leerlingen geven aan hoe zij zich in dienst kunnen stellen om aan een rechtvaardige samenleving bij te dragen.*
 - 3.2. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om te zorgen voor, te dienen en verantwoordelijkheid op te nemen.*
 - 3.3. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om vol te houden: enerzijds opkomen tegen onrecht en anderzijds geen wraak nemen en de ander niet veroordelen.*
 - 3.4. *De leerlingen zien in dat ze op Gods vergeving kunnen rekenen.*
 - 3.5. *De leerlingen tonen medeleven en verdraagzaamheid en zijn bereid om anderen te vergeven.*

2. Schema 5.3

3. Invulling 5.3

Toelichting

In deze periode wordt de verbinding gemaakt tussen een veilig thuis (periodes 1.1, 1.2, 1.3 en 3.1) en een rechtvaardige samenleving. Het verband wordt gelegd tussen een beeld vormen van een veilig thuis en een rechtvaardige samenleving, ernaar verlangen (zie ook periode 5.2) en er verantwoordelijkheid voor opnemen. Daarbij zijn enerzijds doorzetten en volhouden belangrijk, anderzijds geduld hebben, leren met vallen en opstaan (periode 3.3) en vergeving (periode 3.5) noodzakelijk. Deze thema's kwamen reeds eerder aan bod en worden nu in verband met elkaar en met verlangen naar een rechtvaardige samenleving gebracht. Verder worden verantwoordelijkheid opnemen en dienen benadrukt.

De oudtestamentische verhalen, behandeld in het vijfde leerjaar omtrent het koninkrijk, worden hiermee afgesloten. De twee volgende periodes handelen over het 'koninkrijk' in het Nieuwe Testament. Het zesde leerjaar gaat verder met 'verantwoordelijkheid opnemen' en 'bouwen aan het koninkrijk'.

3.1. verlangen naar een rechtvaardige samenleving (week 1-2)

Toelichting

De leerlingen inventariseren hun ideeën en gevoelens omtrent **een veilig thuis**. Een veilig thuis voor iedereen betekent **een rechtvaardige samenleving**. Wanneer voelt men zich veilig en geborgen? Wat zijn de basisbehoeften? Hoe zien de leerlingen een veilige en rechtvaardige maatschappij voor iedereen? Hoe groot is het verlangen hiernaar?

Wie is hiervoor verantwoordelijk? Kan iedereen hieraan bijdragen? Heeft iedereen, ook de leerling, hierbij een verantwoordelijkheid? Wat kan ieders bijdrage zijn? Mensen hebben elkaar nodig, zijn van elkaar **afhankelijk**. **Vertrouwen** hebben, kunnen **schuilen** en genieten van **bescherming van God en mensen**, zijn noodzakelijk. Ook **meeleven** met hen die geen veilig thuis hebben of het slachtoffer zijn van een onrechtvaardige samenleving komt aan bod. Dit meeleven (4.1, 5.1) zet aan tot **dienen** en **verantwoordelijkheid opnemen** (4.2).

David verlangt naar een rechtvaardige samenleving. Hij haat en bestrijdt onrechtvaardigheid en overwint door zijn vertrouwen op God. Zijn afhankelijkheid van God toont hij door te vragen wat hij moet doen (2 Samuël 2:1; 5: 19).

David wil God **dienen**. Hij neemt het recht niet in eigen hand, koestert geen wraak maar **volhardt geduldig in liefhebben en vergeven**. Deze dienende houding wordt opnieuw onderstreept bij de dood van Saul en Jonatan. **David treurt en spreekt zijn liefde en waardering voor hen uit. Hij toont zich verdraagzaam en medelevend**.

Het duurt nog zeven jaren voor David koning over heel Israël wordt. Ondertussen dient David God en zorgt hij voor de mensen die zich bij hem hebben aangesloten. Vanuit zijn **vertrouwen** op God weet David zich van hem afhankelijk voor zijn veiligheid. Telkens opnieuw is **God een schuilplaats** voor hem. Vanuit dit vertrouwen **houdt hij vol** niet te oordelen maar geduldig af te wachten totdat God zijn koningschap bevestigt. Vanuit het verlangen naar een veilige en rechtvaardige samenleving voor geheel Israël laat David de verbondskist overbrengen naar Jeruzalem, de hoofdstad, zodat heel het land gezegend zal zijn en veilig zal wonen. David toont dat hij een dienaar van God is en dat God de eigenlijke koning is die Israël een rechtvaardig volk wil laten zijn. Davids nederige houding zien we bij het afleggen van zijn koninklijke klederen als de verbondskist wordt binnengebracht. Hij toont dat hij een koning wil zijn die God en het volk dient. Hij neemt zijn verantwoordelijk staatkundig als politiek leider en voor de eredienst als godsdienstig leider op zich.

Bijbel

Davids reactie op de dood van Saul en Jonathan: 2 Samuël 1 (en 1 Samuël 31).

David wordt koning over Juda en over heel Israël: 2 Samuël 2-4; 2 Samuël 5: 1-5.

Jeruzalem wordt veroverd: 2 Samuël 5: 6-12.

David brengt de verbondskist naar Jeruzalem: 2 Samuël 6-7.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerlingen inventariseren hun ideeën en gevoelens omtrent een veilig thuis;
- in welke mate hebben anderen een veilig thuis?
- de leerlingen geven voorbeelden van slachtoffers van een onrechtvaardige samenleving;
- de leerlingen uiten zich kritisch over hoe (on)rechtvaardig de samenleving is;
- hoe kan medeleven worden getoond aan slachtoffers van een onrechtvaardige maatschappij?
- wie draagt welke verantwoordelijkheden thuis, op school, in de kerk, in de sportclub...?
- in welke mate zijn de leerlingen zich bewust van het feit dat ze anderen nodig hebben (van hen afhankelijk zijn) en dat anderen hen nodig hebben?
- in welke mate kan men op anderen vertrouwen (van bescherming genieten, kunnen schuilen) en is men zelf betrouwbaar? Hoe wordt dit ervaren?
- wat kunnen de leerlingen bijdragen aan een rechtvaardige samenleving?
- verschillende bestuursvormen kunnen worden besproken: democratie, monarchie, theocratie ...
- voorbeelden van een dienende houding worden gegeven. Het dienend aspect van mensen die voor de leerlingen zorgen, wordt benadrukt. Hoe wordt dit ervaren?
- hoe gemakkelijk of moeilijk is het om zichzelf dienstbaar op te stellen?
- een gesprekje is mogelijk over: geduld wordt beloond, de juiste tijd afwachten, hoelang wachten?

3.2. met vallen een opstaan / vergeving (week 3-4)

Toelichting

De leerlingen kennen ongetwijfeld ervaringen van steeds opnieuw 'goed' moeten doen en zijn, goede resultaten moeten behalen en **zich voortdurend moeten inspannen**. Zeker als het tegenzit, ontbreekt wel eens de moed om **vol te houden**. Het verlangen om vol te houden, trouw te blijven is niet altijd even sterk.

Na de dood van Saul blijven er oorlogen tegen de buurvolkeren. David is thuisgebleven en hij ontmoet Batseba. Eerst wil hij zijn overtreding verbergen. Wanneer de profeet Natan hem bestraft, ziet David in dat hij gezondigd heeft. Psalm 51 vertelt over zijn gevoelens omtrent zijn zonde en strijd. Ook als het onrecht bij hemzelf wordt gevonden, **komt David op tegen onrecht**. Hij verlangt naar **vergeving** en verzoening (periode 3.5) om terug **recht** te staan voor God.

Mensen spreken niet graag over hun fouten en tekorten en vinden het ook niet prettig als anderen hen op hun fouten wijzen. Toch kan dit al wel eens nodig zijn om te komen tot inzicht van fouten en **vergeving**. Als **anderen** met ons **geduld hebben** en wij **opnieuw mogen beginnen**, is dat veel aangenamer dan dat we steeds op onze zelfde fouten worden aangesproken of worden veroordeeld. **Medeleven** en **verdraagzaamheid** kunnen helpen om anderen te vergeven.

Absalom vormt de tegenpool van David. Een rechtvaardige samenleving is het laatste waaraan hij denkt. Hij gebruikt streken om zijn vader te onttronen. Absalom wil macht verwerven, niet dienen. Hij heeft geen geduld en wil maar één ding: zo snel mogelijk op de troon! David vlucht opnieuw, nu voor zijn eigen zoon. David blijft een koning die dient, hij blijft

op God vertrouwen en kent **geen haat of wraak**. Hij blijft liefhebben en vergeven. Dat valt op bij de dood van Absalom: hij was nog liever zelf gestorven en had nog zo gevraagd om de jongeman te sparen!

Bijbel

David en Batseba: 2 Samuël 11-12: 25; Psalm 51.

David en Absalom: 2 Samuël 15-19: 9.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- ervaringen van steeds 'goed' moeten doen / zijn, steeds goede resultaten moeten behalen en zich voortdurend moeten inspannen;
- ervaringen van zin of tegenzin hebben en al dan niet volhouden;
- ervaringen van tegenslagen en al dan niet volhouden;
- waarom verslappen of willen opgeven? Wat zijn de gevolgen?
- ervaringen met gemakkelijk of moeilijk spreken over fouten, tekorten, zonden;
- ervaringen met op eigen fouten worden gewezen;
- ervaringen met steeds opnieuw op dezelfde fouten worden gewezen;
- ervaringen met door God en mensen vergeven worden en opnieuw mogen beginnen;
- leren met vallen en opstaan, nieuwe kansen krijgen;
- ervaringen van geduld hebben met anderen, medeleven, verdraagzaamheid, anderen vergeven en nieuwe kansen geven;
- voorbeelden aangeven van heersen en dienen. Wat is het verschil en wat zijn de gevolgen?
- het doel heiligt de middelen (niet)? Hoe bereik je je doel?
- vormen van verzet en opstand;
- verkeerde vormen van koning-zijn, tirannie, alleen heersen tegenover theocratie.

3.3. de dienende koning (week 5-6)

Toelichting

Bij het afsluiten / samenvatten van het leven van David is het duidelijk dat hij groeide in zijn koningschap. Er wordt een beeld geschetst van het **Davidisch koningschap**. **Zorgen voor** (herder-zijn), **aandacht voor God** (2 Samuël 23: 3: een heerser die ontzag heeft voor God), **vertrouwen**, **geduld** en **vergeving** zijn belangrijke elementen in het leven van David.

David verlangt naar **rechtvaardigheid** en neemt zijn **verantwoordelijkheid** ervoor op. Hij weet dat God, de rechtvaardige koning, te vertrouwen is en recht schenkt. David leert - soms met vallen en opstaan - om **het dienen vol te houden**, om geen onrecht of wraak te gebruiken en om niet te veroordelen of te haten. Hij blijft meeleven met mensen, verdraagzaam zijn, liefhebben en vergeven.

Het leven van David vormt - in overeenstemming met de attitudedoelstellingen - een uitdaging voor de leerlingen. Verantwoordelijkheid opnemen en dienen kunnen zich samen met medeleven, verdraagzaamheid en vergeving (langzaam) ontwikkelen

Bijbel

Bijbelse leefwereld: Jeruzalem, Psalmen en liturgie, muziekinstrumenten.

Davids overwinningslied en zijn laatste woorden: fragmenten uit 2 Samuël 22-23:7.
Keuze uit Psalmen, die Davids koningschap typeren.

Suggesties

Leef en belevingswereld van de leerlingen:

- voorbeelden van hoe mensen God als schuilplaats ervaren;
- voorbeelden van hoe mensen ervaren dat God helpt strijden tegen onrecht;
- voorbeelden van hoe mensen ervaren dat God opkomt voor recht en gerechtigheid;
- gerechtigheid beschrijven als vrucht van verzoening en vergeving van zonden bij anderen en mezelf;
- voorbeelden van hoe mensen ervaren dat ze afhankelijk zijn van God;
- voorbeelden van hoe mensen God en anderen dienen;
- voorbeelden die aantonen dat het goed is om niet te veroordelen en het oordeel aan God over te laten;
- voorbeelden van hoe mensen met het kwade en zonden omgaan;
- wat zijn gevolgen van zonden? Verdwijnen die na vergeving?
- verwoorden dat God mensen vergeeft, ook de leerlingen en hoe dit ervaren wordt;
- voorbeelden van elkaar vergeven;
- wat kunnen de leerlingen concreet bijdragen aan een rechtvaardige samenleving?
- wat kan hen hierbij concreet helpen om vol te houden en te blijven dienen?
- hoe kunnen de leerlingen concreet liefde, medeleven en verdraagzaamheid tonen?

4. Suggesties expressievormen 5.3

Thema-expressie:

- de leerlingen schetsen (bouwen aan) een veilig thuis / een rechtvaardige samenleving voor iedereen en duiden daarbij aan wat hun concrete bijdrage kan zijn. Deze rechtvaardige samenleving kan in contrast worden geplaatst met een onrechtvaardige samenleving. Tegen de onrechtvaardige samenleving kan geprotesteerd worden;
- in dagbladen en tijdschriften opzoeken wat er geschreven wordt over een onrechtvaardige samenleving;
- negatieve krantenkoppen verzamelen en veranderen in positieve.

Periode 5.4

Is Jezus de koning?

Het koninkrijk zoeken

Periode 5.4

Is Jezus de koning?

Het koninkrijk zoeken

1. Leerplandoelen 5.4

- 1.1. *De leerlingen noemen een aantal positieve eigenschappen van zichzelf.*
- 1.2. *De leerlingen noemen een aantal positieve eigenschappen van anderen.*
- 1.3. *De leerlingen zien in dat een positief zelfbeeld helpt om iets voor anderen te doen.*
- 1.4. *De leerlingen geven het belang en de betrekkelijkheid weer van een aantal materiële en niet-materiële dingen.*
- 1.5. *De leerlingen geven het verband weer tussen bewuste keuzes maken en het niet automatisch beantwoorden aan groepsnormen.*

- 2.5. *De leerlingen herkennen in de Bergrede (u bent het zout / het licht) dat Jezus zijn leerlingen bevestigt in hun 'waardevol zijn'.*
- 2.6. *De leerlingen herkennen in de Bergrede (ware rijkdom en geen valse zorgen) de waarde die Jezus toekent aan 'het zoeken van het koninkrijk en zijn gerechtigheid'.*
- 2.7. *De leerlingen herkennen in de Bergrede (niet oordelen) dat Jezus oproept om niet te oordelen maar om positief naar anderen te kijken.*
- 2.8. *De leerlingen herkennen in de Bergrede (twee wegen en tweërlei fundament) dat men keuzes dient te maken om te doen wat Jezus zegt.*
- 2.9. *De leerlingen herkennen als belangrijke elementen van het koninkrijk de waarde van henzelf, de ander en niet-materiële dingen.*
- 2.10. *De leerlingen herkennen in het Paasverhaal Jezus als koning van dit koninkrijk.*

- 3.6. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om in diverse concrete situaties zichzelf en anderen positief te benaderen.*
- 3.7. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om in concrete situaties ook aan niet-materiële dingen waarde toe te kennen.*
- 3.8. *De leerlingen omschrijven waarden van het koninkrijk als belangrijk.*
- 3.9. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om te kiezen voor waarden van het koninkrijk en om zich hiervoor in te zetten.*
- 3.10. *De leerlingen omschrijven concrete mogelijkheden om zich in te zetten.*

2. Schema 5.4

3. Invulling 5.4

Toelichting

Het kind in het 5de leerjaar leert zichzelf en zijn omgeving kritisch bekijken. In deze periode wordt stilgestaan bij: **hoe zien de leerlingen zichzelf, anderen en het koninkrijk?** Tegen de achtergrond van de dienende koning David die, met vallen en opstaan, groeide in zijn koningschap (periode 5.3), wordt in deze periode de sluier opgelicht van **het koninkrijk van God** zoals Jezus dit voorstelt in de **Bergrede**. De Bergrede werd geïntroduceerd in periode 4.5. '**Jezus is de koning**' wordt ook in het Paasverhaal benadrukt. De beoogde attitude is: **het koninkrijk van God zoeken, ernaar verlangen, er waarde aan hechten, ervoor kiezen en zich ervoor inzetten.**

3.1. Hoe zie ik mezelf? (week 1)

Toelichting

Hoe **kritisch kijken** de leerlingen naar zichzelf? Hebben ze **een positief of negatief zelfbeeld**? Leerlingen hebben vragen naar hun voorkomen en zijn gevoelig voor hoe anderen over hen denken. Leerlingen kunnen de indruk hebben dat ze **moeten presteren** om erbij te horen (prestatiedruk, faalangst, ...). De leerkracht noemt een aantal positieve eigenschappen, gewoonten en vaardigheden van elke leerling afzonderlijk en moedigt hen aan om deze lijst aan te vullen. Ook eerder negatief lijkende elementen kunnen worden aangehaald maar met de duidelijke vermelding dat iedereen wel iets heeft waaraan gewerkt dient te worden. **Dit kan mogelijk bijdragen om een negatief zelfbeeld om te buigen in een overwegend positief.**

In de **Bergrede** zegt Jezus tegen zijn toehoorders '**U bent ...**', niet: 'probeer te zijn of te worden!' Dit is een positieve uitdrukking. Jezus bevestigt zijn leerlingen in hun **waardevol zijn, ongeacht hun prestatie(s)**. Hij zegt dat zij het **zout** van de aarde en het **licht** van de wereld zijn. Hierdoor kan de leerling een gezonde dosis (zelf)vertrouwen en zelfbewustzijn ervaren (periode 5.2) en aan de dag leggen. De leerlingen mogen weten dat ze iemand zijn en dat ze ergens voor staan. Dit is **een goede basis om zich in te zetten**, om daadwerkelijk zijn lamp op de standaard te zetten. De leerlingen kunnen iets verwezenlijken / bereiken. Bij de bijbelse leefwereld komen zout (bewaard, bederfwerend, smaakgevend, onmisbaar, duurzaam, ...) en licht (aangenaam, geruststellend, goedvoelend, hoopgevend, richtinggevend, ...) aan bod.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: de Bergrede, zout en licht.

Zout en licht zijn: Matteüs 5: 13-16.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerkracht noemt positieve eigenschappen, gewoontes en vaardigheden van de leerlingen en de leerlingen vullen zelf deze lijst aan;
- situaties en het ervaren van werken aan minder positieve eigenschappen en gewoontes;
- een persoonlijkheidstest uitvoeren: wat slaat op mij, wat niet?
- situaties en het ervaren van: prestatiedruk (school, sportclub, ...), positieve en negatieve stress en faalangst. Is goed presteren belangrijk? Hoe doe je dat?

- zichzelf en anderen aanvaarden omwille van prestaties of omwille van de persoon zelf?
- situaties en het ervaren van (on)gelijkwaardigheid;
- hoe zie en ervaar ik mijzelf? Hoe zou Jezus mij zien?
- wie en wat stimuleren mij om me in te zetten voor anderen?
- zoutloos of extra gezouten dingen proeven;
- hoe kan ik laten merken dat ik zout en licht ben?

3.2. Hoe zie ik het koninkrijk? (week 2-3)

Toelichting

In periode 5.1 wordt stilgestaan bij 'waarde hechten aan ...'; periode 5.2 bouwt hierop verder met 'opkomen voor ...'. Men komt immers op voor wat men waardevol vindt. In periode 5.4 wordt **de waarde en de betrekkelijkheid van materiële en niet-materiële dingen kritisch bekeken**. Het onderscheid aangeven tussen materiële en niet-materiële dingen (ideeën, gedachten, aandacht, normen en waarden,....). Samen met de leerlingen wordt gezocht naar situaties en ervaringen die het belang en de betrekkelijkheid van materiële en niet-materiële dingen weergeven. In welke mate zetten mensen zich in voor belangrijke en onbelangrijke zaken? Dient men onbelangrijke zaken? Dikteert de samenleving wat belangrijk is / wat moet gedaan worden? **De leerlingen worden gemotiveerd om in concrete situaties ook aan niet-materiële dingen aandacht te geven en waarde toe te kennen.**

Jezus spoort mensen aan om **het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid te zoeken** (je zoekt waar je naar verlangt). Jezus plaatst dit in contrast met het dienen (knecht of slaaf zijn) van geld en schatten op aarde. Het is beter om te dienen in het koninkrijk van God en niet bezorgd te zijn over materiële dingen. Rechtvaardig met mekaar omgaan en met elkaar delen zijn hierbij belangrijk. Zich zorgen maken (piekeren) helpt niets. Zorg dragen voor ... helpt wel. Als God zorg draagt voor de bloemen en de vogels, hoeveel te meer zal hij dan ook voor de mens zorgen. Daarom is het goed om **naar het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid te verlangen, te zoeken en ervoor te kiezen.**

Bijbel

Ware rijkdom en geen valse zorgen: Matteüs 6: 19-21; 6: 24-34.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en het ervaren van de waarde, het belang en de betrekkelijkheid van materiële dingen. Welke houding wordt hiertegenover aangenomen?
- situaties en het ervaren van de waarde, het belang en de betrekkelijkheid van niet-materiële dingen. Welke houding wordt hiertegenover aangenomen?
- waar maken mensen zich echt zorgen over? Wat willen ze echt bereiken? Waar willen ze 'alles' voor doen?
- een kritische bespreking van hierboven aangehaalde situaties;
- verbiedt Jezus het hebben van materiële dingen?
- situaties en het ervaren van bezorgd zijn;
- het verschil uitdrukken tussen zorg dragen voor en bezorgd zijn over;
- situaties en het ervaren van rechtvaardig handelen;
- hoe gemakkelijk is het om mij hiervoor in te zetten?

3.3. Hoe zie ik de ander? (week 4)

Toelichting

De leerlingen hebben bij de aanvang van deze periode kunnen ervaren hoe goed het is als zij zichzelf of als anderen hen op een positieve wijze beschrijven en benaderen. Dit kan hen motiveren om ook **van anderen een aantal positieve eigenschappen, gewoontes en vaardigheden te noemen** (aan de ander vertellen of ze voor hem opschrijven). De eerste indruk, die we van anderen hebben, kan positief of negatief zijn. Een negatieve kijk kan ingegeven zijn door 'het anders zijn' en uit zich snel in woorden en / of daden van afwijzing, minachting of veroordeling. Anderen proberen echter ook hun minder positieve gewoontes te verbeteren. **Een positieve benadering van anderen kan hen helpen om (zodanig) te veranderen.** Meestal zien mensen eerder de fouten en tekorten bij een ander dan bij zichzelf. **Zo kan mogelijk een bijdrage geleverd worden om een negatief zelfbeeld om te buigen in een eerder positief.**

De leerlingen ontdekken in de Bergrede dat Jezus oproept om niet over anderen te oordelen. Hij doet dit met de gelijkenis van de splinter en de balk. Een mens ziet niet (scherp genoeg) het waarom en het hoe van het handelen van anderen. Ook **vergeving** - een belangrijk element in het koningschap van David - kan naast (ver)oordelen worden geplaatst.

De leerlingen kunnen 'hard' zijn voor elkaar: pesten, uitsluiten, ongepaste 'grapjes' enz. **De leerlingen ontdekken dat anderen waardevol zijn en positieve aandacht verdienen.** In het koninkrijk van God is het ongepast om te oordelen. Zelfs als de groepsdruk groot wordt en botsing met de groepsnormen dreigt, kan men kiezen om te doen wat Jezus zegt (dit wordt in de volgende weken verder uitgewerkt).

Bijbel

Niet oordelen: Matteüs 7: 1-5.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerlingen noemen positieve eigenschappen, gewoontes en vaardigheden van anderen;
- de leerlingen geven voorbeelden van hoe anderen positief werken aan goede positieve eigenschappen en gewoontes;
- het verschil aangeven tussen oordelen en veroordelen;
- hoe wordt het ervaren als de leerlingen anderen (ver)oordelen en anderen hen (ver)oordelen?
- situaties en het ervaren van: pesten, uitsluiten, grove taal, grapjes die te ver gaan ... voornamelijk als uiting van (ver)oordeling;
- waarom vraagt Jezus om niet te oordelen?
- situaties en het ervaren van: blind zijn voor eigen fouten en snel de fouten van anderen zien;
- hoe eigen fouten inzien en veranderen?
- kan men anderen helpen om hun fouten te doen inzien en te veranderen?
- Is er een verband tussen vergeven en niet (ver)oordelen?

3.4. Kies ik voor het koninkrijk? (week 5)

Toelichting

De leerlingen worden aangemoedigd om zich kritisch en assertief op te stellen ten aanzien van de verlangens en de verwachtingen van de samenleving. De druk om te voldoen aan de normen en waarden van de groep waartoe ze (willen) behoren, kan groot zijn. Durven ingaan tegen de stroom en waarde hechten aan andere mensen en dingen kan een hele opgave zijn. Situaties en ervaringen hieromtrent worden uitgedrukt.

Zo moedigt **Jezus in de Bergrede** aan om niet de brede maar **de nauwe poort en weg** te nemen én om **te doen** wat hij heeft gezegd. Dit is verstandig bouwen. Jezus' woorden horen zonder daden of engagement, is bouwen op zand en houdt geen stand. Als mensen **Jezus' woorden doen** (zoals uitgedrukt in deze periode), gaan ze samenleven zoals God het heeft bedoeld, gaan ze **leven volgens de verwachtingen van Gods koninkrijk**.

Bijbel

Twee wegen: Matteüs 7: 13-14.

Tweeërlei fundament: Matteüs 7: 24-27.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- verwachtingen die de samenleving (vooral de groep waartoe men wil behoren) stelt, worden kritisch bekeken;
- kritische bespreking van: de gemakkelijkste weg is altijd / nooit de gemakkelijkste / de moeilijkste;
- welke zijn de groepsnormen? Hoe groot is de invloed / druk van de groep waartoe men wil behoren? Hoe wordt dit ervaren? Waarom zou men aan de groepsnormen moeten voldoen?
- tegen de stroom ingaan. Gedurfd? Hoe gemakkelijk of moeilijk is het om keuzes te maken tegen de stroom in?
- wat kunnen gevolgen zijn van gemaakte keuzes: de brede of de smalle weg?
- kritische benadering van: geen woorden maar daden?
- welke normen gelden in het koninkrijk van God? Hoe kan men uitdrukken dat men waarde hecht aan het koninkrijk van God? Door welke daden?
- de waarden van het koninkrijk. De moeite waard?

3.5. Jezus, de koning (week 6-7)

Toelichting

Bij het Paasverhaal wordt het koningschap van Jezus vergeleken met dat van David. Het wordt duidelijk dat het optreden en het doel van Jezus anders is dan dat van een gewone koning. Jezus bevrijdt het volk niet van de Romeinse overheersing. Hij komt om het volk te redden van zijn zonde. Jezus staat voor het koninkrijk van God, dit koninkrijk komt op een heel andere manier dan andere koninkrijken. Jezus wordt door Matteüs bij de intocht in Jeruzalem beschreven als **de koning van Sion die zachtmoedig is en op een ezel rijdt én als de zoon van David** (zie ook periode 5.2; zie ook 1 Kon.1, 33). **Jezus herstelt de orde in de tempel** (gebed in plaats van een winstgevend handeltje) **en blinden en verlamden komen bij hem voor genezing**. Bij zijn verhoor vraagt Pilatus hem: **"Bent u de koning van de Joden?"** Naar de heersende maatstaven kan Jezus onmogelijk een koning zijn. Vervolgens wordt Jezus bespot met de woorden: **"Wij groeten u, koning van de Joden."** Op het kruis prijkt het opschrift: **"Dit is Jezus, de koning van de Joden"**. Maar juist aan het kruis legt Jezus de grondslag voor zijn koninkrijk. Daar is hij het Lam van God dat de zonde van de wereld wegneemt (Johannes 1: 29). Eén man herkent in Jezus de koning, namelijk een misdadiger die vraagt: Jezus, denk aan mij, wanneer u in uw koninkrijk komt (Lucas 23: 42). Voor hem opent Jezus het koninkrijk van God.

Het doen van Jezus wordt geplaatst tegen de achtergrond van de waarden in de Bergrede waarvoor hij staat (om een volledig overzicht van de Bergrede te hebben, kan het gedeelte van periode 4.5 kort worden herhaald). De kernwoorden van deze periode komen terug aan bod. Nu blijkt dat het koninkrijk van God machtiger is dan de koninkrijken van deze wereld, want niet door het streven naar macht maar door zijn dienstbaarheid brengt Jezus bevrijding. Het kruis maakt een andere manier van leven mogelijk: een leven bevrijd van zonde, in dienst van God, zoals Jezus het heeft voorgedaan.

Net als toen houdt het kruis een oproep in om op zijn redding te vertrouwen en ons op een heel andere manier in te zetten voor een verandering van onszelf en de wereld. **Het voorbeeld van Jezus kan de leerlingen inspireren om te kiezen voor waarden van het koninkrijk. Er wordt gezocht naar concrete situaties waarvoor de leerlingen verantwoordelijkheid kunnen opnemen en waarvoor ze zich kunnen inzetten.**

Bijbel

Bijbelse leefwereld: Sion / Jeruzalem, koningen, de Romeinse overheersing.

De intocht in Jeruzalem: Matteüs 21: 1-17.

Jezus gezalfd: Matteüs 26: 6-13.

Jezus voor Pilatus: Matteüs 27: 11-26.

Jezus bespot: Matteüs 27: 27-31.

Jezus gekruisigd: Matteüs 27: 32-44.

Jezus' opstanding: Matteüs 28.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *inzet voor het koninkrijk: wat en hoe?*
- *welke nieuwe uitdagingen zijn er? Waar ga ik voor?*
- *in welke mate inspireert het voorbeeld van Jezus mij?*

4. Suggesties expressievormen 5.4

Thema-expressie:

- *uitbeelden / uitspelen hoe de leerlingen zichzelf of anderen zien;*
- *concrete situaties (uitdagingen) zoeken waarvoor de leerlingen zich kunnen inzetten en een actieplan opstellen.*

Periode 5.5

Jezus laat het koninkrijk zien

Het koninkrijk van God komt eraan

Periode 5.5

Jezus laat het koninkrijk zien

Het koninkrijk van God komt eraan

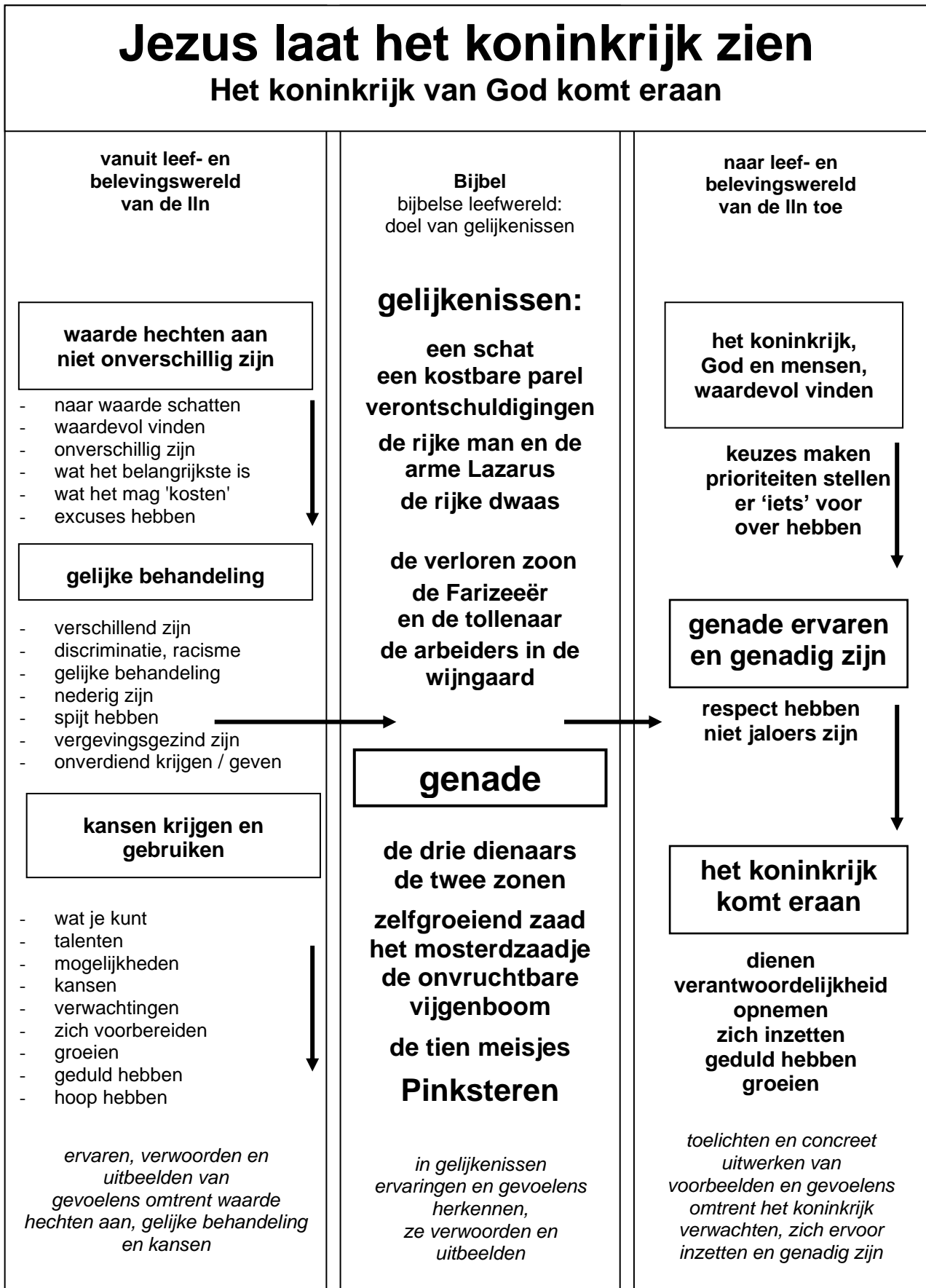
1. Leerplandoelen 5.5

- 1.1. *De leerlingen geven weer wat voor hen in het leven belangrijk is en lichten dit toe.*
- 1.2. *De leerlingen zien in dat mensen soms veel over hebben voor wat zij in het leven belangrijk vinden.*
- 1.3. *De leerlingen geven weer waarom mensen soms onverschillig blijven en lichten toe hoe dit wordt ervaren.*
- 1.4. *De leerlingen geven met voorbeelden aan hoe mensen gelijk en ongelijk worden behandeld en geven weer hoe dit wordt ervaren.*
- 1.5. *De leerlingen zien in dat ze hun talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen door kansen te gebruiken.*

- 2.1. *De leerlingen kunnen verwoorden wat gelijkenissen zijn en waarom Jezus ze gebruikt.*
- 2.2. *De leerlingen herkennen in gelijkenissen diverse aspecten van het koninkrijk van God.*
- 2.3. *De leerlingen herkennen in gelijkenissen dat het belangrijk is om het koninkrijk van God, God en mensen, waardevol te vinden.*
- 2.4. *De leerlingen herkennen in gelijkenissen 'meer krijgen dan je verdient' als een aspect van het begrip 'genade'.*
- 2.5. *De leerlingen herkennen in gelijkenissen dat het belangrijk is om kansen te gebruiken.*
- 2.6. *De leerlingen ontdekken in gelijkenissen en in het verhaal van Hemelvaart / Pinksteren dat het koninkrijk eraan komt.*
- 2.7. *De leerlingen ontdekken in gelijkenissen en in het verhaal van Hemelvaart / Pinksteren dat het koninkrijk groeit.*
- 2.8. *De leerlingen vatten samen wat gelijkenissen hen over het begrip 'koninkrijk' leren.*

- 3.1. *De leerlingen drukken hun verlangens en verwachtingen t.a.v. het koninkrijk van God uit.*
- 3.2. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om respect op te brengen voor God, mensen en het koninkrijk van God.*
- 3.3. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om anderen gelijk te behandelen en hen meer te gunnen dan hen toekomt (genadig zijn).*
- 3.4. *De leerlingen geven aan hoe ze zich kunnen inzetten voor het koninkrijk van God en tonen zich gemotiveerd om verantwoordelijkheid op te nemen.*
- 3.5. *De leerlingen zijn bereid om geduld te hebben met zichzelf en anderen bij het ontwikkelen van hun talenten en groeimogelijkheden.*
- 3.6. *De leerlingen beelden aspecten van het koninkrijk van God uit die ze belangrijk achten in het programma van het vijfde leerjaar.*

2. Schema 5.5

3. Invulling 5.5

Toelichting

Zoals gebruikelijk geeft de laatste periode van een schooljaar een samenvatting van dit leerjaar en de climax ervan: **het koninkrijk van God komt eraan!** Dit is tevens de voorbereiding op het zesde leerjaar dat als thema 'bouwen aan het koninkrijk' heeft. Er wordt geput uit Jezus' boodschap in een aantal gelijkenissen: **Jezus laat het koninkrijk van God zien.**

De eerste weken sluiten aan bij periode 5.1 (**waarde hechten aan, niet onverschillig zijn**) met als doel om **het koninkrijk van God, God en mensen, waardevol te vinden. Geen discriminatie maar gelijke behandeling en genadig zijn, sluiten aan bij 'opkomen voor ...'** (periode 5.2). Door zich bewust te zijn van **zijn talenten en de kansen** die men krijgt en gebruikt, kan men **verantwoordelijkheid opnemen en dienen** (periode 5.3). **Waarde hechten aan het koninkrijk van God** (periode 5.4), de **groeikracht** ervan opmerken en **verwachting en hoop** hebben dat **het koninkrijk van God komt**, kunnen het **verlangen** versterken **om eraan mee te bouwen.**

3.1. Het koninkrijk van God, God en mensen, waardevol vinden (week 1-3)

Toelichting

Bij het begin van het schooljaar werd stilgestaan bij: 'aan de hand van vakantie- en andere ervaringen uiten de leerlingen zich over hun verlangens / wat ze graag hebben, wat of wie voor hen belangrijk is of waar ze (veel) **waarde aan hechten** (voorwerpen, ervaringen, mensen, ...)'. Ook nu beelden de leerlingen uit wat voor hen **hét belangrijkste** lijkt, ze lichten het toe, verklaren het en vergelijken het met de bevindingen van bij het begin van het schooljaar. De leerlingen staan erbij stil dat mensen **niet onverschillig zijn** t.o.v. wat ze belangrijk vinden maar **er heel wat voor over hebben**. Verschillende voorbeelden kunnen worden gegeven (uitdieping doelstelling 1.3 van periode 5.1).

Jezus vertelt gelijkenissen om te laten zien wat belangrijk is in het koninkrijk van God. Aan de hand van 'het vertrouwde' legt hij het ongekende op pakkende wijze uit. De 'naakte' waarheid wordt geïllustreerd door of bekleed met 'het gekende'. Jezus 'wijdt zijn leerlingen in de geheimen van het hemelse koninkrijk in'. Hij toont verschillende aspecten van dit koninkrijk zoals men dat bij een diamant kan doen. Wie droomt er niet van een ideale samenleving? Het koninkrijk van God vertegenwoordigt de ideale samenleving! Het is als **een 'schat' die in een akker verborgen is**. Wie die schat ontdekt, is blij omdat hij hem heeft gevonden en zal **er alles voor over hebben** om hem in bezit te krijgen. De leerlingen worden aangemoedigd om **in concrete situaties waarden af te wegen, de juiste prioriteiten te stellen, de juiste keuzes te maken en 'iets over te hebben'** voor het koninkrijk van God. Oog hebben voor dit koninkrijk laat **de waarde ervan zien, de waarde van een kostbare parel**. Voor wie hem ontdekt, zal hij het belangrijkste worden. Het verwerven van die parel zal het belangrijkste doel worden. In de gelijkenis van het bruiloftsfeest (**de verontschuldigen**) staan mensen echter **onverschillig** t.o.v. het koninkrijk van God. Zij hebben **excuses, uitvluchten en smoesjes!** Ze willen niet ingaan op de uitnodiging van de koning. Zij weten dit koninkrijk niet naar waarde te schatten. Ook in de gelijkenissen van **de rijke dwaas en de rijke man** staat men onverschillig t.o.v. God, mensen en zijn koninkrijk.

Bijbel (vnl. bij doelstellingen 2.1, 2.2 en 2.3)

Bijbelse leefwereld: het doel van gelijkenissen, het koninkrijk van God in de gelijkenissen.

Het doel van de gelijkenissen: Matteüs 13: 10-11.

Een schat in een akker: Matteüs 13: 44.
Een kostbare parel: Matteüs 13: 45-46.
Het bruiloftsfeest (de verontschuldiging): Matteüs 22: 1-14.
De rijke dwaas: Lucas 12: 13-21.
De rijke man en de arme Lazarus: Lucas 16: 19-31.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- de leerlingen beelden uit wat hen niet onverschillig laat en wat voor hen en anderen het belangrijkste is. Eventueel vergelijken met de top-10 van periode 5.1;
- er kan worden verwezen naar de waarde, het belang en de betrekkelijkheid van materiële en niet-materiële dingen (periode 5.4);
- er kan worden ingegaan op de inspanningen die al dan niet worden geleverd om wat belangrijk is. Welke keuzes worden gemaakt? Hoe wordt met prioriteiten omgegaan? Hoe gemakkelijk worden excuses, uitvluchten en smoesjes gebruikt?
- in hoeverre willen mensen een opdracht uitvoeren die hen iets kost?
- de leerlingen aan de hand van een aantal voorbeelden keuzes laten maken en deze laten motiveren;
- situaties en het ervaren van vreugde wanneer men iets wil bereiken, zich moet opofferen, overgeven of inzetten;
- de leerlingen beelden uit hoe de ideale samenleving er volgens hen uit zou moeten zien en hoe sterk ze daar naar verlangen;
- de leerlingen merken onrechtvaardigheden in de samenleving op. Hoe reageren zij daarop?
- hedendaagse voorbeelden van mensen die alles voor zichzelf oppotten;
- in hoeverre levert de kerk / gemeente een bijdrage aan een ideale samenleving?
- hoe kan waardering voor het koninkrijk van God, God en mensen worden uitgedrukt?

3.2. gelijke behandeling, genade (week 4-5)

Toelichting

Kinderen kunnen gemakkelijk de indruk krijgen dat ze tekort worden gedaan of onrechtvaardig worden behandeld. Ze zijn gevoelig voor **(on)gelijke behandeling. Meer krijgen dan je verdient (genade)** is natuurlijk wel prettig. De leerlingen kunnen ongetwijfeld veel voorbeelden geven van **discriminatie** vanwege huidskleur, afkomst, uiterlijk, levensgewoonten, intelligentie, leeftijd, ... Misschien weten ze ook hoe pijnlijk discriminatie kan zijn; zich in de situatie van anderen kunnen inleven, is belangrijk.

Jezus toont in gelijkenissen zoals **de verloren zoon, de Farizeeër en de tollenaar en de arbeiders in de wijngaard** op een verrassende wijze belangrijke aspecten van het koninkrijk: gelijkheid, geen discriminatie, gelijke behandeling, iedereen mag erbij horen (zie o.a. 2de leerjaar), nederigheid, barmhartigheid, genade en vergeving (zie o.a. 3de leerjaar). Iedereen mag delen in genade en deelnemen aan het koninkrijk.

Gods genadige houding t.o.v. mensen komt tot uitdrukking. Het is belangrijk om **respect** te hebben voor anderen, **niet jaloers** te zijn en om **zelf ook genadig** te zijn t.o.v. anderen. **Genade ervaren van God en mensen en genadig zijn** staan hier centraal.

Bijbel (vnl. bij doelstellingen 2.2 en 2.4)

Bijbelse leefwereld: Farizeeërs, tollenaars, landbouw, arbeidskrachten.

De verloren zoon: Lucas 15: 11-32.
De Farizeeër en de tollenaar: Lucas 18: 9-14.
De arbeiders in de wijngaard: Matteüs 20: 1-16.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- eigen situaties en / of die van anderen waarin men onrechtvaardig behandeld, bevoordeeld of benadeeld of gediscrimineerd wordt. Hoe wordt dit ervaren?
- hoe wordt het ervaren als mensen al dan niet respectvol of jaloers zijn?
- wanneer voelt men zich beter dan anderen?
- hoe wordt het ervaren als men iets onverwachts krijgt of meer krijgt dan men verdient?
- hoe wordt het begrip genade gebruikt in de samenleving en in de kerk / gemeente?
- situaties en het ervaren van dankbaarheid om genade.

3.3. het koninkrijk komt eraan en groeit (week 6-9)

Toelichting

Kinderen maken in hun diverse ontwikkelingsgebieden **een sterke groei** door. Dit geeft hen steeds **nieuwe mogelijkheden**. Toch zijn ze zich vaak meer bewust van hun falen. Het is dus belangrijk om hen **bewust te laten worden van wat ze kunnen, van wat hun mogelijkheden en talenten zijn én dat hun bekwaamheden verder zullen groeien**. Dit legt de noodzakelijke basis van vertrouwen om te kunnen handelen. Het is dankbaar om met de leerlingen op zoek te gaan naar hun talenten en mogelijkheden (zie ook periode 4.5). Er wordt ook stilgestaan bij het al dan niet **geduldig zijn** bij het ontwikkelen van eigen talenten en die van anderen. Door zijn talenten te gebruiken, kan men bijdragen tot **de groei en ontwikkeling van het koninkrijk van God**.

Jezus laat in de gelijkenis van **de drie dienaars** (de talenten) zien dat mensen talenten hebben gekregen om te gebruiken en te ontwikkelen. De gelijkenis van **de twee zonen** sluit aan bij vorige weken (genade) en toont dat het niet voldoende is om goede bedoelingen te hebben, maar dat men moet handelen. **Het zelfgroeïend zaad en het mosterdzaadje** laten dan weer zien dat het koninkrijk van God onstuitbaar groeit. De gelijkenis van **de vijgenboom** toont hoe geduldig God is. Mensen mogen dan ook geduld met zichzelf en anderen hebben (bij het ontwikkelen van hun talenten).

De gelijkenissen kunnen de leerlingen aanmoedigen om zich in concrete situaties **voor het koninkrijk in te zetten**, om hun **verantwoordelijkheid op te nemen** en om **te dienen**. Hiervoor zijn **voorbereiding, verwachting en hoop** belangrijk. Jezus illustreert dit met de gelijkenis van **de tien meisjes**.

Ook **Hemelvaart en Pinksteren** - behandelen in deze periode op het gepast moment - zijn geschikt om **de verwachtingen** i.v.m. het koninkrijk van God **en de groei** ervan te onderstrepen: **het koninkrijk van God komt eraan en groeit**. Jezus moedigt zijn leerlingen aan om te blijven verwachten / wachten op de heilige Geest. Zij hebben vragen omtrent het koninkrijk (van Israël). Ze worden tot actie aangezet en nemen hun verantwoordelijkheid op. De kerk / gemeente groeit. Ongeveer drieduizend mensen komen tot geloof.

De leerlingen worden aangemoedigd om hun verwachtingen i.v.m. het koninkrijk van God te uiten. Ze leren inzien hoe ze door hun talenten te gebruiken eraan kunnen bijdragen.

Bijbel (vnl. bij doelstellingen 2.2, 2.5, 2.6, 2.7 en 2.8)

Bijbelse leefwereld: landbouw, arbeidskrachten, huwelijksfeest.

De drie dienaars: Matteüs 25: 14-30.

De twee zonen: Matteüs 21: 28-32.

Het zelfgroeïend zaad: Marcus 4: 26-29.

Het mosterdzaadje: Marcus 4: 30-32.

De onvruchtbare vijgenboom: Lucas 13: 6-9.

De tien meisjes: Matteüs 25: 1-13.

Hemelvaart en Pinksteren: Handelingen 1 en 2

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *de leerlingen geven voorbeelden van dingen waarin ze goed / niet goed zijn en uiten hoe ze daarmee omgaan of eraan werken. Dit kwam in periode 4.5 reeds aan bod maar het is nuttig om na een jaar de (eventuele) veranderingen op te merken;*
- *situaties zoeken waarin de leerlingen aangemoedigd worden om hun talenten te gebruiken en waarin ze de groei van hun mogelijkheden inzien;*
- *hoe kunnen talenten in dienst van God en mensen worden ingezet?*
- *anderen bemoedigen en ondersteunen bij het ontwikkelen van hun talenten;*
- *het verband weergeven tussen talenten en verantwoordelijkheid, inzet en anderen dienen;*
- *situaties en het ervaren van kleine dingen die grote gevolgen kunnen hebben;*
- *verschillende situaties onderzoeken die het verschijnsel 'groei' illustreren;*
- *'dromen' van / verlangen naar de groeimogelijkheden van het koninkrijk;*
- *situaties en het ervaren van wel of geen geduld hebben met jezelf, anderen en verwachtingen;*
- *hoe kunnen wij en anderen meer oog hebben voor het koninkrijk van God?*

4. Suggesties expressievormen 5.5

Thema-expressie:

- *aspecten van het koninkrijk van God, die voor de leerlingen belangrijk zijn, uitbeelden;*
- *dromen / verwachtingen i.v.m. het koninkrijk van God uitdrukken en daarbij aanduiden wat de leerlingen, door hun talenten te gebruiken, kunnen bijdragen aan de concretisering ervan.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen

- *Woord voor Woord*, Karel Eykman. Zomer & Keuning Boeken B.V., Ede.
- *Ark Boeken Kinderbijbel*. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen en werkboek*. Idem.
- *De Bijbel voor Jongeren, verhalen en feiten in woord en beeld*. J.H. Gottmer, Haarlem.
- *De Bijbel voor jonge onderzoekers*. Frances Blankenbaker. Timothy Books, Best/Nederland.
- *Deltas Kinderbijbel*, Hans Bouma. Deltas, Aartselaar/Harderwijk.
- *Start Bijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap, Beernem.
- *Bijbel in vertelling en beeld*, G. Ingwersen, Bijbel Kiosk vereniging, Driebergen.
- *Kinderbijbel Evert Kuijt*. Boekencentrum b.v., 's Gravenhage.
- *Ark Boeken, Kinderbijbel, delen 16-20*. Penny Frank. Vereniging tot verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Om door de vertellen*. N(ederlandse) Z(ondagsschool) V(ereniging), Amsterdam.
- *Het Groot Bijbels handboek*. Mark Water. Ark Boeken, Vereniging tot verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Serie Kijk op de Bijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap, Beernem.
- *Het ontstaan van Israël, de geschiedenis van het Oude Testament*. Evangelische Omroep.
- *Bijbels Handboek voor jonge lezers*, Richard en Christine Deverell. Ark Boeken, Amsterdam.
- *Bijbel Atlas*, Joseph Rhymer. Phoenix, Weert.
- *De Bijbel in kaart*, J.H.Meesters. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- *Kind op Maandag*, maandblad voor geloofsopvoeding in het basisonderwijs. NZV, Hilversum.
- *Kleur in de Kerk*, werkboek. Idem.
- *Kiezels, steentjes voor geloofsopvoeding thuis*. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke. Er verschijnen sinds de zomer 2003 geen nieuwe nummers meer.
- *Kleurplaten*. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).
- *Kleurplaten*. Stichting Timotheüs, Beukenlaan 28 Eindhoven. Materialen van Timotheüs worden sinds 2003 uitgegeven door Stichting Opwekking, Putten Nederland.
- *Om te beginnen*. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging), Amsterdam.
- *Om door te vertellen*. Idem.
- *Tip Top boekjes*. Internationale Bijbelbond.
- *Trefwoord: een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs*. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Zonneland en Zonnestraal*. Averbode.
- *Alles wordt nieuw: liedbundels*, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.
- *Zitten of opstaan, liedbundel*. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Tijdschrift Zeggus*, E.O., Hilversum.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 5.1

- *CD Liedjes rond de Bijbel nr. 6, Samuël*.
- *CD De Mega-marathon door de M.E.G.A.-Kids, lied 2, Ik ben geroepen*. E.J.V.
- *CD Is je deur nog op slot, lied 20, Hanna zingt een lied*. H.Govers / Kerux.
- *Leesboek: Hanna, een vrouw die deed wat ze God had beloofd*. Marlee Alex en Elma Griffioen. J.N. Voorhoeve, Den Haag.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 5.2

- dubbel CD Liedjes rond de Bijbel CD2, David en Goliath.
- CD Zingen maakt blij, lied 18: Goliath. Jan Visser. Weesp / Nederland.
- CD 150 kinderen zingen over het boek, lied 4, Bij vreugde hoort een lied (over David). Wim Bevelander.
- CD Opwekkingsliederen voor kinderen 6, lied 12, Goliath, Putten / Nederland.
- Zitten of opstaan, dl. 1, Tienduizend meer.
- Bijbelse jeugdroman 'David'. Karel Eykman. Zomer en Keuning, Ede/Antwerpen, 1986 (ondertussen opnieuw uitgegeven).
- Video David en Goliath, the greatest Adventure, Verhalen uit de Bijbel. Hanna Barbera.
- Leefsleutels: weerbaarheidstraining.

Suggesties didactisch materiaal 5.3

-

Suggesties didactisch materiaal 5.4

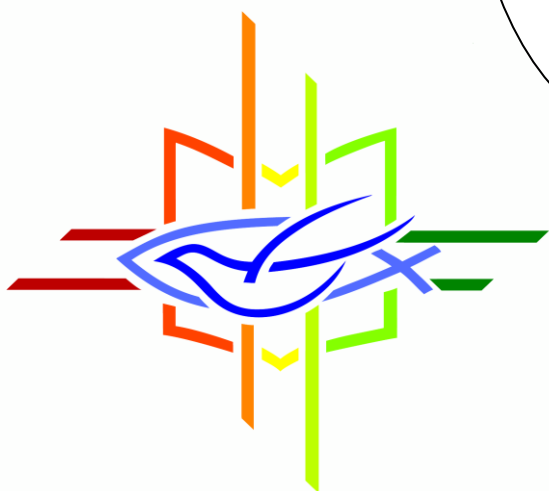
- CD Opwekkingsliederen voor kinderen 11, lied 11, Doe wat Jezus zegt. Putten / Nederland.
- CD Zingen maakt blij, lied 4, Domme man. Jan Visser. Weesp / Nederland.
- CD Zingen maakt blij, lied 19, Als wij samen zoeken. Jan Visser. Weesp / Nederland.
- CD Is je deur nog op slot, 25 bijbelse liedjes, lied 13, Een huisje in de zandbak. Harry Govers / Kerux.
- CD Simon en zo, op zoek naar de naam, lied 18, Onze Vader. Harrie Nijhof.
- CD Simon en zo, op zoek naar de naam, lied 4, De Rots. Harrie Nijhof.
- CD Zingen voor Rusland, 25 kinderliedjes, lied 22, Als je bidt. Stichting Timotheüs / Nederland.
- CD Hoera voor Jezus, lied 7, Een vaste rots is mijn God. Dolf and familie. Altensteig, Duitsland.
- CD Opwekkingsliederen voor kinderen 5, lied 13, Een wijs man. Putten / Nederland.
- CD Opwekkingsliederen voor kinderen 7, lied 7, Daarom bidden wij. Putten / Nederland.
- PGO-kwartaal nr. 51 4de kwartaal 2002, De Bergrede.
- www.studiebijbel.nl/Bergrede.htm.
- www.het-woord.com/Thema/B/Bergrede.htm.

Suggesties didactisch materiaal 5.5

- CD Is je deur nog op slot, 25 bijbelse liedjes, lied 4, Feest!. Harrie Govers / Kerux.
- CD Is je deur nog op slot, 25 bijbelse liedjes, lied 16, Vergeten ... vergeten. Harrie Govers / Kerux.

**leerplan
protestants-
evangelische
godsdienst**

6

**bouwen aan het koninkrijk
geloof, hoop en liefde**

6
jaar
leerplan

Uitgave Inspectie - Begeleiding Protestants-Evangelisch Godsdienstonderwijs
onder verantwoordelijkheid van het Comité PEGO
zetel: Brogniezstraat 44, 1070 Brussel

Bouwen aan het koninkrijk

Het leerplan lager onderwijs wordt beëindigd maar de ontdekkingstocht van uw leerlingen naar zichzelf, anderen en God, die startte vanuit vertrouwen, loopt verder in het programma secundair onderwijs.

Enerzijds wordt er nadruk gelegd op de eigenheid of identiteit van de leerlingen, anderzijds op 'bouwen aan het koninkrijk'. Om zich positief te kunnen ontwikkelen als opgroeiende jongvolwassenen en om tot engagement te komen, is het immers belangrijk dat de leerlingen overtuigd zijn van hun eigenwaarde.

Bij het afronden van het leerplan krijgen ook de identiteit () van Jezus, christenen, de kerk / gemeente, anderen en het koninkrijk van God bijzondere aandacht. Het ontdekken van de eigen identiteit en die van anderen is immers belangrijk om zichzelf te situeren ten overstaan van anderen.*

Leven met hoop, met blijde verwachting - soms schijnbaar 'tegen beter weten in' - maakt deel uit van de christelijke identiteit. Niet alleen hoop maar ook geloof en liefde zijn een basis om te blijven bouwen aan het koninkrijk.

Als leerkracht hebt u twee goede redenen om het zesde leerjaar feestelijk af te sluiten: de leerlingen van wie u afscheid neemt en het koninkrijk van God dat beslist komt. Zet ze beide maar in het zonnetje.

Als leerplancommissie willen we ook graag u als leerkracht in het zonnetje zetten. U hebt gedurende zes kostbare jaren meegebouwd aan het leven van uw leerlingen. Hartelijk dank voor uw waardevolle bijdrage aan hun leven.

Herman Aerts

De Leerplancommissie:

Aerts Herman, Blokland Gottlieb, De Graeve Anne-Marie, Depreytere Bea, Dirkzwager Arie, Dokter Rolf, Labeur Gaby, Hauspie Mireïlle, Hensen Martine, Moortgat Lieve, Remans Eddy, Rooze Frank, Rutten Tatiana, Schepers Gerdien, van der Zanden Elly.

Afgevaardigde Comité PEGO (tot 2006 Comité PGO): van de Westeringh Riek.

**uitgave 2005
(update januari 2021)**

(*) voor de invulling van identiteit: zie pagina 5

Inhoud

Bouwen aan het koninkrijk	1
Inhoud	3
Het kind in het zesde leerjaar	4
Situering inhoud zesde leerjaar	4
'Identiteit'	5
Wegwijzer	6-8
Leerplandoelen vijfde en zesde leerjaar	9
Jaarschema	10
Jaaroverzicht	11
Jaarplan	12
Periode 6.1	13
- doelstellingen	14
- schema	15
- invulling	16-20
Periode 6.2	21
- doelstellingen	22
- schema	23
- invulling	24-30
Periode 6.3	31
- doelstellingen	32
- schema	33
- invulling	34-40
Periode 6.4	41
- doelstellingen	42
- schema	43
- invulling	44-49
Periode 6.5	51
- doelstellingen	52
- schema	53
- invulling	54-60
Suggesties didactisch materiaal en bronnen	61

Het kind in het 6de leerjaar

Het beëindigen van de lagere school en de overstap maken naar de middelbare school is voor leerlingen een grote stap. Ze zijn nu de 'grootsten' in hun vertrouwde lagere school, enkele maanden later zullen ze de 'kleinsten' zijn in de nieuwe school. Dit scharniermoment naar volwassenheid kent uitersten en wisselvalligheden. Trouwens, omstreeks deze leeftijd worden vaak overgangsrituelen gevierd. Ook onze leerlingen mogen in het zonnetje worden gezet.

Voor een meer uitgebreide beschrijving van de ontwikkeling van het kind zie 'Het kind in het 5de leerjaar' op pagina 4 leerplan 5de leerjaar.

Situering inhoud

In het 5de leerjaar werd 'verlangen naar het koninkrijk van God' beoogd. Nu worden de leerlingen verder aangemoedigd om 'mee te bouwen aan het koninkrijk'. Geloof, hoop en liefde zijn drie pijlers van dit koninkrijk. Op een voorzichtige wijze kunnen de leerlingen desgevallend hun geloof (dat o.a. vertrouwen inhoudt) verwoorden. Liefde is kenmerkend in Jezus' handelen en dat van de eerste gemeente. Ook hoop, ondanks tegenslagen, is kenmerkend voor de christelijke identiteit. Een gelovige blijft verlangen, hopen en meebouwen aan het koninkrijk van God. De profeten, Jezus en de kerk / gemeente (door de tijd heen) zijn hiervan belangrijke boodschappers door hun woorden en daden. De leerlingen leren meebouwen aan het koninkrijk van God vanuit hoop (m.b.t. hun identiteit en christen-zijn en het koninkrijk) en leren omgaan met overeenkomsten en verschillen met andere culturen en godsdiensten.

Er werd gekozen voor:

- **thema**
 - bouwen aan het koninkrijk
geloof, hoop en liefde
- **leefwereld leerlingen**
 - familie, vrienden, kerk / gemeente, omgeving, samenleving met opening naar het wereldgebeuren
- **belangrijkste kernwoorden en -gedachten / belevingswereld leerlingen**
 - macht / onmacht, nederigheid / hoogmoed, geloof / ongeloof, bouwen in geloof, zich bewust zijn van de eigen identiteit, omgaan met geloven
 - recht / onrecht, trouw / ontrouw, hoop / wanhoop, waarheid / leugen, samen opbouwen / tegenwerken, ik heb een opdracht t.o.v. anderen, bouwen met hoop, samenwerken met anderen aan het koninkrijk van God, omgaan met hoop
 - erkenning geven, dienen, liefde is..., Jezus is..., Jezus en anderen erkennen in hun waarde, bouwen met liefde, omgaan met liefde
 - beantwoorden aan het appèl of onverschillig zijn, verbondenheid, zich richten op anderen, samen delen en vieren, zich samen inzetten, samen bouwen
 - de waarde van jezelf, anderen, je omgeving en het koninkrijk van God erkennen en respecteren
- **voorstelling van God**
 - God als koning
 - Jezus, de Messias die hoop biedt

Identiteit

Het begrip 'identiteit' komt ruim aan bod in het zesde leerjaar:

- de identiteit van de leerlingen (6.1);
- de identiteit van Israël (6.1 en 6.2);
- de identiteit van Jezus en anderen (6.3);
- de identiteit van de kerk / gemeente (6.4);
- de identiteit van de leerlingen, anderen en het koninkrijk van God (6.5).

'Identiteit' houdt het individuele kenmerk, het specifieke eigen karakter en de totale eigenheid van iets of iemand in. Onder 'identiteit' wordt dus veel meer verstaan dan de persoonsgegevens die op een identiteitskaart zijn vermeld. Op een identiteitskaart staan naam, adres, woonplaats en dergelijke vermeld. Deze kaart bewijst dat men de persoon is waarvoor men zich uitgeeft. Een mens is echter meer dan enkele zakelijke gegevens en 'identiteit' houdt meer in dan deze gegevens. 'Identiteit' zegt ook iets over de eigenheid van die persoon, degene die men is, waar men voor staat en wat iemand zo bijzonder maakt. Men is iemand die recht heeft op respect en waardering, iemand die zelf bepaalt welke normen en waarden voor hem belangrijk zijn en waarbij hij zich wil aansluiten. 'Identiteit' geeft vertrouwen om te zijn wie men is.. Iemand's identiteit wordt mede bepaald door zijn familiale, religieuze, culturele en sociale achtergrond maar gedeeltelijk ook door de manier waarop men met anderen omgaat en door anderen wordt gezien

Toch is 'identiteit' geen vaststaand gegeven maar voortdurend in beweging en ontwikkeling. Adolescentie is een belangrijke fase in de ontwikkeling en het ontdekken van de eigen identiteit. De leerlingen maken zich enigszins los van het vertrouwde en bekende en gaan op zoek naar hun eigen 'ik'. Deze ontwikkeling verloopt dikwijls met vallen en opstaan en is sterk afhankelijk van personen waarmee ze omgaan of situaties waarin ze zich bevinden. De invloed van vrienden, idealen, idolen, ideaalbeelden, verwachtingen en het ontdekken van eigen grenzen en beperkingen is niet te onderschatten.

In de attitudedoelstellingen wordt aandacht geschonken aan 'identiteit' om de ontwikkeling ervan te ondersteunen. Christelijke normen en waarden worden aangereikt en de totale persoonlijkheidsontwikkeling van de leerlingen krijgt aandacht. Een positief zelfbeeld opbouwen, (zelf)vertrouwen hebben, zich inzetten voor anderen en anderen respecteren en waarderen zijn belangrijk.

Ook de identiteit van het volk Israël in het Oude Testament wordt geschetst. Het volk hoort anders te leven dan de omliggende volken, het heeft een eigen roeping en karakter. De aanbidding van één God, met wie ze verbonden kunnen zijn, is uniek. Hun eigenheid, hun 'anders zijn' wordt sterk beleefd tijdens de Babylonische ballingschap. Het bewustzijn van hun eigen identiteit groeit.

In periode 6.3 gaat het over de bijzondere identiteit van Jezus, het ontdekken en beleven van datgene wat Jezus zo speciaal en uitzonderlijk maakt. De leerlingen leren de eigenheid van Jezus kennen.

In periode 6.4 gaat het over de identiteit van de kerk / gemeente. Ook de gemeente waartoe de leerlingen desgevallend behoren, heeft een eigen identiteit.

Kortom: bij het einde van het zesde leerjaar wordt verwacht dat de leerlingen hun eigenheid / het specifieke van zichzelf, anderen (godsdienstigen en niet-godsdienstigen), Jezus, christen-zijn, de kerk / gemeente en het koninkrijk van God kunnen weergeven, respecteren en waarderen.

Wegwijzer

1. Schooljaar: vijf periodes en vijf thema's

Elk van de **vijf periodes** van het schooljaar (telkens een periode tussen twee vakanties) wordt een thema meegegeven voor de uitbouw van een lessenreeks van zes tot acht weken. Periode 1.1 betekent: eerste leerjaar, periode tussen aanvang schooljaar tot de herfstvakantie. De afbakening van deze periodes dient niet strikt te worden genomen: sommige thema's kunnen, afhankelijk van de omstandigheden, meer aandacht krijgen. De leerlingen bepalen mee het tempo. Het is echter belangrijk om binnen één schooljaar de vijf thema's te behandelen: ze vormen immers één geheel met elkaar en met de andere leerjaren. Per periode treft u een titel en een ondertitel aan: u kunt er een keuze uit maken of ze beide gebruiken.

- telkens tussen twee schoolvakanties
- niet strikt afgebakend
- alle vijf te behandelen
- vormen één geheel

2. Leerplandoelen per periode

De **leerplandoelen**, die per periode / thema zijn geformuleerd, bieden de leerkrachten een bindende leidraad voor de opbouw en uitwerking van een periode. Bij het einde van een periode wordt de realisering van deze leerplandoelen verwacht. Ze zijn doorheen alle lessen van het thema herkenbaar en dienen - hoewel ze logisch zijn geordend - niet steeds in de neergeschreven volgorde te worden bereikt. De leerkracht zal bij zijn / haar lesvoorbereiding de leerplandoelen naar lesdoelstellingen, didactische werkvormen en principes vertalen. De leerplandoelen per periode zijn verbonden met de leerplandoelen per twee leerjaren (zie pagina 9 of inleiding pagina 11), de doelen lager onderwijs (zie inleiding pagina 10) en de doelen PEGO (zie Vademecum): het is belangrijk om ook deze in het oog te houden.

Bij de formulering van de leerplandoelen wordt niet alleen rekening gehouden met cognitieve doelen (weten en kennen), maar ook met dynamisch-affectieve (kunnen en willen, ervaringen en gevoelens, expressies, attitudes en waarden). Bij het begin van de lagere school staat het jonge kind open voor diverse ervaringen en expressies van gevoelens. Naarmate de schooltijd vordert, nemen deze openheid en spontaniteit af en wordt steeds meer het cognitieve en rationele denken benadrukt. Geloven houdt echter meer in dan kennen; geloven betekent ook voelen, willen en uiteindelijk doen. Uiteraard worden dynamisch-affectieve doelen niet in één week gerealiseerd, maar is hierbij een langere tijd van veelvuldig uitwerken en herhalen van verhalen en concrete voorbeelden nodig. De formulering van deze doelen bleek niet altijd even eenvoudig. Vaak zijn de uitdrukkingen 'uitbeelden' en 'ervaren en weten' gebruikt: zie hiervoor pagina 14. De uitwerking ervan zal voor de leerkrachten evenmin vanzelfsprekend zijn. Dit doet echter niets af aan het belang ervan.

- verbonden met doelen per twee leerjaren, LO en PGO
- dienen per periode te worden bereikt
- verspreid over heel de periode
- naar lesdoelstellingen uit te werken
- cognitieve en dynamisch-affectieve doelen

3. Schema

Het **schema** bij de leerplandoelen biedt een overzicht van de opbouw van de verschillende lessen rond één thema. Centraal staan de kernwoorden, zij keren terug in concrete voorbeelden, verhalen en toepassingen. Naast het beleven en kennen, is ook de hier-en-nu-betrokkenheid van de bijbelverhalen belangrijk: wat betekenen de bijbelverhalen en kernwoorden in de leef- en belevingswereld van de leerlingen, hier in deze situatie en nu op dit moment? Of met andere woorden: hoe kan de Bijbel leerlingen aanspreken en voor hen beginnen te leven? De bijbelse leefwereld krijgt uiteraard ook de noodzakelijke aandacht om de Bijbel goed te begrijpen.

- overzicht opbouw lessenreeks
- opbouw rond één thema
- belangrijke kernwoorden
- leef- en belevingswereld van de IIn
- bijbelverhalen en bijbelse leefwereld

4. Invulling

Bij de **invulling** wordt in de 'Toelichting' de inhoud in een ruimer kader verantwoord en toegelicht. Onder 'Bijbel' wordt een voorstel van bijbelverhalen aangereikt. Soms zal de keuze en het aantal volstaan; soms zal er wegens tijdsgebrek een selectie moeten worden gemaakt. Indien andere passende verhalen worden gebruikt (wat ook mogelijk is), dient er uiteraard rekening te worden gehouden met de overige periodes en leerjaren. Het wordt als vanzelfsprekend verwacht dat de leerlingen de inhoud van de behandelde verhalen in grote lijnen kennen. Bij 'Suggesties' worden concrete tips en ideeën, vooral vanuit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, gegeven. Deze suggesties zijn vrijblijvend en kunnen door de leerkracht zelf beperkt en / of aangevuld worden, afhankelijk van de leerlingen, de individuele inspiratie en talenten, het beschikbare materiaal, de tijd, enz... Iedere concrete uitwerking (voorbeelden, toepassingen, bijbelverhalen, andere verhalen, expressies) staat niet op zichzelf maar in functie van het bereiken van de leerplandoelen. Het opgegeven aantal weken dient niet als bindend te worden opgevat.

- toelichting thema en kader
- Bijbel: voorstel keuze verhalen
- suggesties: voorstellen leef- en belevingswereld van de IIn

Er wordt gesteld dat de leerlingen de inhoud van de verhalen in grote lijnen kennen en dat ze vanaf het derde leerjaar de verhalen in de Bijbel kunnen terugvinden.

(Voor de spelling van namen werd de vertaling 1998 van de Groot Nieuws Bijbel gebruikt.)

5. Expressie en didactisch materiaal

Voor **expressie** en **didactisch materiaal** treft u een ruim aanbod aan. Ook hier zijn het suggesties en mag er dus een selectie of een keuze worden gemaakt: tracht niet alle voorstellen te gebruiken! Daar ook de expressie en het gebruikte materiaal in functie van de leerplandoelen staan, gaat de voorkeur uit naar expressievormen en ondersteunend materiaal die doorheen het hele thema aan bod kunnen komen. Dit belet uiteraard niet dat in de lessen korte expressies en ander ondersteunend materiaal kunnen worden gebruikt. Ook het gebruik van een kinderbijbel dient beperkt en selectief te gebeuren: het verhaal wordt immers binnen de doelstellingen van een thema behandeld. Zelf de verhalen vertellen is beter. De lijst met didactisch materiaal treft u niet bij de periodes aan, maar verzameld op de laatste pagina's.

- selectie mogelijk uit niet-bindende voorstellen
- in functie van de leerplandoelen
- doorheen het thema verwerken / aan bod laten komen

Leerplandoelen: 5de en 6de leerjaar

Doelstelling A (i.v.m. geloof, hoop en liefde):

A.1. de IIn hebben inzicht in volgende begrippen, kunnen deze verklaren, herkennen ze in de Bijbel en in de samenleving en leren daarmee omgaan: geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop;

A.2. de IIn hebben inzicht in volgende begrippen: vertrouwen en wantrouwen, gehoorzaamheid en ongehoorzaamheid, macht en onmacht, recht en onrecht, gelijkwaardigheid en ongelijkwaardigheid, gave en opgave, verantwoordelijkheid en onverantwoordelijkheid, het maken van keuzes en engagement.

Doelstelling B (geloof, hoop en liefde bij het volk Israël):

B.1. de IIn herkennen de begrippen geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop gedurende de tijd van de koningen in Israël;

B.2. de IIn merken daarbij het enorme spanningsveld op.

Doelstelling C (geloof, hoop en liefde bij de boodschap van Jezus):

C.1. de IIn herkennen de begrippen geloof en ongeloof, liefde en haat, hoop en wanhoop bij de boodschap van het koninkrijk, zoals Jezus die bracht;

C.2. de IIn zien de verbanden in tussen de koningstijd in Israël en het koninkrijk zoals Jezus dit bracht.

Doelstelling D (geloof, hoop en liefde bij de kerk):

D.1. de IIn begrijpen het ontstaan, de uitbreiding en de taak van de kerk als invulling van Jezus' boodschap over het koninkrijk;

D.2. de IIn leggen het verband tussen de reformatie en het koninkrijk zoals bedoeld in de Bijbel.

Doelstelling E (geloof, hoop en liefde bij de IIn):

E.1. de IIn zoeken wegen om als christen de principes van het koninkrijk toe te passen in hun eigen omgeving;

E.2. de IIn nemen de uitdaging van engagement op zich;

E.3. de IIn dragen een visie met zich mee om verder, in het perspectief van een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, aan het koninkrijk te werken.

Doelstelling F (i.v.m. bijbel, bijbelse en andere leefwerelden):

F.1. de IIn verwerven kennis van de bijbelse leefwereld die in de verhalen aan bod komt;

F.2. de IIn kunnen verhalen uit O.T. en N.T. in tijd en ruimte plaatsen;

F.3. de IIn kunnen verhalen uit O.T. en N.T. opzoeken in de Bijbel;

F.4. de IIn ontdekken structuren en verbanden in de Bijbel;

F.5. de IIn krijgen oog voor mensen in andere leefsituaties en culturen en weten ze naar waarde te schatten.

Doelstelling G (i.v.m. jodendom en christendom):

G.1. de IIn begrijpen dat symbolen belangrijk zijn als tekenen van geloof;

G.2. de IIn kennen de symbolische betekenis van de christelijke feesten en handelingen;

G.3. de IIn kennen de symbolische betekenis van joodse feesten en handelingen.

Jaarschema

Bouwen aan het koninkrijk

Geloof, hoop en liefde

	vanuit leef- en belevings-wereld van de IIn	Bijbel	naar leef- en belevingswereld van de IIn toe
<i>periode 1</i>	<p>macht / machteloosheid opdrachten, twijfel, geloven nederigheid / hoogmoed beperkingen, trots, raad geloof / ongeloof eigen standpunt, vertrouwen</p>	<p><i>Salomo</i> <i>Rechabeam en Jerobeam</i> <i>Achab</i> <i>Hizkia</i></p>	<p>zich bewust zijn van de eigen identiteit bouwen in geloof omgaan met geloven</p>
<i>periode 2</i>	<p>recht / onrecht opkomen tegen, eigen belang trouw / ontrouw verbond, weerbaarheid hoop / wanhoop verwachten, visie waarheid / leugen meelopen, lijden voor waarheid opbouwen / tegenwerken verbonden zijn, herstellen</p>	<p><i>Amos of Hosea</i> <i>Jesaja</i> <i>Jeremia</i> <i>Haggai</i> <i>Kerst: Messias brengt hoop</i></p>	<p>ik heb een opdracht t.o.v. anderen bouwen met hoop omgaan met hoop samenwerken met anderen aan het koninkrijk van God</p>
<i>periode 3</i>	<p>erkenning geven aandacht hebben, bemoedigen dienen bekommerd zijn, helpen, lijden liefde is... Jezus is...</p>	<p><i>Jezus:</i> <i>Lam van God,</i> <i>profeet, koning,</i> <i>Messias / Christus,</i> <i>Zoon van God,</i> <i>Mensenzoon</i></p>	<p>Jezus en anderen erkennen in hun waarde bouwen met liefde omgaan met liefde</p>
<i>periode 4</i>	<p>beantwoorden aan appèl of onverschillig zijn ja zeggen, hulp ondervinden verbondenheid samen beleven zich richten op anderen communicatie, confrontatie</p>	<p><i>Wekenfeest / Pinksterfeest</i> <i>de kerk / gemeente in Handelingen</i> <i>diaconie en zending</i></p>	<p>samen delen en vieren zich samen inzetten samen bouwen</p>
<i>periode 5</i>	<p>jezelf lichaam, seksualiteit, discipline, verslaving, geloof, christen-zijn anderen culturen en godsdiensten, verschillen en overeenkomsten het samenleven nu en toekomstgericht, recht en onrecht, blijven hopen, verwachten en beantwoorden</p>	<p><i>reformatie (Luther) en rkk</i> <i>protestants-evangelische kerken</i> <i>Daniël</i> <i>Ester</i> <i>ongelovigen,</i> <i>joden en islamieten</i> <i>Ezechiël</i> <i>Openbaring</i></p>	<p>het erkennen en respecteren van de waarde van: jezelf, anderen, je omgeving en het koninkrijk van God meebouwen, hoop, toekomst, vertrouwen</p>
		<p><i>Bijhorende bijbelse leefwereld:</i> <i>tempel, koningen, profeten,</i> <i>evangeliën, wekenfeest,</i> <i>joden, christenen, kerk, ...</i></p>	

Jaaroverzicht

Bouwen aan het koninkrijk Geloof, hoop en liefde

periode 1

thema: **Bouwen in geloof
Nederigheid en hoogmoed**

nadruk: macht en machteloosheid, nederigheid en hoogmoed, geloof en ongeloof, bewust zijn van eigen identiteit, bouwen in geloof, omgaan met geloven

leefwereld: dromen, opdrachten, twijfel, geloof in mogelijkheden, beperkingen, overschatten, minachten, verschillende meningen, eigen standpunt, misbruik

Bijbel: Salomo, Rechabeam en Jerobeam, Achab, Hizkia

periode 2

thema: **Bouwen met hoop
Samen een visie delen**

nadruk: recht en onrecht, trouw en ontrouw, hoop en wanhoop, waarheid en leugen, samen opbouwen en tegenwerken, bouwen met hoop

leefwereld: luisteren, opkomen voor of tegen, verbond, vergeving, weerbaarheid, dromen, standvastigheid, meelopen, visie delen, tegenwerken, samen iets bereiken

Bijbel: Amos of Hosea, Jesaja, Jeremia, Haggai, Kerst

periode 3

thema: **Bouwen met liefde
Jezus dient**

nadruk: erkenning geven, dienen, liefde is..., identiteit van Jezus, bouwen met liefde

leefwereld: zich openstellen, aandacht hebben, naar waarde schatten, bemoedigen, bekommerd zijn, helpen, ervoor gaan, lijden, liefde is..., Jezus is...

Bijbel: Jezus: Lam van God, profeet, koning, Messias/Christus, Zoon v God/mensen

periode 4

thema: **Zich samen inzetten
Kerk / gemeente**

nadruk: beantwoorden aan appèl, onverschillig zijn, verbondenheid, zich op anderen richten, zich samen inzetten, samen delen en vieren en bouwen, het koninkrijk waardevol vinden en zoeken

leefwereld: ja zeggen tegen Jezus' boodschap, hulp ondervinden, deel uitmaken van..., samen beleven, verlangen, communicatie, confrontatie, weerbaar / kwetsbaar

Bijbel: Wekenfeest en Pinksterfeest, de kerk / gemeente in Handelingen

periode 5

thema: **Bouwen aan een hoopvolle toekomst
Alles wordt nieuw**

nadruk: de waarde van jezelf, anderen, je omgeving en het koninkrijk van God

leefwereld: lichaam, verlangens, seksualiteit, verslaving, discipline, keuzes, geloof, culturen en godsdiensten, omgaan met overeenkomsten en verschillen, nu en toekomstgericht, blijven hopen en beantwoorden

Bijbel: Daniël, Ester, Ezechiël en Openbaring
ongelovigen, joden, rooms katholieken, islamieten, reformatie (Luther), verscheidenheid protestants-evangelische kerken

Jaarplan

Protestants-Evangelische Godsdienst: 6de leerjaar

schooljaar:

Leerkracht:

handtekening:

School:

datum:

Bouwen aan het koninkrijk Geloof, hoop en liefde

Periode 1: september tot herfstvakantie

Bouwen in geloof
Nederigheid en hoogmoed

Periode 2: herfstvakantie tot kerstvakantie

Bouwen met hoop
Samen een visie delen

Periode 3: kerstvakantie tot krokusvakantie

Bouwen met liefde
Jezus dient

Periode 4: krokusvakantie tot paasvakantie

Zich samen inzetten
Kerk / gemeente

Periode 5: paasvakantie tot einde schooljaar

Bouwen aan een hoopvolle toekomst
Alles wordt nieuw

Dit jaarplan wordt u aangeboden, waarbij u natuurlijk de vrijheid hebt om een eigen (en eventueel uitgebreider) jaarplan op te stellen. U hoeft de inspectie geen kopie toe te zenden. Bij afwijking van het leerplan dient u de inspectie echter wel een kopie van uw leerplan, tezamen met verantwoording, te bezorgen. Op vraag van de directie dient u ook aan haar een kopie te bezorgen.

Periode 6.1

Bouwen in geloof

Nederigheid en hoogmoed

Periode 6.1

Bouwen in geloof

Nederigheid en hoogmoed

1. Leerplandoelen 6.1

- 1.1. *De leerlingen zien in dat ze een eigen persoonlijkheid hebben met een rijkdom aan mogelijkheden.*
- 1.2. *De leerlingen herkennen gevoelens van macht en machteloosheid bij het uitvoeren van een opdracht of bij het verwezenlijken van een droom.*
- 1.3. *De leerlingen zien in dat men op een verantwoorde wijze met macht dient om te gaan.*
- 1.4. *De leerlingen geven verbanden aan tussen: enerzijds dromen, opdrachten en inzet en anderzijds twijfel, onzekerheid, nood aan wijsheid en geloof in eigen mogelijkheden.*
- 1.5. *De leerlingen geven voorbeelden van nederigheid en hoogmoed en de mogelijke gevolgen daarvan.*
- 1.6. *De leerlingen geven verbanden aan tussen: jezelf overschatten, anderen minachten, niet willen samenwerken, verblind zijn, trots zijn, opscheppen en omgaan met raad.*
- 1.7. *De leerlingen geven voorbeelden van geloof hebben in iets, in iemand of in God en geven mogelijke gevolgen daarvan weer.*
- 1.8. *De leerlingen geven verbanden aan tussen: omgaan met verschillende meningen, een eigen standpunt innemen, machtsmisbruik en vertrouwen.*

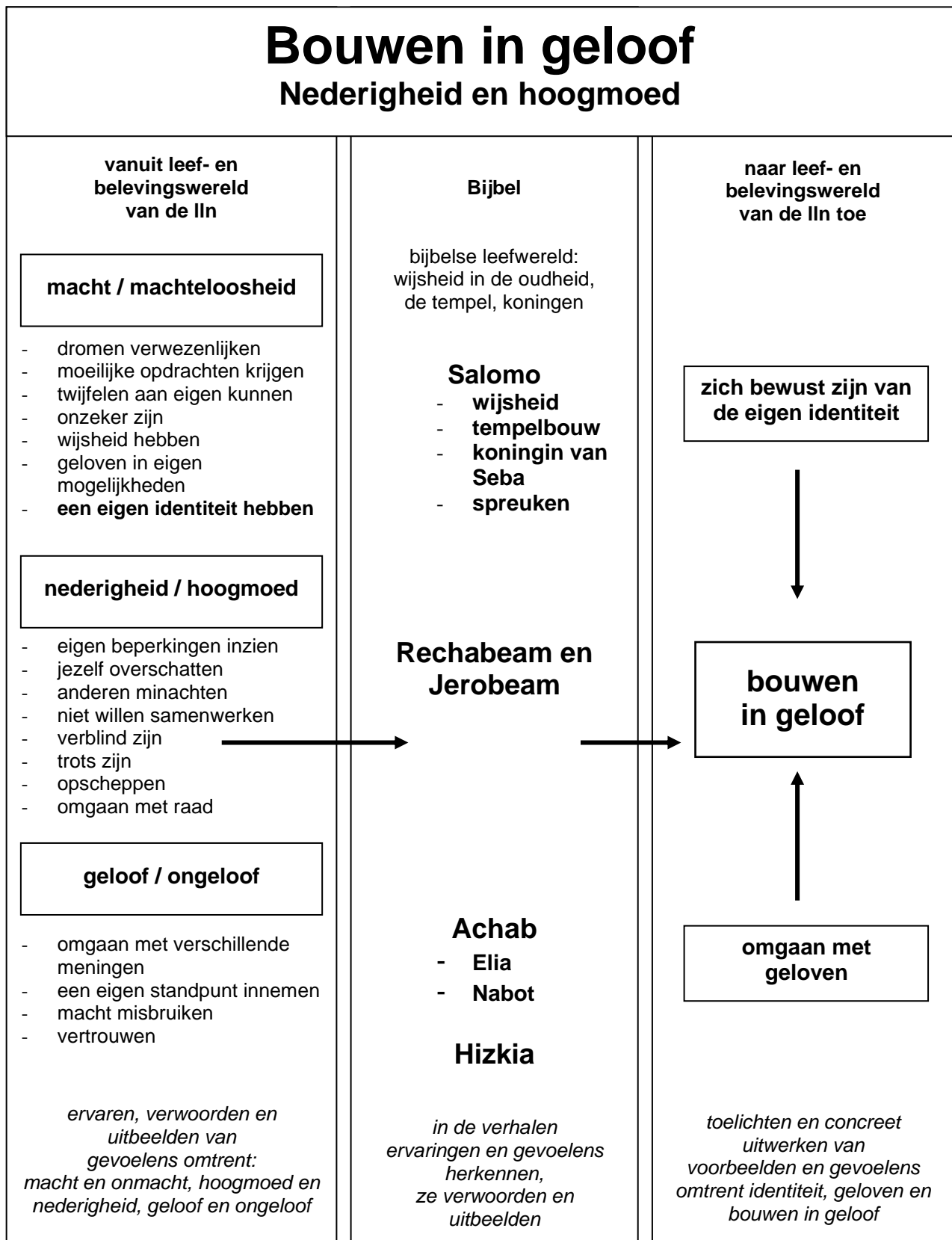
- 2.1. *De leerlingen herkennen in het verhaal van Salomo elementen van macht en onmacht, machtsmisbruik en afgoderij.*
- 2.2. *De leerlingen herkennen dat het volk tijdens het koningschap van Salomo in bepaalde mate beantwoordt aan zijn roeping en identiteit.*
- 2.3. *De leerlingen herkennen in het verhaal van Jerobeam en Rechabeam: macht en onmacht, hoogmoed en zelfoverschatting (gebrek aan nederigheid).*
- 2.4. *Leerlingen herkennen in het verhaal van koning Hizkia, Achab en Elia: macht en onmacht, hoogmoed en (het gebrek aan) nederigheid, geloof en ongeloof.*

- 3.1 *De leerlingen beseffen dat het belangrijk is zich bewust te zijn van de eigen identiteit en daaraan te werken.*
- 3.2 *De leerlingen zien het verband in tussen enerzijds vertrouwen en geloof hebben in God en anderzijds jezelf zijn en je identiteit ontwikkelen.*
- 3.3 *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om mee te bouwen aan het koninkrijk van God.*
- 3.4 *De leerlingen zien hierbij in dat een eigen identiteit en geloof in God belangrijk zijn om te bouwen aan het koninkrijk.*

Er wordt gesteld dat de leerlingen de inhoud van de verhalen in grote lijnen kennen en dat ze de verhalen in de Bijbel kunnen terugvinden.

Voor de spelling van namen wordt de vertaling van de Groot Nieuws Bijbel (1998) gebruikt.

2. Schema 6.1

3. Invulling 6.1

Toelichting

Aansluitend bij het vijfde leerjaar (periode 5.2 en 5.3) worden de koningen verder behandeld in periode 6.1. Eerst komt **koning Salomo** aan bod. Enerzijds is er tijdens zijn regering sprake van bloei en welvaart voor het volk. Anderzijds is er sprake van **machtsmisbruik** (hij rekent af met zijn 'tegenstanders', ...) en hij verzwagert met Egypte en andere buurvolkeren wat tot afgoderij leidt. Er volgt een periode van verval met afgodendienst en het volk wordt in een verregaande staat van onderhorigheid gebracht, wat geen goed voorbeeld is voor zijn zoon Rechabeam. Koning Salomo staat voor de **opgave** om zijn vader, koning David, op te volgen. Hoe zal hij dat doen? Zal hij vanuit een gevoel van **macht of van machteloosheid** opereren? Zal hij op een positieve wijze met zijn macht omgaan of zal een gevoel van machteloosheid hem tot passiviteit of machtsmisbruik aanzetten?

Koning **Rechabeam** overschat zichzelf en is niet bereid om naar goede raad te luisteren. Door zijn **hoogmoedig** gedrag komt het zelfs tot een scheuring van het koninkrijk. De twee delen, Juda en Israël, gaan afzonderlijk verder. **Nederigheid** is (ook bij **Jerobeam**) ver te zoeken. In beide koninkrijken is er **ongeloof** en afgoderij te vinden. Van het 'regeren zoals God het wil,' zoals behandeld in periode 5.2, is bij de regering van de volgende koningen niet veel terug te vinden.

Hizkia, een koning van Juda, is één van de uitzonderingen. Hij herstelt het koningschap zoals het was in de tijd van David en Salomo. Hij valt op door zijn groot **geloof** in God. **Onder geloof wordt verstaan: geloofsvertrouwen** (waarvoor een basis doorheen het leerplan is gelegd), **geloofsovertuiging** (wat geloof ik? Komt verder in 6de leerjaar aan bod) en **geloofsgehoorzaamheid** (handelen in overeenstemming met wat ik geloof).

Koning **Achab** van Israël is een negatieve tegenpool. Tijdens zijn regering, een dorre, droge en onvruchtbare tijd, gekenmerkt door afgoderij, machtsmisbruik en onrecht, is het **geloof** in God ver te zoeken. Periode 6.1 eindigt met het optreden van de profeet **Elia**, die door God gestuurd, zijn mening verkondigt. Een mening, die getuigt van **geloof** in God en haaks staat op de manier, waarop Achab en zijn vrouw het koninkrijk regeren.

De hoofdthema's zijn tegengesteld: **macht** en **machteloosheid**, **hoogmoed** en **nederigheid**, **geloof** en **ongeloof**. Om een helder beeld te geven van de koningen in het Oude Testament en om de soms woelige (tegenstrijdige) eigen leef- en belevingswereld te begrijpen, werd voor deze benadering gekozen. Bovendien spelen deze thema's een belangrijke rol bij het **ontdekken en het zich bewust worden van de eigen identiteit en het omgaan met geloof**, wat nodig is om **met geloof mee te bouwen aan het koninkrijk**.

3.1. macht en machteloosheid (week 1-4)

Toelichting

Onder macht en machteloosheid wordt zowel iemands verantwoordelijkheid en positie (fysiek, plaats in de groep, politiek, ...) als de bijhorende gevoelens verstaan. Iemand kan vanuit gevoelens van machteloosheid zijn machtspositie misbruiken, macht en het misbruik ervan worden dan een uiting van machteloosheid.

Salomo staat voor de moeilijke opdracht om het volk als koning te dienen. Zal hij leiding geven aan Gods volk vanuit een gevoel van **machteloosheid** of zal hij zijn **macht** laten gelden? Zal hij het goede van het kwade kunnen onderscheiden? Uiteindelijk ligt de houding van Salomo aan de basis van de latere ballingschap.

Ongetwijfeld herkennen de leerlingen gevoelens van **machteloosheid**, **onzekerheid** en **twijfel aan eigen kunnen**. Kinderen groeien, ontdekken hun nieuwe mogelijkheden en kunnen dromen hebben. Ze balanceren echter tussen enthousiast willen deelnemen aan nieuwe uitdagingen en twijfel hebben over zichzelf. Bij het begin van een nieuwe periode en een nieuw schooljaar zullen ze zich ook afvragen: hoe zal de nieuwe leerkracht zijn en zal ik

de nieuwe lessen en opgaven wel aankunnen? Ga ik mij goed voelen in mijn laatste jaar van de basisschool?

Salomo **vraagt wijsheid aan God** en krijgt deze. Zo leert Salomo moeilijke problemen oplossen. Een voorbeeld hiervan is het verhaal van de twee vrouwen, die beiden beweren de moeder van dezelfde baby te zijn.

Salomo gebruikt zijn **macht**, mogelijkheden en invloed en groeit in zijn koningschap. Het hoogtepunt van zijn regering is ongetwijfeld **de tempelbouw**. God krijgt de centrale plaats die hem toekomt. God, middelpunt van het geloofsleven, mag wonen temidden van zijn volk (periode 4.1, de Ontmoetingstent). De tempel wordt feestelijk ingewijd. Wat een verschil met periode 5.1, toen de verbondskist door de Filistijnen werd buitgemaakt. Nu kan het volk tot zegen zijn voor andere volken en is er een duidelijke uitstraling. Deze zegenrijke periode ontgaat de omringende volken niet. De koningin van Seba komt op bezoek. Zij wordt aangetrokken door de verhalen over Gods grootheid en Salomo's macht en rijkdom. **Salomo verwezenlijkt een droom. Het volk beantwoordt aan zijn roeping** en is gezegend (zie Abraham). Het kent godsdienstig en politiek een 'vruchtbare' tijd (in tegenstelling tot periode 5.1) en het heeft als volk van God **een eigen identiteit** (tempelbouw,...) en **een eigen zelfbewustzijn** (de uitstraling, de overtuiging van Salomo, ...).

De leerlingen zijn ook bezig met **het ontdekken en ontwikkelen van hun identiteit, hun eigen 'ik'**. Vaak gaat dit gepaard met vallen en opstaan en kunnen ze bemoediging en aanmoediging gebruiken. Een droom verwezenlijken is voor kinderen bijzonder, er is doorzettingsvermogen en inzet voor nodig. Wat het leerplan L.O aanreikt omtrent de identiteit van kinderen (periode 3.2: belang van kinderen; 4.3: een speciale plaats innemen; 4.5: eigen mogelijkheden gebruiken, vrucht dragen; 5.1, 5.2, 5.4: waarde, zelfbewust zijn; 5.5: talenten hebben...) kan hier worden herhaald en samengevat. De leerlingen worden doorheen het programma van het zesde leerjaar aangemoedigd om mee te **bouwen aan het koninkrijk van God**. Dit is mogelijk vanuit het **zich bewust zijn van de eigen identiteit** en van de **mogelijkheden die geloven biedt** (laatste weken van deze periode). Daarom wordt in deze weken nadruk gelegd op de identiteit van de leerlingen.

Het bijbelboek Spreuken wordt toegeschreven aan koning Salomo. Spreuken is een verzameling van allerlei levenswijsheden die mensen dichter bij God moeten brengen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: wijsheid in de oudheid, tempel(s).

1 Koningen 3: Salomo's gebed om wijsheid, een bewijs van Salomo's wijsheid.

1 Koningen 5-8: Salomo's hof en roem, de tempelbouw en bouw van zijn paleis.

1 Koningen 10: de koningin van Seba.

Spreuken: enkele citaten die Salomo's wijsheid illustreren.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- hoe ervaren de leerlingen het nieuwe schooljaar / het zitten in het laatste jaar?
- hoe ervaren de leerlingen het ontdekken van hun groeiende mogelijkheden?
- situaties en ervaringen van macht en onmacht: dromen verwezenlijken, moeilijke opdrachten krijgen, twifelen aan eigen kunnen, onzeker zijn, wijsheid hebben, geloven in eigen mogelijkheden;
- hoe kan (zelf)vertrouwen groeien?
- koos Salomo iets of niets voor zichzelf? Hoe moeilijk is het om niet aan jezelf, maar aan anderen te denken?
- wat verstaat men onder welvaart en bloei? Voorbeelden in deze tijd zoeken;
- wat verstaan de leerlingen onder 'identiteit'? Hoe zien ze hun identiteit?
- op welke manier kunnen leerlingen zich bewust worden van hun identiteit?
- op welke manier kunnen leerlingen werken aan hun identiteit?

- hoe kun je een droom verwezenlijken? Geef voorbeelden en ervaringen;
- gebedshuizen van andere godsdiensten (liefst uit de leef- en belevingswereld van de leerlingen, b.v. een katholieke kerk, een moskee, een synagoge) bespreken;
- passende verzen uit het boek Spreuken bespreken;
- zelf spreuken met de leerlingen maken en bespreken;
- bijbelse gezegdes of spreekwoorden bespreken. Zo oud als..., zo wijs als...

3.2. nederigheid en hoogmoed (week 5)

Toelichting

Zoals het belangrijk is om te leren omgaan met de **eigen mogelijkheden**, zo is het ook belangrijk om te leren omgaan met de **eigen beperkingen**. Beide dragen bij tot het ontwikkelen en het zich bewust worden van de eigen identiteit. De leerlingen mogen beseffen dat het belangrijk is om de eigen grenzen te ontdekken. **Zichzelf overschatten, verblind zijn door eigen kunnen en anderen minachten, wijzen op hoogmoedig gedrag.** Men luistert niet naar God en is ook niet bereid om naar **de raad van anderen** te luisteren of met hen **samen te werken**. De Bijbel toont dat **nederigheid en bescheidenheid** van grote waarde zijn. De leerlingen worden aangemoedigd om de begrippen hoogmoed en nederigheid ook inhoudelijk te ontdekken en te herkennen in een samenleving die haar grenzen aftast. Nog nooit is de mens tot zoveel in staat geweest. De mensheid wordt geconfronteerd met allerlei nieuwe ontdekkingen en technologieën. Gaat men hierbij voldoende zorgvuldig om met Gods schepping? Hierover kunnen leerkracht en leerlingen met elkaar op kritische wijze van gedachten wisselen.

De hoogmoedige houding van koning **Rechabeam**, die op een negatieve manier met zijn **macht** omgaat, komt het koninkrijk niet ten goede. Hij **luistert niet naar wijze raad**, hij is niet voor rede vatbaar en er valt met hem dan ook **niet samen te werken**. Het koninkrijk valt in twee stukken uiteen. Jerobeam wordt koning over Israël en Rechabeam over Juda. In beide koninkrijken komt afgoderij voor. De verschillende elementen van **macht en machteloosheid** en van **hoogmoed en nederigheid** komen in de verhalen aan bod (zie dlstn 2.3, 1.4 en 1.6).

Bijbel

Bijbelse leefwereld: koningen

1 Koningen 12: de scheuring van het rijk

Suggesties:

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- hoe ervaren de leerlingen het ontdekken van hun beperkingen?
- met welke beperkingen leven mensen? Wat zijn hiervan de gevolgen?
- situaties en ervaringen van hoogmoedig en nederig gedrag: eigen beperkingen inzien, jezelf overschatten, anderen minachten, niet willen samenwerken, verblind zijn, trots zijn, opscheppen, omgaan met raad;
- voorbeelden bespreken van de vooruitgang in wetenschap en techniek. Gaat men soms een stapje te ver?
- de leerlingen zien in dat het belangrijk is om zorgvuldig om te gaan met nieuwe ontdekkingen en hun toepassingen;
- hoe gaan mensen om met de rijkdommen van de aarde? Overschatten mensen zichzelf?
- hoe waardevol wordt Gods Schepping gezien?
- voorbeelden bespreken van landen die de laatste 50 jaar uit elkaar gegaan zijn en mogelijke oorzaken daarbij aanhalen.

3.3. geloof en ongeloof (week 6-8)

In de laatste weken van periode 6.1 worden de hoofdthema's **macht en machteloosheid, hoogmoed en nederigheid aangevuld met geloof en ongeloof**. Deze thema's komen aan bod bij de lessen over **koning Hizkia, koning Achab en de profeet Elia**.

Omgaan met geloven is niet altijd gemakkelijk. Dit is niet alleen verschillend van mens tot mens maar ook van situatie tot situatie. Leerlingen kunnen terecht komen in een **spanningsveld tussen geloof en ongeloof**. Het is belangrijk om hier eerlijk mee om te gaan. **Geloven vraagt immers vertrouwen en gehoorzaamheid aan een overtuiging**, dus zijn durf, inzet, een eigen mening hebben, nederigheid en je nek durven uitsteken belangrijk. De zin van **geloven en de betekenis ervan voor de eigen identiteit** wordt besproken. Respectvol omgaan met andere standpunten en vormen van geloven, komt ook aan de orde. De leerlingen mogen beseffen en begrijpen dat geloven niet vanzelfsprekend is, maar de moeite waard is om je voor in te zetten. God geeft liefde, geestelijke rijkdom en houvast, waardoor wij in staat zijn om **mee te bouwen aan Gods koninkrijk**.

Achab, koning van Israël, geeft op negatieve wijze invulling aan zijn koningschap. Afgoderij, **ongeloof** en bijgeloof zijn normale verschijnselen geworden tijdens zijn regering. Normen en waarden zijn vervaagd, veel mensen zijn meelopers geworden, dienen Baäl en staan onverschillig tegenover God. Kortom, het is een onvruchtbare, droge en dorre periode.

De **profeet Elia**, door God gestuurd, is geen meeloper. Hij heeft een eigen mening en durft daarvoor uitkomen. Hij roeit tegen de stroom in en gaat de confrontatie aan met de afgoderij en het gezag en de macht van de koning. **Het geloof dat Elia in God heeft**, is tegengesteld aan het ongeloof van Achab en Izebel. Dit wordt duidelijk geïllustreerd op Karmel. Daarna komt Elia terecht in het spanningsveld tussen **geloof en ongeloof**. God zoekt hem op en maakt zich kenbaar. God is voor Elia niet te vinden in het heftige natuurgeweld maar hij spreekt tot hem in het zachte suizen van de wind.

Achabs **hoogmoed en gebrek aan nederigheid** worden ook herkend in het verhaal van **Nabot** en zijn wijngaard. Achab moet en zal de grond aan zijn bezit toevoegen.

Machtsmisbruik en onrechtvaardigheid spelen een grote rol.

In periode 6.2 worden een aantal profeten behandeld, daarom wordt in deze lessenreeks de koning - en niet Elia - als hoofdfiguur voorgesteld. Het 'profeet zijn' wordt dan ook in de volgende periode uitgewerkt.

Hizkia, koning van Juda, leeft in een tijd van oorlogsdreiging en geweld maar **gelooft in God**. Hij reorganiseert de tempeldienst en verwijdert de sporen van afgoderij. Het kleine Juda - in bezit van een eigen identiteit, nl. geloof in de ene God - staat tegenover de wereldmacht van de Assyriërs. God beschermt zijn volk en de koning, Hizkia wordt genezen. Hizkia gaat op positieve wijze met zijn **macht** om maar tijdens het beleg kent hij ook momenten van onzekerheid en **machteloosheid**. Aan het einde van zijn leven **overschat** Hizkia zichzelf en laat hij aan de gezant van Babel zijn schatkamers zien.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: koningen

1 Koningen 16: 29-34: Achab koning van Israël.

1 Koningen 17-18: het optreden van de profeet Elia.

1 Koningen 19: Elia schuilt op Horeb.

1 Koningen 21: de wijngaard van Nabot.

2 Koningen 18-20: koning Hizkia.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en ervaringen van geloof en ongeloof (in iets, iemand en God): omgaan met verschillende meningen, eigen standpunt innemen, bijgeloof, machtsmisbruik, volhouden en vertrouwen;
- wat betekent 'geloven' voor mij, hoe kan geloof groeien, hoe kom je tot geloof, ervaar je Gods nabijheid in moeilijke momenten?
- heeft 'geloven' iets te maken met je identiteit?
- voorbeelden geven van de manier waarop mensen met hun geloof omgaan;
- door het ontdekken van de eigen identiteit en de zin en betekenis van geloven te beseffen, kunnen de leerlingen aangemoedigd worden om mee te bouwen aan Gods koninkrijk. Voorbeelden en suggesties zoeken;
- wat houdt afgoderij in? Illustreren met voorbeelden;
- situaties herkennen en het ervaren van machtsmisbruik vroeger en nu;
- onrechtvaardige situaties in onze samenleving herkennen en er eventueel een muurkrant of een collage van maken;
- hoe kun je best voor je eigen mening uitkomen?
- het onderscheid leren maken tussen wat goed en wat niet goed is;
- Nabot heeft de grond, de wijngaard, van zijn voorvaderen gekregen. Hij springt er heel zorgvuldig mee om (zie betekenis van 'land' in periode 3.1). Hoe gaan wij met 'onze grond' om? Hoe doet men dat in andere culturen?
- Hizkia legde in oorlogstijd een waterreservoir aan waarvan nu nog overblijfselen te vinden zijn. Voorbeelden van archeologische vondsten in Israël bespreken;
- Hizkia kreeg na zijn genezing een bijzonder teken van God, het bleef die dag een uur langer licht. Bespreek de betekenis van een 'teken van God' krijgen en geef voorbeelden.

4. Suggesties expressievormen 6.1

Thema-expressie:

- werken omtrent de identiteit van de leerlingen met aandacht voor de in deze periode aangehaalde kernwoorden. Praktisch kan dit worden uitgevoerd met een persoonlijk boekje 'Wie ben ik?' (vergelijk een vriendenboekje 2de leerjaar) of door stukjes van de eigen identiteit aan te brengen op een levensgrote afdruk van de leerlingen. Deze thema-expressie kan gedurende het zesde leerjaar verder worden aangevuld door de leerlingen zelf en door de leerkracht;
- een kwartetspel maken van de behandelde koningen. Koning Saul en koning David (zie vijfde leerjaar) kunnen hierin ook worden opgenomen;
- de tijdsband, waarmee in het vijfde leerjaar begonnen is, aanvullen;
- een portrettengalerij maken van de behandelde koningen.

Periode 6.2

Bouwen met hoop

Samen een visie delen

Periode 6.2

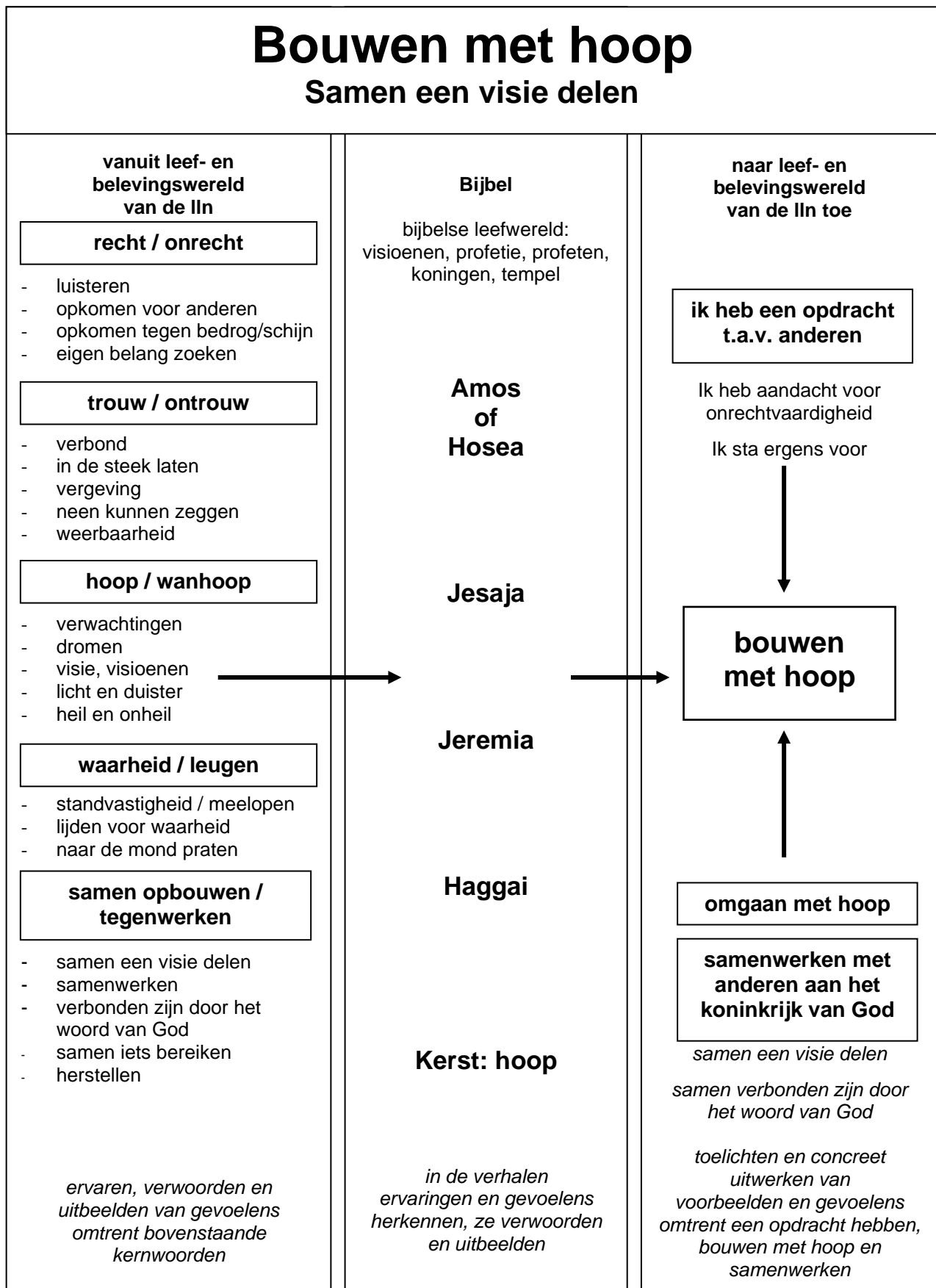
Bouwen met hoop

Samen een visie delen

1. Leerplandoelen 6.2

- 1.1. *De leerlingen zien in dat echt leren luisteren en een visie hebben nodig zijn om voor anderen iets te betekenen en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 1.2. *De leerlingen tonen aan dat gehoorzaamheid en moed nodig zijn om aan Gods roeping te beantwoorden en geven hun gevoelens daarbij weer.*
- 1.3. *De leerlingen onderscheiden elementen en gevolgen van 'recht en onrecht': luisteren, opkomen voor anderen, opkomen tegen bedrog / schijn, eigen belang zoeken.*
- 1.4. *De leerlingen onderscheiden elementen en gevolgen van 'trouw en ontrouw': verbond, in de steek laten, vergeving, neen kunnen zeggen, weerbaarheid.*
- 1.5. *De leerlingen onderscheiden elementen en gevolgen van 'hoop en wanhoop': verwachtingen, dromen, visie, visioenen, licht en duister, heil en onheil.*
- 1.6. *De leerlingen onderscheiden elementen en gevolgen van 'waarheid en leugen': standvastigheid / meelopen, lijden voor waarheid, naar de mond praten.*
- 1.7. *De leerlingen onderscheiden elementen en gevolgen van 'samen opbouwen en tegenwerken': samen een visie delen, samenwerken, verbonden zijn door het woord van God, tegenwerken, samen iets bereiken, herstellen.*
- 2.1. *De leerlingen herkennen in het boek Amos naast elementen van recht en onrecht ook tekenen van hoop.*
- 2.2. *De leerlingen herkennen in het boek Hosea naast elementen van trouw en ontrouw ook tekenen van hoop op een nieuwe toekomst.*
- 2.3. *De leerlingen herkennen in het boek Jesaja naast elementen van hoop en wanhoop ook verwachtingen van een nieuwe toekomst.*
- 2.4. *De leerlingen herkennen in het boek Jeremia naast elementen van waarheid en leugen ook tekenen van hoop.*
- 2.5. *De leerlingen herkennen in het boek Haggai dat een nieuwe toekomst mogelijk wordt door samen een visie te delen en verbonden te zijn door het woord van God.*
- 2.6. *De leerlingen herkennen in enkele profetieën de aankondiging van de Messias die hoop brengt.*
- 2.7. *De leerlingen omschrijven de begrippen profetie, profeet en ballingschap.*
- 3.1 *De leerlingen beseffen dat het belangrijk is om (a) aandacht te hebben voor anderen, (b) zelf ergens voor te staan en (c) een opdracht uit te voeren.*
- 3.2 *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om samen te bouwen aan het koninkrijk van God en hoop te brengen.*
- 3.3 *De leerlingen zien hieromtrent in dat samen een visie delen en verbonden zijn door het woord van God belangrijk zijn om samen aan het koninkrijk te bouwen.*
- 3.4 *De leerlingen tonen het verband aan tussen de messiasverwachting, bouwen met hoop en de toekomst.*

2. Schema 6.2

3. Invulling 6.2

Toelichting

In periode 6.1 werd aandacht geschonken aan: het bewustzijn van de eigen identiteit; het omgaan met geloven; bouwen in geloof. In periode 6.2 wordt er toegewerkt naar de bewustwording van: **ik heb aandacht voor anderen en een opdracht ten aanzien van hen; ik ga met anderen samenwerken aan het koninkrijk van God; ik ga meebouwen met hoop.** Hoop hebben is noodzakelijk om te kunnen overgaan tot actie, hopeloosheid werkt verlamdend. **Om samen te bouwen, is 'samen een visie delen' belangrijk.**

Hierbij worden enkele **profeten (Amos of Hosea, Jesaja, Jeremia en Haggai) en Kerst** behandeld. Elia kwam in 6.1 aan bod en Ezechiël wordt in 6.5 behandeld.

Profeten, door God geroepen, zijn bereid om naar hem te **luisteren** en zijn boodschap door te geven. Vaak zijn ze profeet tegen 'wil en dank' en vraagt het van hen **gehoorzaamheid en moed** met veel **inzet, doorzettingsvermogen en discipline**. Ze nemen hun verantwoordelijkheden op en blijven dikwijls tegen de stroom in protesteren en waarschuwen. Ook brengen ze in een moeilijke tijd een boodschap van **hoop, troost en toekomstvisie** en zetten ze mensen ertoe aan om zich **samen verbonden te weten door Gods woord**.

Om de specifieke opdracht en accenten van elke profeet te benadrukken en om een globaal beeld van de profeten te verkrijgen, wordt hier reeds naar de thema-expressie verwezen. Er kan met een vierluik worden gewerkt. Vertikaal wordt elke profeet vermeld, horizontaal komen per profeet volgende rubrieken aan bod:

- deel 1 op witte achtergrond: wie is deze profeet en hoe wordt hij door God geroepen?
- deel 2 op grijze achtergrond: in welke situatie bevindt zich het volk en wat is de aanklacht van de profeet?
- deel 3 op zwarte achtergrond: wat zullen de gevolgen zijn, welk onheil wordt aangekondigd?
- deel 4 op groene achtergrond: welke tekenen van hoop worden gegeven?

Tracht dit te illustreren met de meest pakkende beelden (vb. bij Amos de mand met onrijpe vruchten of een sandaal). Omdat de profetische boeken een overvloed aan inhoud bevatten, dienen er keuzes te worden gemaakt wat betreft de te behandelen bijbelgedeelten.

Deze profeten treden op in een periode van **onrecht, schijnheiligheid, goddeloosheid en wanhoop**. Het land glijdt langzaam maar zeker af naar een toestand van **ongeloof en ontrouw** waardoor **de ballingschap** onvermijdelijk wordt. Onder aanmoediging van **Haggai** wordt **de tempel hersteld** in een periode van **wederopbouw, het samen delen van een visie en het bereiken van een resultaat**.

Aan het eind van periode 6.2 wordt **het Kerstfeest** behandeld. In dit kader kan ook het Chanoekafeest ter sprake komen. Chanoeka is het feest van de tempelzuivering en het **licht**. Bij het Kerstfeest worden de leerlingen gewezen op de aankondigingen van de Messias door de profeten. De Messias die **de hoop en het licht** voor mensen zal zijn.

'Bouwen met hoop' en **'samen een visie delen'** zijn de titels. Steeds weer hebben profeten troost en hoop mogen brengen met hun woorden, daden en gedachten. **Hoop** die blijft leven zelfs in moeilijke omstandigheden, hoop die een basis is voor een nieuw toekomstbeeld, een toekomst waaraan mensen samen mogen bouwen. **Om samen te bouwen aan het koninkrijk van God** is het nodig om samen **een visie te delen**.

Voor leerlingen in het zesde leerjaar zullen een aantal situaties en gevoelens herkenbaar zijn. Bij het begin van de puberteit ervaren ook zij gevoelens van onzekerheid, hoop en wanhoop. Ze kunnen een luisterend oor, troost en bemoediging goed gebruiken tijdens de zoektocht naar hun eigen ik / identiteit. **Hoop en een toekomstvisie** hebben zijn belangrijk.

3.1. recht en onrecht (Amos) of trouw en ontrouw (Hosea) (week 1)

Toelichting (Amos)

Om een voldoende behandeling van Jesaja - Jeremia - Haggai niet in het gedrang te brengen, dient er een keuze te worden gemaakt tussen het behandelen van Amos of Hosea. De leerlingen herkennen ongetwijfeld situaties van 'het slachtoffer zijn' (onrechtvaardig behandeld worden) (periode 5.2), schijn en bedrog, leugen en het eigen belang zoeken. Tegen zulke situaties moet gereageerd worden, ze roepen protest op. Ze erkennen ook situaties van **opkomen tegen** onrechtvaardigheid en schijn of **opkomen voor** eerlijkheid en rechtvaardigheid. De leerlingen zien hierbij in dat het belangrijk is om te luisteren en een luisterend oor te vinden (periode 4.1, 5.1, 5.4). **Aandacht hebben voor** (onrechtvaardigheid), **ergens voor staan en een opdracht ten aanzien van anderen uitvoeren**, worden aangemoedigd.

Amos, een vijgenkweker en schaapherder uit Tekoa in Juda, treedt op als profeet omstreeks 750 voor onze jaartelling in het noordelijk rijk Israël. **Hij komt op voor de armen en een rechtvaardige geloofsbeleving, hij protesteert tegen schijnheiligheid en het zoeken van het eigenbelang.** Amos maakt duidelijk dat God niet gediend is door vroom gedoe terwijl de armen onrechtvaardig worden behandeld. Hij geeft een duidelijk beeld van **recht en onrecht.**

Amos **luistert** naar de woorden van God en weet deze op indringende wijze aan de mensen door te geven. Hij gebruikt in zijn **profetieën** aanschouwelijke **beelden**. Hij 'ziet' wat God hem opdraagt om door te geven (**visioen**). De sprinkhanen, die het land kaalvreten, wijzen op de komende ondergang van Israël. Met de mand vol overrijpe vruchten wordt het volk symbolisch aangeduid: als 'verzameld' om weg gebracht te worden. De vruchtboom staat er kaal bij zoals het land ontvolkt zal zijn.

Amos wijst al naar **de komende ballingschap**. Toch geeft hij het volk **hoop** door over het **herstel** van Israël te spreken (Amos 9: 11-15).

Bijbel

Bijbelse leefwereld: profeten, profetieën en visioenen.

Amos: enkele passages bespreken.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de kinderen.

- voorbeelden zoeken van hedendaags persoonlijk en sociaal onrecht;
- een vergelijking maken tussen het onrecht in Amos' tijd en nu;
- wat verstaat men onder schijnheiligheid? Voorbeelden zoeken van schijn, bedrog, maskers, namaak, leugen, ...;
- een schilderij maken van een visioen van Amos, b.v. de mand met de overrijpe vruchten;
- de werking van wereldwinkels, zoals Oxfam en Fair Trade, bespreken;
- hoe ervaren de leerlingen verschillen tussen arm en rijk en hoe gaan ze met deze verschillen om?
- hoe ervaren de leerlingen situaties van recht en onrecht?
- situaties en het ervaren van aandacht krijgen en aandacht geven;
- situaties en het ervaren van het maken van keuzes;
- de leerlingen beseffen dat zij zich kunnen inzetten voor anderen en zoeken concrete voorbeelden.

Toelichting (Hosea)

De leerlingen kennen situaties van **trouw en ontrouw**. Mensen kunnen met elkaar en God **verbonden zijn** en blijven (periode 3.2, 4.3) maar ze kunnen elkaar ook **in de steek laten**, wat erg pijnlijk kan zijn. **Weerbaar zijn** (periode 5.2, 5.4), in situaties **ja of neen kunnen**

zeggen, zijn nodig om trouw te blijven. **Vergeving** opent zonodig een weg terug (periode 3.5, 4.5, 5.2, 5.3).

Hosea is een tijdgenoot van Amos. Bekend is het verhaal van Hosea's huwelijk: de **ontrouw** van zijn vrouw, die hem in de **steek laat** en met andere mannen omgaat. **Het verbond** tussen God en zijn volk wordt vergeleken met het huwelijk van Hosea en Gomer. Zoals Gomer **ontrouw** is aan Hosea, zijn de Israëlieten **ontrouw** aan God en uiten hun liefde ten aanzien van God en elkaar niet meer. Hosea waarschuwt dat het mis gaat als men God de rug blijft toekeren. Men **zal neen moeten zeggen** tegen de leugens en het bedrog en zich **weerbaar** opstellen om naar Gods woorden te leven en hem **trouw** te zijn en te blijven. **Weerbaarheid en neen kunnen zeggen** zijn belangrijke elementen om God te kunnen dienen en hem **trouw** te blijven.

Hosea ziet de Assyriërs al komen, het volk van Israël zal verstrooid worden. God geeft echter ook **hoop**. Hosea spreekt over de terugkeer, een terugkeer tot God die, als Israël zijn zonden belijdt, **vergeving** en liefde schenkt (periode 3.5). God blijft zijn volk **trouw** (periode 3.1, 3.3, 3.4).

Bijbel

Bijbelse leefwereld: profeten.

Hosea: enkele passages bespreken.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de kinderen.

- een vergelijking maken tussen trouw en ontrouw, Hosea en Gomer en God en het volk;
- waaraan en aan wie kun je trouw zijn?
- wat is er nodig om weerbaar te zijn en neen te kunnen zeggen?
- hoe wordt het ervaren om vergeving te vragen, te krijgen en te geven?
- wat betekent het om trouw aan God te zijn?
- een stripverhaal maken over het huwelijk van Hosea.

3.2. hoop en wanhoop (Jesaja) (week 2-3)

Toelichting

De leerlingen herkennen situaties van **verwachtingen, dromen, visie, visioenen, licht en duister, heil en onheil** en brengen deze in verband met de begrippen **hoop en wanhoop**. Ze zien hierbij in dat het belangrijk is om hoop te hebben. Wanhoop werkt immers verlamkend terwijl **hoop kan aanzetten tot actie** (verantwoordelijkheid opnemen of opdrachten uitvoeren) (periode 4.5; 5.4; 5.5).

De roeping van de profeet **Jesaja** wordt beschreven in Jesaja 6. Hij zegt: "Hier ben ik Heer, stuur mij maar, ik ben er klaar voor." Meteen wordt het duidelijk dat zijn taak moeilijk zal zijn; hij zal voor dovemansoren speken. Jesaja leeft in een tijd vol oorlogsdreigingen. Hij heeft de opkomst van het Assyrische rijk meegemaakt en de val en wegvoering van de inwoners van het noordrijk Israël. Het is een tijd van **wanhoop, onheil en duisternis**, zowel politiek als godsdienstig, een tijd waarin het volk zich heeft afgekeerd van God.

Maar Jesaja geeft ook **dromen en verwachtingen** van vrede door (Jesaja 2:1-5). Heel toepasselijk is het om in het licht van de Adventsperiode die bijbelgedeeltes te behandelen waarin Jesaja zijn **visie** geeft over de te verwachten Messias (Jesaja 9:1-6 en Jesaja 11:1-10). Men zal een **groot licht zien en een tijd van heil en hoop zal aanbreken**. Het beeld van 'de lijdende Messias' zal met Pasen (periode 6.4) verder worden uitgewerkt.

Jesaja laat in een **visioen** een nieuwe toekomst zien die grandioos zal zijn (Jesaja 35). Ook weet hij de verbannen Israëlieten te bemoedigen, te troosten en hen te wijzen op Gods grootheid (Jesaja 40).

Tenslotte wordt in Jesaja 44:21-28 beschreven dat God zijn volk Israël nooit zal vergeten. Een visioen vol **hoop, heil en liefde**. **Zo mag Jesaja spreken over een koninkrijk waarin vrede, heil en liefde zullen wonen.**

Bijbel

Bijbelse leefwereld: profeten, profetieën en visioenen.

Jesaja: enkele passages bespreken zoals: Jesaja 6; Jesaja 2: 1-5; Jesaja 9: 1-6; Jesaja 11: 1-10; Jesaja 35; Jesaja 40; Jesaja 44: 21-28.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en ervaringen van verwachtingen, dromen, visie, visioenen, licht en duister, heil en onheil;
- situaties bespreken die als hoopvol worden ervaren. Hoe ontstaat hoop? Hoop is gericht op wat er nog niet is, wat een betere toekomst kan geven. Zelfs onder moeilijke omstandigheden blijven mensen hopen;
- wat wordt verstaan onder een roeping krijgen? Welke voorbeelden in de Bijbel kennen de leerlingen reeds?
- de zevenarmige kandelaar voor het gebouw van de Knesset in Jeruzalem en de muur in de hal van het gebouw van de Verenigde Naties (New York) dragen inscripties uit Jesaja 2:4-5. Zie ook het beeld voor het gebouw van de V.N. met de uitbeelding van deze tekst;
- een collage over oorlog en vrede maken;
- wat wordt er verstaan onder het vrededijk? Hoe zal het eruit zien?
- gedichten over vrede bespreken of ze zelf maken;
- verwijzen naar vredesinitiatieven en de vredesweek.

3.3. waarheid en leugen (Jeremia) (week 4-5)

Toelichting

De leerlingen herkennen in het **omgaan met waarheid en leugen situaties van meelopen, naar de mond praten, lijden voor de waarheid en standvastig zijn**. Hoe wil men dat anderen met waarheid en leugen omgaan? Hoe gaat men er zelf mee om?

Jeremia (uit Anatot) wordt als jonge priesterzoon door God geroepen om zijn woordvoerder en profeet te zijn in de tweede helft van de 7de eeuw. God zal hem de woorden in de mond geven. Meer dan 40 jaar profeteert hij. In de periode van de val van het Assyrische rijk (8ste eeuw) en de opkomst van het Babylonische rijk (7de eeuw) is het koninkrijk Juda een speelbal geworden van de grote mogendheden Babylonië en Egypte. Uiteindelijk valt Juda, wordt Jeruzalem (met de tempel) verwoest en volgt de Babylonische ballingschap, een zwarte bladzijde in de joodse geschiedenis.

Jeremia stelt zich in zijn profetieën kritisch op tegenover de leiders van het volk, die zondigen tegen God. Hij blijft **standvastig de waarheid** verkondigen tegen de stroom in. Zo stelt hij het optreden van Chananja aan de kaak die **mensen naar de mond praat en leugens vertelt**. Jeremia wordt gevangen genomen en mishandeld maar blijft waarschuwen tegen de komende overheersing van Babel. Het volk zal zich aan Babel moeten onderwerpen.

Evenals andere profeten brengt Jeremia ook **hoop** en leert het volk **omgaan met die hoop**. Hoop die steunt op godsvertrouwen en die zal leiden tot herstel van de band tussen God en zijn volk en de wederopbouw van het land.

Indien in deze periode niet voldoende tijd rest, kan besloten worden om Jeremia niet te behandelen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: profeten, profetieën en ballingschap.

Jeremia: enkele passages bespreken zoals: Jeremia 1: 1-19; Jeremia 13: 1-11; Jeremia 18 tot en met 28; Jeremia 30 tot en met 32.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en ervaringen van omgaan met waarheid en leugen, meelopen, naar de mond praten, lijden voor de waarheid en standvastig zijn. Welke invloed hebben anderen op mijn gedrag hierbij?
- Jeremia geeft op aanschouwelijke wijze zijn profetieën door zoals: de linnen gordel, de pottenbakker, de stukgeslagen kruik, de manden met de vijgen, het juk en de aankoop van een akker. Sommige beelden kunnen in een collage over Jeremia worden verwerkt;
- uit de woorden van Jeremia blijkt hoe hij omgaat met hoop. Situaties en ervaringen bespreken van hoe mensen omgaan met hoop. Wat betekent hoop voor hen?
- een rollenspel of toneelstukje spelen over (één van de) profetieën van Jeremia;
- Jeremia gaat vastberaden door met zijn opdracht. Hij blijft de richting aangeven die God hem wijst. Voorbeelden zoeken van mensen die standvastig en vol vertrouwen opdrachten uitvoeren en / of God blijven volgen;
- wat houdt ballingschap in? Hedendaagse voorbeelden zoeken van groepen mensen die (gedwongen worden te) verhuizen. Hoe ingrijpend is dat?
- God zegt tegen Jeremia, dat hij moet afbreken en opbouwen (Jeremia 1: 10). Het één is tegengesteld aan het ander. In Jeremia's optreden kunnen nog meer tegenstellingen worden ontdekt, b.v. verdwalen – thuiskomen, wanhoop – hoop, verdriet – blijdschap, meelopen – standvastig zijn, waarheid – leugen. Tegenstellingen bespreken en in een eigen tekst verwerken.

3.4. samen opbouwen of tegenwerken (Haggai) (week 6)

Toelichting

Door samen te bouwen (samenwerken: periode 2.1; 2.5), **niet op te geven en eventueel tegenwerking te doorstaan, kan iets worden bereikt**. Hierbij is het nodig om te weten dat je er niet alleen voor staat (verbonden zijn met God en mensen en God werkt in ons: periode 4.3). **Met elkaar verbonden zijn en samen een visie delen, helpen om te blijven samenwerken en herstel te brengen**. Ongetwijfeld kennen de leerlingen situaties en ervaringen van samenwerking en tegenwerking.

Haggai treedt op in 520, ongeveer 20 jaar nadat de joodse ballingen de toestemming hadden gekregen om terug te keren. Hij heeft zich samen met Zacharia (de gouverneur van Juda) en Jozua (de hogepriester) ingezet voor **de herbouw van de tempel**. Hij maakt duidelijk dat het niet kan dat het volk in herbouwde huizen woont terwijl de tempel (de 'woonplaats' van God, zie de ontmoetingstent: periode 4.3) nog niet is hersteld. De tempel zal in pracht en praal de vorige overtreffen en **God zal vrede en welvaart geven. Het land zal worden hersteld**.

De leerlingen kunnen door deze lessen inzien dat het belangrijk is om **een visie** te hebben, zodat er ook in de toekomst doelen worden bereikt. Zij worden in het zesde leerjaar geconfronteerd met hun keuze voor de middelbare school. Ze zullen zich onder andere afvragen: hoe gaat mijn toekomst eruit zien; welke richting ga ik kiezen; wat kan ik; welk doel wil ik bereiken? Zij zijn hiermee bezig en willen erover praten en van gedachten wisselen met hun ouders en leerkrachten. Dit helpt hen om zelf een **visie te ontwikkelen over hun eigen toekomst**. Verder is het belangrijk dat de leerlingen niet alleen oog hebben voor hun eigen toekomst maar visie ontwikkelen om **samen met anderen te werken aan het koninkrijk van God**. Diaconie en zending worden concreter uitgewerkt in periode 6.4.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: ballingschap, terugkeer, wederopbouw en tempel.

Haggai: enkele passages bespreken.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen

- situaties en ervaringen van samen iets doen en samen aan iets werken;
- wat betekent het om een visie te hebben? Kun je samen een visie delen? Kun je zelf ook een visie hebben?
- hoe gaat men met Gods woord om en hoe wordt Gods woord doorgegeven?
- in deze periode ontstaan de synagogen – leerhuizen, waarom is dat van belang voor de identiteit van het joodse volk?
- het belang van goed godsdienstonderwijs. Denk in dit verband samen met de leerlingen na over de keuze en motivatie om Protestants-Evangelische Godsdienst te volgen (ook in het secundair onderwijs);
- welke plaats hebben de Bijbel en onderwijs in de kerk / gemeente? De Bijbel komt verder in periode 6.4 aan bod;
- hoe wordt er omgegaan met de sociaal zwakkeren in onze samenleving? De werking van het O.C.M.W., werkeloosheid en kansarmoede kunnen aan bod komen.

3.5. Kerstfeest (week 7-8)

Toelichting

Jezus' geboorte wordt in het licht van de profeten gesteld. Bij de behandeling van Jesaja is de aankondiging van **de Messias** reeds aan de orde geweest. Deze profetieën kunnen samen met die van Micha (Micha 5:1) en Jeremia (Jeremia 23:5-6) worden gebruikt als uitgangspunt voor het kerstverhaal.

De komst van de Messias geeft **hoop op herstel**. Hoop geeft moed **om samen verder te bouwen aan het koninkrijk van God, het doel waaraan we samen willen meewerken**.

Het Chanoekafeest kan desgevallend voorafgaand aan het **Kerstfeest** worden behandeld. Beide feesten worden gevierd in de donkerste tijd van het jaar en kondigen de komst van het licht aan. Bij het Chanoekafeest denken de joden aan **de zuivering en herinwijding van de tempel**. De chanoekakaars wordt aangestoken. Het feest is ontstaan tijdens het koningschap van de Makkabeeën. Rond 160 voor onze jaartelling komt men in verzet tegen de Hellenistische invloeden. De priester Mattatias weigert om aan de god Zeus te offeren en er begint een opstand tegen de overheersing. Onder leiding van de Makkabeeën verkrijgt men de onafhankelijkheid en wordt de tempel gezuiverd van niet-joodse, heidense elementen. De oude gebruiken worden hersteld.

De christenen denken aan de geboorte van **Jezus, die het licht van de wereld is (Johannes 8: 12)**. Degenen die hem volgen, zullen niet meer in het duister zijn maar leven.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: profeten, de messiasverwachting en Kerstfeest.

Jesaja 7: 14; 9: 1-6; 11: 1-10.

Jeremia 23: 5- 6.

Micha 5: 1.

Kerstverhaal met verwijzingen naar de profeten in Matteüs en Lucas.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen

- *overeenkomsten zoeken in het verhaal over het Chanoekafeest en de periode van herstel en opbouw na de ballingschap;*
- *de aangehaalde profetieën behandelen en nagaan op welke wijze de komst van de Messias wordt aangeduid. Hoe wordt hij genoemd?*
- *het kerstverhaal bespreken aan de hand van kersttaferelen op schilderijen van bekende schilders (Rembrandt, Breughel, ...);*
- *een kerstgedicht bespreken of zelf maken.*

4. Suggesties expressievormen 6.2

Thema-expressie

- *elke besproken profeet in een schema samenvatten zoals in de toelichting bij het begin van deze periode is voorgesteld. Hieraan toevoegen: 'Hoe sta ik tegenover het optreden van deze profeet?' of 'Hoe zie ik mijn taak?'*
- *de tijdsband uit periode 6.1 vervolledigen;*
- *uitbeelden hoe God, de besproken profeten en de mensen met elkaar communiceerden?*

Periode 6.3

Bouwen met liefde

Jezus dient

Periode 6.3

Bouwen met liefde

Jezus dient

1. Leerplandoelen 6.3

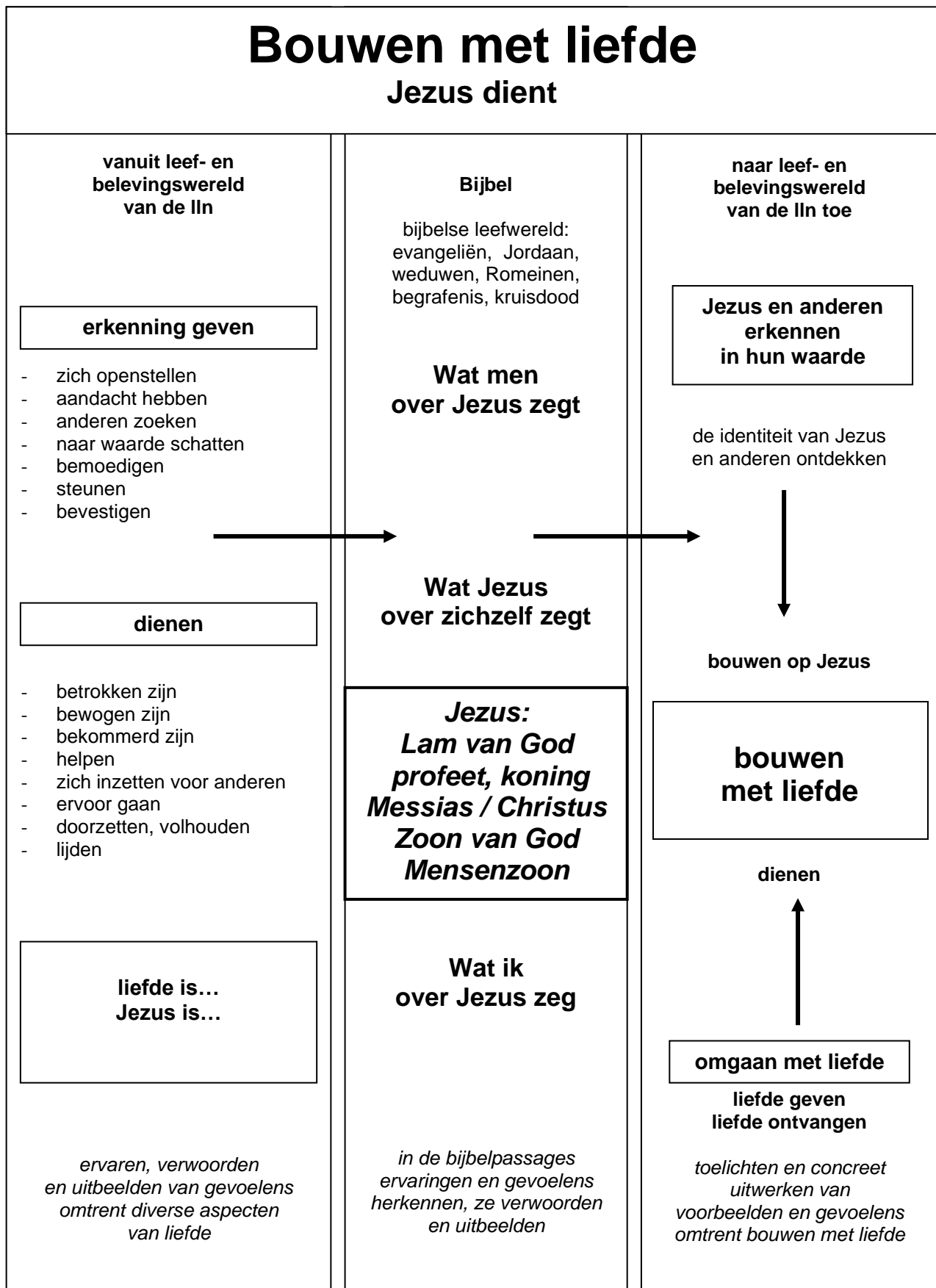
- 1.1. *De leerlingen beseffen dat het belangrijk is om zich open te stellen voor anderen en om hen in hun identiteit (*) te erkennen.*
- 1.2. *De leerlingen onderscheiden elementen van 'erkenning geven': aandacht hebben voor, opzoeken, anderen naar waarde schatten, bemoedigen, steunen en bevestigen.*
- 1.3. *De leerlingen onderscheiden elementen van 'dienen': betrokken, bewogen en bekommerd zijn, helpen, zich inzetten voor anderen, ervoor gaan, volhouden en lijden.*
- 1.4. *De leerlingen geven het verband weer tussen 'anderen erkennen in hun identiteit en waarde' en 'dienen'.*
- 1.5. *De leerlingen geven verschillende uitingen van liefde weer.*
- 1.6. *De leerlingen geven weer hoe zij de persoon van Jezus zien.*

- 2.1. *De leerlingen herkennen in Jezus' woorden en handelen 'erkenning geven' en 'dienen'.*
- 2.2. *De leerlingen lichten volgende namen uit de evangeliën van Jezus toe: Lam van God, profeet, koning, Messias / Christus, Zoon van God en Mensenzoon.*
- 2.3. *De leerlingen ontdekken in de evangeliën dat de Vader de identiteit van Jezus bevestigt.*
- 2.4. *De leerlingen ontdekken in de evangeliën dat Jezus uitnodigt om hem te aanvaarden, in hem te geloven en op hem te bouwen.*
- 2.5. *De leerlingen herkennen in de evangeliën dat mensen hun geloof in Jezus belijden.*

- 3.1 *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om Jezus en anderen te erkennen in hun identiteit en waarde.*
- 3.2 *De leerlingen geven weer wat Jezus voor hen betekent.*
- 3.3 *De leerlingen brengen situaties aan waarin ze liefde kunnen geven en ontvangen en geven weer hoe dit wordt ervaren.*
- 3.4 *De leerlingen tonen zich door Jezus' voorbeeld geïnspireerd om in geloof en liefde en met hoop te bouwen aan het koninkrijk van God.*

(*) de invulling van identiteit wordt in de inleiding (pagina 5) van het zesde leerjaar toegelicht

2. Schema 6.3

3. Invulling 6.3

Toelichting

In periode 6.1 werd aandacht geschonken aan: zich **bewust zijn van de eigen identiteit; omgaan met geloven; bouwen in geloof**. In periode 6.2 werd toegewerkt naar de bewustwording van: **aandacht hebben voor anderen en de opdracht ten aanzien van hen; met anderen samenwerken aan het koninkrijk van God; meebouwen met hoop**. Om samen te bouwen, is **'samen een visie delen'** belangrijk.

Voorgaande stappen helpen om in periode 6.3 te werken aan het **ontdekken, erkennen en waarderen van de identiteit van anderen en die van Jezus en om te bouwen met liefde**. Jezus' leven is gekenmerkt door een **dienende liefde** (5.3, de koning dient). Hij is een Messiaanse koning die **lijdt om mensen te dienen**. Samen met een aantal personen in de **evangelieën** mogen de leerlingen dit ontdekken.

In vorige leerjaren hebben de leerlingen reeds kennis gemaakt met verschillende aspecten van Jezus' handelen en woorden. Ze hebben hem bijvoorbeeld leren kennen als leraar (periode 4.4 en 4.5) en als iemand die troost, geneest en leven geeft (periode 1.4, 2.4, 3.5). Bovendien hebben ze geleerd dat hij zonden vergeeft en genade toont (3.5, 5.5). Voor een ruimer overzicht: zie bijlage 1. Wat is opgebouwd in de voorgaande jaren, wordt samengevoegd met de nieuwe leerstof om een zo volledig mogelijke invulling te geven van **Jezus' identiteit, die zichtbaar wordt in zijn handelen en woorden**.

In de eerste weken van periode 6.3 ontdekken de leerlingen in de evangelieën hoe God zelf Jezus als zijn zoon **bevestigt**, hoe anderen hem **waardevol vinden, hem erkennen, hun vertrouwen in hem stellen en hun geloof in hem belijden**. Ook **Jezus' dienende liefde** valt daarbij op.

Vervolgens maken de leerlingen kennis met enkele fragmenten uit de Evangelieën waarin Jezus vertelt hoe hij zichzelf ziet: **de dienende en lijdende Christus**, zoals door de profeten is geschreven.

Tenslotte mogen de leerlingen beseffen **wie Jezus voor hen is en wat hij voor hen betekent**. Ze leren vorm en inhoud geven aan het **omgaan met liefde. Hoe kunnen ze liefde geven en liefde ontvangen?** In alle leerjaren is ernaar gestreefd om met een open houding naar God toe, gezonde attitudes bij de leerlingen te ontwikkelen. Er is gewerkt aan het liefdevol en respectvol leren omgaan met anderen, bijvoorbeeld samen delen (periode 1.5), wat doe ik voor de ander (periode 2.3) of leren luisteren (periode 5.1). Voor een ruimer overzicht: zie bijlage 2.

De verschillende aspecten van **liefde** kunnen de leerlingen in staat stellen om **mee te bouwen aan het koninkrijk van God**, met Jezus als voorbeeld.

Deze periode bevat een groot aanbod aan bijbelpassages, er dient dus zeker een selectie te worden gemaakt.

Aangezien er in deze lessenreeks veel aandacht is besteed aan Jezus' lijden, sterven en opstanding, zal het Paasfeest slechts beperkt aandacht krijgen in periode 6.4.

3.1. Wat men over Jezus zegt (week 1-3)

Toelichting

Op 11 - 12 jarige leeftijd zijn de leerlingen meer en meer in staat om zich in te leven in elkaars gevoelens en om begrip op te brengen voor elkaar. Ze zoeken **hulp en steun bij elkaar** en zien in hoe en wanneer ze iemand tot hulp en steun kunnen zijn, met andere woorden: hun inlevingsvermogen of empathie ontwikkelt zich. De leerlingen kunnen ongetwijfeld voorbeelden geven van situaties waarover ze liever met leeftijdsgenoten spreken dan met ouders of andere volwassenen en waarin ze begrip ervaren van leeftijdsgenoten. Hierover kan een constructief gesprek worden gevoerd.

Door aandacht voor anderen te hebben en zich voor hen open te stellen, leert men anderen beter kennen. Hierdoor kan men zich meer bewust worden van de identiteit van anderen en hen meer naar waarde leren schatten. Men geeft ook erkenning aan (de identiteit van) anderen door hen te bemoedigen, te steunen en te bevestigen. Als leerkracht kun je de leerlingen dit gemakkelijk persoonlijk laten ervaren. Jonge tieners zijn immers heel gevoelig voor positieve (of negatieve) opmerkingen.

Er worden gedeeltes uit de evangeliën behandeld waarin Jezus wordt erkend in zijn waarde en identiteit. Voor de beginsituatie is het belangrijk om samen te vatten wat de leerlingen reeds over Jezus en over liefde weten.

In Matteüs 3: 1-17 komt het verhaal van Johannes de Doper aan de orde. Johannes, wiens taak door de profeet Jesaja aangegeven is, wijst mensen op Jezus als het Lam van God. Johannes doopt - dopen wordt in 6.4 behandeld - en roept op om een nieuw leven te beginnen. Als Jezus door hem wil worden gedoopt, erkent hij hem in zijn positie, waarna die met een stem uit de hemel wordt bevestigd: "Dit is mijn geliefde Zoon, de man naar mijn hart".

Jezus toont te Naïn dat hij begaan is met een weduwe door haar haar zoon terug te geven (Lucas 7: 11-17). Opmerkelijk is de reactie van de mensen: ze erkennen Jezus als een groot profeet en merken op dat God (door Jezus) toont dat hij zich om zijn volk bekommert.

Petrus verklaart dat Jezus de Christus is, de Zoon van de levende God (Matteüs 16: 13-28). Zo belijdt en bevestigt hij wie Jezus is. Jezus spreekt dan al over zijn lijden, sterven en opstanding. Bovendien wordt hij in dit gedeelte ook profeet en Mensenzoon genoemd.

Op de berg (Matteüs 17: 1-13) klinkt weer de stem en wordt Jezus bevestigd met de woorden: "Dit is mijn geliefde Zoon, de man naar mijn hart". Er wordt aan toegevoegd: "Luister naar hem". Met andere woorden: erken hem, heb aandacht voor hem en stel je voor hem open.

Ook niet-joden ontdekken Jezus' identiteit. Dit blijkt uit de woorden van de Romeinse commandant en zijn soldaten bij de kruisiging (Matteüs 27: 45-56): "Die man was werkelijk de Zoon van God."

Tomas heeft er na de opstanding moeite mee om te geloven dat de andere leerlingen 'de Heer hebben gezien' (Johannes 20: 24-29). Jezus zoekt hem op en hij mag van Jezus 'zien en voelen' en hij reageert met de woorden: "Mijn Heer en mijn God".

In deze weken ontdekken de leerlingen verschillende aspecten van liefde en hoe Jezus wordt gezien:

- mensen vinden Jezus **waardevol, ze erkennen hem en belijden hun geloof in hem;**
- **God bevestigt Jezus als zijn Zoon;**
- **Jezus staat open voor mensen, hij zoekt hen op, is om hen bekommerd / bewogen en steunt / helpt hen;**
- **hierdoor wordt het duidelijk dat Jezus de dienende en lijdende Christus is, zoals door de profeten aangegeven.**

De leerlingen worden aangemoedigd om:

- **nieuwe aspecten van de identiteit van Jezus en anderen te ontdekken;**
- **nieuwe aspecten van liefde te ontdekken (het lijstje in het schema van 'zich openstellen' tot 'bekommerd zijn');**
- **Jezus en anderen meer te erkennen in hun waarde en identiteit.**

Bijbel

Bijbelse leefwereld: dopen, belijden, lijden, sterven, begravenis, opstanding.

Jezus en Johannes de Doper: Matteüs 3: 1-17 (Marcus 1: 1-13; Lucas 3: 1-22; Johannes 1: 19-34.

Jezus wekt een dode op (te Naïn): Lucas 7: 11-17.

Petrus verklaart dat Jezus de Christus is: Matteüs 16: 13-28 (Marcus 8: 27- 9: 1; Lucas 9: 18-27).

Jezus op de berg met Mozes en Elia: Matteüs 17: 1-13 (Marcus 9: 2-29; Lucas 9: 28-36).

De hoofdman bij het kruis: Matteüs 27: 45-56 (Marcus 15: 33-41; Lucas 23: 44-49).

Jezus en Tomas: Johannes 20: 24-29.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- waarover spreken de leerlingen met volwassenen en waarover liever met leeftijdsgenoten? In welke mate kunnen zij en anderen zich in de situatie van anderen inleven?
- de leerlingen duidelijk bevestigen in hun identiteit, hen positief bekrachtigen. De leerlingen zo laten ervaren hoe belangrijk het is om zich open te stellen voor anderen, aandacht te hebben voor anderen, hen op te zoeken en naar waarde te schatten, te bemoedigen, te steunen; te bevestigen, betrokken, bewogen en bekommerd te zijn;
- korte herhaling van thema's over Jezus en over liefde uit de voorgaande leerjaren;
- hoe verlopen begrafenissen nu, hoe verlopen begrafenissen in de tijd van de Bijbel?
- wat is een geloofsbelijdenis, waartoe dient een geloofsbelijdenis?
- is het vanzelfsprekend, dat men overal in de wereld zijn geloof kan belijden?
- hoe waardevol is godsdienstvrijheid?
- situaties en het ervaren van: hoe je je kunt openstellen voor anderen, hoe je aandacht kunt schenken aan anderen.

3.2. Wat Jezus over zichzelf zegt (week 4-6).

Toelichting

In deze weken komen verder aspecten van Jezus en van liefde aan bod, maar nu aan de hand van woorden van Jezus zelf. Na **'erkenning geven'** wordt **'dienen en lijden'** verder uitgewerkt. De leerlingen begrijpen en ervaren dat open staan en bekommerd zijn voor anderen niet volstaan, maar dat daadwerkelijk **helpen, zich inzetten en volhouden** noodzakelijk zijn. Jezus toont zich de **dienende en lijdende Christus**, zoals door de profeten aangegeven.

Om je in dienst te kunnen stellen van anderen zijn **betrokkenheid, bewogenheid, hulp, inzet en doorzettingsvermogen** nodig. Jezus toont deze kwaliteiten en is in staat zichzelf te geven, te lijden en te sterven voor mensen.

Men kan uit volgende passages uit de evangeliën kiezen:

Geen erkenning in Nazaret (Lucas 4: 14-30). Jezus zegt dat met zijn optreden de woorden uit Jesaja 61: 1-2 in vervulling zijn gegaan. Hij geeft aan wie hij is, wie hem gezonden heeft en wat zijn taak is. Jezus stelt zich voor als diegene die de verwachtingen van de profeten waarmaakt en in hun geest handelt (zalving, dienen en lijden). Hij ondervindt dat een profeet geen waardering in zijn eigen stad krijgt.

Enkele **'Ik ben - woorden'** van Jezus, bijvoorbeeld: Ik ben het **brood van het leven** (Johannes 6: 25-59), Ik ben het **licht van de wereld** (Johannes 8: 12-20); Ik ben de **opstanding en het leven** (Johannes 11); Ik ben de **ware wijnstok** (Johannes 15: 1-17). Tracht deze beelden zo concreet mogelijk voor te stellen. Jezus toont wie hij is en wat zijn en onze taak is. In 'Ik ben de ware wijnstok' leert Jezus ons dat liefde de eerste vrucht van geloof (4.5.) en onze verbondenheid met hem is.

Niet heersen, maar dienen (Matteüs 20: 20-28). Jezus legt ook hier de nadruk op de taak van de Mensenzoon, die niet gekomen is om zich te laten dienen, maar om zelf te dienen en zijn leven te geven in ruil voor dat van vele anderen.

In de gelijkenis van **de pachters** (Matteüs 21: 33-46) verwijst Jezus naar Jesaja 5: 1-2 en plaatst zich als zoon in de lijn van de profeten. De lijdende knecht is tevens de onmisbare

hoeksteen. De beelden van het koninkrijk, de wijngaard en het vruchtdragen (ook Johannes 15) komen in deze gelijkenis terug aan bod.

Samenvattend hebben de leerlingen Jezus leren herkennen als **Lam van God, profeet, Messias, Christus, zoon van God, Mensenzoon en hoeksteen**. Ze hebben ingezien dat je Jezus kunt vertrouwen en **op hem bouwen**. Jezus was tot dienen en lijden in staat door zijn **liefde** voor de Vader en de mensen.

Het beeld van liefde is verrijkt met: helpen, zich inzetten voor anderen, ervoor gaan en volhouden.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: synagoge, gelijkenissen, wijngaard.

Geen erkenning in Nazaret: Lucas 4: 14-30.

'Ik ben - woorden': Johannes 6: 25-59; 8: 12-20; 11; 15: 1-17.

Niet heersen maar dienen: Matteüs 20: 20-28.

De slechte pachters: Matteüs 21: 33-46.

Suggesties:

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en ervaringen van betrokken, bewogen en bekommerd zijn, of van anderen die dat voor jou zijn;
- situaties en ervaringen van zelf helpen, zich inzetten voor anderen en ervoor gaan of anderen die dat voor jou doen. De leerlingen zien daarbij in dat helpen en zich inzetten voor anderen belangrijk zijn;
- in hoeverre kost het moeite en inzet om anderen te helpen? In welke mate moet je het belang van anderen laten voorgaan op je eigen belang?
- een collage maken over de 'Ik ben - woorden';
- situaties en ervaringen van heersen en dienen herkennen;
- een stukje stof met druivenrankmotieven bedrukken en verwerken tot bijvoorbeeld een wandlapje of een kussentje;
- in de gelijkenis over de pachters wordt er gesproken over de hoeksteen. De leerlingen uitleggen wat er met deze vergelijking wordt bedoeld en hiervan een tekening laten maken;
- situaties en ervaringen over hoe je anderen kunt helpen, je je voor hen kunt inzetten en kunt volhouden.

3.3. Wat ik over Jezus zeg (week 7).

Toelichting

Liefde is ... Jezus is ... Dit wordt bij deze afsluitende week verder ingevuld. De leerlingen hebben een ruimer beeld van Jezus gekregen. Ze hebben inzicht gekregen in Jezus' woorden en handelingen. **Zonde, vergeving, genade, dienen en lijden zijn door Jezus onlosmakelijk met elkaar verbonden.**

Samen met mensen in de evangeliën kunnen de leerlingen 'erkenning geven' aan Jezus' identiteit en hem waarderen. Zijn dienen en lijden in de lijn van de profeten vallen daarbij op. Jezus handelt uit **liefde** voor God en mensen. **Liefde** is voor Jezus de grote drijfveer. Hij laat het verband zien tussen liefde, leven, lijden en dienen. Hij geeft liefde handen en voeten. Dit wordt nogmaals duidelijk in het verhaal van **de Emmaüsgangers** (Lucas 24: 13-35). Jezus heeft **aandacht** voor hen en **zoekt hen op** in hun teleurstelling. Zij hadden Jezus voor een **groot profeet** gehouden en hadden verwacht dat hij Israël zou **bevrijden** ... Jezus spoort

hen aan om te geloven **wat de profeten allemaal hebben gezegd** en hij legt uit wat over hem in de Schrift staat, vanaf **Mozes tot en met de profeten**.

Anderen erkennen in hun waarde en identiteit betekent hen liefde bewijzen en bereid zijn hiervoor te dienen en te lijden. Er kan vorm en inhoud worden gegeven aan het **omgaan met liefde: liefde kunnen geven en ontvangen, omgaan met zwakkeren, het belang van anderen erkennen, gehoorzamen, aandacht en tijd geven, zich inzetten ...**

Bij het vorm en inhoud geven aan liefde wordt ook gedacht aan de lessen uit de vorige leerjaren en aan de attitudes die de leerlingen hebben verworven (zie bijlage 2).

Iedereen wordt uitgenodigd om Jezus te erkennen en te beseffen wie hij is. **De leerlingen worden gemotiveerd om hierover na te denken**. Wat betekent Jezus voor hen? Wat betekent 'christen-zijn' voor hen? Is het voor hen een leefwijze, een uitdaging of een opgave? Een uitdaging om **actief mee te bouwen aan het koninkrijk**? Het koninkrijk waarvan Jezus de grote inspirator is. **Hij heeft een voorbeeld gegeven van hoe er met liefde aan het koninkrijk kan worden gebouwd. Liefde is uiterst belangrijk maar ook geloof en hoop** (periode 6.1 en 6.2) **spelen een grote rol. Geloof, hoop en liefde zijn drie pijlers van het koninkrijk van God.**

Bijbel

De Emmaüsgangers: Lucas 24: 13-35.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en ervaringen van liefde geven en liefde ontvangen. Het opbouwende karakter van liefde en het vernielende karakter van het gebrek eraan aantonen;
- het verschil bespreken tussen liefde en verliefdheid (Valentijnsdag valt in deze periode);
- hoe kan Jezus mensen inspireren om te bouwen met liefde?
- de leerlingen uitnodigen om zelf hun visie op Jezus weer te geven of om een geloofsbelijdenis te schrijven;
- concrete situaties zoeken waarin de leerlingen met liefde kunnen meebouwen aan het koninkrijk;
- de geschiedenis en de betekenis toelichten van het Hugenotenkruis, waarin geloof, hoop en liefde worden gesymboliseerd.

4. Suggesties expressievormen 6.3

Thema-expressie:

- een diamant heeft verschillende slijpvlakken maar vormt toch één geheel. Zo kan men de vele facetten van Gods liefde door Jezus' handelen, woorden en daden concreet voorstellen;
- de verschillende facetten (elementen) van liefde kunnen zo eveneens worden uitgebeeld;
- de personen schetsen die in de besproken bijbelgedeeltes Jezus erkenning geven. In een tekstballon kunnen hun woorden worden weergegeven. De leerlingen kunnen zichzelf er ook bij tekenen;
- iemand interviewen over de wijze waarop hij of zij omgaat met geloven of 'christen-zijn'.

Bijlage 1

Hoe hebben de leerlingen Jezus leren kennen?

Eerste leerjaar

- 1.2. Jezus heeft voor iedereen een plek, een thuis.
- 1.3. Jezus geeft impulsen tot een nieuw leven en toont zorg voor mensen.
- 1.4. Jezus vertelt gelijkenissen, vergeeft en biedt nieuwe kansen aan.
- 1.5. Jezus viert samen met zijn vrienden.

Tweede leerjaar

- 2.1. Jezus vindt vrienden belangrijk. Hij deelt in hun zorgen en hun verdriet.
- 2.2. Jezus aanvaardt iedereen, ook degenen die worden uitgesloten.
- 2.3. Jezus leert wie je naaste is.
- 2.4. Jezus biedt rust, veiligheid en bescherming aan.

Derde leerjaar

- 3.2. Jezus bied uitzicht op de toekomst.
- 3.4. Jezus stimuleert leven, hij kent zelf ook teleurstelling en vergeeft.
- 3.5. Jezus biedt vergeving aan.

Vierde leerjaar

- 4.2. Jezus hoort bij het verbondsvolk.
- 4.4. Jezus is gedreven om zijn opdracht waar te maken.
- 4.5. Jezus is leraar en maakt mensen vrij.

Vijfde leerjaar:

- 5.2. Jezus is de zoon van David, de gezalfde koning.
- 5.4. Jezus is de koning van het koninkrijk en onderwijst op de berg (leraar).
- 5.5. Jezus schenkt genade.

Bijlage 2

Herkennen van aspecten van liefde. Omgaan met aspecten van liefde.

Eerste leerjaar

- 1.2. Openstaan voor anderen. Welkom zijn.
- 1.3. Bescherming en geborgenheid aanbieden.
- 1.4. Zorgen voor elkaar, elkaar vergeven.
- 1.5. De vreugde van het samen vieren en eten.

Tweede leerjaar

- 2.1. Omgaan met je vrienden.
- 2.2. Opkomen voor anderen, bescherming geven en respect hebben voor anderen.
- 2.3. Anderen aanvaarden en liefdevolle aandacht geven.
- 2.4. Zich bij God beschermd en veilig voelen.
- 2.5. God roept op tot samenwerken waarbij iedereen meetelt en elke bijdrage belangrijk is.

Derde leerjaar

- 3.2. De zorg en verbondenheid van God en mensen.
- 3.3. Anderen leren aanvaarden.
- 3.4. Er voor anderen zijn, het goede voor anderen willen doen en leren vergeven.
- 3.5. Het ervaren en verwerken van vergeving, geduld hebben met anderen en nieuwe kansen leren geven.

Vierde leerjaar

- 4.1. Respect hebben en open staan voor anderen.
- 4.2. Bescherming, hulp en begeleiding geven aan anderen.
- 4.3. Leren samenleven.
- 4.4. God bewijst liefde en biedt vertrouwen aan; mensen staan er niet alleen voor.
- 4.5. Wat kan ik doen voor anderen? Hoe kan ik mij inzetten voor anderen?

Vijfde leerjaar

- 5.1. God en anderen waardevol vinden. Bereid zijn om te luisteren.
- 5.2., 5.3. en 5.4. Respect hebben, liefde geven, anderen dienen en verdraagzaam handelen.
- 5.5. Genade van anderen ervaren en zelf bewijzen.

Zesde leerjaar

- 6.1. Omgaan met nederigheid.
- 6.2. Samenwerken met anderen aan het koninkrijk.

Periode 6.4

Zich samen inzetten

kerk / gemeente

Periode 6.4

Zich samen inzetten

kerk / gemeente

1. Leerplandoelen 6.4

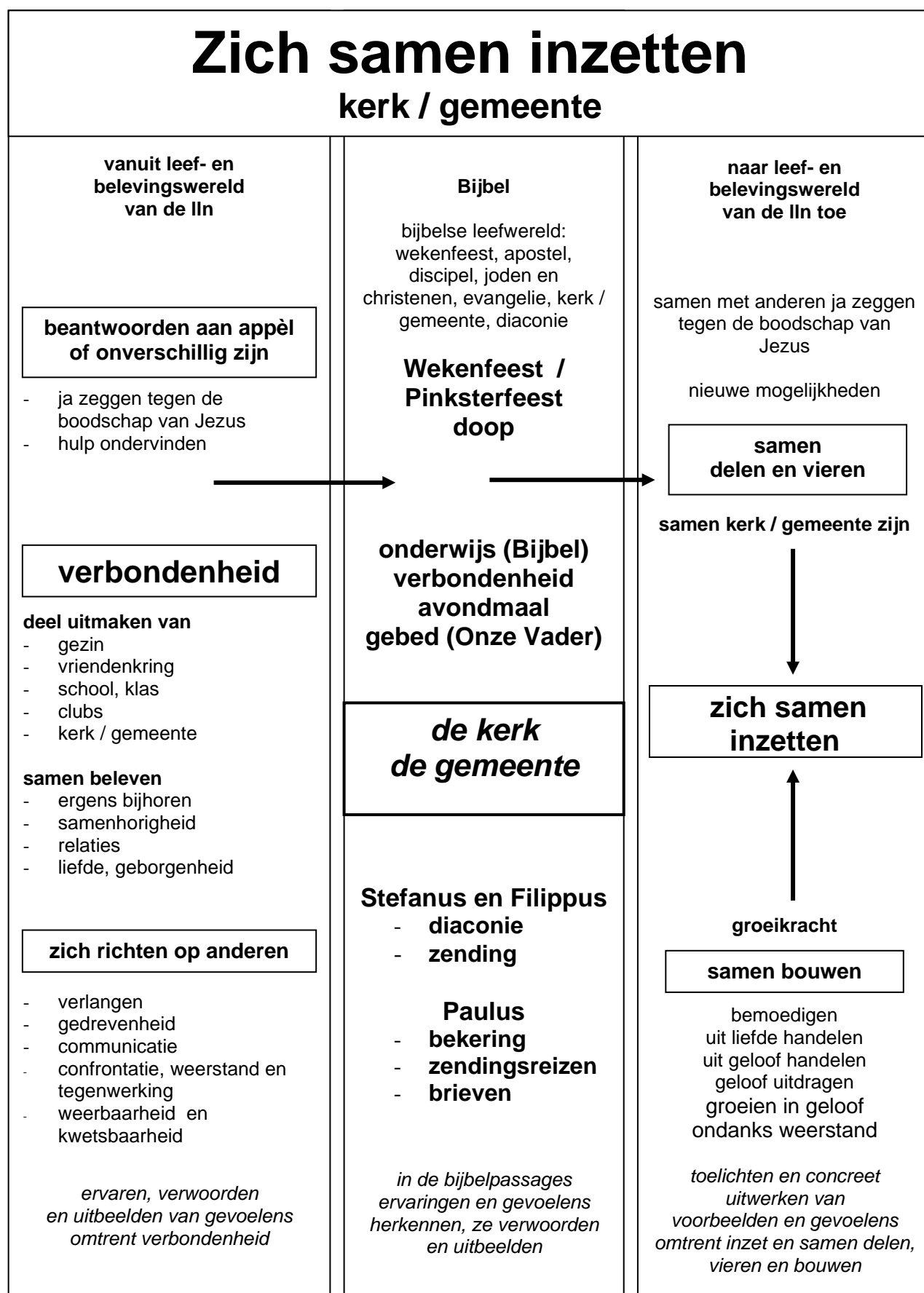
- 1.1. *De leerlingen lichten toe dat 'ja zeggen' tegen de boodschap van Jezus en hierbij hulp ondervinden nodig zijn om te kunnen beantwoorden aan Gods appèl.*
- 1.2. *De leerlingen geven voorbeelden van verbondenheid en verwoorden hoe zij deze ervaren.*
- 1.3. *De leerlingen geven weer dat verbondenheid kan groeien door samen iets te beleven.*
- 1.4. *De leerlingen geven elementen van verbondenheid weer.*
- 1.5. *De leerlingen begrijpen dat met elkaar verbonden zijn en deel uitmaken van een kerk / gemeente liefde en geborgenheid kunnen geven.*
- 1.6. *De leerlingen lichten het belang toe van zich op anderen te richten en hierbij eventuele weerstand te overwinnen.*
- 1.7. *De leerlingen zien in dat confrontatie en tegenwerking je sterker en weerbaarder kunnen maken en tot groei kunnen leiden.*
- 1.8. *De leerlingen geven voorbeelden van goede en slechte communicatie en geven de gevolgen daarvan weer.*

- 2.1. *De leerlingen geven de betekenis van het joodse Wekenfeest weer.*
- 2.2. *De leerlingen geven de joodse wortels van het christelijk Pinksterfeest weer.*
- 2.3. *De leerlingen zien in dat de heilige Geest de discipelen helpt om te beantwoorden aan het appèl dat Jezus op hen doet.*
- 2.4. *De leerlingen begrijpen dat het beantwoorden aan het appèl op het Pinksterfeest heeft bijgedragen tot de wereldwijde groei van de kerk / gemeente.*
- 2.5. *De leerlingen lichten doop, onderwijs, gemeenschap, avondmaal en gebed toe als belangrijke activiteiten / kenmerken van de kerk / gemeente .*
- 2.6. *De leerlingen begrijpen dat samen kerk / gemeente zijn ook een opdracht van zending en diaconie inhoudt.*
- 2.7. *De leerlingen zien in dat, ondanks tegenwerking, de eerste gemeente groeit.*
- 2.8. *De leerlingen beschrijven dat Paulus tot apostel wordt geroepen en geven zijn bijzonder aandeel in de groei van de kerk / gemeente weer.*
- 2.9. *De leerlingen omschrijven de identiteit (*) van de christelijke kerk / gemeente.*

- 3.1. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om, zo mogelijk in eigen kerk / gemeente, een opdracht te aanvaarden en samen met anderen uit te voeren.*
- 3.2. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om, zo mogelijk in eigen kerk / gemeente, zich samen in te zetten om te delen en te vieren.*
- 3.3. *De leerlingen zoeken mogelijkheden om anderen te bemoedigen.*
- 3.4. *De leerlingen zijn er zich van bewust dat handelen met geloof en liefde bijdragen tot de groei van de kerk / gemeente.*

() de invulling van identiteit wordt in de inleiding (pagina 5) van het zesde leerjaar toegelicht*

2. Schema 6.4

3. Invulling 6.4

Toelichting

In voorgaande periodes is er gewerkt rond de thema's 'Bouwen in geloof' (6.1) en 'Bouwen met hoop (6.2) en liefde' (6.3). In deze periode loopt het **'met elkaar verbonden zijn in geloof en liefde'** als een rode draad door het thema.

In de eerste week wordt **'Wekenfeest / Pinksterfeest'** behandeld. De heilige Geest geeft de discipelen de mogelijkheid om hun opdracht uit te voeren. Mensen veranderen en er ontstaan nieuwe mogelijkheden en een nieuwe beweging (actie, handeling).

Vurig en gedreven (vgl. 4.4) vertellen de apostelen de boodschap van Jezus verder. Men kan kiezen: ofwel **beantwoorden aan het appèl** en **de boodschap aannemen** ofwel **onverschillig blijven**. Velen komen tot geloof, laten zich dopen en vormen met elkaar **de kerk / gemeente**.

Voor een aantal leerlingen is het niet vanzelfsprekend om op zondag naar een kerk / gemeente te gaan. Bij 'samen kerk / gemeente zijn' kan dan de nadruk worden gelegd op het 'samen Jezus volgen' en behoren tot de grote groep gelovigen. Het begrip 'kerk / gemeente' overstijgt immers de plaatselijke gemeente.

Door samen kerk / gemeente te zijn, samen te delen en te vieren, kan **verbondenheid** met God en medegelovigen groeien. Deze verbondenheid wordt beleefd door het samen bestuderen van de Bijbel (onderwijs), voor elkaar te zorgen, samen avondmaal te vieren en samen te bidden en te zingen (Handelingen 2: 42).

De leerlingen zijn reeds vertrouwd met het begrip 'verbondenheid'. De regenboog is immers een teken van het verbond dat God mensen aanbiedt (1.1), God sluit een verbond met Abraham en blijft trouw aan dit verbond (3de leerjaar) en Israël is het verbondsvolk (4de, 5de en 6de leerjaar).

Zich op anderen richten, anderen dienen (o.a. 5.3) is ook een facet van verbondenheid en uit zich in **diaconie en zending**. In deze context worden de verhalen van Stefanus en Filippus behandeld (week 4). Er is confrontatie en tegenwerking maar de groeikracht van de kerk / gemeente blijft.

Met de hulp van de heilige Geest en door verbondenheid en gezamenlijke inzet groeit en bloeit de kerk / gemeente (groeikracht) en ontwikkelt ze haar identiteit. De leerlingen kunnen de eigenheid van de kerk / gemeente weergeven.

In de laatste weken wordt een beeld geschetst van het leven en **zendingswerk van de apostel Paulus**. Zijn leven en handelen staan in het teken van **geloof** in het evangelie en **liefde voor God / Jezus** en van **liefdevolle inzet voor medemensen, ook uit andere volkeren**. Al de zendingsverhalen kunnen niet worden behandeld, er dient een keuze te worden gemaakt. De periode wordt afgesloten met Paulus als brieveschrijver. Ter illustratie kan het hoofdstuk van de liefde (1 Korintiërs 13) worden behandeld.

'Zich samen inzetten en kerk / gemeente' zijn de thema's van deze periode. De leerlingen krijgen een idee van het begin van de kerk / gemeente en haar eigenheid maar worden ook uitgenodigd om zich samen met anderen in te zetten / te handelen. Zo kunnen ze op persoonlijke wijze Jezus' appèl beantwoorden en er invulling aan geven.

3.1. Beantwoorden aan de boodschap / het appèl (week 1)

Toelichting

Zeven weken na het Pesachfeest vieren joden het **Wekenfeest** of **Pinksterfeest**. Het is een oogstfeest waarbij de eerste opbrengst van de oogst aan God wordt geofferd. Het boek Ruth wordt in tempel en synagoge voorgelezen. Het Wekenfeest behoort samen met het Loofhuttenfeest en het Pesachfeest tot de drie pelgrimsfeesten (Deuteronomium 16).

Pinksteren betekent voor christenen ook het vieren van de komst van **de heilige Geest**. De heilige Geest is door Jezus beloofd en helpt de discipelen om te beantwoorden aan hun roeping of appèl. De heilige Geest raakt mensen aan waardoor ze kunnen veranderen.

Mensen gaan met kracht en geestdrift aan het werk (periode 4.4). Petrus' toespraak wordt in vele talen verstaan en grijpt velen aan. Mensen bekeren zich, **laten zich dopen, beantwoorden het appèl dat op hen wordt gedaan en zeggen ja tegen de boodschap van Jezus**. Niet iedereen reageert positief, er zijn er ook die **onverschillig** blijven. Onverschilligheid en ongeïnteresseerdheid doen denken aan de gelijkenis van de zaaier. Jezus vertelt over het zaad dat op de weg en op de rotsen valt en geen vrucht draagt (periode 4.5).

Nieuwe kansen en mogelijkheden bieden zich aan voor mensen die **de boodschap van Jezus aanvaarden**. Men kan ontdekken dat men er niet alleen voor staat, maar deel uitmaakt van een grote groep medegelovigen, christenen, vrienden, broers en zussen.

Samen met anderen ja zeggen tegen de boodschap van Jezus geeft een nieuwe dimensie, een nieuwe invulling aan het leven.

De leerlingen geven **voorbeelden van situaties waarin een appèl op hen wordt gedaan**. Ze zien daarbij in dat **het belangrijk is dat mensen beantwoorden aan dit appèl**. In periode 6.3 hebben de leerlingen Jezus' waarde en identiteit kunnen ontdekken. Dit kan hen aanmoedigen om **ja te zeggen tegen de boodschap van Jezus** of tegen het appèl dat op hen wordt gedaan. Kiezen voor Jezus moet hun eigen doordachte beslissing zijn. De leerlingen mogen erop worden gewezen welke consequenties deze beslissing heeft en wat 'christen zijn' inhoudt. Verder mogen de leerlingen weten dat ze **hulp van de heilige Geest mogen verwachten** om te kunnen beantwoorden aan het appèl dat op hen wordt gedaan.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: Wekenfeest, Pinksterfeest, Pesachfeest, Pelgrimsfeest, discipel /apostel, evangelie, christenen, bijbelboek Handelingen, dopen.

Jezus vertelt over het werk van de heilige Geest: Johannes 16: 4b-15.

Pinksteren, de komst van de heilige Geest: Handelingen 2.

Dopen: Handelingen 2.

Suggesties:

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *overeenkomsten en verschillen aangeven tussen het joodse en het christelijke Pinksterfeest;*
- *situaties en het ervaren van beantwoorden aan een appèl;*
- *situaties en het ervaren van hulp ontvangen bij het uitvoeren van een opdracht;*
- *het verband weergeven tussen Petrus' opdracht (Johannes 21) en zijn handelen bij het Pinksterfeest;*
- *voorbeelden bespreken van mensen die beantwoorden aan het appèl dat Jezus op hen doet;*
- *hoe wordt het Pinksterfeest in de kerk / gemeente gevierd?*
- *hoe wordt dopen in de kerk / gemeente bediend en beleefd?*
- *de betekenis van de waterdoop uitleggen (volwassen- en kinderdoop);*
- *voorbeelden bespreken van nieuwe mogelijkheden die door christenen worden ervaren;*
- *in welke mate leven mensen anders wegens hun christen zijn?*
- *voorbeelden zoeken van opdrachten die de leerlingen samen met anderen kunnen uitvoeren.*

3.2. De identiteit van de kerk / gemeente (week 2-4)

Toelichting

Voor het kind in het zesde leerjaar is het belangrijk om **deel uit te maken van** verschillende groepen. Zo kan het verbonden zijn met gezin, familie, vrienden, kerk / gemeente, sportclub

enz. **Voor een positieve ontwikkeling van de persoonlijkheid van het kind** zijn het besef **ergens bij te horen en warmte, liefde en saamhorigheid te ervaren enorm belangrijk**. Het samen beleven van gemeenschappelijke interesses is een verrijking.

Hoe wordt het deel uitmaken van een kerk / gemeente door de leerlingen ervaren? Welke activiteiten zijn er, welke specifiek voor hun leeftijd? Weten de leerlingen zich verbonden met anderen? Wat verbindt hen met anderen? Welke elementen van '**samen vieren en samen delen**' worden in het gemeentelieven gevonden?

De eerste christenen beleven **verbondenheid en saamhorigheid** in de opbouw van hun kerk / gemeente. Het zich **samen inzetten, samen delen en vieren** zijn kenmerken van de **identiteit van de kerk / gemeente**. In Handelingen 2: 42 wordt de kern beschreven van de activiteiten van de gemeente:

- **vasthouden aan de leer van de apostelen** of het doorgeven, uitleggen en onderwijzen van Mozes, de Profeten en het evangelie. In de lessen wordt kort aandacht geschonken aan het ontstaan van de Bijbel, de verschillende bijbelboeken, de geschiedenis van de Bijbel en het gebruik ervan;
- **de gemeenschap met elkaar**. **Verbondenheid** werd reeds eerder beschreven. Verschillende aspecten van verbondenheid komen aan bod: contact met elkaar, aandacht voor elkaar, betrokken zijn bij elkaar, delen met elkaar, gezamenlijke interesses, ...;
- **het breken van het brood**. Er wordt ingegaan op de instelling en de betekenis van het samen vieren van het **avondmaal** (het breken van het brood en het drinken van de wijn). Het avondmaal is een teken van **de verbondenheid** tussen God en mensen. Jezus sluit dit verbond uit liefde voor mensen. Ook de voetwassing kan worden behandeld: Jezus leert zijn discipelen dienstbaarheid, nederigheid en naastenliefde. De link naar het Paasfeest kan hier worden gelegd;
- **het zeggen van de gebeden**. Bidden is spreken, communiceren met God. Voor de leerlingen is bidden niet altijd zo vanzelfsprekend. Allerlei vragen komen bij hen op. Wat moet ik zeggen? Hoe moet ik bidden? Waar en wanneer moet ik bidden? In een open gesprek kan worden gewezen op de kracht, de noodzaak en de volharding van het gebed. Het 'Onze Vader' is uitermate geschikt om het onderwerp gebed te behandelen.

Deze vier activiteiten / onderwerpen kunnen verder worden uitgediept wanneer ze in verhalen die tijdens de volgende weken worden behandeld, aan bod komen.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: kerk / gemeente, verbondenheid, Bijbel, avondmaal.

Het leven van de eerste christenen: Handelingen 2: 42-47; 4: 32-37.

Het paasmaal en het avondmaal: Matteüs 26: 17-30; 1 Korintiërs 11: 17-34.

Jezus wast de voeten van zijn leerlingen: Johannes 13.

Gebed: Onze Vader: Matteüs 6: 5-15.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- met welke mensen en groepen weten de leerlingen zich verbonden? Hoe voelen ze zich verbonden?
- situaties en ervaringen van deel uitmaken van verschillende groepen;
- in welke mate is het belangrijk om je in te spannen om de relatie met je ouders, vrienden en familie te onderhouden? In hoeverre moet je daar moeite voor doen of gaat dat vanzelf?
- verschillende aspecten van verbondenheid weergeven;
- situaties en ervaringen van verbondenheid die groeit door samen iets te doen;
- aangeven waarom bijbellezen en bijbelstudie belangrijk zijn. Denk in dit verband ook aan bijbelstudiegroepen. Hoe ga je hier als twaalfjarige mee om?

- de Bijbel 'het meest gelezen en vertaalde boek'. Het belang en voorbeelden van bijbelvertalingen aan de orde stellen;
- situaties en ervaringen van verbondenheid en je samen inzetten in je kerk / gemeente;
- hoe worden samen delen en vieren door de leerlingen in hun kerk / gemeente ervaren?
- de bijbeltekst bespreken: 'Waar twee of meer mensen in mijn naam bij elkaar zijn...'. (Matteüs 18: 20);
- hoe wordt het avondmaal in de kerk / gemeente gevierd?
- enkele schilderijen vergelijken en bespreken waarop het avondmaal wordt afgebeeld, b.v. Dirk Bouts en Leonardo Da Vinci;
- een gebed maken of bespreken met aandacht voor diverse aspecten van gebed. Ook bidden voor anderen is zinvol en belangrijk;
- concrete situaties zoeken van zich samen inzetten, vieren, delen en samen bouwen.

3.3. Diaconie en zending (week 5)

Toelichting

Liefde voor God en medemensen dient concreet gestalte te krijgen. De opdracht van Jezus dient in praktijk te worden gebracht. Verbondenheid wordt sterk ervaren en beleefd in de eerste kerk / gemeente, **diaconie** (elkaar dienen, zorg voor armen) neemt een belangrijke plaats in. De omgang met elkaar is **liefdevol, bemoedigend en ondersteunend**. Men brengt offers voor elkaar. Er wordt uit **liefde en geloof** gehandeld. Door zo met elkaar om te gaan, ontstaat een nieuwe manier van samenleven. Voor iedereen is er voldoende, niemand lijdt gebrek. Men is gericht op God en anderen en niet enkel op macht en eigen bezit. Ook in de huidige samenleving komen de leerlingen in aanraking met zowel dienende inzet als met hebzucht en egoïsme.

De opdracht om geloof uit te dragen, om mensen deelgenoot te maken, wordt door de kerk / gemeente als een belangrijke taak ervaren. Zo wordt **Stefanus**, een man met een groot geloof en vol van de heilige Geest, gekozen als helper. Hij getuigt energiek. Hij stuit echter op **confrontatie en tegenwerking** en wordt gevangen genomen en gedood.

Ook over **Filippus**, eveneens als helper gekozen, staat in de Bijbel een **zendingsverhaal**. God leidt hem naar de weg van Jeruzalem naar Gaza waar hij een Nubiër ontmoet. Filippus legt hem een tekst van de profeet Jesaja uit en verkondigt het goede nieuws over Jezus. Daarop wil de vreemdeling worden gedoopt. De Bijbel vertelt dat 'het hem nu blij te moede is' op zijn terugreis.

Jezus' volgelingen worden steeds feller vervolgd. Er worden er gevangen genomen, anderen vluchten uit Jeruzalem. De vervolging resulteert in een **opmerkelijke groei**. Daardoor ontstaan er nieuwe kerken / gemeentes, b.v. in Caesarea, Joppe, Lydda en zelfs in Damascus. **Ondanks tegenwerking en kwetsbaarheid is er weerbaarheid, wil en inzet om samen verder te bouwen.**

Bijbel

Bijbelse leefwereld: samen delen, diaconie, zending, de eerste christenen waren joden.

Het gemeenschapsleven: Handelingen 4: 32-37.

Zendingsverhalen: Handelingen 6, 7 en 8.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- diaconie en zending in de kerk / gemeente. Hoe zijn diaconie en zending georganiseerd? Wat is de taak van een diaken en van een zendeling? Waarvoor worden collectegelden en giften gebruikt?

- waaraan kan volgens de leerlingen het collectegeld best worden besteed? Een actieplan bedenken;
- een affiche maken voor een goed doel;
- aspecten weergeven van een liefdevolle samenleving waar men zich voor elkaar inzet en van een egoïstische en hebzuchtige samenleving;
- om zijn geloof wordt Stefanus gedood. Voorbeelden bespreken van christenen die om hun geloof worden gemarteld of gedood. De werking en het doel van Amnesty International, Open Doors, ... kan aan de orde komen;
- situaties en ervaringen van zich op anderen richten en daarbij weerstand ondervinden;
- situaties en ervaringen van sterker en weerbaarder uit een confrontatie komen;
- voorbeelden van mensen die zich voor anderen inzetten. Wat drijft hen?
- een zendingsverhaal vertellen en bespreken;
- diaconie in Handeling vergelijken met de boodschap van de profeten (bijvoorbeeld Amos).

3.4. Paulus (week 6-7)

Toelichting

De leerlingen worden aangemoedigd om wat voor hen kostbare ideeën / gedachten zijn op te sommen. Hoe kunnen deze worden overgebracht? Ongetwijfeld kennen de leerlingen **voorbeelden van goede en slechte communicatie** en kunnen ze **het belang van goede communicatie** hieruit afleiden.

Er dienen keuzes te worden gemaakt uit de bijbelpassages met betrekking tot Paulus' zendingsreizen die in een tweetal weken worden behandeld. De leerplandoelen leggen de nadruk op **Paulus' aandeel in de groei van de gemeente en op de communicatie** met zijn toehoorders en in zijn brieven.

De bekering en de roeping van Paulus. Profeten werden door God geroepen (6.2), zo doet ook **Jesus een appèl op Paulus die hieraan beantwoordt**. Hij is niet meer blind, maar wordt vervuld met de heilige Geest en laat zich **dopen. Vol verlangen en zeer gedreven** stort hij zich op zijn taak als apostel (Romeinen 1: 1-7). Hij handelt **uit geloof en liefde** voor God en mensen.

Tijdens zijn **zendingsreizen** ondervindt Paulus **weerstand, tegenwerking** en leert wat het betekent **kwetsbaar** te zijn. Hij ervaart hulp van de heilige Geest, groeit in geloof en weet mensen te inspireren om **zich in te zetten** en om **samen aan de kerk / gemeente te bouwen. Communicatie** is daarbij essentieel: Paulus brengt de boodschap van Jezus temidden van de Joodse, Griekse en Romeinse cultuur en godsdienst. Hij laat de **christelijke identiteit** duidelijk uitkomen. Verschillende godsdiensten en culturen komen verder in 6.5 aan bod.

Paulus wil met de jonge gemeentes, de kerk in opbouw, contact houden. Ook hierbij is een goede **communicatie** essentieel. Hij schrijft brieven om vragen te beantwoorden, uitleg te geven en om **te bemoedigen, terecht te wijzen en te onderwijzen**. Hij weet mensen te activeren en te inspireren. In Romeinen 1: 6, 7 schrijft hij 'U bent ook geroepen om van Jezus Christus te zijn'. De eerste brief van Paulus aan de christenen in Korinte (hoofdstuk 13) wordt besproken; Paulus benadrukt dat **de liefde** de grootste gave is.

Als er nog tijd rest, kan **de brief van Paulus aan Filemon** een waardevolle aanvulling zijn. Paulus bemoedigt zijn vrienden en komt op voor een medegelovige. De verhouding heer / slaaf wordt aan de kaak gesteld. Een nieuwe relatie ontstaat: **als broeders en zusters met elkaar verbonden** zijn door het geloof in Jezus Christus.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: apostel, evangelie, kerk / gemeente, vervolgingen.

Een keuze uit:

Saulus vervolgt gelovigen: *Handelingen 8: 1-3.*
 Saulus tot apostel geroepen: *Handelingen 9: 1-31.*
 Paulus' apostelschap: *De brief aan de christenen in Rome 1:1-7.*
 De eerste zendingsreis van Paulus en Barnabas: *Handelingen 13 en 14.*
 De tweede zendingsreis van Paulus: *Handelingen 16, 17, 18 tot vers 23.*
 De derde zendingsreis van Paulus: *Handelingen 19, 20 en 21.*
 De reis van Paulus naar Rome: *Handelingen 27 en 28.*
 De eerste brief aan de christenen in Korinte: *1 Korintiërs 13.*
 (De brief aan Filemon.)

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *welke mogelijkheden zijn er om je ideeën, gedachten, wat je belangrijk vindt te delen met anderen?*
- *situaties en ervaringen van goede en slechte communicatie;*
- *waarom is communicatie zo belangrijk? Verschillen bespreken tussen vormen van communicatie vroeger en nu;*
- *welke roepingsverhalen kennen de leerlingen? Enkele ervan bespreken;*
- *vergelijk Paulus' leven voordat en nadat Jezus hem roept;*
- *de gemeente in Antiochië zendt Paulus uit. Kennen de leerlingen mensen die (met liefde en geloof) hun geloof uitdragen in andere landen? Wat is de taak van de kerk / gemeente daarbij?*
- *hoe gaat Paulus te werk als hij in een stad aankomt?*
- *enkele overeenkomsten en verschillen tussen joden en christenen bespreken (zie verder periode 6.5);*
- *een collage maken over Paulus' apostelschap;*
- *reizen van Paulus op een landkaart aanduiden;*
- *enkele aspecten van de Griekse en Romeinse cultuur en religie bespreken;*
- *een groot rood hart maken en hierop eigenschappen van liefde (uit 1 Korintiërs 13) schrijven;*
- *welke eigenschappen van liefdevol handelen (uit 1 Korintiërs 13) worden in de 'Barmhartige Samaritaan' (Lucas 10: 25-37) herkend?*
- *De leerlingen zoeken naar concrete mogelijkheden hoe ze:*
 - *anderen kunnen bemoedigen en ondersteunen;*
 - *liefde en geloof kunnen uiten;*
 - *kunnen meebouwen aan de groei van de kerk / gemeente.*

4. Suggesties expressievormen 6.4

Thema-expressie:

- *de titel 'Handelingen' geeft daden, handeling, actie weer. Past de titel bij de inhoud? Welke daden lezen we in het boek Handelingen? De leerlingen geven in een opstel of een tekening een overzicht van de opvallendste handelingen en hun mening daarbij weer;*
- *de werking van de (eigen) kerk / gemeente weergeven (effectief of hoe die zou kunnen zijn);*
- *op een groot vel papier de omtrek van het lichaam van de leerlingen tekenen. Op lichaamsdelen (hand, voet, ...) taken die in de kerk / gemeente worden gedaan, aanduiden (zie lied Elly en Rikkert). We hebben elkaar nodig en zijn met elkaar verbonden;*
- *een overzicht maken van communicatie in Handelingen: wat wordt er in de besproken bijbelgedeelten gecommuniceerd? Hoe gebeurt dat? Waaraan wordt aandacht*

geschonken? Kunnen de leerlingen hieruit conclusies trekken met betrekking tot communicatie?

Periode 6.5
Bouwen aan een hoopvolle toekomst
Alles wordt nieuw

Periode 6.5

Bouwen aan een hoopvolle toekomst

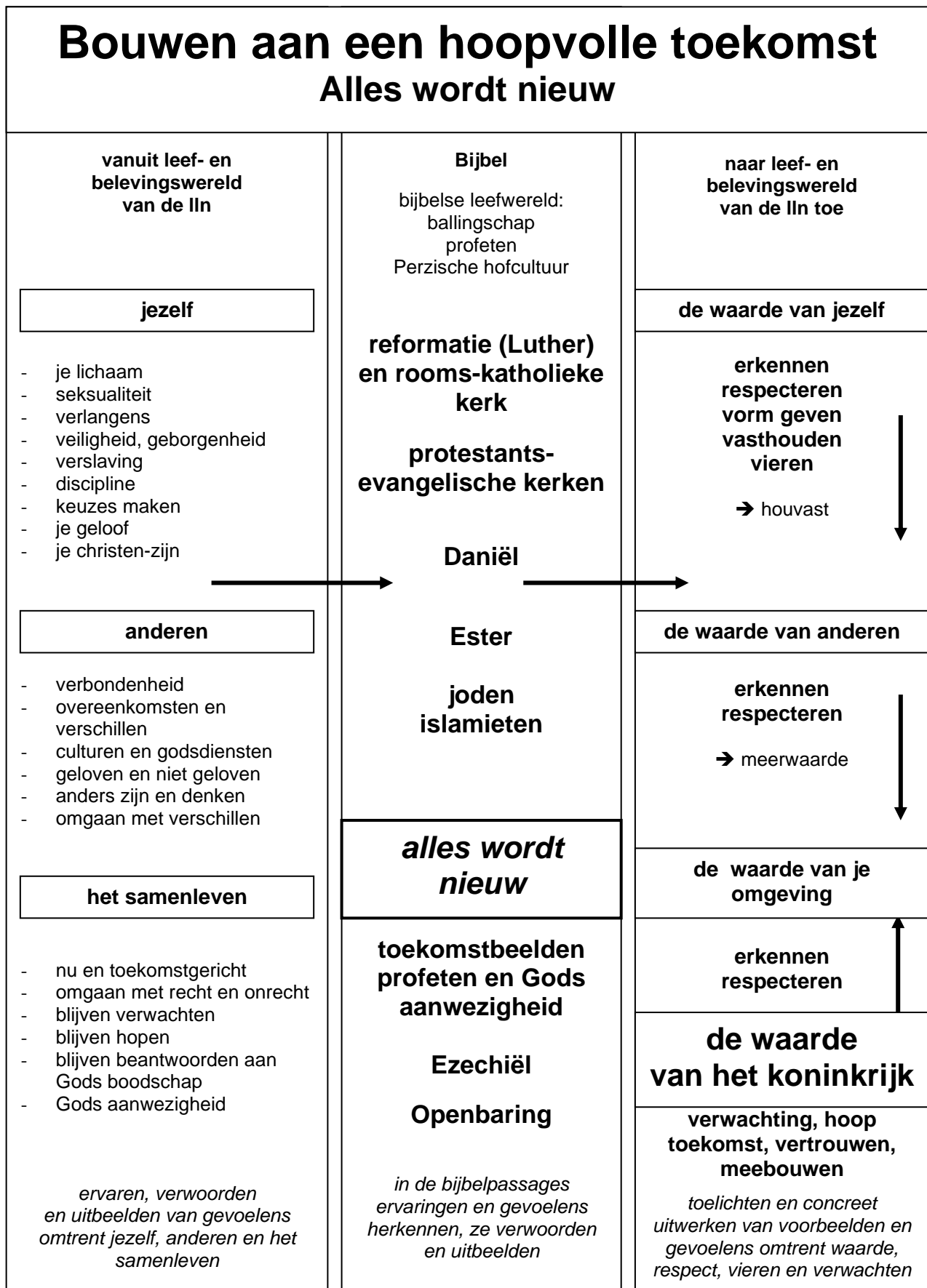
Alles wordt nieuw

1. Leerplandoelen 6.5

- 1.1. *De leerlingen vatten samen wat ze over hun waardevol-zijn hebben geleerd.*
- 1.2. *De leerlingen erkennen hun leven als een geschenk van God en zien in dat ze op verantwoorde wijze met hun leven kunnen en dienen om te gaan.*
- 1.3. *De leerlingen zien in dat juiste keuzes maken en zich eraan houden helpen om de verschillende aspecten van hun leven (lichaam, verlangens, seksualiteit, geloof, christen-zijn,...) te verzorgen en verder te ontwikkelen.*
- 1.4. *De leerlingen verwoorden ervaringen van hoe ze met overeenkomsten en verschillen met anderen omgaan.*
- 1.5. *De leerlingen beschrijven hoe belangrijk het is om te verwachten, te blijven hopen en gevolg te geven aan Gods boodschap.*
- 1.6. *De leerlingen beseffen dat ze mogen meebouwen aan het koninkrijk van God waar zijn aanwezigheid alles nieuw maakt.*
- 2.1. *De leerlingen beschrijven de reformatie en het specifieke van het protestantisme aan de hand van leven en werk van Maarten Luther.*
- 2.2. *De leerlingen zijn zich bewust van de diversiteit van de protestants-evangelische kerken/gemeenten.*
- 2.3. *De leerlingen herkennen enkele overeenkomsten en verschillen tussen rooms-katholieken en protestanten.*
- 2.4. *De leerlingen herkennen in de verhalen van Daniël en / of Ester het omgaan met de eigenwaarde en die van anderen en het omgaan met culturele en godsdienstige verschillen.*
- 2.5. *De leerlingen sommen enkele kenmerken van jodendom en islam en de beleving ervan op.*
- 2.6. *De leerlingen beschrijven 'overgangsgebruiken' bij andere levensbeschouwingen.*
- 2.7. *De leerlingen onderscheiden het thema 'een hoopvolle toekomstverwachting' (God maakt alles nieuw) in de boeken van de profeten en Openbaring.*
- 3.1. *De leerlingen zien in dat het erkennen van hun eigenwaarde hen kan motiveren om voor zichzelf te zorgen.*
- 3.2. *De leerlingen zien in dat het respecteren en verder ontwikkelen van hun eigenwaarde houvast en reden tot vieren (*) geeft.*
- 3.3. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om anderen in hun waarde te erkennen en te respecteren.*
- 3.4. *De leerlingen tonen respect voor andere levensbeschouwingen, onderscheiden het unieke van het christelijk geloof en houden de eigen christelijke identiteit hoog.*
- 3.5. *De leerlingen tonen zich gemotiveerd om de waarde van hun omgeving te erkennen en te respecteren.*
- 3.6. *De leerlingen onderscheiden als belangrijk element van de christelijke identiteit: vol vertrouwen blijven verwachten, hopen op het koninkrijk van God en er mee aan bouwen.*

(*) vieren: de lessen PEGO in het LO worden feestelijk afgerond, het koninkrijk van God en de leerlingen staan hierbij centraal.

2. Schema 6.5

3. Invulling 6.5

Toelichting

Er zijn twee hoofdredenen om het zesde leerjaar feestelijk te beëindigen en de lessen PEGO af te ronden (herhalen en verdiepen van kernbegrippen en tot een hoogtepunt komen): **'de hoopvolle verwachting van het koninkrijk van God'** en **'het waardevol-zijn van de leerlingen'**.

Er wordt verder gewerkt aan het actief meebouwen. De leerlingen werden reeds uitgenodigd om te bouwen in geloof (6.1 en 6.4), met hoop (6.2), met liefde (6.3 en 6.4) en om dat samen te doen (6.4). Tenslotte wordt in 6.5 de nadruk gelegd op datgene waaraan gebouwd wordt: **een hoopvolle en waardevolle toekomst waarin alles nieuw zal zijn**. Een christen kijkt met verwachting uit naar **de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, het koninkrijk van God** en wil eraan meewerken.

Bij het begin van deze periode staan **de leerlingen** centraal. Zij beëindigen de lagere school en zetten een stapje verder op weg naar volwassenheid. Een reden om de leerlingen in het zonnetje te zetten, **hen te vieren** en hen te laten beseffen hoe **waardevol** en belangrijk zij zijn als schepsels van God. **De waarde van jezelf erkennen**, helpt om **de waarde van anderen, van je omgeving en het koninkrijk van God** te erkennen. In voorgaande leerjaren werd het waardevol-zijn reeds sterk benadrukt. Hiervan wordt in deze periode dankbaar gebruik gemaakt.

In de eerste weken wordt een indruk gegeven van de **reformatie** en het specifieke van het protestantisme aan de hand van **leven en werk van Maarten Luther**. Enkele overeenkomsten en verschillen met de **rooms-katholieke kerk** worden aangebracht. Tevens wordt de diversiteit van **protestants-evangelische kerken / gemeenten** in Vlaanderen geschetst.

Er wordt uitgegaan van **de identiteit van de leerlingen**, wie ze zijn, waar ze bij horen, hoe waardevol (5de leerjaar) en uniek ze zijn. De leerlingen zien in dat veiligheid en geborgenheid in en bescherming van God (2de, 3de en 4de leerjaar) belangrijk zijn voor hun verdere ontwikkeling en een basis kunnen leggen voor **het erkennen en respecteren van hun eigenwaarde**.

Vervolgens wordt aandacht geschonken aan **anderen, hun waarde en het belang van hen te erkennen en te respecteren**.

Er kan worden uitgegaan van het beeld dat de aarde een huis is met verschillende kamers (periode 1.1, God heeft de aarde bedoeld als een plaats waar het goed is om te wonen). De leerlingen krijgen oog voor mensen in andere leefsituaties. Ze worden geconfronteerd **met andere godsdiensten en culturen, leren deze naar waarde te schatten en zien in dat ze zelf ook door anderen naar waarde geschat mogen worden**. Enkele kenmerken van de **joodse en de islamitische godsdienst** worden beschreven.

Deze elementen komen in de bijbelboeken **Daniël** en **Ester** aan bod. Afhankelijk van de beschikbare tijd kunnen beide boeken of één ervan worden besproken.

Ook wordt aandacht geschonken aan het **erkennen en respecteren van onze omgeving**, de aarde waarop wij leven en wonen. Wordt het huis wel onderhouden? De mensen zijn daar verantwoordelijk voor en moeten hun verantwoordelijkheid opnemen (Genesis 1 en 2).

Toch blijkt doorheen de eeuwen de samenleving niet het veilige thuis te zijn dat het hoort te zijn. God belooft een **veilig thuis** in de toekomst (3.1 en 3.2). Gods verbond met mensen zal worden vervuld. Mensen mogen een veilig thuis vinden in **het koninkrijk van God** dat **hoop en verwachting voor de toekomst** schept, een toekomst waarin **God aanwezig** is. Hoopvolle toekomstbeelden worden getoond in **de woorden van de profeten en de laatste hoofdstukken van Openbaring**.

Bij het einde van de lessen PEGO op de lagere school mogen de leerlingen begrijpen dat het **waardevol is om deel uit te maken van het koninkrijk van God, er actief aan mee te bouwen en vol verlangen en vertrouwen uit te kijken naar de voltooiing ervan**.

3.1. De waarde van jezelf (week 1-3)

Toelichting

Er wordt uitgegaan van **de identiteit en de leefsituatie van de leerlingen**. Ze staan aan het begin van hun tienertijd en worden geconfronteerd met nieuwe uitdagingen, met onzekerheden over **zichzelf** en allerlei vragen zoals: wie ben ik? Hoe ga ik om met mijn gevoelens, mijn verlangens en mijn lichaam? Waar voel ik mij geborgen en veilig, wat is mijn achtergrond (familie, grootouders, ...), waar hoor ik kerkelijk bij? Niet elke leerling heeft een kerkelijke achtergrond. Soms ligt die erg gevoel. Er kan aandacht worden besteed aan de motivatie waarom er voor PEGO is gekozen, hoe de leerlingen de lessen hebben ervaren en dat ze de lessen PEGO in de middelbare school kunnen voortzetten.

De leerlingen worden zich meer bewust van hun **eigen lichaam**, ze vinden zichzelf misschien niet mooi en schamen zich soms voor hun lichaam. Verliefdheid en ontluikende **seksuele** gevoelens en **verlangens** kunnen leerlingen in verwarring brengen. Het is belangrijk dat leerlingen zich **veilig en geborgen** weten. Hopelijk vinden ze die veiligheid en geborgenheid bij hun ouders, bij familieleden, op school en in hun geloof in God. De leerkracht kan de waarde van de leerlingen bevestigen. Ze kunnen zich ontwikkelen tot jonge mensen die geleerd hebben verantwoordelijk te zijn voor zichzelf, weerbaar te zijn en overwegingen te maken zoals: waar doe ik wel of niet aan mee, wat gaat voor mij te ver, durf ik nee te zeggen (assertief zijn: zie 4de leerjaar)? De leerlingen leren **keuzes maken**, hun eigen grenzen aftasten en worden zich bewust van hun sterke en zwakke punten. De leerkracht kan erop wijzen dat de leerlingen schepsels van God zijn die **hun lichaam van hem hebben gekregen**. Ze dienen dan ook te leren **op verantwoorde wijze met hun lichaam om te gaan**. **Verślavingen** (alcohol, sigaretten, drugs, ...) komen aan de orde. **Discipline** helpt om vol te houden om die dingen te doen die goed voor je zijn.

Invulling geven aan je 'christen-zijn' vraagt keuzes en discipline om door te gaan.

Er wordt een indruk gegeven van de **reformatie** met aandacht voor **Maarten Luther**. Enkele **overeenkomsten en verschillen** met **de rooms-katholieke kerk** worden besproken. Vervolgens wordt een indruk van de diversiteit van de **protestants-evangelische kerken / gemeenten in Vlaanderen** gegeven. Als vanzelfsprekend kunnen leerlingen hun mogelijke kerkelijke achtergrond herkennen.

Hoe graag leerlingen ook naar de lessen PEGO komen, toch voelen ze zich vaak 'anders' dan hun klasgenoten. Ze hebben alleen of in kleine groepjes les gekregen en zijn in de school een minderheid geweest.

Het 'anders' zijn en een minderheid zijn, komen in **het bijbelboek Daniël** duidelijk tot uiting. In Daniël 1 vallen Daniël en zijn vrienden op. Ze weigeren het eten en de wijn van de koninklijke tafel. Ze durven voor hun eigenheid uitkomen en kiezen om niet te eten wat niet met de Thora overeenkomt. Ze dwingen respect af. God zegent en beschermt hen. Telkens komen Daniël en zijn vrienden op voor hun eigen identiteit, zij maken hun geloof in God zichtbaar. In hoofdstuk 2 legt Daniël de droom van Nebukadnessar uit, nadat God hem de uitleg gegeven heeft. Hoofdstuk 3 vertelt hoe God de vrienden beschermt en veiligheid biedt in de brandende oven; zelfs de koning respecteert hun God bij het zien hiervan. Ook in de leeuwenkuil, hoofdstuk 6, blijft Daniël trouw aan God bij wie hij veilig is.

De verhalen van Daniël en zijn vrienden leren de leerlingen dat ook zij **waardevol** zijn en hoe ze zichzelf op een positieve manier belangrijk mogen vinden. Ze komen op voor zichzelf, zijn verantwoordelijk voor hun woorden en daden, zien in wie ze zijn en waarvoor ze staan. Ze leren **zichzelf erkennen en respecteren**. God vindt hen bijzonder en waardevol. Ze zien in dat er veiligheid en geborgenheid bij God is en dat **geloof in God een houvast** biedt, niet alleen in de tienertijd maar ook in het verdere leven.

In dit kader past het ook om de leerlingen te **vieren**, hen in het zonnetje te zetten. Dit kan eventueel in de laatste schoolweken gebeuren.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: het leven van de Israëlieten tijdens de ballingschap

Daniël

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- *de leerkracht helpt de leerlingen om zich als waardevol te omschrijven en hun eigenwaarde te bevestigen of te benadrukken;*
- *situaties en ervaringen van 'mijn leven als een geschenk van God';*
- *situaties en ervaringen van discipline en het maken van juiste keuzes;*
- *hoe kan men op een verantwoorde wijze met zijn lichaam omgaan (goede voeding, anorexia, lichaamsverzorging)?*
- *situaties van verslaving;*
- *(top)sport en op verantwoorde wijze met je lichaam omgaan;*
- *gevoelens van verliefdheid en seksualiteit bespreken;*
- *hoe kan men zichzelf respecteren (situaties en ervaringen)?*
- *het leven van Maarten Luther bespreken;*
- *enkele overeenkomsten en verschillen tussen de rooms-katholieke kerk en protestants-evangelische kerken / gemeenten bespreken;*
- *een gezamenlijke les met de leerkracht rooms-katholieke godsdienst om ervaringen en informatie uit te wisselen;*
- *een rooms-katholieke en /of een protestants-evangelische kerk bezoeken;*
- *situaties en ervaringen van uitkomen voor je eigen mening;*
- *wat kunnen de leerlingen doen om hun waarde verder vorm te geven?*

3.2. De waarde van anderen en je omgeving (week 3-5)

Toelichting.

Uitgaande van de leef- en belevingswereld van de leerlingen kunnen volgende vragen als introductie worden gebruikt en verder worden uitgewerkt:

- *hoe ga ik om met anderen?*
- *hoe ervaar ik verschillen en overeenkomsten tussen culturen en godsdiensten en op welke wijze voel ik mij wel of niet verbonden met andere culturen en godsdiensten?*
- *hoe communiceer ik met andersdenkenden (gelovigen en ongelovigen)?*
- *op welke wijze ga ik om met mijn omgeving (met omgeving wordt bedoeld de door God geschapen wereld)?*

*In de eerste weken was de aandacht gericht op de waarde van de leerlingen zelf, deze weken op **de waarde van anderen en hoe zij met hen omgaan**. Er zijn overeenkomsten en verschillen met **anderen** (zowel gelovigen als ongelovigen) en er wordt ook **verbondenheid** ervaren.*

*Bij **Daniël** zijn **verschillen in cultuur en godsdienst** reeds opgevallen. Er is sprake van **respect en erkenning**, maar ook van **confrontatie, weerstand en verschillen**. Het boek **Ester** behandelt analoge thema's en toont confrontatie bij het omgaan met andersdenkenden (de rol van Haman). Ester en haar oom Mordekai komen uit voor hun 'anders zijn' en blijven temidden van andersdenkenden hun eigen joodse identiteit bewaren. Evenals bij Daniël loopt Gods begeleiding en bescherming (periode 4.2) als een rode draad door het verhaal. Aan het eind van het verhaal worden Ester en Mordekai **in hun waarde erkend en gerespecteerd**. Er kan kort worden stilgestaan bij **jodenvervolgning**, het **Zionisme** (ontstaan aan het eind van de 19^e eeuw / Theodor Herzl), het ontstaan van **de staat Israël** in 1948 en de gespannen verhouding tussen het huidige Israël en zijn overwegend islamitische burens,*

met name de Palestijnen. Enkele kenmerken van **de islamitische godsdienst** worden behandeld en er wordt uitgelegd hoe deze godsdienst wordt beleefd en ervaren.

De leerlingen komen op school, in hun omgeving of in de sportvereniging steeds meer in contact met andere culturen en godsdiensten. Ook bij het kijken naar tv of film, of tijdens een vakantie in het buitenland doen ze verschillende ervaringen op. Mede door de internationalisering ontstaat een veel ruimer wereldbeeld. De leerlingen ontdekken en ervaren **verschillen en overeenkomsten met anderen**; ze zullen sommige gebruiken misschien merkwaardig vinden en niet begrijpen. De leerlingen worden erop gewezen dat onbegrip, wantrouwen en slechte communicatie tussen mensen uit verschillende culturen en met verschillende godsdiensten kan leiden tot spanningen en conflicten. Ook anderen zijn **waardevol** en dienen te worden **erkend en gerespecteerd**. Het meebeleven van een andere cultuur is een verrijking en geeft een **meerwaarde** aan de omgang met anderen.

Het dient voor de leerlingen duidelijk te zijn dat zij zichzelf mogen profileren en erkenning en respect verdienen van anderen door hun geloof en hun waarden en normen. **De eigen christelijke identiteit dient door anderen te worden gewaardeerd en gerespecteerd**.

In verschillende godsdiensten worden er overgangsrituelen gevierd rond de leeftijd van twaalf jaar. De leerlingen merken ongetwijfeld de voorbereidingen van vormsel en plechtige communie van hun katholieke leeftijdgenootjes en de viering van de leerlingen NCZ op. Joodse jongens (en meisjes) vieren op deze leeftijd hun Bar (Bath) Mitswa. Dit is nogmaals een reden om de leerlingen Protestants-Evangelische Godsdienst speciale aandacht te geven en hen te vieren aan het einde van het schooljaar.

Er wordt eveneens aandacht besteed aan het **erkennen, respecteren en waarderen van de omgeving die God ons heeft gegeven**. De mens heeft zeggenschap gekregen over de aarde en al wat daarop leeft en is er verantwoordelijk voor (Genesis 1: 28-30). De leerlingen worden attent gemaakt op o.a. de milieuproblematiek en de natuurbescherming.

Bijbel

Bijbelse leefwereld: Perzische hofcultuur.

Ester.

Suggesties

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en ervaringen van: al dan niet verbonden zijn met anderen; gelijkenis en verschillen met anderen; anders zijn en anders denken; anders geloven en niet geloven; andere godsdiensten en culturen;
- situaties en ervaringen van omgaan met verschillen;
- de jodenvervolgingen in de 2de wereldoorlog bespreken. Het dagboek van Anne Frank kan aan de orde komen;
- het getuigenis van een overlevende van een nazi-kamp of een tentoonstelling ervan laten verzorgen door 'Auschwitz in gedachtenis vzw';
- situaties en ervaringen van discriminatie;
- situaties en ervaringen van racisme;
- een gezamenlijke les met de leerkracht islamitische godsdienst om ervaringen en informatie uit te wisselen. Zijn er naast zedenleer, rooms katholieke godsdienst en islam nog andere levensbeschouwingen op school aanwezig (bijvoorbeeld orthodoxe godsdienst)?
- ervaringen omtrent de week van de diversiteit bespreken;
- de waarde en de betekenis van enkele overgangsrituelen in verschillende godsdiensten en culturen bespreken;
- enkele milieu- of natuurorganisaties bespreken zoals: Greenpeace, Gaia, WWF, ...;
- milieu- en afvalproblematiek bespreken;
- voorbeelden zoeken van 'anderen in hun waarde erkennen en respecteren';

3.3. De waarde van het koninkrijk / meebouwen aan een toekomst waarin alles nieuw wordt (week 6-9)

Toelichting.

De leerlingen kunnen een invulling geven aan wat **'christen-zijn'** inhoudt en wat het voor hen persoonlijk betekent om **'christen'** te zijn (zie attitudedoelstellingen voorgaande leerjaren). In de laatste weken van het schooljaar komen volgende vragen aan bod:

- hoe leef ik als christen samen met anderen?
- hoe ziet mijn toekomst als christen er uit en op welke wijze kan ik daar zelf vorm aan geven?
- hoe kan ik meebouwen aan het koninkrijk van God?
- hoe ervaar ik Gods aanwezigheid?

Bij het zoeken naar een antwoord op de eerste vraag komt **onze samenleving** ter sprake. De leerlingen zullen moeiteloos situaties van **rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid** herkennen. Via de media maar ook in hun dagelijks leven vinden ze voorbeelden.

In het vijfde leerjaar (periode 5.5) zijn gelijkenissen waarin rechtvaardige en onrechtvaardige situaties voorkomen besproken ('De rijke dwaas', 'De arme Lazarus' en 'De barmhartige Samaritaan'). De leerlingen mogen beseffen dat ze vanuit hun **'christen-zijn'** een positieve bijdrage kunnen leveren aan het omgaan met **rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid**.

Een oprecht christelijke houding zal worden gerespecteerd en erkend.

Samenleven betekent voor een christen niet alleen samenleven hier-en-nu, maar christenen hebben ook oog voor **het toekomstig koninkrijk van God**. Een toekomst waarop men **blijft hopen en die men blijft verwachten**, vaak ondanks de onrechtvaardigheid waarmee men nu te maken krijgt. Daarom is het ook belangrijk om gehoor te geven aan **Gods boodschap en appèl**.

De leerlingen hebben in verschillende verhalen **Gods aanwezigheid** en zijn handelen kunnen opmerken (o.a. periode 4.2 en 4.3). Dit kan ook nu door mensen worden ervaren, maar voor anderen is het een abstract begrip. Situaties en ervaringen van Gods aanwezigheid hier-en-nu kunnen worden gezocht. Ook de profetenboeken spreken in mooie beelden over Gods blijvende aanwezigheid: **in toekomstbeelden wordt uitgelegd hoe het in het koninkrijk van God zal zijn, hoe God daar aanwezig zal zijn**.

Ezechiël leefde tijdens de ballingschap in Babel. Hij heeft het volk tijdens deze moeilijke periode troost en hoop gegeven door toekomstvisioenen over een nieuwe tempel op de berg Sion. Hij beschrijft de afmetingen en ziet onder de drempel een paradijsbeek met levenswater tevoorschijn komen (Ezechiël 47:1-12). In hoofdstuk 48 vers 35 beklemtoont Ezechiël dat de Heer er zal wonen.

Jesaja (behandeld in 6.2) is ook gekend vanwege zijn toekomstvisioenen. Enkele beelden kunnen worden herhaald.

Er kan eventueel kort worden verwezen naar toekomstbeelden bij enkele 'kleine profeten' (Joël, Obadja, Sefanja of Zacharia) en er kan verder worden gewerkt aan de thema-expressie zoals voorgesteld in periode 6.2.

Openbaring 21 en 22 schetsen een beeld van de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, 'het nieuwe Jeruzalem'. **God is daar aanwezig** en hij zal het licht zijn. Johannes **spoort mensen aan om te blijven hopen, te blijven verwachten, vertrouwen te hebben in de toekomst en rechtvaardig te leven**. Dan zullen de gelovigen recht hebben op de vrucht van de levensboom.

In de toekomstbeelden van de profeten en de woorden van Johannes herkennen de leerlingen **de waarde en het belang van het koninkrijk van God**. Ze worden uitgenodigd om vol vertrouwen en verwachting naar deze hoopvolle toekomst uit te kijken en eraan mee te bouwen. Het is een toekomst waarin alles nieuw zal zijn. **Ze ontdekken dat elke christen door zijn persoonlijke invulling van 'christen zijn' een bijdrage levert aan de waarde van het koninkrijk van God**. De leerlingen kunnen overwegen hoe zij zich voor het koninkrijk kunnen inzetten.

Tot slot mogen de woorden van Hebreëën 11: 1 een mooie afsluiting zijn van het zesde leerjaar: **'Geloven is zeker zijn van de dingen waar je op hoopt, ervan overtuigd zijn dat wat je niet ziet, toch bestaat.'**

Bijbel

Bijbelse leefwereld: profeten.

Ezechiël 40-48.
Openbaring 21-22.

Suggesties:

Leef- en belevingswereld van de leerlingen:

- situaties en ervaringen van rechtvaardigheid en onrechtvaardigheid en hoe daarmee om te gaan (zowel in de directe omgeving als in de derde wereldlanden);
- situaties herkennen van blijven hopen, blijven verwachten, blijven beantwoorden aan Gods boodschap (b.v. Abraham en andere bijbelverhalen);
- situaties waarin Gods aanwezigheid kan worden ervaren;
- een tekening / collage / schilderij / gedicht maken over de nieuwe hemel en de nieuwe aarde;
- themaliedje *Alles wordt nieuw, deel 1 lied 30, Nu gaan de bloemen nog dood*; eventueel het liedje van illustraties laten voorzien;
- nadenken, brainstormen over de eigen toekomst van de leerlingen, over hun mogelijkheden en kunnen. De leerlingen hierbij bemoedigen en ondersteunen;
- wat houdt een christelijke identiteit in?
- hoe kan er concreet worden meegebouwd aan het koninkrijk van God? Persoonlijke inzet? Is ieders steentje belangrijk?
- viering van de leerlingen; beseffen van hun waardevol zijn;
- viering van de hoop en de verwachting van het koninkrijk van God;
- gesprekje over de voortzetting van de lessen PEGO in de middelbare school. Welke mogelijkheden zijn er in de omgeving?

4. Suggesties expressievormen 6.5

Thema-expressie:

- een overzichtstentoonstelling maken van diverse culturen / religies (zo mogelijk in samenwerking met andere levensbeschouwingen);
- een poster maken met een uitnodiging voor een eeuwigdurend feest, een uitnodiging om deel te nemen aan het koninkrijk. Deze poster kan worden gemaakt door: een achtergrond te verven met waterverf, hierop een stad te tekenen of te plakken en met goud- of zilverglitter te bestrooien; een modern ontwerp met passende slogans;
- de leerkracht en de leerlingen maken iets waardevols voor elkaar als afscheidsgeschenk. De leerkracht kan vanaf het begin van het zesde leerjaar - of vanaf het eerst leerjaar? - een fotoboek met leuke anekdotes aanmaken;
- een feestje organiseren waarbij de leerlingen PEGO zesde leerjaar in het zonnetje worden gezet met als mogelijke aanwezigen: alle leerlingen PEGO van de school, alle leerlingen zesde leerjaar of leerlingen PEGO van verschillende scholen.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen

Suggesties didactisch materiaal en bronnen algemeen

- *Woord voor Woord*, Karel Eykman. Zomer & Keuning Boeken B.V., Ede.
- *Ark Boeken Kinderbijbel*. Vereniging ter Verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Bijbelse puzzels voor jonge kinderen en werkboek*. Idem.
- *De Bijbel voor Jongeren, verhalen en feiten in woord en beeld*. J.H. Gottmer, Haarlem.
- *De Bijbel voor jonge onderzoekers*. Frances Blankenbaker. Timothy Books, Best/Nederland.
- *Deltas Kinderbijbel*, Hans Bouma. Deltas, Aartselaar/Harderwijk.
- *Start Bijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap, Brugge.
- *Werkboek bij de Startbijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap.
- *De Bijbel in groep 8, Werkboek*. Nederlands Bijbelgenootschap / Unie voor Christelijk Onderwijs.
- *Bijbel in vertelling en beeld*, G. Ingwersen, Bijbel Kiosk vereniging, Driebergen.
- *Kinderbijbel Evert Kuijt*. Boekencentrum b.v., 's Gravenhage.
- *Ark Boeken, Kinderbijbel, delen 16-20*. Penny Frank. Vereniging tot verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Om te beginnen*. N(ederlandse)Z(ondagsschool)V(ereniging), Amsterdam.
- *Om door de vertellen*. N(ederlandse) Z(ondagsschool) V(ereniging), Amsterdam.
- *Het Groot Bijbels handboek*. Mark Water. Ark Boeken, Vereniging tot verspreiding van de Heilige Schrift, Amsterdam.
- *Serie Kijk op de Bijbel*. Vlaams Bijbelgenootschap, Brugge.
- *Het ontstaan van Israël, de geschiedenis van het Oude Testament*. Evangelische Omroep.
- *Bijbels Handboek voor jonge lezers*, Richard en Christine Deverell. Ark Boeken, Amsterdam.
- *Bijbel Atlas*, Joseph Rhymer. Phoenix, Weert.
- *De Bijbel in kaart*, J.H.Meesters. Wolters-Noordhoff, Groningen.
- *Kind op Maandag, maandblad voor geloofsopvoeding in het basisonderwijs*. NZV, Hilversum.
- *Kleur in de Kerk, werkboek*. Idem.
- *Kiezels, steentjes voor geloofsopvoeding thuis*. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke. Er verschijnen sinds de zomer 2003 geen nieuwe nummers meer.
- *Trefwoord: een methode voor godsdienstige en levensbeschouwelijke vorming voor het primair onderwijs*. De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Zonneland*. Averbode.
- *Alles wordt nieuw: liedbundels*, Hanna Lam. Callenbach, Nijkerk.
- *Zitten of opstaan, liedbundel*. SGO, Hoevelaken. Te bestellen bij: De Nootzaak, Kromstraat 18, 9667 Horebeke.
- *Tijdschrift Zeggus*, E.O., Hilversum.
- www.biblija.net: de N.B.G, de Groot Nieuws Bijbel, de Nieuwe Bijbelvertaling.
- www.happysite.nl: vertelplaten.

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 6.1

- *De bijbel voor jonge onderzoekers*, Timothy Books 1994. Best/Nederland.
 - p. 105 (de tempel)
 - p. 142-143 (Wij bekijken de profeten)
 - p. 167-171 (landkaart, Boodschappen van de profeten en Babylon)
 - p. 336 (juk) en 357 (visioen)
- *Lesboek Salomo van G. Bloemen*. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).

- *Het Groot Bijbels Handboek, praktische informatie voor jong en oud. Mark Water.*
p. 186-187: *Israël en Juda*
p. 273 *Salomo*
p. 249 *Spreuken*
p. 81-84 *de Ballingschap*
p. 74-75: *Elia en Elisa*
p. 247: *Priesters en profeten*
- *Liedboek voor kinderen, lied 20, Daniël in de leeuwenkuil. J. Klink en T. de Marez Oyens.*
- *Gods grote profeet. Mackenzie Carine. Benjamin, Leiden*
- *Atlas van de tempel, Robert Backhouse. Groen, Heerenveen.*
- *De tempel van Salomo, Tim Dowley. Groen, Heerenveen.*
- *Atlas van Jeruzalem, Robert Backhouse. Groen, Heerenveen.*
- *Alles wordt nieuw, deel 2 lied 9, Elia.*

Suggesties didactisch materiaal en bronnen 6.2

- *Leerplan voor Godsdienstonderwijs (les 3): Koningen en profeten (Jesaja en Micha). Stichting Parel.*
- *Lesboek "Jeremia" van G. Bloemen. Evangelisch Kinderwerk (uitgeput maar mag worden gekopieerd).*
- *Alles wordt nieuw, deel 4 lied 9, Ester wordt koningin.*
- *Alles wordt nieuw, deel 3 lied 6, Amos.*

Suggesties didactisch materiaal 6.3

- *Alles wordt nieuw, deel 3 lied 25, Thomas.*
- *Alles wordt nieuw, deel 4 lied 23, Als een wijngaard.*
- *Alles wordt nieuw, deel 3 lied 24, Op weg naar Emmaüs.*
- *Alles wordt nieuw, deel 4 lied 26, Liefde is blij zijn.*
- *Wie is Hij. Elly en Rikkert met kinderen, Wonder boven wonder.*
- *Zijn naam is Jezus. Opwekking voor kinderen, deel 12.*
- *Jezus is. Opwekking voor kinderen, deel 4.*
- *Goed fout, Jos van Hest en Saskia van der Valk. Kwintessens, Hilversum.*
- *Kijk op de Bijbel, Leven en wonen in Israël, deel 8. Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem.*
- *Kijk op de Bijbel, De man die de wereld veranderde, deel 4. Nederlands Bijbelgenootschap, Haarlem.*
- *Jezus en de vier evangeliën, Johan Drane. Gideon, Hoornaar.*
- *Jezus en zijn tijd. Reader's Digest, Brussel.*

Suggesties didactisch materiaal 6.4

- *Atlas van bijbelse personen, Robert Backhouse. Groen, Heerenveen.*
- *Van Abraham tot Paulus, David. F. Payne. Groen, Heerenveen.*
- *De geschiedenis van de Bijbel, Tim Dowley. Groen, Heerenveen.*
- *De Bijbel als vertaling, Werkboek. Vlaams Bijbelgenootschap.*
- *Kennismaking met het Nieuwe Testament, Stephan Motyer. Groen, Heerenveen;*
- *Studie-atlas bij de Bijbel, Tim Dowley. Groen, Heerenveen.*
- *Leven, werken en geloof van de eerste christenen, Johan Drane. Gideon, Hoornaar.*
- *Paulus, zijn leven en zijn werken, Johan Drane. Gideon, Hoornaar.*
- *Bid, bid. Deze tijd is bijzonder. Tienerkoor, Music Makers*
- *Alles wordt nieuw, deel 4 lied 29, Saul van Tarsus.*

Suggesties didactisch materiaal 6.5

- *Alles wordt nieuw, deel 4 lied 9, Ester wordt koningin.*
- *Alles wordt nieuw, deel 1 lied 13, Daniël.*
- *Alles wordt nieuw, deel 3 lied 5, bij Ezechiël en Psalm 137.*
- *Alles wordt nieuw, deel 2 lied 26, Een schare die niemand kan tellen.*
- *Alles wordt nieuw, deel 3 lied 30, Waar zou de stad van vrede zijn?*
- *Alles wordt nieuw, deel 4 lied 28, Wanneer komt de tijd?*
- *Alles wordt nieuw, deel 4 lied 30, Johannes op Patmos.*
- *Hanna Lam en anderen, Met andere woorden, lied 32, Van de vrede blijf je dromen;*
- *AUSCHWITZ IN GEDACHTENIS V.Z.W, Huidevettersstraat 65, 1000 Brussel, tel.: 02/512 79 98, fax: 02/512 58 84, e-mail: gedachtenis@auschwitz.be, www.auschwitz.be. Een getuigenis van een overlevende of een tentoonstelling 'De nazi-kampen in hun historische context' (bevat een 250-tal foto's en documenten).*
- *Koran, informatie over de Islam. Ruqaiyyah Waris Maqsood. Callenbach, Nijkerk.*
- *De kerkgeschiedenis in vogelvlucht, Robert D. Linder. Groen, Heerenveen.*
- *Wereldwijd geloven, David Self. Kwintessens, Hilversum.*
- *Werken met wereldwijd geloven, David Self. Kwintessens, Hilversum.*
- *Lichtjes, slingers en verhalen, Praktijkboek voor vieringen in de basisschool, Marita Nijenhuis en Nan Sikkel. NZV, Hilversum.*